ژینی نوێ

JÎN-I NWÊ

Issue 8 & 9 June 1996

میدیای جیهانی کورد دەری دەکات نرخی یەک پاوەندە

ژمارە ٨ و ٩ حوزەیرانی ١٩٩٦

ل٢ ڕێکخراوی مافی مرۆڤ
ل٢ بەڵکو کورد لێیان خۆش بێت
ل٦ تورکیا و دۆزگەلی کوردەکان
ل٨ و ٩ کێشەی کورد
ل١١ تاوانی بەعس
ل١٣ هونەر و دەستەڵات
ل١٦ زانست و تەکنەلۆجی
ل١٨ و١٩ کۆنفراسی مەڵبەند و گۆشەی هەق و ڕەق
ل٢٠ کۆمەڵگای کورد
ل٢١ بەرهەم و چالاکی نوێ
ل٢٢ و ٢٣ یانەی خوێنەران
ل٢٤ پەلکە زێرینە

کەریم ئەحمەد سکرتێری یەکەمی حیزبی شیوعی کوردستانی عێراق بۆ ژینی نوێ دەدوێت ....ل٤ و ٥

ئاهەنگی ساڵرۆژی ژینی نوێ و کۆمەڵگای کورد لە لەندەن ل١٧

گۆشان سەربەت قەرەداخی بە نووستن کۆتایی بە هەڵبژاردنی مەڵبەند هێنا ......ل ١٨و ١٩

پەرلەمان بڕیاری ئاشتی دەدات نەک ـ ئاشتی بڕیاری پەرلەمان

با ئاشتی و ئازادی لەترسی گوللە توپەکان تەنیا وشەی سەردیوارەکان نەبن — کامێرای ژینی نوێ ـ باشووری کوردستان

ژینی نوێ ـ لەندەن

وەفدێکی یەنک سەرلەبەیانی ٢٧-٥-٩٦ رووی کردە سەلاحەدین. نوێنەری پدک بە سەرکردایەتی سامی عبدالرحمن، ئەندامی مەکتەبی سیاسی، بەخێرهاتنی وەفدێکی یەنک ی کرد.
کۆ بوونەوەکە لە بارەگای پدک لە سەلاحەدین گیرا. دوو نوێنەری لیژنەی تەنسیقی حزبە کوردستانییەکان، نوێنەری فراکسیۆنی ئاسوریەکانی پەرلەمانی هەرێم، عەزیز محمد، سکرتێری گشتی پێشووی حزبی شوعی عێراقی، رەشید عبدالقادر، سەرۆکی دادگای تەمیز لە هەولێر و دکتور بەهرام خضر مولود، سەرۆکی زانکۆی سەلاحەدین، بەشداری کۆ بوونەوەکە بوون.
ئەمە یەکەمین کۆبوونەوەی حزبەکانە لە ناوخاکی کوردستاندا پێکەوە دەگیرێن لە ١-٤-٩٤ەوە کە جەنگ لە نێوانیاندا دەستی پێکرد.
کۆبوونەوەکە لە سەر ئەم خاڵانە بەسترا:
ـ درێژ کردنەوەی تیرمی پەرلەمان.
ـ خەملاندنی ئاگربەستی نێوانیان
ـ ئاسان کردنی جێبەجێ کردنی بەندەکانی تایبەت بە ناوچەی کورد لە یاداشتی تێگەیشتنی نێوان رژێمی سەدام و UN دا دەربارەی بڕیاری نەوت ـ بە ـ نان.
وێزەرێکی یەنک وتی کە کۆبوونەوەکە سەرەتایەکە بۆ گفتوگۆی ل١٢

دەبێت هەموو لایەک رێزلە پەرلەمان بگرن

عەدنان نەقشبەندی، جێگری سەرۆکی فراکسیۆنی زەرد و سەرۆکی لیژنەی یاسایی لە پەرلەمانی کوردستان، بۆ ژینی نوێ دەدوێت.

* ئێوە وەک ئەندامی پەرلەمان تا چەند ئاگاداری درێژ کردنەوەی تیرمی پەرلەمان هەن؟
ـ بەڵێ ئاگادارم. وەکو هەر کوردێک کە هەرچەندە لە ولات دوورە، بەڵام هوش و هەستی هەر لە کوردستانە. کۆبونەوەکە لە "هاوینە هەواری سەلاح الدین" بەسترا لە لایەن نوێنەرانی هەردوو حزبی پارتی و یەکیەتی و بە ئامادە بوونی هەندێک لە کەسایەتیە نیشتمانیە ناسراوەکان. خاڵی سەرەکی کە باسی لێوە کراوە، درێژەدان بە ماوەی پەیمان ـ بۆ جاری دووەم ـ چونکە ئەو ماوەیە لە ٤-٦ تەواو ئەبوو و شاردراوە نییە کە پەرلمانی کوردستان دەسکەوتی گرنگە لە مێژووی کوردا.
* تیرمی پەرلەمانی هەرێم ٣ مانگ درێژ کراوەتەوە. ئاگاداری ئەمەن؟ ئەم هەنگاوە چۆن هەڵدەسەنگێنن؟
ـ بە گوێرەی زانیاری من، بو ماوەی ٣ مانگ درێژەی پێ دراوە، ئەمە خوی لەخویدا رووداوێکی ئیجابی و چاکە، بەڵام بە بیری من ئەم ماوەیە ل١٢

دەستپێشخەری ئەمریکا بۆ کۆتاییهێنان بە شەڕی نێوان ینک. و پدک

هوشیار عبدالرحمن ـ لەندەن

لە ١٩٩٦/٤/٢٢دا وەفدی ئەمریکایی بە سەرۆکایەتی روبەرت دویچ، بەڕێوەبەری بەشی باکووری کەنداو لە وەزارەتی دەرەوەی ئەمریکا، گەیشتە کوردستان. ئەمەش قۆناغی چوارەمی ئەو دەستپێشخەرییەیە کە ولاتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا لە ١٩٩٥دا بۆ کۆتاییهێنان بە شەڕی نێوان ی.ن.ک. و پ.د.ک گرتیە بەر. وەفدەکە دوای کۆبوونەوە و وتوێژی لەگەڵ مەسعود بارزانی و جەلال تاڵەبانی و ئەندامانی مەکتەبی سیاسیی هەردوولا کرد و ١٩٩٦/٤/٤ کوردستانی بەجێهێشت.
وێژەرێکی پ.د.ک. لە ١٩٩٦/٤/٢٤دا رایگەیاند کە "وتوێژەکان بە شێوەیەکی جدی و ئیجابی کەوتە تەواوکردنی ئەو مەسەلانەی کە بە هەڵپەسێردراوی مابوونەوە و لەسەر میکانیزمی چاودێریکردنی رێککەوتننامەکە لە لایەن هێزی چاودێری ئاشتی ناوچەییەوە بە سەرپەرشتی کۆنگرەی نیشتمانی عێراقی، رێککەوتن." رەنگە دوای کەڵاڵەکردنی تەواوی رێککەوتننامەکە و دابینکردنی دەرامەتی پێویست بۆ خستنەگەڕی هێزی چاودێریکردنی ئاشتی، رێککەوتننامەکە لە لایەن بارزانی و تاڵەبانییەوە لە ولاتێکی ئەوروپا ..ل١٢

لە یادی کۆچی دوایی ئایەتوڵلا خومەینی دا
وەفدێکی کوردی دەچنە تاران

ژینی نوێ ـ الحیاة ـ لەندەن

رۆژنامەی الحیاة، کە لە لەندەن بەزمانی عەرەبی دەردەچێت، رایگەیاند کە لەم مانگەدا وەفدێکی کوردی (٩٠ کەس) سەردانێکی ٥ رۆژی ئێرانیان کردبوو. رابەری جمهوری ئیسلامی ئێرانی، عەلی خامنەیی، پێشوازی لە وەفدەکە کرد و داوای لێکردن کە دژی ئەمەریکا، تورکیا و ئیسرائیل کار بکەن. سەردانەکە لەسەر داوایەکی رەسمی دەوڵەتی ئێران بوو لە یاد کردنەوەی کۆچی دوایی ئایەتوڵلا خومەینی دا ـ ٤-٦-٨٩. وەفدەکە لە نوێنەرانی پارت و عەشیرەتە کوردەکان پێکهاتبوو: سامی عەبدولرەحمان، نوێنەری پدک، فوئادمەعسوم، نوێنەری ینک، سەرۆکی ١٥ عەشیرەت، پیاوانی یاسا و چەند کەسانێکی سەربەخۆ. لە دوا رۆژی سەردانەکەدا، خامەنیی وتارێکی بۆ وەفدەکە خوێندەوە، تیایدا پشتگیری ئێرانی بۆ کوردەکانی عێراق دەربڕی بە مەرجێ دژی پیلانەکانی ئەمەریکا، ئیسرائیل و تورکیا بوەستن.
عەلی ئاغا محەمەدی، لێپرسراوی فایلی عێراق و راوێژکاری تایبەتی خامەنیی، بە جیا جیا چاوی بە چەند لایەنێکی وەفدەکە کەوت.
ئێران گەورەترین دەستێوەردەری کاروباری باشوورە، سەرچاوەیەکی کوردی بە الحیاة ی راگەیاندووە کە دەستگای ئیستخباراتی ئێرانی نزیکەی ٥٠ تا ٦٠ مەکتەبی لە باشووردا هەیەو چالاکیان بەردەوامە.

تێرۆر کردنی رزگار محمد عبدالله ناسراو بە رزگاری سجن

ژینی نوێ ـ لەندەن

پوری رزگار لە لەندەن ژیاننامەی رزگاری بۆ ژینی نوێ گێڕایەوە.
رزگار ئەندامی کارگێری مەڵبەندی رێکخستنی سلێمانی ینک لە ١٨-٥-٩٦ دا تیرور دەکرێت.
رزگار لە خێزانێکی هەژار لە ١٩٦٢ دا لەدایک بووە، ئەندامی کۆمەڵەی رەنجدەران بووە. لە سەردەمی بەعسدا، زیندانی دەکرێت، ئەشکەنجەیەکی زۆریش دەچێژێت. لە دوای راپەڕین رزگار و پێنج زیندانی تر، لە ١٩٩١ دا، لەگەڵ شەش دیلی بەعسیدا ئاڵوگۆر دەکرێن. دەرچووی پەیمانگای تەکنەلۆجی کەرکوکە، لە دوای راپەڕینەوە بە بۆیەچیتی و چاپچیتی هاوسەرو و دوو منداڵەکەی پەروەردە کردووە. کچەبچکۆلەکەی تەمەنی ٤ ساڵە.
تیرۆرکردنەکەی بەچەند شێوەیەک دەگێڕنەوە.وێژەرێکی ینک لە لەندەن بە ژینی نوێ ی گوت: چەکدارەکانی بزووتنەوەی ئیسلامی بۆسەیەکی بۆ دادەنێن و شەهیدی دەکەن. تەرمەکەی لەگەڵ خۆیان دەبەن، لەسەر شەقامی دەوری شاری سلێمانی، دەستی قەدەر سەیارەکەیان وەردەگەڕێنێ، دوان لە چەکدارەکان گیان دەسپێرن. لەئاکامی ئەم رووداوەدا بکوژان و کارە جەبەلەکەیان ئاشکرا دەبێت، دەستگیر دەکرێن و دەدرێنە دادگا.
دۆستانی ژینی نوێ کە لە کوردستانەوە گەڕابوونەوە پێیان گوتین:
ئیسلامییەکان دوای نوێژ لە مزگەوتەکان دەمێننەوە و وتاری سیاسی بۆ خەڵک دەخوێننەوە. ینک پێش پێێ را گەیاندوون کە مزگەوت تەنیا جێی خوا پەرستییە ـ نەک سیاسەت. ئیسلامییەکانیش بەمە قایل بووبوون. حیزبێکی ئیسلامی لە ناوەندی مەیدا (مایس) ماڵێک لە سەرچنار دەکەن بە مزگەوت. بنکەی ینک پێش چەند چەکدارێک دەنێرنە سەریان تا بڵاوەیان پێ بکەن. دەبێت بە تەقە، مامۆستا رزگار دەکوژرێت و چەند کەسێکیش زامدار دەبن. ینک ئیسلامییەکان دەخاتە ژێر فشارەوە تا تاوانباران بدەنە دەستیان. ئیسلامییەکان چوار چەکدار دەدەنە دەست ینک، چارەنووسیان نەزانراوە.

بەسەر کردنەوەی بڕیاری نەوت ـ بە ـ نان لە سلێمانی

چەند دۆستێکی ژینی نوێ کە لە کوردستان گەڕابوونەوە ئەمەیان بە ژینی نوێ گوت.
لە ئێوارەی ٢٠-٥-٩٦ دا، سەعات چواری ئێوارە، رازی بوونی بەعس بە بڕیاری ٩٨٦ (نەوت ـ بە ـ نان) لە میدیای کوردستانەوە خوێندرایەوە. لە شاری سلێمانی بوو بە تەقە ـ تەقی خۆشی، میدیا بە خەڵکی راگەیاند کە چیدی تەقە نەکرێت نەک رووداوی جەرگبڕ رووبدات ـ تەقە هەر بەردەوام بوو. تەلەفیزیۆن بروسکەی سەرەکوەزیران و پارێزگاری سلێمانی خوێندەوە: خۆشحاڵی خۆیان بە ملکەچ کردنی رژێمی عێراق بۆ بڕیارەکە دەربڕی؛ داوایان لە خەڵکی دەکرد کە سبەی بیکەن بە شایی و لۆغانی!
سبەی لە سەرۆکایەتی پارێزگا و زۆربەی دائیرەکاندا تیپی مۆسیقا ئامادە کرابوون و شایی و لۆغانی ساز درابوو. دۆلاریش لە ٢٤ و ٢٥ەوە هاتبووە سەر ١٤ دینار، هەر هەمان رۆژ بۆ ئێوارە دۆلار چووەوە ١٩ و ٢٠ دینار.

ڕێکخراوی مافی مرۆڤی جیهان ینک، پدک، ڕژێمی تورکیا و پۆلیسی ئەڵمانیا بە پێشێلکردنی مافی مرۆڤی کورد تاوانبار دەکات

ئامادەکردنی:
جەزا چنگیانی ـ ئەڵمانیا

بەپێی راپۆرت و بەڵگەنامەکان ئەم لایەنانە، بە پێشێلکردنی مافی مرۆڤ، تاوانبار کراون:

پارتە کوردییەکان (پدک، ینک)

ڕێکخراوی مافی مرۆڤ لە جیهاندا (AI) ماوەیەک لەمەوپێش سکاڵانامەی زامدارکردن و پێشێلکردنی مافی مرۆڤی کوردی لە کوردستانی بندەستی ینک و پدک دا بۆ ڕاگەیاندنی گشتی جیهانی ئاشکرا کرد. داوای لەو دوو پارتە کرد دەست لە دڕندەیی خۆیان بەرانبەر بە مافی مرۆڤی کورد هەڵگرن.

ڕژێمی تورکیا

چەند ساڵێکی یەک لەدوای یەک ڕێکخراوی مافی مرۆڤ لە جیهاندا بە سکاڵانامە لەم بارەیەوە داوای لە ڕژێمی تورکیا کردووە کە واز لە چەوسانەوە و پێشێلکردنی مافی مرۆڤی کورد بهێنێت. لە کۆبوونەوەکانی نێوان وڵاتانی ئەوروپا و تورکیادا، لەمەڕ پەسەندکردنی تورکیا لە بازاڕی هاوبەشی و گومرگی هاوبەشی ئەوروپاییدا، داخوازی ڕێزگرتن لە مافی مرۆڤی کورد لە تورکیا کراوە. تا ئێستا ڕژێمی تورکی بچووکترین هەنگاوی بۆ چارەسەری ئەم کێشە مرۆڤایەتییە نەناوە. سەرۆکی ڕێکخراوی مافی مرۆڤ لە تورکیا (IHD) ئەزمی گیور لە ڕۆژی ١٩٩٦/٢/١ قەبارەی تاوانەکانی ڕژێم و سوپای تورکیا بەرانبەر بە مرۆڤی کورد ئاشکرا کردووە. تەنیا لە ١٩٩٥دا ڕژێم و سوپای تورکیا ئەم تاوانەیان کردووە:

- ٩٩ کەس بە هێزی چالاکیی سیاسیانەوە لە لایەن کەسانێکی نادیارەوە تیرۆرکراون و ١٣٦ کەسیش بریندارکراون. ١٢٢ کەس لەژێر ئەشکەنجە و لێداندا لە زیندانە تایبەتی و پۆلیسخانەکاندا کوژراون. ٣٨٩٤ کەس لە ئەنجامی شەڕی نێوان پ. ک. ک. و ڕژێمی تورکیادا لە هەردوولا کوژراون. ٢٣٠ کەسی مەدەنی لە ئەنجامی هێرشی سوپای تورکیا بۆ سەر کوردستان کوژراون. ٢٢١ کەسی مەدەنی بە هەمان هۆوە بریندارکراون. ٢٣١ کەس بێ سەر و شوێن کراون. ٢٥١ کەس لەژێر ئەشکەنجە و لێداندا لە زیندانەکانی تورکیادا دەژین. ١٤٤٧٣ کەس گیراون و لەژێر لێکۆڵینەوەدان و چاوەڕێی سزا دەکەن. ٢١٠١ کەس سزای درێژخایەنیان بەسەردا دراوە. ٣٠٠٠ دێهاتی کوردستان لە ١٩٩٠دا کاولکراوە و لە ١٩٩٥دا ٢٤٣ دێهاتی تری کوردی کاولکراوە و لە دانیشتووان چۆلکراوە. ١٠٠ ڕێکخراوی پیشەیی، سەندیکاکان و دەزگاکانی ڕاگەیاندنی گشتی قەدەغەکراون.

سزای گیراوە سیاسییەکان لە ١٨ مانگ تا ١٧٢ ساڵە. لە پارێزگاکانی هەکاری، زێرێت، دەرسیم و تونجلی خواردن و بژێوی خەڵکیان کەمکردۆتەوە، دانیشتووان و ناوچەکەیان لەژێر کۆنترۆڵی سەختدا جەڕاندووە. خواردن بە کۆپۆنە، هەر ئەوەندە دەدەن کە بەشی ژمارەی ئەندامانی ناونووسکراوی خێزانەکان بکات. ئەم سیاسەتەش لەکاتێکدا پیادە دەکرێت کە خەڵکی کورد لە زستانێکی سەخت و درێژخایەنی کوردستاندا دەژین. بیانووی سەرەکی ئەم سیاسەتە چەوتە، برسیکردنی پێشمەرگەکانی پ.ک.کیە.

ئەزمی گیور دەڵێت: کە ژیانی ئەندامانی ڕێکخراوی مافی مرۆڤ لە تورکیا، لە کوردستاندا لە مەترسیدایە. تا ئێستا تەنیا لە شاری دیاربەکردا ١٢ ئەندامیان کوژراون. لە قسەکانیدا گلەیی و سکاڵای بەرانبەر بە پ.ک.ک. دەربڕی. ئەزمی گیور وتی: کە سوپای تورکیا دڕندانە خەڵکی، نەک تەنیا کەسانی سیاسی بەڵکو کەسانی ئاساییش، دەچەوسێنێتەوە. لەمەڕ سیاسەتی پارتە سیاسییەکانی تورکیا، بەتایبەتی دوای هەڵبژاردنەکەی ئەم دواییە کە پارتی ئیسلامی تورکیا (Refah) بە ڕێژەی ٢١٫٠٢ سەرکەوت، ئەزمی، وتی: کە هیچ کام لەو پارتانەی کە نیازیانە پێکەوە حکومەتێکی مەدەنی پێکبهێنن، تا ئێستا بە هیچ شێوەیەک دژی شەڕ و چەوسانەوەی کورد و ئەشکەنجەدانی نەوەستاون. بۆیە بێهیوایی خۆی بەرانبەر بە حکومەتی داهاتوو (چیلەر یێت یان یالمەز) دەربڕی: هیچ لە کێشەی کورد ناگۆڕێت. پارتی ئیسلامی تورکیا، کێشەی کورد و چەوسانەوەکەی بە «گیروگرفتی تیرۆریستی» ناو دەبات. تەنیا ئەوەندەیان لە پارتەکانی تر جودایە کە دەڵێن: هەموو موسوڵمانان برای یەکن. ئەزمی گیور ڕەخنەی لە حکومەتی ئەڵمانیا گرت سەبارەت بەو یارمەتییە سەربازی، ئابووری و سیاسیانەی کە دەیدەن بە ڕژێمی تورکیا و بە کارێکی نالۆژیکی ناوی بردن. داوای لە وڵاتانی ئەوروپا کرد کارێک بکەن تا تورکیا دەست لە دڕندایەتی و پێشێلکردنی مافی مرۆڤ لە تورکیادا هەڵگرێت. وتی: هەرچەندە وڵاتانی ئەورووپای تورکیایان لە گومرگی هاوبەشی ئەورووپادا پەسەند کردووە، بەڵام ئەمە هیچ کارێکی ئەرێنی (پۆزەتیڤی) نەکردۆتە سەر هەڵوێستی تورکیا بەرانبەر بە پێشێلکردنی مافی مرۆڤ.

پۆلیسی ئەڵمانیا

تا ئێستا دوو جار پۆلیسی ئەڵمانی بەر هێرشی سکاڵانامەی ڕێکخراوی مافی مرۆڤ لە جیهاندا کەوتووە. لە ئێستادا داوای لێ دەکرێت کە دەست لە چەوساندنەوە و ئەشکەنجەدانی بێگانە لە ئەڵمانیادا هەڵگرێت.

لە دوای قەدەغەکردنی پ.ک.ک. وەک ڕێکخراوێکی سیاسی، لە ئەڵمانیادا، هەرچی چالاکیی کوردەکانە لەژێر چاودێریی پۆلیسدان. لە کاتی بەرزکردنەوەی دروشمی پ.ک.ک و نیشاندانی وێنەی عەبدوڵا ئۆجەلان دا ئەندامان و لایەنگرانیان لە لایەن پۆلیسەوە بەتوندی سەرکوت دەکرێن. مانگرتنی کوردەکان لە خواردن لە بەرلین و فرانکفۆرت و سەرکوتکردنیان لە لایەن پۆلیسی ئەڵمانیاوە بوو بە هۆی ناڕەزایی زۆربەی دانیشتووانی شار و سەرنجی ڕێکخراوی مافی مرۆڤ لە ئەڵمانیادا. ناردنەوەی کەسانێکی زۆری کورد بۆ تورکیا، بێ گوێدانە مەترسی لە ژیانیان و بێ سەر و شوێنکردنیان لە لایەن پۆلیسی تورکیاوە، خاڵێکی گرنگی ناڕەزایی ڕێکخراوی مافی مرۆڤە لە جیهاندا لە پۆلیسی ئەڵمانیا.

پۆلیس لە سەرەتای ئەمساڵدا کچەکوردێکی ٧ ساڵانیان، بەبێ دایک و باوک و خوشک و برا، ڕەوانەی تورکیا کردەوە، بە بیانووی ئەوەی ئەم کچەکوردە تەنیا کەسێک بووە داوای مافی پەنابەندیی نەکردووە. بۆیە پۆلیسی ئەڵمانیا بێ چاوەڕوانی ڕەوانەی ئەستەمبوڵیان کردەوە و ناچار بۆ ٤٠ ڕۆژ بەتەنیا لە ئوتێلێکی ئەستەمبوڵدا ژیاوە، تا لەم ماوەیەدا کەسوکار و پارێزەری مافی مرۆڤی لە ئەڵمانیا گەڕانیانەوە بۆ فرانکفۆرت بۆ لای کەسوکاری.

جگە لە کورد بێگانەکانی تریش کەوتوونەتە ژێر هێرشی پۆلیسی ئەڵمانیاوە.

ئەو ڤێتنامیانەی بەپێی پرۆتۆکۆلی یەکەوەکارکردنی ڤێتنام و ئەڵمانیای ڕۆژهەڵات (کۆن) هاتبوون بۆ کارکردن و خوێندن، دوای یەکگرتنەوەی هەردوو پارچەکەی ئەڵمانیا مۆڵەتی مانەوە و کارکردنیان بۆ سەختتر کردوون. بۆیە زۆربەیان بێکار بوون بۆ ژیانیش بە قاچاخ جگەرە دەفرۆشن. بەم هۆیەشەوە تووشی هێرشی دڕندانەی پۆلیس بوون.

دوای هێرشکردنە سەر خانوو و جێی نیشتەجێی بێگانەکان، بەتایبەتی (پەنابەندە و خانووی تورکەکان) لە لایەن ڕاستڕەوە ئەڵمانەکانەوە، پۆلیس وەک پێویست بە ئەرکی خۆی هەڵنەساوە و چاوپۆشیی لە هەندێ لە کارەکانیان کردووە.

لە ڕۆژی ١٩٩٦/١/١٨ خانوویەکی پەنابەندەکانیان لە شاری لووبێک سووتاند. ١٠ پەنابەندەی ئەفەریقایی و لوبنانی بە سووتاندن مردن. تا نووسینی ڕاپۆرتەکە پۆلیس تاوانبارانی نەگرتووە!.

پۆلیسی ئەڵمانی مانگرتنی کوردەکان دادەپڵۆسێت

پاشەڕۆژی عێراق وەک چارەی سەدام ڕەشە!

زانا عبدالقادر حسێن ـ لەندەن

ڕۆژی ٩٦/٣/٣١ بەشی کوردی دەنگی ئەمریکا ڕاپۆرتێکی سەیری بڵاو کردەوە لەسەر سیاسەتی حکومەتی ئەمریکا، دەڵێت: کە ڕۆژنامەی ئیسپێکتەیتەر لێکۆڵینەوەیەکی لەسەر حیزبێکی ئۆپۆزیسیۆنی عێراقی، الوفاق الوطنی بە سەرۆکایەتی ئەیاد العلیوی، بڵاو کردۆتەوە، کە گوایە دەستگای موخابەراتی ئەمریکایی CIA لە چەند ساڵی دواییدا زێد لە ١٥ ملیۆن دۆلاری بۆ ئەم حیزبە ناردووە بۆ ئەنجامدانی چەند کارێکی سەربازی دژ بە سەدام. کارەکەش تەقینەوەی چەندین بۆمبە کە لەئەنجامیدا زێد لە ١٠٠ کەس، زۆربەیان ژن و منداڵ، تەنیا لە بەغداد کوژراون. لە هەندێ شاری تریش ئەم کارانە ئاشکرا بوون: چەند ئەندامێکی ئەم حیزبە ساڵی پار دوای تەقاندنەوەی بۆمبایەک لەناو دەستگای ئاسایشی کۆنگرەی نیشتمانی عێراقدا INC لە شارۆچکەی سەلاحەدین دەسگیرکران. لە تەقینەوەکەدا، چەندین کورد و عەرەبی تێدا کوژران، هەندێکیان، ژن و منداڵی ئاوارە بوون کە لەتەک دیواری دەستگاکەدا چادریان هەڵدابوو.

یەکێک لە ئۆپۆزیسیۆنە ناسراوەکانی عێراق ئەم کارە تیرۆریستانەی بەتوندی ڕەتز کردووە: ڕژێمی دیکتاتۆری سەدام بەم کارە ترسنۆکانە ناڕووخێ. حیزبە کوردستانییەکان باوەشیان بۆ ئەم جۆرە حیزبانە کردەوە لە پێناوی پێکهێنانی INCدا بۆ وەدەستهێنانی ڕژێمێکی دیموکراسی فرەلایەنی فیدراڵی لە عێراقدا. ئێستا کار گەیشتۆتە ئەوەی کە کاری تیرۆریستی تەنانەت لە دژ INCیش بکرێت، بە دەستی حیزبێکی ناو INC.

ئەم هەواڵانە دوو ڕاستی دەردەخا کە دەبێ گەلی کورد و عەرەب چاوی لێنەپۆشن:

١- حکومەتی ئەمریکا ئامادەیە پێڕەوی هەموو کارێکی تیرۆریستی بکات دژ بە مرۆڤایەتی بۆ گەیشتن بە ئامانجەکانی، ئەگەر بە هەنگاوەکانیش بێتە بەسەر لاشەی ژن و جەستەی منداڵاندا. شەرمەزارییە بۆ حکومەتێکی ئەمریکا؛ کاتێ کۆنگرە دژ بە تیرۆریست لە شرم الشیخ-میسر دەبەستێ، پێڕەوی تیرۆریزم دەکات.

چەکفرۆشتن بە سەدام بۆ ئەنفالکردن و کیمیابارانکردنی کوردستان، ڕۆژ بە ڕۆژ بۆگەنیی سیاسەتی نامرۆڤانەی ڕژێمەکانی ئەمریکا و ڕۆژئاوا ئاشکرا دەکات. ئەوەتا لەبەریتانیادا لە ڕاپۆرتی دادوەر سکۆتدا بەتەواوی ڕۆڵی چەکدارکردنی سەدام بە چەکی بەریتانیایی بە پێشێلکردنی تەنانەت یاساکانی بەریتانیاوە بووە، کەچی سەرەکوەزیرانی بەریتانیا، جۆن مەیجەر، زۆر بەتوندی دیفاعی لە حیزب و حکومەت و وەزیرەکانی کرد. ئەمە بووە ناڕەزاییەکی زۆر لە هۆڵی پەرلەماندا کاتێ کە تۆنی بلێر-سەرۆکی پارتی کرێکاران- ڕووی کردە سەرەکوەزیران و حیزبی پارێزکاران: شەرم ناکەن چەکتان داوەتە دیکتاتۆرێکی وەک سەدام کورد و شیعەی پێ بکوژێ؟ هەست بە بەرپرسیتی ناکەن؟

بەڵام شەرم کێ بیکات! ئەم ڕژێمە دڕندانەی کە بە کاڵا پەرێ و بە زمان مرۆڤدۆستن! فەرەنساش تاوانبارکراوە کە بۆتە هۆی تراژیدیای ڕواندای ساڵی پار کە نزیکەی ملیۆنێک پیاو و ژن و منداڵ کوژران و دوو ملیۆنیش دەربەدەر بوون. دەرکەوت کە فەرەنسا ئەیارەکانی ڕواندای پڕچەک کردووە، لەو چەکانەدا چەکی عێراقی ڕۆکێتی دژ بە فڕۆکەی تێدا بووە کە فەرەنسا لەدوای ڕزگارکردنی کوێت بە دەستی کەوتووە. بە یەکێ لەو ڕۆکێتانە، فڕۆکەی سەرۆکی ڕواندای پێ خرایە خوارێ و تێیدا کوژرا. دەوڵەتە ڕۆژئاواییەکان جێی متمانە نین.

بێدەسەڵاتی و لاوازی ئۆپۆزیسیۆنی عێراقی دژ بە سەدام: ئەمریکا وای چاوەڕوان دەکرد کە INC بە ماوەیەکی کورت ڕژێمی سەدام دەخات و ڕژێمێکی سەربەخۆی لە بەغداد جێگیر دەکات، بەڵام دەرکەوت تەنیا ئۆپۆزیسیۆنی کوردەکان بوون کە توانیان سەدام ناچار بکەن ناوچەکەیان بەجێبهێڵێ. پاش چوار ساڵ INC هیچی پێ نەکرا. هەندێک لایەن لێ جودابوونەتەوە و خەریکن بەرەیەکی دژ بە عێراقێکی فیدراڵی دابمەزرێنن. شای ئەردەن بە پشتیوانی ئەمریکا ئامادەیە کە عێراقیش لەتوێت بکرێت بە مەرجێ سەدام تەمێنێ. لەگەڵ نزیکبوونەوەیە هەڵبژاردنی سەرۆکایەتی ئەمریکا کلینتۆن دەیەوێت ڕووخانی سەدام ئەنجام بدات کە حیزبەکەی پێش خۆی بە سەرۆکایەتی بۆش بۆی نەکرا. ئەمەش بۆ بردنەوەی هەڵبژاردنەکەی بەکار دەهێنێت.

لابردنی سەدام بەشێکە لە پلانێکی گەورە: ئەردەن، تورکیا و ئیسرائیل پەیمانێکی سەربازیان مۆرکردووە کە لەسەر سێیەکەیان سەدام، ئاوی فورات و پ.ک.ک دانراوە. ئەمەشە سووریای نیگەران کردووە، چونکە تورکیا و ئیسرائیل دژ بە بەرژەوەندی سووریان. ئەم گۆڕانکارییانە لە تیرۆرستکاری وفاق الوطنی و گواستنەوەی بنکەیان بۆ ئەردەن ڕەنگدەداتەوە، تا لێرەوە زێتر بۆمبا بۆ ناو شارەکانی عێراق ڕەوانە بکەن. ئەمریکا تەواو پشت لە INC کردووە، بەپەلە بە دوای لایەنێکدا دەگەڕێ بتوانێ لەعێراقدا شتێک بە ئەنجام بگەیەنێ، بەتایبەتی دوای سووتانی کارتی حسێن کامل کە ئەمریکا زۆر پشتی پێ بەستبوو. تەنانەت ئەمریکا ئامادەیە دان بە عودەی کوڕی سەدامدا بنێ، وەک سەرۆک بۆ عێراق، بە مەرجێ باوکی نەمێنێ. چونکە نزیکبوونەوەی ڕازیبوونی فرۆشتنی نەوتی عێراق بەپێی بڕیاری ٩٨٦ی نەتەوە یەکگرتووەکان هەناسەدانێک بۆ ڕژێمی سەدام چونکە ژیانی بە نرخی دینارەوەیە.

هەندێ گۆڕان بەرێوەیە لەناوچەکەدا و پەیمانەکان زیاتر ئاشکرا دەبن. ئۆپۆزیسیۆنێکی عێراقی لە سووریا دژ بە عێراقێکی فیدراڵی و ڕۆژئاوایە، ئۆپۆزیسیۆنێکی سەر بە ڕۆژئاوا بە ئاواتی هێنانەوەی پادشایەتییە لەعێراقدا. لە کوردستانیشدا هەردوو حیزبی شەڕکەر خەریکن ئاشت ببنەوە، چونکە ئەم بارە لە بەرژەوەندیان نایێ.

پاشەڕۆژی عێراق مەترسی ئەفگانستانێکی تری لێ دەکرێت.

تیرۆرانینێ لە ئاکار و کردەوەکانی بزووتنەوەی بنچینەگەرانی لە ئێران و دەرەوەیدا

ئەوڕەحمان قوربانی ـ ئەڵمانیا

تیرۆر و تیرۆریزم تەنیا تایبەتی بە نیزامی ئیسلامی ئێران نییە، بەڵکو شێوەیەکە بەربەرەکانی دژ بە نەیارە سیاسییەکان، بەشێکە لە ئایدۆلۆژی بنچینەگەرای ئیسلامی. پاش بە دەسەڵات گەشتنی مەلاکان لە سەر تاسەری جیهاندا، بە مەبەستی لەنێو بردنی نەیارانی سیاسی خۆیان، تۆڕکانێکی گەورە و بەربەلاویان پێک هێنا، بەشێ لە داهاتی کانی ئێرانیان بۆ تەرخان کرد. ئەو تۆڕکانە، راستەو خۆ لە ژێر چاوەدێری ئیتلاعاتدایە، بە دەستووری ئەوان هەنگاو هەڵ دەگرێت، تا ئێستا سەدان نەیاری سیاسی لە دەرەوەی ئێراندا تیرۆر کردووە. بە ئاشکرا و بە نهێنی دەیان کادر و ئەندامانی حیزبەکان تیرۆر دەکات. تەنانەت لە دەرەوەی ئێران کەسێ بە ئاشکرا دژ بە کۆماری ئیسلامی ئێران تەکەوێتە مەترسییەوە. ئایدۆلۆژی بنچینەگەرای بۆ کۆمەڵگای مرۆڤایەتی زۆر مەزییرە. ئەمانە چەند نموونەیەکن لە کارە دژ بە مرۆڤایەتییەکانی بنچینەگەران: هەرەشە کردن لە گیانی نوسەری بەناو بانگی میسری محفوظ، بمب دانان و ئاژاوەی خوێناوی لە وڵاتانی خەلیج، دەست تێوەردان لە کاروباری باشوری کوردستان: بوژانەوەی بنچینەگەراکان و تیرۆری ئەندامانی حیزبەکانی رۆژهەڵاتی کوردستان لە باشوری کوردستان، ئازاری ژنان لە سوریە و تورکیا بە بەهانەی بێ حیجابی، ئاگرتێبەردان لە شوێنی جێبەجێ کردنی سەمیناری نوسەران و رۆژنامە نوسانی پێشکەوتنخواز و دژ بە بنچینەگەرای لە تورکیا کە بە کوشتنی زیاتر لە ٣٠ کەس و بریندار بوونی دەیان کەس، کوشتن و وێن کردنی خارجیان "کافران" لە جەزائیر لە لایەن بنچینەگەرایانی ئیسلامی "فیس" بەرەی رزگاری ئیسلامی، تیرۆر و تیرۆریزم بە ئیوەی کەرەسەی سەرەکی شۆڕشی ئیسلامی بەکار ئەبرێت.

ئامانجی حکومەتی مەلاکان، لە بەهێز کردنی بنچینەگەرای، ئەوەیە کە لە رۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا دەسەڵات بە دەستەوە بگرن و بەرەیەکی گەورەو بەربەرەڵا پێک بێنن. بە هیچ جۆرێ رێ نادەن تەنانەت نەیارە موسڵمانەکانی خۆیشیان تێکۆشانی بەرچاویان هەبێت. ئامادەیی حیزب الله هەر کات بیانەوێت هێرش ئەبەنە سەر دوکاندارانی وکاسبکاران بە هەموو شێوەیەک ئازاریان ئەدەن. بەدرۆشم ئەوڕێنە نێو ماڵان بۆ پشکنین، سەرەتاترین مافی خەڵکی پێشێل ئەکەن. سەربازانی ئیمام زەمان خەڵک ئەرفێنن و دوبەرەکی لە نێو نەیارانی رژێم بە تاوانی بەنناو کردنی رژێم بێسەرو شوێن ئەکەن. کوشتنی بێدینان لە واجباتی دین و عیبادەت ئەژمێردرێت و لە هەمو هەلومەرجێکدا رەوایە. دەڵێن تیرۆر سیاسەتی رۆژە، بەڵام لە کۆماری ئیسلامی ئێران ولایەت فەقیهەدا، بەناوی خودا و بەیاسای خودایە نەیارانی سیاسی بە تێکرا مفسد فی الارض. کوشتنی مفسیدیش یەکێکە لە واجباتی رکنی ئیسلام. تیرۆریزم دەوڵەتی لە ئێراندا ریشەی ئایدۆلۆژی قوڵو بەربڵاوی هەیە. لە روانگەی ئەم ئایدۆلۆجییەوە ماڵ و موڵکی موسڵمانان ئەبێ لە وجودی نامسلمان پاک بکرێتەوە. ماڵ و موڵکی کافران دەبێت بە زۆری قەمە و نەیزە فەتح بکرێت. لە روانگەی لایەنگرانی ولایەتی فەقیهەوە گفتوگۆ لەسەر یاساکانی مەلاکان دژایەتی یاسای ئیسلامی، نەفی یاسای ئەزەلی و ئەبەدی ئیلاهییە. ئەمەش کوفرە و سزای کافریش دیارە. تیرۆریزمی دەوڵەتی ئیسلامی ئێران یەکێکە لە زەروورەت حفز "راگرتن" دەسەڵات و وەلاتانی نەیاران لە گۆڕەپانی سیاسەتدا. ئەوە یەکێکە لە ئیتقاداتی مەکتەبی ئایدۆلۆجی بنچینەگەرایانی ئیسلامی.

وەزارەت ئیتلاعات و ئەمنیایەتی رژێم دەستووری تیرۆر و لە نێوبردنی شۆڕشگێرەکان ئەدات، چەکدارەکان خەڵکی ئاسای سەرکوت ئەکەن، هێزی تایبەتی ئەنسارالله و قدس و بەدر، کە سەر بە ئیتلاعاتن، نەیارەکانی مسڵمان و کادر و ئەندامانی حیزبەکان لە دەرەوەی وڵات تیرۆر ئەکەن. روناکبیرانی شۆڕشگێڕ لەسەر ئەو بڕوایەن کە شێوەیەک لە ناوچەکەدا کوتایی پێنایت. پێشێل کردنی مافی مرۆڤ لە لایەن ئەو رژێمەوە رۆژ لە رۆژ زیاتر درێژەی هەیە. تیرۆری سەرانی سیاسی و رێبەرانی حیزبەکان لە دەرەوە تەنیا نمونەیەکن لە تیرۆرزمی کۆماری ئیسلامی.

بەردەباران کردنی هاونیشتمانانی ژن بە بەهانەی پەیوەندی نالایەق تا ئێستا لە ئێراندا بەرچاوە. یاسا گەلێک بەکار ئەبرێت کە ١٤٠٠ ساڵ لەمەوبەر لە وڵاتانی عەرەبدا کراوە بە یاسا.

شێوەی کەرەستە گرنگ نییە: گرنگ ئەوەیە کە رژێمی ئیسلامی ئێران لەزات و سفەتیدا تیرۆریست و تیرۆر پەروەردە، بایەخی مرۆڤایەتی لە تیرۆر، ئازار، ئەشکەنجە، بەندیخانە، ئیعدام و بەردەباران دەبینن.

تێبینی: کەڵک لە گۆڤاری "رش" وەرگیراوە

کام عەقڵی ساغ ئیجازە دەدات کەسێک، دوژمنی باوەکوشتەی خۆی بکا بە دۆست؟

بەڵکو کورد لێیان خۆش بێت

عەلی محەممەد زادە ـ بەرلین

لە بڵاوکراوەیەکی لەندەندا، چاوم بە پارچە شیعرێکی ئایەتوڵڵا خومەینی کەوت کە سوارە قەڵادزەیی لە عەرەبییەوە وەری گێڕابووە سەر کوردی.

ئەوەی شیعرەکە، لە چ رادەیەکدایەوە رژێمی ئێران ـ دوای مردنی خومەینی، لەبەر چ هۆیەک بڵاوی کردۆتەوە، مەسەلەیەکی جیاوازە. ئەوەش کە کوردێکی قەڵادزەیی بۆچی شیعرێکی ئەوتۆ لەناو شوێنەواری هەموو شاعیرانی جیهاندا هەڵدەبژێرێ و تەرجەمەی دەکات، پەیوەندیی بە باسەکەی منەوە نییە و نامەوێ سەربەخۆیی ئەو هەڵبژاردنەی لە دەست بستێنم. حزووری چەندین ساڵەی چەکدارو بڕۆپاگەندەچیی رژێمی ئێران لە کوردستانی خواروو، زۆر کەسی وای پەروەردە کردووە رووی نیازیان لە قوم و تاران بێت، ئێمەش وەنەبێ بەو راستییە نەزانین.

مەسەلەی سەرەکی بۆ من، سەرلێشێواوی کوردە: پرسیار ئەوەیە سەرنووسەری رۆژنامەیەک کە رەخنەگری سیاسەتی حیزبە کوردییەکانە چۆن ئیجازە بە خۆی دەدات شیعرێکی ئەوتۆ لە باشترین لاپەڕەی رۆژنامەکەیدا بڵاو بکاتەوە؟ کام عەقڵی ساغ ئیجازە دەدات کەسێک، دوژمنی باوەکوشتەی خۆی بکا بە دۆست؟ ئایا ئەم هەڵەیە بە ناوی لیبرالییەت و دیموکراتییەتەوە دەکرێ؟ گرینگ نییە چ سەرێشێک لەسەر ئەم کارە نارەوایە دادەنرێ. گرینگ ئەوەیە بەم کارە، پێشوازی کردنی سەرۆکی زلحیزبەکانی کوردستانی خواروو ـ لە کورد کوژانی ئێرانی ـ و لە باوەش گرتنیان جارێکی دیکە لە دەرەوەی وڵات دووپات دەبێتەوە. ئایا بە بەرچاوی هەموومانەوە، رێگا بۆ ئەوە خۆش ناکرێ گۆڤارو رۆژنامە کوردییەکانی دەرەوەی وڵات هەر جارێ شیعرێک و پاشان وتارێکی "سماحە الامام" بڵاو بکەنەوە، وەختێ ئەم کارە جێگر بوو، ئینجا فەرمایشتە بە نرخەکانی رەفسنجانی، خەلخالی و فەللاحیانیش بڵاوبکەنەوە؟ ئایا بە هەڵکەوتە، رۆژنامەکە لەمەڕ دادگای بەرلین و بە تاوانبارناسینی فەللاحیانی پیاو کوژ خۆی بێدەنگ دەکات کەچی شیعری پیاو کوژێک بڵاو دەکاتەوە، بە شانازییەوە دەنووسێ: "سماحەتی ئایەتوڵڵا ئەم شیعرەی بە خەتی دەستی خۆی نووسیوە" ئایا هەر بەو خەتە بەو دەستە نەبوو فەرمانی شەڕی کوردستان درا؟ ئایا کوردی رۆژهەڵاتی کوردستان لەو تاوانەیان خۆش دەبن؟ ئایا شەهیدانی سنە، سابلاخ، سەقز و بانە ئێسکیان بەو تاوانەی ئێوە نالەرزێ؟ ئایا دایک و باوکی شەهیدان تووک و نفرینیان ناکەن؟

چ شتێک لە کوژرزەینی کورد و چەواشەیی رۆشنبیرەکانی زیاتر دەتوانێ هۆی ئەم کردەوە چەوتە بێت: کورد، یەکێ لە گەورەترین دوژمنانی هەموو مێژووی خۆی، ئیمام و "سماحە" ناو بەرێت، رووبەری ئەو رۆژنامەیەی وا لە ترسی ئیمام و برا جەللادەکانی، سەدام و کەمالییەکان، لە دەرەوەی وڵات دەردەچێ بخاتە خزمەت پڕوپاگەندە کردن بۆیان.

ئایا بەدرێژایی مێژوو هیچ گەلێکی دیکە کاری وای کردووە؟ ئایا جولەکە، ناوی هیتلەر بەرێزەوە دەبەن و شوێنەوارە ئەدەبی و "عیرفانی" یەکانی دەخەنە رووبەری رۆژنامەکانیانەوە؟ ئایا سوعارەزەی عێراقی ئەم کارە لەگەڵ سەددامی خوێنرێژدا دەکات. ناوی بە "الرئيس القائد" دەبات؟ ئایا رۆژنامە ئەمریکییەکان شیعری "عیرفانی" تروریستێکی وەک "شیخ عومەر عبدالرحمان" بڵاو دەکەنەوە؟ بۆ دوور بڕۆین: ئایا ٥ ساڵ دوای بڵاوبونەوەش، تەنانەت یەک رۆژنامەی فارسی دەرەوەی وڵات بینراوە شیعرەکەی چاپ کردبێت؟ ئایا ئێوە لەچوار ملیۆن ئێرانی ئاوارەی دەستی خومەینی شارەزاترن؟

ئایا خەڵکانی دیکە مافیان نییە پێمان پێ بکەنن؟ چۆن کوردێک دەبێ رووی بێت شیعری کەسێک بڵاو بکاتەوە کە لەسەرەتای شەڕی کوردستاندا (١٩٨٠) بە جاش و پاسدارەکانی گوت: "ئەگەر ئێوە نەچن بۆ کوردستان، من خۆم دەست دەدەمە تفەنگ و دەچم." ئایا شەرم نییە کوشتاری پاوە، قارنا، سەردەشت، مەهاباد، سنە و بۆکان لەبیر بەرینەوە؟ ئایا بۆچی رادەی رۆژنامەگەریی کوردی گەیشتۆتە ئەو پلە نزمە؟ ئایا رۆژنامەگەری کوردی هەر ئەوەندە لە لیبرالییەت حاڵییە؟ . . . . . .

ئەگەر دڵسۆزی کوردن، بۆ ئەو کارە چەوتەی کردوویانە، با داوای لێبوردن لە گەلی کورد بکەن ـ بەڵکو خەڵکەکە بیان بەخشن.

ژینی نوێ

JÎN-I NWÊ

لە یادی هەڵبژاردنی یەکەمین پەرلەمانی باشووردا

کۆمەڵگای هاوچەرخ بە پەرلەمان بەڕێوە دەچێت

رژێمی بەعس (١٩-٥-٩٦) لەگەڵ UN دا لە سەر بڕیاری ٩٨٦ رێککەوت و بەعس ئەمەی بەسەر کەوتن بۆ خۆی لەقەڵەم دا: ئەمڕۆ ئابلوقەمان قلیش کرد، سبەی دەیڕوخێنین (الجمهوريه ١٩-٥). هەڵبەت بەعس ئاگربەستی جەنگی عێراق ـ ئێران (٨٨) و جەنگی کەنداویشی (٩١) بە سەرکەوتن بۆ خۆی لەقەڵەم دا. باوەڕی، ئابلوقە بۆ سزا و رووخاندنی بەعس دانراوە، پووچ بووەوە. تەنیا خەڵکی عێراق و کوردستان بەدەست ئابلوقە و بەعسەوە سزا دەخۆن. بەعس لەژێر ئابلوقەدا نەرووخا و بەردەوامیشە لە ئەشکەنەدانی خەڵکدا. ئایا بە لابردنی ئابلوقە بەعس لە نێو دەچێت؟ ئەم پرسیارە سەنگی مەحەکی دوو قوتابخانەی بیرکردنەوەیە: نەتەوەیەکی برسی یان تێر، کامیان توانای راپەڕینی هەیە؟ دوای لابردنی ئابلوقەش بەعس هەر بەردەوام دەبێت لە ئەشکەنجە و خوێنڕشتنی خەڵکدا.

بەعس، کەوتووەتە خۆی، لە رژێمەکانی ناوچەکە نزیک دەبێتەوە. رۆژنامەی بابل (١٩-٥) نووسی: "پەیوەندی لە نێوان عێراق و سوریادا بناغەی دامەزراندن و خەملاندنی پەیوەندییە عەرەبییەکانە." سوریا بۆ عێراق بە بایەخە: ساڵەهایە بنکەی ئۆپۆزیسیونی کورد و عەرەبە؛ کاریگەرە لە پرۆژەی ئاشتی لە نێوان رژێمەکانی عەرەب و ئیسرائیلدا؛ بەعس ئۆردونی لەدەست چووە لایەکی تری گەرەکە. سەرباری ئەمانەش، بەعس رەنگە بخوازێت، لەبری تورکیا و کوردستان، بۆری نەوتەکانی بە سوریا دا بیبات. بۆری نەوتەکە و داهاتی نەوتەکە چەکێکی کاریگەرە بە دەست حزبە کوردییەکانەوە. تورکیاش چەندین کارتی دژی عێراق بە دەستەوەیە: ئاوی فورات، بنکەی پاراستنی هێڵی ٣٦ و سیاسەتی حزبە کوردییەکان.

جێبەجێ کردنی بڕیاری ٩٨٦ کاریگەر دەبێت لەسەر کوردستان، یدک لە بەیانێکدا (١٣-٢) هیوای "جێبەجێ کردنی تەواوی" بڕیارەکەی خواست. "ئامادەیی تەواوی بۆ چاککردنەوەی ئیستگەی پەمپ و بۆرییەکانی نەوتی ناوچەی زاخۆ" دەربڕی. هەڵبەت یدک دەرامەتێکی باشی لە باجی نەوتی تێپەڕ بە بۆرییەکاندا دەستدەکەوێت. ئەمەش دەچێتە سەر باجی ئیبراهیم خەلیل کە حاڵی حازر رۆژی لە ١٦٠ هەزار دۆلار زێترە. تەرازووی هێز لە باشووردا بەلای یدک دا دەشکێتەوە. ینک کە باشەرۆژێکی لەم چەشنەی بە دەستەوە نییە، باشە رۆژی جی لێدێت؟ ئایا یدک دەرامەتەکەی بەکار دێنێت بۆ کڕینی هێزە چەکدارەکانی ینک؟ چەندین پرسیاری بێ وەڵام رووبەڕوو دەبنەوە. ژیانی کۆمەڵایەتیش تێک دەچێت: جوداییی لە رووی ئابوورییەوە دەکەوێتە نێوان ناوچەکانی ژێر دەسەڵاتی یدک و ینک ەوە. مەترسی ئاوارە بوونی لە سۆرانەوە بۆ بادینان دەکرێت.

کە جەنگ لە نێوان حزبەکاندا سەری هەڵدا، خەڵک یەکشت بڕگەکانیەوە، تەنانەت گرووپە رادیکاڵەکانیش، پێشنیاری ئاگربەست و دامەزراندنەوەی بەیەکەری پەرلەمان و حکومەتی هەرێمیان دەکرد. ئەمڕۆ خەڵکی لە پێشنیار وەستاون. ئەمە سەرکەوتن نییە بۆ حزبەکان: رووتاندنەوەیانە لە خەڵکی. خەڵک چیدی ئەمەلیان تێدا نابینن. کەسانێکی دیش دەڵێن: حزبەکان کات دەکوژن تا گۆڕانێک لە بەغدادا روو دەدات. حزبەکان، فشاری خەڵک نایان خاتە گفتوگۆ، هێز لە دەسەڵاتی رژێمەکاندا دەبینن نەک لە خەڵکدا. جڵەوی گفتوگۆکانیان بەدەست رژێمەکانی دەرەوەیە. ئەمانیش، گەر بەرژەوەندی خۆیان رەچاو نەکەن، ناوبژی ناکەن. لەبەرئەوە کە دەستگای نوێنەرانی خەڵک (پەرلەمان) نییە، داخوازییەکانی خەڵک ناخرێتە سەر مێزی گفتوگۆ: بەرژەوەندی خەڵک دەکرێتە قوربانی بەرژەوەندی حزبایەتی و رژێمەکانی دەرەوە.

باشوور لە بەر هەر هۆیەک گەیشتبێتە ئەمڕۆ، ئەنجامەکەی ئەمەیە: حزبەکان لەوە زێتریان نییە پێشکەشی خەڵکی بکەن. لەچەند ساڵی رابردوودا سەلماندیانەوە کە لە توانایاندایە کوردستانێکی برسی و ئاشتی بەرەو چەندین جەنگ بەرن، نەک تەنیا لە نێوان خۆیاندا بەڵکو لە نێوان خۆیان و گروپەکانی تردا: حسک، شیوعی، کاری سەربەخۆ، ئیسلامییەکان، حدکا. تەنانەت نقابە و گرووپە پیشەییەکانیشیان (بێکاران، جوتیاران، یەکێتی خانووە بێتاپووەکان، تد) قەڵاچۆ کرد.

خەڵکی بێدەنگ نین. بە کۆمەڵ بەجێ هێشتنی کوردستان، چەک دانانی چەکدارەکان؛ دەستکێشانەوەی فرمانبەران و ئەندامانی پەرلەمان: رێپێوان و نارەزایی دەربڕین، رق ئەستوور بوونی خەڵکە بەرامبەر حزبەکان. خەڵکی گەیشتوونەتە ئەو بڕوایەی کە ژیانی ئەمڕۆی کوردستان پێویستی بە رێکخستنێکی هاوچەرخ هەیە. رێکخستنێکی لەسەر بناغەی شارستانییەتی دامەزرابێت ـ نەک چەک. چەکی دەستی حزبەکان، گەر بەر لە هەڵبژاردنی پەرلەمانی باشوور دژی دوشمنانی گەل بەکار هێنرابێت، لەو دەمەوە دژی خەڵکی ئەشکەنجەدیدەی کورد بەکار هێنراوە.

جێبەجێ کردنی بڕیاری ٩٨٦ پێویستی بە بوونی دەستگایەکی نوێنەری خەڵکی سەلماندووە. دەستگای UN دەربارەی جێبەجێ کردنی بڕیارەکە راوێژیان بە چەند لایەک کردووە: دەستگایەکی نوێنەری خەڵک (نەک حزبی) نادۆزنەوە کۆمەکیان بکات. حزبەکان بەرزترین باڵای گەلیان (پەرلەمان) گۆڕ کرد. تا ئێستاش هەنگاوی جدیان نەناوە بۆ خستنەوەگەڕی ئەم دەستگایە.

بەرەو پێشخستنی باری کوردستان نابێت تەنیا بۆ حزبەکان جێ بهێڵرێت. خەڵکیش گەیشتوونەتە ئەم قەناعەتە. هەنگاوی یەکەم بۆ خەملاندنی باری کوردستان هەڵبژاردنی نوێنەرانی خەڵکە. لە کوردستانی بندەستی حزبەکاندا، هەڵبژاردنی نوێنەرانی خەڵک، واقعی نییە، بەڵام نزیکەی ملیۆنێک کوردی هەندەران دەتوانن نوێنەرانی خۆیان (پەرلەمان) هەڵبژێرن. پەرلەمانی کوردی ئاوارە کاریگەر دەبێت لەسەر ژیانی کوردستان. کوردستان ئەمڕۆ بەشێکە لە سیستەمی جیهان و کێشەی کوردیش جیهانییە ـ نەک تەنیا کوردی. پەرلەمانی دەرەوە دەبێت وەکو سەرەتای هەڵبژاردنی پەرلەمانی کوردستان ببینرێت.

هەنگاوی یەکەمی ئەم پەرلەمانە، بنیات نانەوەی سومبولی کۆمەڵگای کوردە: کورد نەتەوەیەکی شارستانییە؛ دەتوانێت دەستگا دیموکراسیەکان هەڵبژێرێت؛ کۆمەڵگایەکی نوێ دابمەزرێنێت. ئەمە ئەرکێکی مێژووی رۆشنبیرانی کوردی ئاوارەیە.

کەریم ئەحمەد: عێراق دەبێت ببێتە دەوڵەتێکی فیدراڵی، کوردستانی فیدراڵی پەرلەمانی خۆی، دەستووری خۆی و حکومەتی خۆی هەبێت

ئامادەکردنی بۆ ژینی نوێ:
حەسەن سەید باقی ـ ئەڵمانیا

کەریم ئەحمەد سکرتێری یەکەمی حیزبی شیوعی کوردستان ـ عێراق و ئەندامی مەکتەبی سیاسی حیزبی شیوعی عێراقە.

•هۆکارەکانی دامەزراندنی حیزبی شیوعی عێراق لەم قۆناغەدا چین؟

- لەگەڵ پەیدابوونی ئەڵقە مارکسیستەکان لەعێراقدا، ئەڵقەی مارکسیستیش لەکوردستاندا پەیدا بوون و سەربەخۆ کاریان دەکرد. لە ١٩٣٤دا ئەڵقەکانی مارکسیستەکانی عێراق یەکیان گرت و حیزبی شیوعی عێراقیان لێ پێک هات، بەڵام لەکوردستاندا ئەو ئەڵقانە ڕێکخراوێکی یەکگرتووی مارکسیستیان پێک نەهێنابوو، بەڵکو بە هۆی ئەو قوتابییە کوردانەوە کە لە بەغدا دەیانخوێند، لقێکیان پێک هێنا کە بەشێک بوو لە ڕێکخراوێکی مارکسیستی عێراق و لە حیزبی شیوعی عێراق جودا بوو. ئەو ڕێکخراوە یەکێتیی تێکۆشین بوو کە لە ڕۆشبیران پێکهاتبوو. پاش هەڵوەشاندنەوەی ئەو ڕێکخراوە مارکسیستیە و هاتنیان بۆ ناو حیزبی شیوعی عێراق، لقی کوردستان، یەکێتی تێکۆشین ڕێک نەکەوت بێتە ناو حیزبی شیوعی عێراقەوە و حزبی شیوعی کوردستانیان پێک هێنا، کە بە شۆڕش ناسرابوو.

لە ١٩٤٦دا حیزبی شیوعی کوردستان خۆی هەڵوەشاندەوە و چووە ناو حیزبی شیوعی عێراقەوە. ئەو بەشەی کە نەهاتە ناو حیزبی شیوعی عێراقەوە، پارتی دیموکراتی کوردیان دامەزراند. لە ١٩٤٥دا حیزبی شیوعی عێراق، لقی کوردی لە کوردستان دامەزراند و حیزبی شیوعی کوردستان خۆی حەل کرد و هاتە ناو ئەو لقەوە.

حیزبی شیوعی عێراق لەسەرەتاوە بایەخێکی گرنگی دا بە مەسەلەی کورد و هەڵویستێکی مەبدەئیانەی بەرانبەر بە بزووتنەوەی ئازادیخوازی کوردستان وەرگرت: دانی نا بە مەبدەئی چارەنووسی کورددا، بگرە دانی بە پێکهێنانی قەوارەیەکی سیاسیی سەربەخۆی کوردستاندا نا، چونکە گەلی کوردستان وەک هەر گەلێک لەجیهاندا دەبێ قەوارەیەکی سیاسیی سەربەخۆ دابمەزرێنێت. لەبەرئەوە حیزبی شیوعی عێراق بایەخێکی زۆر گرنگی دابوو بە مەسەلەکە و بە ڕێکخراوەکەشی لە کوردستاندا تا دەوری خۆی لە بزووتنەوەی ئازادیخوازی کوردستاندا ببینێ. ئەو ڕێکخراوە بەپێی پێشکەوتنی بزووتنەوەی ئازادیخوازی لەکوردستاندا بایەخی پێ دەدرا و سەلاحیاتی دەدرایێ. لقی کوردی بوو بە لقی کوردستان و دوایی بوو بە هەرێمی کوردستان، دەسەڵاتی بەستنی کۆنگرەی خۆی پێدرا، ئیدی خۆی بڕیاری داناتی بەرنامە و پەیڕەوی ناوخۆی دەدا و نەخشەی بۆ سیاسەتی تایبەتی خۆی لە چوارچێوەی کوردستاندا دەکێشا. لە ١٩٦٩دا یەکەمین کۆنگرەی بەست و بەرنامەیەکی کاتی دانا. پاشان حیزبی شیوعی عێراق بڕیاری دا کە ڕێکخراوی هەرێم بگۆڕێ بە حیزبی شیوعی کوردستان. ئەوە بوو هەرێم دواکۆنگرەی خۆی لە ١٩٩٣دا بەست و بڕیاری دامەزراندنی حیزبی شیوعی کوردی دا، بەرنامە و پەیڕەوی ناوخۆی دانا و حیزبی شیوعی کوردستانیش یەکەم کۆنگرەی لە ١٩٩٥دا بەست.

دامەزراندنی حیزبی شیوعی کوردستان مەسەلەیەکی مێژوویی و چینایەتییە لەکوردستاندا. دەبێ ئەو حیزبە ڕۆڵی خۆی لە بزووتنەوەی ئازادیی کوردستاندا ببینێ. هۆشیارکردنەوەی چینی کرێکار، جووتیار، زەحمەتکێشان و ڕۆشنبیرانی شۆڕشگێڕ و ڕێکخستنیان لە حیزبێکی مارکسی لینینی سەربەخۆدا لە ئەستۆ بگرێت تا ئەو چینە لەناو چینی بۆرژوا و بۆرژوای بچووکدا نەتوێتەوە و لەو قۆناغە مێژووییە گرنگەی کە بەسەر بزووتنەوەی ئازادیی کوردستاندا تێپەڕ دەبێ، بە ئەرکی خۆی هەڵسێ. ئەو حیزبە دەبێ پەیوەندییەکی مەبدەئی لەگەڵ حیزبی شیوعی عێراقدا هەبێ. تا ئێستا بزووتنەوەی ئازادیی کوردستان دروشمی جوودابوونەوەی لە عێراق بەرز نەکردووەتەوە، بەڵکو جەخت لەسەر چارەسەری مەسەلەی کوردستان دەکات لە چوارچێوەی عێراقێکی دیموکراتی فیدراڵیدا، کە گەلی کوردستان تێیدا مافی دامەزراندنی کۆمارێکی فیدراڵی هەبێ.

•هۆکارەکانی هەڵگیرساندنی شەڕی ناوخۆ چین؛ هەڵوێستتان چییە بۆ چارەسەرکردنی؟

- مەسەلەی ناکۆکی و ململانێی پ.د.ک و ی.ن.ک کۆنە. ئەگەڕێتەوە بۆ ساڵانی ٦٣-١٩٦٤ کە ناکۆکی لەنێوان مەکتەبی سیاسیی پ.د.ک و سەرکردایەتی سەرۆک بارزانیدا دەستی پێکرد. لە ١٩٦٤دا باڵی مەکتەبی سیاسی جودا بووەوە و حیزبێکی سەربەخۆی دامەزراند و کەوتنە ململانێی چەکداری تا ١٩٧٠. پاش بەیانی ئازاری بەناوبانگ لەنێوان پ.د.ک و حکومەتی بەعسدا، حیزبی شۆڕشگێڕی کوردستان کە جەماعەتی مەکتەبەی سیاسیی کۆن بوون و بەو ناوەوە کاریان دەکرد، خۆیان حەل کرد و چوونەوە ناو پ.د.ک.

ئەو وەزعە بەردەوام بوو تا ١٩٧٥ کە شۆڕشی کوردستان تووشی شکستێکی قووڵ بووەوە، بەشێک گەڕانەوە لای حکومەتی بەعس، بەشی سەرکردایەتی شۆڕش، سەرۆک بارزانی، ئاوارەی ئێران بوون. تا لەو زروفە تەنگانەیەدا لە ١٩٧٦دا جەماعەتێکی شۆڕشگێڕ بە سەرکردایەتی مام جەلال، ڕێکخراوێکی تازەیان بە ناوی یەکێتیی نیشتمانی کوردستانەوە دامەزراند، کە توانیان دووبارە شۆڕشی چەکداری دەست پێ بکەنەوە. هاوکات پارتیش دەستی بە ڕێکخستنەوەی خۆی کردەوە، دووبارە ململانێی چەکداری لەنێوانیاندا دەستی پێکردەوە و بەردەوام بوو تا دامەزراندنی بەرەی کوردستانی.

پاش ڕاپەڕینی گەلی کوردستان دووبارە ململانێی پ.د.ک و ی.ن.ک سەری هەڵدایەوە، بەڵام ململانێیەکی سیاسی بوو بەتایبەتی لەناو بەرەی کوردستانیدا. لە هەڵبژاردنی پەرلەمانی کوردستاندا کە هەردوولا دەیانویست هەر چۆنێک بێت بیسەلمێنن کە ئەویان لەوی تر گەورەتر و بەهێزترە. چەندی هەوڵیاندا بۆیان نەچووە سەر. ناچار بوون مامەڵە لەگەڵ یەکتر بکەن و بە نیوانیو دەسەڵاتی سیاسییان لە حکومەتی هەرێم و پەرلەماندا لەنێوان خۆیاندا بەشکرد. ئەو وەزعەش سەری نەگرت و نەیانتوانی بەیەکەوە حکومەت و پەرلەمانی هەرێمی کوردستان بەڕێوەبەرن. ئەوجا کەوتنە ململانێیەکی چەکداری، دەیانەویست لەو ڕێگایەوە گیروگرفتەکانی خۆیان چارەسەر بکەن و هەر یەک لەو دوو حیزبەش دەیویست بە تەنیا خۆی حوکمڕانی کوردستان بکات. ئەو جۆرە ململانێیەش بۆ جارێکی تریش سەلماندییەوە کە ئەوە ڕێگاچارەی چارەسەرکردنی گیروگرفتەکان نییە، بەڵکو لە باشترین حاڵیدا هەموو بزووتنەوەی ئازادیی کوردستان دەخاتە مەترسییەوە و دەبێت بە دەسکەوتێکیش بۆ دوژمنانی گەلی کوردستان.

ئەو ململانێیە لەسەرەتاوە لە ١٩٦٣دا دەستی پێکردووە و تا ئەمڕۆ بە چەند شێوەیەک خۆی نیشانداوە. ململانێی ناو پ.د.ک لەنێوان مەکتەبی سیاسی بارزانیدا لەسەر ئەوەی کە کێ دەبێ سەرکردایەتی پارتی بکات، بارزانی یان مەکتەبی سیاسی. پاشان کە جەماعەتی مەکتەبی سیاسی حیزبێکی دیکەیان دامەزراند، ململانێکە کەوتە ئاستی ئەوەی کێ دەبێ سەرکردایەتی شۆڕشی کوردستان بکات، پارتی بە سەرۆکایەتی بارزانی یان حیزبی شۆڕشگێڕی کوردستان بە سەرۆکایەتی ئیبراهیم ئەحمەد. ئێستاش ئەو ململانێیە بەو ڕووەوە خۆی نیشان ئەدا کە دەبێ کێ حوکمڕانی کوردستان بکات، ی.ن.ک یان پ.د.ک.

ئێمە وەکو حیزبی شیوعی کوردستان هەڵوێستمان وایە کە ئەو ململانێیە بۆ سەرکردایەتی حوکمڕانی هەرێمی کوردستانی عێراق، کاتی نەهاتووە. پێویستە بخرێتە دوای ڕووخاندنی ڕژێمی دیکتاتۆری شۆڤێنیستی بەغدا و، دوای دامەزراندنی حکومەتێکی دیموکراتی فرەحیزبی فیدراڵی. تا جێبەجێکردنی ئەو ئامانجانە پێویستە ئەرکی کارگێڕی و حوکمڕانی هەرێمی کوردستانی عێراق بخرێتە سەرشانی هەموو حیزبە کوردستانییەکان بەپێی توانایان یان لە ڕێگای هەڵبژاردنێکی پەرلەمانی ئازاد و دیموکراتییەوە و هەر حزبێک ئەکەر زۆربەی جەماوەر دەنگی خۆی دابێتێ، دامودەستگاکانی بەڕێوەبردن و حوکمڕانییەکە بەڕێوە بەرێت. ئەوەی بیەوێ هاریکاریی لەگەڵ ئەو حزبە دەکات و ئەوەیش بیەوێ دەتوانێ وەک حیزبێکی موعارز مامەڵەت لەگەڵ وەزعەکە بکات.

هەر چۆنێک بێ نابێ ناکۆکی و گیروگرفتەکان لە ڕێگای ململانێی چەکدارییەوە چارەسەر بکرێن، بەڵکو دەبێ لە ڕێگای گفتوگۆ و دیموکراتییەوە چارەسەریان بۆ بدۆزرێتەوە. پێویستە بەرەیەکی کوردستانی نوێ لەسەر بناغەیەکی تازە دابمەزرێت، بەرنامە و پەیڕەوێکی ناوخۆی تازەی هەبێت، بڕیارەکانی بەگشتی دەبێ وەربگیردرێن و هەموو لایەک ئیلتزامیان پێوە بکەن و هەر گیروگرفتێک یان ناکۆکییەک لەنێوان حیزبەکانی بەرەدا هەبێت، پێویستە لەناو بەرەدا، یان بە دووقسوڵی چارەسەر بکرێت.

حیزبی شیوعی کوردستان ئەوە هەڵوێستیتی بۆ چارەسەرکردنی باری ئێستا و شەڕی ناوخۆی کوردستان، هەوڵیشی داوە لەگەڵ حیزبە کوردستانییەکانی دیکەشدا ئەو هەڵوێستانە بچەسپێنێت، تا هەموو هێزە کوردستانییەکان یەک بگرن و لەگەڵ هێزە ئۆپۆزیسیۆنەکانی تری عێراقدا هاوکاری بکەن بۆ ڕووخاندنی ڕژێمی دیکتاتۆری شۆڤێنیست لە بەغدا و هێنانەدی حکومەتێکی دیموکراتی و فرەحیزبی و فیدراڵی.

× داخوازی، نان، کار، ئازادی حکومەتی شورایی، فیدرالیزم، دیموکراتی و فرەحیزبی، کامیان بە واقعیتر دەبینن بۆ ڕێکخستنی هێزی جەماوەر بۆ ڕووخاندنی ڕژێمی فاشیستی عێراق؟

-هەڵوێستی حیزبی ئێمە دەربارەی دامەزراندنی حکومەتێکی دیموکراتی و فرەحیزبی و فیدراڵی دیارە و دەبێ ئەو حکومەتە تەعبیر لە بەرژەوەندی گەلی عێراق بکا بە عەرەب و کورد و نەتەوەکانی دیکەوە. ئەو حکومەتە داخوازی هێزە دیموکراتییەکانی عێراق و هێزە کوردستانییەکانە، چونکە هەر ئەو حکومەتە دەتوانێ گیروگرفتەکانی عێراق، بە کوردستانیشەوە، چارەسەر بکا.

× وەک حیزبێکی شیوعی لەگەڵ بەرەی چەپدان یان لەگەڵ بەرەی ئۆپۆزیسیۆنی (مەزهەبی و ناسیونالیستی) کوردستان و عێراق؟

- پرسیارەکە دوو لقە. لقی یەکەم: بەرەی تاکتیکی. لقی دووەم: بەرەی ستراتیژی دوور.

بەرەی تاکتیکی لەنێوان هەموو هێزەکاندا پێک دێت بۆ ئامانجێکی کاتی، سەرەکی و نزیک. وەک شەڕاگرتن و دواییهێنان بە ناکۆکی و پێکهاتن لەنێوان ی.ن.ک و پ.د.ک.دا و ئارامبوونەوەی باری گشتی لە کوردستاندا و پێکهێنانی حکومەتێکی دیموکراتی فراوان لە هەرێمی کوردستاندا. ئەو ئامانجانە بەشی هەرە زۆری هێزەکانی کوردستان، حیزبە ئیسلامییەکانیش، دەتوانن لەسەری ڕێک بکەون و لەسەریشی ڕێککەوتوون. لەبەرئەوە لەتواناداا هەیە بەرەیەکی کاتی لەئێستادا پێک بێت و بۆ جێبەجێکردنی ئەو ئامانجانە تێبکۆشێ.

بە نیسبەت عێراقیشەوە لەتوانادا هەیە بەرەیەکی کاتی لە هەموو هێزە عێراقییەکان پێک بێت و ڕێک بکەون لەسەر ڕووخاندنی ڕژێمی دیکتاتۆری. ئەوە حەدی ئەدنایە و هەموو هێزە ئۆپۆزیسیۆنەکانی عێراق لەسەر ڕێک دەکەن، بەڵام پاش ڕووخاندنی دیکتاتۆریەت ئەو هێزانە لەناو ئەو بەرەیە نامێننەوە، چونکە هەندێکیان دەیانەوێ حکومەتێکی دیموکراتی فرەحیزبی پێک بهێنن و حیزبە ئیسلامییەکانیش دەیانەوێ حکومەتێکی ئیسلامی پێک بهێنن.

لەبەرئەوە بۆچوونی حیزبی شیوعی کوردستان بۆ پێکهێنانی بەرە ئەوەیە کە هەر قۆناغێک هێز و ئامانجی خۆی هەیە و کۆکردنەوەی ئەو هێزە جۆراوجۆرانە، چ لە ڕووی سیاسی و چ لە ڕووی کۆمەڵایەتییەوە، مەسەلەیەکی ئاسان نییە: زۆر پێویست و زۆر گرانە، دەبێ هەوڵی بۆ بدەین و بۆی تێبکۆشین، چونکە یەککەوتنی متناقضات زۆر زەحمەتە، بەڵام پێویستییەکی مێژووییە. لەبەرئەوە حیزبی شیوعی هەوڵ ئەدا بۆ پێکهێنانی بەرەی تاکتیکی و بەرەی ستراتیژی.

•چۆن مەسەلەی فیدرالیزم لەعێراقدا هەڵدەسەنگێنن؟

- دەوڵەتی عێراق پاش جەنگی جیهانی یەکەم پێکهات، کوردستان لەژێر چاودێری ئینگلیزدا بوو. پێویست بوو لەسەر حکومەتی بەریتانیا کە لەکوردستاندا ئیستفتا بکا و بزانێ کورد چۆن دەیەوێ بژی: دەیەوێ حکومەتێکی سەربەخۆی پێکبهێنێ یان بچێتە پاڵ حکومەتی عێراقەوە. پاش پووچکردنەوەی پەیماننامەی سیڤەر لە کۆمەڵەی نەتەوەکاندا کە مافی بە کوردی باشوور ئەدا حکومەتێکی سەربەخۆی پێکبهێنن یان بچنە پاڵ حکومەتی کوردستانی باکوورەوە، حکومەتی بەریتانیا بەپەلە کوردستانی باشووری خستە پاڵ حکومەتی عێراق. کوردستانی باشوور لەو ڕۆژەوە چەندین شۆڕشی کردووە بۆ پێکهێنانی حکومەتێکی سەربەخۆ، بەڵام تا ئەمڕۆ نەیتوانیوە ئەو ئاواتە بەجێبهێنێ. لەبەرئەوە لەعێراقدا، هەروەکو دەوڵەتێکی فرەنەتەوەیی، کێشەیەکی نەتەوەیی هەیە.

لێرەدا بزووتنەوەی ئازادیی کوردستان دروشمی چارەسەری مەسەلەی کوردستانی عێراقی لە شێوەی فیدراڵیزمدا پێشنیار کردووە. ئەو فیدراڵییەش وای تێدەگەین کە عێراق ببێتە دەوڵەتێکی فیدراڵی مەرکەزی: کۆمارێکی کوردستانی فیدراڵ پێک بێت کە پەرلەمانی خۆی، دەستووری خۆی و حکومەتی خۆی هەبێ. لە هەموو ڕوویەکەوە سەربەخۆی بێت تەنیا لە سیاسەتی دەرەوەیدا نەبێ. پاراستن و دارایی هەبێ. دەبێ حکومەتی عێراقی فیدراڵی مەرکەزی بێت و لە هەردوو نەتەوەی عەرەب و کورد و نەتەوەکانی دیکەش پێکبێت. ئێمە لەعێراقدا یەک موشکلەمان هەیە: فیدراڵیەتی نەتەوەییە کە دەبێ بەو شێوەیەی پێشتر باسمان کرد جێبەجێ بکرێ.

•ئایا گیروگرفتی تایفەگەری هەیە لە کۆمەڵگای عێراقدا لەسەر بنەمای شیعە و سوننی؟

- زۆرجار ئیستعمار لە مێژووی عێراقدا هەوڵیداوە گیروگرفتی تایفەگەری لەنێوان شیعە و سوننیدا بخوڵقێنێ، بەڵام نەیتوانیوە: بزووتنەوەی سیاسیی نیشتمانی بەربەرەکانێیەکی توندوتیژی کردووە و ڕێگای نەداوە ئەو سیاسەتە لەنێو جەماوەردا بچەسپێ. هەروەک هەوڵیداوە ململانێکی نەتەوایەتی لەنێوان عەرەب و کورددا بخوڵقێنێ، بەڵام دیسان بزووتنەوەی دیموکراتی ڕێگای لەو سیاسەتەش گرتووە و نەیهێشتووە سەر بکەوێ. بەتایبەتی هەڵوێستی مەبدەئی حیزبی شیوعی عێراق دەربارەی مەسەلەی کورد و تەنیدی جەماوەری عەرەب بۆ ئەو سیاسەتە مەبدەئیەی حیزب، کە گەلی کوردستان وەک هەموو گەلانی دنیا مافی چارەنووسی خۆی هەیە و دەبێ گەلی عەرەب لە عێراقدا پارێزگاری لەو مافە بکات و لە دژی سیاسەتی شۆڤێنستی حکومەتە بۆرژواکاندا بوەستێ. ئیستعمار دەسەڵاتی سیاسی تەسلیم بە تایفەی سوننی کرد و تایفەی شیعەی بێبەش کرد، لەبەرئەوە جەماوەری عێراق بە عەرەب و کورد و کەمەنەتەوەکانییەوە بەردەوام دژی بە حکومەتە کۆنەپەرستە شۆڤێنیستە یەک لەدوای یەکەکانی عێراق بوون. نە جەماوەری سوننی دژ بە شیعە بوون و نەپێچەوانەوە، پەیوەندی نەتەوەیی نێوانی کورد و عەرەبیش تا ڕادەیەکی باش بەهێز بووە.

گیروگرفتی عێراق، گیروگرفتی دەسەڵاتی سیاسییە، دەبێ ئەو گیروگرفتە لە ڕێگای دامەزراندنی دەسەڵاتێکی سیاسیی دیموکراتی فرەحیزبی و فیدراڵییەوە چارەسەر بکرێ. گەلی عێراق، بە هەموو نەتەوەکانییەوە، دەبێ بۆ بەدیهێنانی ئەم مەبەستە تێبکۆشێت.

× بۆچوونی حیزبتان لەسەر بارودۆخی کۆمەڵایەتی لەکوردستاندا چۆنە؟

- ئەمڕۆ هەموو کەسێک لەکوردستاندا هەست دەکا کە گەلەکەمان چەند دواکەوتووە، لە هەموو ڕوویەکەوە: ئابووری، کۆمەڵایەتی و تا دوایی. هیچ توێژێکی کۆمەڵایەتیمان بەتەواوی ڕوون نییە. بگرە هێشتا بۆرژوای پیشەسازمان پێنەگەیشتووە و ڕێگای پێنەدراوە سەرمایەی خۆی بۆ هێنانەبەرهەمی کەلوپەل و خستنە ناو بازاڕی ئەو کەلوپەلانەوە بەکاربهێنێ. چینی کرێکاری کوردستانیش تەنیا لە بڕۆژەکانی کەرتی گشتیدا پێگەیشتووە. ئەویش زۆر کەمە، وەکو نەوت، چیمەنتۆ، سیگار و قوماش. بەشی هەرە زۆری جووتیاران هاتوونەتە

ناو شارەکان و کۆمەڵگای دانیشگای بێبەرهەم. واتە: بەشی هەرە زۆری توێژە کۆمەڵایەتییەکانی کوردستان لە بۆرژوای بچووک پێکدێت. بازارمان لەسەر بازاڕی سەرمایەداری دەرەوە وەستاوە، خۆمان بازاڕمان نییە، چونکە کۆمەڵگایەکی بێبەرهەمین و تەنیا بەرهەمی کشتوکاڵمان هەیە و ئەویش زۆر کەمە و بەشمان ناکات.

ئەو دواکەوتنەش دەگەڕێتەوە سەر سیاسەتی شۆڤێنستانەی حکومەتەکانی عێراق. لەبەرئەوە لە بەرژەوەندی هەموو چینەکانی کوردستانە کە ڕژێمێکی دیموکراتی فیدراڵی لە بەغدا بچەسپێ، بۆ ئەوەی کوردستان بتوانێ چارەسەری ئەو هەموو گیروگرفت و ئەو دواکەوتنە قووڵە بکات. لێرەدا دوو چین نایانەوێ، یان لایان وایە گرنگ نییە کوردستان ئازاد بێ و لە ڕووی ئابووری و کۆمەڵایەتییەوە، پێش بکەوێ. ئەوانیش پاشماوەی دەرەبەگایەتی و موشەخۆرەکانن. دەنا چینەکانی تر هەموویان بە چینی نیشتمانپەروەر و پێشکەوتنخواز دەژمێردرێن. ئەمڕۆ لە ٩٥٪ی هێزی بەرهەمهێنەری کوردستان بێکارە، حکومەتی هەرێم لە توانایدا نییە کارگە کۆنەکان بخاتە کار. چینی بۆرژوای کوردستانیش ناوێرێ سەرمایەی خۆی بخاتە کار لە هێنانەبەرهەمدا، چونکە باری گشتی لەکوردستاندا ئارام نییە و هێشتاش مەسەلەی کوردستان چارەسەر نەکراوە. بەڕاستی کوردستان لە سای زروفێکی یەکجار ناڵەباردا دەژی، بێکاری، بێبەرهەمی و گرانی هەموو لایەکی گرتۆتەوە و حکومەتێکی سەرتاسەری، یاسا و ئاسایش لە ئارادا نییە و بازاڕی کوردستانیش لەسەر خێروەمەندان و قاچاغ دەژی.

× لە بەرنامەی حیزبتاندا، تا چ ڕادەیەک بایەخ بە مەسەلەی ئافرەت دراوە؟

- ئەگەر بێت و تەماشای بەرنامەی حیزبی شیوعی کوردستان بکەن دەزانن حیزب چەند بایەخی داوە بە ئافرەت لە ڕووی یەکسانی لەگەڵ پیاو، لە ڕووی ئیشوکاری ڕۆژانەوە و لە ڕووی ئەرک و مافەوە. پێویستە ئافرەت هان بدرێت بێتە مەیدانی تێکۆشان و خۆی ڕێک بخا لە ڕێکخراوێکی دیموکراتی فراواندا، چونکە ئەم ڕێکخراوە تەرجەمەی بەرنامەی هەر حیزبێک دەکا کە ئەو حیزبە چەند بایەخی داوە بە مەسەلەی ئافرەت. ئێمە بەش بە حاڵی خۆمان چەند هەنگاوێکمان هاویشتووە لەو ڕووەوە. وا بزانم حیزبی ئێمە لە هەموو حیزبەکانی دیکە جدی ترە، بەڵام هێشتا کەموکوڕییەکی زۆر هەیە لە بواری ئیشکردن بۆ ڕێکخستنی ئافرەتان. لە سەرووی هەموویانەوە سستی و کەمتەرخەمەی ڕێکخراوەکانی حیزب و باری کۆمەڵایەتی و دەوری حیزبە ئایینییەکانی سیاسیی ئیسلامی کە دژی یەکسانی ئافرەتن لەگەڵ پیاودا.

«بزووتنەوەی جووتیارانی کوردستان ڕووبەڕووی کێشە و بەرەنگاربوونەوە بووە، بۆ؟ هەڵوێستی حیزبتان بەرانبەر ئەو بەرەنگاربوونەوە و تاوانانەی بەرانبەر بەو بزووتنەوەیە دەکرێ چییە؟

- ئێمە تاکە حیزبین کە بایەخمان داوە بە مەسەلەی جووتیاران، دۆزینەوەی ڕێگاچارە بۆ مەسەلەی زەویوزار، ڕێکخستنی جووتیاران لە ڕێکخراوێکی دیموکراتی سەربەخۆدا، بگرە تا دامەزراندنی حیزبێکی سەربەخۆ بۆ جووتیاران لەو خاڵانەن کە ئێمە بایەخمان پێداون و گرنگی تایبەتیان لە بەرنامەی حیزبدا هەبووە.

حیزبی ئێمە داوا دەکا یاسای ژمارە ٩٠ بەکار ببرێت بۆ چارەسەرکردنی مەسەلەی زەوی کە تا ئێستا باشترین یاسایە لە بەرژەوەندیی جووتیاران بێت، بەڵام پاشماوەی دەرەبەگی دەیانەوێ ئەو یاسایە لابەرن و بگەڕێنەوە سەردەمی پاشایەتی یان سەردەمی عبدالکریم قاسم کە لای زیادی موڵکداری لە زەوی دێمی ٢٠٠٠ دۆنم و لە پاراو ١٠٠٠ دۆنم بوو. جگە لەوەی کە تەعویزیشی وەردەگرت و بە ئارەزووی خۆی زەوییەکەی هەڵدەبژارد.

ڕێکخراوێکی جووتیاران لە پشدەر و ڕانیە دامەزرێنرا و هەموو حیزبەکانیش تێیدا بەشدار بوون، بەڵام هەر حیزبێک ئەیویست ئەو ڕێکخراوە بۆ لای خۆی ڕابکێشێ و بەپێی ئەو حیزبە ئەو ڕێکخراوە کار بکات. حیزبی ئێمە دژ بەو سیاسەتە وەستاوە. داوای کرد کە ئەو ڕێکخراوە دەبێ سەربەخۆی بێ، لە بەرژەوەندی جووتیاران خۆیان بێ نەک لە بەرژەوەندی ئەم حیزب یان ئەویان. دیار بوو جووتیاران سیاسەتی ئێمەیان پەسەند کرد و ڕازی نەبوون حیزبەکان دەست لە کاریان وەر بدەن. هەندێک لە سەرکردەکانی ڕێکخراوەکە وازیان لە حیزبەکانی خۆیان هێنا. ئەوە وای کرد کە هەندێک لە حیزبە دەسەڵاتدارەکان بە هێزی چەک سەر بەو ڕێکخراوە دابنەوێنن. مامۆستا ئەمین یان شەهید کرد کە ئەندامێک بوو لە ئەندامانی حیزبی شیوعی کوردستان. هەموو سەرکردەکانی تریان گرت و تا ئێستاش هەر بەرنەدراون و چەندین جاریش بێ هوودە داوای بەردانیانمان کردووە.

سەرەڕای ئەو ئیرهابەش جووتیاران کۆبوونەوەیەکیان کرد و سوور بوون لەسەر بەردەوامیی بە تێکۆشانیان بە سەرکردایەتی ڕێکخراوەکەیان، تا ئێستاش ڕۆژنامەکەیان بە ناوی پاڵەوە دەرنەچێت.

حیزبی شیوعی کوردستان تەئیدی داخوازییەکانی ڕێکخراوی جووتیاران دەکا، پشتگیریان دەکا، هەوڵ ئەدا ڕێکخراوێکی جووتیارانی سەرتاسەری لە کوردستان پێک بێت. چونکە هەر ئەو ڕێکخراوە دەتوانێ هەموو جووتیاران کۆ بکاتەوە و دژ بە گەڕانەوەی دەرەبەگ تێبکۆشێت و هەوڵ بدات بۆ پێشخستنی ژیانی جووتیاران و پێشکەوتنی کشتوکاڵ لە کوردستان.

«حیزبتان بۆ ئەوەی کاریگەریی شەڕی ناخۆ لەسەر قوتابخانە، زانکۆ، پەیمانگا و فێرگە هونەرییەکان کەم بکاتەوە یان نەیهێڵێ، چی کردووە؟

- لە ئەنجامی شەڕی ناوخۆ و دابەشکردنی کوردستان بە دوو ناوچە، کە هەر ناوچەیەک حیزبێک دەستی بەسەردا گرتووە، وا پێدەچوو کە قوتابخانەکان و یەکێتیی فێرکردنیش بکەن بە دوو بەشەوە. حیزبی ئێمە هەوڵیدا کە ئەو سیاسەتە سەر نەگرێ، چونکە ڕێکخراوی یونسکۆ کە سەر بە کۆمەڵەی نەتەوە یەکگرتووەکانە دان بە دوو بەشدا نانێت و ئیمتحانی قوتابخانەکانیش بە هێند ناگرێت. لەبەرئەوە هەوڵماندا کە یەک ئیمتحان بکرێ لە هەردوو ناوچەکەدا: پرسیاری ئیمتحانەکان یەک و یەک لیژنەی هاوبەش دابینێ، لیژنەیەکی سەرەکی سەرپەرشتی ئیمتحانەکان بکا. ئەوەش تەقەلا و هەوڵێکی زۆری ویست تا بتوانین هەردوو لا کۆ بکەینەوە، بە ڕاستی وەزیرەکەی ئێمە، هاوڕێ کەمال شاکر، زۆر بەدوای

چەند پێشمەرگەیەکی حزبی شیوعی عێراقی - چیای سوورین

ئەرشیفی ژینی نوێ

ئەو مەسەلەیەدا چوو تا سەر بکەوێ. بە ڕاستی موهیمەیەکی قورس بوو، بەڵام سەرکەوتوو بوو. ئەوە دوو ساڵە ئەو مەسەلەیە بەوشێوەیە دەڕوا: نەهێڵراوە سیاسەتی فێرکردن لە کوردستاندا ببێتە دوو بەش.

«هەڵوێستی حیزبتان لەسەر ڕژێمی یەکێتیی سۆڤیەت لەکۆندا چی بوو؟ تێڕوانینی تازەتان لەسەر هەڵبژاردن و داهاتووی ڕووسیا چییە؟

- نامەوێ لێرەدا، سەبارەت بە وەزعی یەکێتیی سۆڤیەتی کۆن، زۆر دوور بڕۆم، چونکە ئەو مەسەلەیەمان لە کۆنگرەکانی حیزب و لە ڕۆژنامەکەیدا بە دوورودرێژی باسی لێکراوە. لەبەر ئەوە ئەمەوێ تەنیا لە چەند وشەیەکی گرنگ بدوێم:

١- دەرکەوت پیادەکردن ئیشتراکیەت لە یەکێتیی سۆڤیەتدا، دوای مردنی لینین، کەموکوڕییەکی زۆری تێدابوو. ئەویش دواکەوتنی تەکنیک و بەرهەمهێنان، بڕ و جۆنیتی بەرهەم و دواکەوتنی ئاستی ژیانی ڕۆژانە بوو.

٢- حیزب بوو بە ئامێرێکی بیرۆکراتی و خۆی لە چینی کرێکار، جووتیاران، زەحمەتکێش و ڕۆشنبیرانی سۆڤیەت دابڕیبوو.

٣- سەرکوتکردنی هەموو ڕەخنەیەک چ لەناو حیزب و چ لەناو کۆمەڵگای سۆڤیەتیدا.

٤- خۆبڕنەپێشەوەی کەسانی دوژمن بە ئیشتراکیەت و بەکرێگیراوانی دەوڵەتە سەرمایەدارەکان لە حیزبدا و بەدەستهێنانی پلەوپایەی گرنگ لەناو حیزب و دەوڵەتدا لەلایەن ئەو کەسانەوە.

٥- سوودوەرگرتنی ئەو کەسانە لە هەڵە و کەموکوڕییەکانی حیزب، بۆ لەناوبردنی ڕژێمی ئیشتراکیەت و تێکدانی ڕیزەکانی حیزب و گەڕاندنەوەی ڕژێمێکی سەرمایەداری دواکەوتوو بۆ ڕووسیا.

ئەوەی ویستیان بەجێیان هێنا و ئێستاش وەزع لە ڕووسیا یەکجار ناخۆشە: بێکاریی و گرانییەکی زۆر بەرۆکی بە ڕووسیا گرتووە. کەرتەکانی خزمەتگوزاریی کۆمەڵایەتی و تەندروستی لە کار کەوتوون، کەرتەکانی فێرکردن و حەوانەوە و کەرتە گشتییەکانی تریش لە جێی نەبوونن.

ئەمریکا و گشت دەوڵەتە سەرمایەدارەکان بە هەموو هێزیانەوە یارمەتی یەلتسن ئەدەن تا سیاسەتەکەی سەرکەوێ، بەڵام ناتوانن. ئەمەش لەبەر ئەوەی دەیانەوێ ڕووسیا بکەن بە بازاڕێک بۆ خۆیان و بە هیچ جۆرێک نایانەوێ ڕووسیا وەک دەوڵەتێکی سەرمایەداری پێش بکەوێت. لەبەر ئەمەیە ئێستا جەماوەری ڕووسیا هۆشی هاتۆتەوە بەر و لەوە تێگەیشتووە کە شتێکی زۆر بە نرخی خۆی دۆڕاندووە، ئەویش ڕژێمی سۆسیالیستییە. حیزبی شیوعی لە ڕووسیا، تەنانەت هەموو حیزبە شیوعییەکانی تریش، هەوڵ ئەدەن دووبارە چارەسەری هەڵەکانی خۆیان بکەن، دووبارە بڕوای جەماوەر بۆ حیزب بگەڕێننەوە و بۆ ڕووخاندنی ڕژێمی سەرمایەداری و دواکەوتووی یەلتسن تێبکۆشن و ڕژێمێکی سۆسیالیستی دیموکراتی پێشکەوتوو بهێننە کایەوە و یەکێتیی سۆڤیەت سەرلەنوێ بنیاد بنێنەوە.

ئەوان وەکو حیزب زۆربەی دەنگیان لە پەرلەماندا هێنا، هەوڵ ئەدەن زۆربەی دەنگ لە هەڵبژاردنی سەرەککۆمارییدا بهێنن. ئێمە بڕوایەکی پتەومان هەیە کە ڕژێمی سەرمایەداری چارەسەری گیروگرفتەکانی مرۆڤ ناکا، لەبەر ئەوە ئەو ڕژێمە دەبێ بڕووخێ و ڕژێمی سۆسیالیستی لەسەر بنەمایەکی دیموکراتی و پێشکەوتووتر لە ڕژێمی سەرمایەداری بێتە جێی. بڕواشمان بە جەماوەری ڕووسیا هەیە، بەتایبەتی چینی کرێکار بە سەرۆکایەتی حیزبی شیوعی لە ڕووسیا کە ئەو بەرنامەیەی پێشنیاریان کردووە، بەرنامەیەکی واقعیە و دەبێ سەرکەوێ. ئومێدەواریشین هەموو شیوعییەکان یەک بگرن و دووبارە بگەڕێنەوە مەیدانی بیناکردنەوەی ڕژێمی سۆسیالیستی لەسەر بنەمایەکی نوێ و سوود لە هەڵەکانی کۆنیان وەرگرن.

«حیزبی تودەی ئێران و حیزبی شیوعی تورکیا چۆن دەڕوانە چارەسەری کێشەی کورد؟

- حیزبی شیوعی کوردستان نایەوێ خۆ لە کار و سیاسەتی هیچ حیزبێک هەڵقورتێنێ. هەر حیزبێک بەرپرسیارە بەرانبەر سیاسەتی خۆی، بەڵام بۆمان هەیە سیاسەتی خۆمان ڕوون و بڵاو بکەینەوە. حیزبی تودە یان حیزبی شیوعی تورکیا وەکو حیزبی شیوعی عێراق گرفتی دۆزینەوەی چارەیەکی بۆ نەتەوەی کورد هەیە. بەرپرسیارە لە چارەسەرکردنی. ئێمە وەکو بۆمان ئاشکرایە سیاسەتی حیزبی شیوعی تورکیا بەرانبەر چارەسەری مەسەلەی کوردستان سیاسەتێکی مەبدەئییە و دان بە مافی چارەنووسی گەلی کوردستان دێنن و بگرە مافی دامەزراندنی قەوارەیەکی سیاسیی سەربەخۆ (پێکهێنانی حکومەتێکی کوردستانی)ش دەدات. ئەوەمان لە سیاسەتی حیزبی تودە نەبینیوە. پێش پازدە ساڵێک حیزبی شیوعی تورکیاش هەروا بوو. ئێمە لەکۆنەوە وەکو حیزبی شیوعی عێراق زۆرجار گفتوگۆمان لەگەڵ هەردوو حیزب کردووە و سیاسەتی حیزبی شیوعی عێراقمان لەسەر مەسەلەی کورد بۆ ڕوون کردۆتەوە. ئەوان لەگەڵ ئێمە نەدەگونجان، بەڵام حیزبی شیوعی تورکیا سیاسەتی دەربارەی ئەو مەسەلەیە لەگەڵ ئێمە یەک دەگرێتەوە.

«چۆن پ.ک.ک دەبینن؟ ڕۆڵی حیزبتان بۆ ڕاگرتنی شەڕی نێوان پ.د.ک و پ.ک.ک چی بوو؟

- حیزبی شیوعی کوردستانمان لە سەرەتای شەڕی نێوان پ.ک.ک و پ.د.ک ناڕەزایی خۆی دەربارەی ئەو شەڕە نیشان دا و ئیدانەی هێرشی پ.ک.ک ی کرد بۆ سەر پارتی. داوای لە بەیاننامەیەکدا داوای کرد کە ئەو شەڕە ڕابگرن و گیروگرفتەکانی نێوانیان لە ڕێگای گفتوگۆوە چارەسەر بکەن، چونکە ئەو شەڕە لە دژی بزووتنەوەی ئازادیی کوردستانە و دوژمن سوودی لێ دەبینێ. هەر بەو بەیاننامەیەش ئیکتفای نەکرد، بەڵکو سکرتێری حیزبی شیوعی کوردستان فرسەتێکی دۆزیوە و چاوی بە عەبدوڵڵا ئۆجەلان کەوت و بە درێژی باسی ئەو مەسەلەیەیان کرد و لەئەنجامدا داوا لە عەبدوڵڵا ئۆجەلان کرا کە ئەو شەڕە ڕابگرێ و وەفدێک ئامادە بکرێ بۆ گفتوگۆکردن لەگەڵ پ.د.ک بۆ چارەسەرکردنی گیروگرفتەکان. لێرەدا مسوەدەی بەیاننامەیەکی دووقۆڵی، بۆ ڕاگرتنی شەڕەکە، ئامادەکرا. بەداخەوە بەیاننامە دووقۆڵییەکە دەرنەچوو، چونکە عەبدوڵڵا ئۆجەلان تێبینییەکی هەبوو لەگەڵ ڕاگرتنی شەڕەکە و گفتوگۆکەدا نەدەگونجا، بەڵام پاش چەند ڕۆژێ پ.ک.ک دەستپێشخەری کرد و شەڕی ڕاگرت، وەفدێکی نارد بۆ کوردستانی باشوور تا لەگەڵ پ.د.ک گفتوگۆ بکات. پارتیش لە لای خۆیەوە شەڕی ڕاگرت و دەست بە گفتوگۆ کرا لەنێوانیاندا. تا ئێستاش گفتوگۆ هەر بەردەوامە و ئومێدەوارین

> لە ئەنجامی شەڕی ناوخۆ و دابەشکردنی کوردستان بە دوو ناوچە، کە هەر ناوچەیەک حیزبێک دەستی بەسەردا گرتووە، وا پێدەچوو کە قوتابخانەکان و یەکێتیی فێرکردنیش بکەن بە دوو بەشەوە. حیزبی ئێمە هەوڵیدا کە ئەو سیاسەتە سەر نەگرێ،

گەیشتین بە ئەنجامێکی ئیجابی.

ئێمە، حیزبی شیوعی کوردستان، پ.ک.ک بە حیزبێکی نیشتمانپەروەر و پێشکەوتنخواز دەزانین، بەڵام چەند تێبینییەکی تایبەتمان دەربارەی سیاسەتی نەتەوەیی ئەو حیزبە هەیە:

١- پ.ک.ک بە حیزبێکی سەرتاسەری بۆ هەموو هەرێمەکانی کوردستان نازانین، بەڵکو بە حیزبێکی کوردستانی هەرێمی کوردستانی باکووری دەزانین.

٢- چونکە وەک دەرئەنجامی دابەشبوونی کوردستان، هەر هەرێمێک سەرکردەی سیاسیی خۆی پەیداکردووە و هەر هەرێمێک چەندین حیزبی سیاسیی خۆی هەیە.

٣- پێویستە پ.ک.ک هەوڵ بدا بەرەیەکی کوردستانی، بە هاوبەشیی هەموو حیزبە کوردستانییەکانی تورکیا، لە کوردستانی باکووردا پێک بهێنێ و هەوڵ بدا هێزە دیموکراتییەکانی تورکیا بۆ پشتگیریکردن لە کێشەی کورد و چارەنووسی کوردستان ڕابکێشێت و بەرەیەکی دیموکراتی لەنێوان بەرەی کوردستانی و بەرەی دیموکراتی تورکیادا پێک بهێنێ.

٤- پێویستە لەسەر هەموو حیزبە کوردستانییەکانی تورکیا، بەتایبەتی پ.ک.ک، بیروڕای گشتی جیهان بە لای کێشەی کورد و مەسەلەی کوردستاندا ڕابکێشێ. لێرەدا دەبێ ئاماژە بۆ ئەوە بکرێت کە ژمارەیەکی زۆر لە کوردەکانی کوردستانی باکوور لە دەوڵەتانی ئەورووپا و ئەمریکادا ئاوارەن، پێویستە ئەوانە ببن بە نوێنەرێکی ئیجابی بۆ بڵاوکردنەوەی پروپاگەندەی باش لەناو خەڵکی ئەو وڵاتانەدا و خەڵکی ئەو وڵاتانە و دەوڵەتەکانیان بکەن بە پاڵپشت بۆ چارەسەرکردنی مەسەلەی کوردستان. ئەوەک خەڵکی ئەو وڵاتانە وەڕس ببن لە بوونی ئەو کوردە ئاوارانە لە وڵاتەکانیاندا.

٥- پێویستە هەموو خەڵکی جیهان و دەوڵەتان بزانن کە تێکۆشانی چەکداری لە لایەن حکومەتە دیکتاتۆری و شۆڤێنستەکانی عێراق و تورکیا و ئێرانەوە بەسەر بزووتنەوەی ئازادیی کوردستاندا سەپێنراوە، چونکە بزووتنەوەی ئازادیی کوردستان ڕێگای گفتوگۆ و دیموکراتی و ئاشتی گرتبووە بەر بۆ چارەسەرکردنی مەسەلەی کوردستان لە هەر هەرێمێکدا و هەموو کاتێکیش ئامادەیە ئەو ڕێگایە بگرێتە بەر و لەو ڕێگایەوە چارەسەری بکات. بەرپرسیارێتی تێکۆشانی چەکداری و پەنا بۆ چەک بردنیش ئەکەوێتە ئەستۆی ئەو حکومەتە شۆڤێنستانە نەک بزووتنەوەی ئازادیی کوردستان.

من ئەو تێبینیانەم، هەروەک تێکۆشەرێکی کوردستانی، پێشکەش کردووە، چونکە پەیوەندییەکی بنەڕەتی هەیە بە بزووتنەوەی ئازادیی کوردستان و لە بەرژەوەندی پ.ک.ک خۆشییەتی، بۆیە ئومێدەوارم بە چاوێکی بەرپرسیانە تەماشای بکەین.

سوپاسی بڵاوکراوەی ژینی نوێ دەکەم بۆ ئەم چاوپێکەوتنە.

تورکیا و دۆزگەلی کوردەکان

وەرگێڕانی لە فارسییەوە: ئەحمەدی شەریفی ـ مەهاباد

گرنگی ئەم وتارە لەوەدایە کە ڕای ڕەسمی ئێران دەربارەی باکووری کوردستان دەردەخات؛ لە لایەن ناوەندێکی ڕەسمی ئێرانەوە بڵاو کراوەتەوە.

جابەمەنییەکانی ئەورووپا، لەم دواییانەدا، وتار و گوزارشتەلێکی زۆریان سەبارەت بە گیروگرفتی تورکیا لەگەڵ پارتی کرێکارانی کوردستان (پ.ک.ک) و شوێنگەی ئەو گیروگرفتە لەسەر پێوەندی دەگەڵ ئەڵمانیا، بە هۆی کەڵکوەرگرتن لە زۆر و هێز، دژی ئەو تاقمە بڵاو کردۆتەوە.

یەکێتیی ئەورووپاش، کردەوەی ئەنکەرەی، لەگەڵ حەشیمەتی ئەو وڵاتە مەحکوم کردووە. هەر لەم حاڵەشدا، کاربەدەستانی تورکیا ڕایانگەیاندووە کە پ.ک.ک لە سووریا و ڕەنگە لە ئێرانیش کۆمەک و پارمەتیگەلی چەک و تەقەمەنی و پەناگا و حەشارگای وەرگرتووە.

تورکیا هەروەسا دەبێژێ، چەککەلی لە دۆڵی بیقاعی لوبنانەوە، لە ڕێگای باکووری عێراقەوە، هێنراونەتە باشووری ڕۆژهەڵاتی تورکیا. عێراقیش بە هۆی ئەوەی کە هیچ دەسەڵاتێکی بەسەر باکوورەوە نییە، یان بە هۆی ڕەزایەتی زمنییەوە، بە تاوانبار لە قەڵەم دراوە.

لایەنی ئەورووپایی دۆزکەش زۆر گرنگە. زیاتر لە یەک ملیۆن تورکیایی لە ئەڵمانیا دەژین، کە پتر لە ٤٠٠ هەزار کەسیان کوردن و بەشێکی بەرچاویان لایەنگری پ.ک.ک و عەوڵا ئۆجەلانن. حەشیمەتی ٥٥ ملیۆن خەڵکی تورکیاش نزیکەی ١٠ تا ١٢ ملیۆنیان کوردن. ئەوانە بە شێوەیەکی ڕەسمی لە هەر چەشنە بیروبڕوای (بوون) بێبەشن، لە ڕەدەی ئەو کەمایەتیەدان کە مافیان بەرچاو ناگیرێ.

لایەنی نێوگەلی دۆزەکەش، دوو بیچمی نێوچەیی و جیهانی هەیە. دۆزگەلی کوردەکان لە باری نێوچەییەوە شوێنگەیەکی ڕاستەوخۆی لەسەر چەند وڵات، بۆ وێنە: ئێران، عێراق، سووریا و تورکیا، هەیە.

ئەم دۆزە بە ناوی دۆزێکی مافی مرۆڤ، یان کەمایەتییەکان، بۆتە هۆی نیگەرانی و پەژارەی کۆمەڵگای نێونەتەوەیی، وەک ئەوەی کە ئێستا لە نەتەوە یەکگرتووەکاندا سەبارەت بە باکووری عێراق دەیبینین. دەگەڵ کۆتاییهاتنی شەڕی سارد و ئیمپراتۆریەتی ڕووسان، هاودەردیی سەبارەت بە چارەنووسی کەمایەتی گەورەی کوردیش، بە شێوەیەکی سەرنجڕاکێش هاتە مەیدان. کۆتایی شەڕی سارد، تێکچوونی یەکێتیی سۆڤیەت، هەڵوەشاندنەوەی ئۆردووگای ڕۆژهەڵات و ئاژووین بەرەو بەرەیەکی یەکگرتووی سیاسی لە ئەورووپادا، شوێنێکی قووڵ و گەورەی بەرچاویان خستە سەر تورکیا. تورکیا لە ماوەی چل ساڵاندا سیاسەتی خۆی لەسەر بنەڕەتی وروژم و مەترسی سۆڤیەت بەرەو ڕۆژئاوا جێ کردبوو. هەر ئەم مەترسییەش بووە هۆی ئەوەی کە تورکیا بێلایەنی وەلانێ و ببێتە ئەندامی ناتۆ. لەو چاخەدا، تورکیا وەک لەنگەری ناتۆ لە ناوچەی شلەژاوی باشووری ڕۆژهەڵات و ڕۆژهەڵاتی ناوەندا دەبینرا و سەیری دەکرا.

بە هەر حاڵ، هێندێ لە ئەندامانی ناتۆ، هەمیشە بە لالووتی، چاویان لە تورکیا دەکرد، نەک وەک ئەندامێکی تەواوی کۆمەڵگای ڕۆژئاوای ئەورووپا. دۆز و مەسەلەی کورد، کە تورکیا هەمیشە لە بوونی خۆی پاراستووە، ئێستا بە وێنەی کەرپانێک لە دەقی سیاڵی ستراتیژی جیهانیدا خۆ دەنوێنێ. تورکیا لە لایەکەوە بۆ ڕۆژئاوا وەک لەمپەرێکی مەحکەم بۆتە نوختەی پێوەندی لەگەڵ کۆماری باشوور، نزیکایەتییەشی لە دووڕگەی فارسدا، بۆتە هۆی ئەوەی کە لە ساڵەکانی داهاتوودا گرنگی ستراتیژی باشتری بۆ لە بەرچاو بگیرێ. لە لایەکی تریشەوە، هۆگریی تورکیا بۆ ئەندامەتی لە کۆمەڵگای ئەورووپادا، لەگەڵ تەنگوچەڵەمەیەکی زۆر ڕووبەڕووە.

سەرەتا، هەڵوەشاندنەوەی پەیمانی وارشۆ، گرنجانی ئەندامەتی مەجەرستان، لیهستان، چیکۆسلۆڤاکیا و وڵاتانی بێلایەنی وەک ئۆتریش، سویسرا، تد لە کۆمەڵگای ئەورووپایدا، بوونەتە کۆسپ و تەگەرەی تورکیا. دووەم، مەسەلەی تورکیا لەگەڵ کورددیلی، بەڵگەی داوەتە دەست ئەوانەی کە تورکیا وەک هێزێکی دەرەوەیی چاو لێدەکەن و بە هاوبەشێکی ئەورووپایی نازانن. لە تورکیاشدا ئەم نیگەرانییە هەیە، کە پاش کۆتایی شەڕی سارد، سەرنجەکان بۆ لای تورکیا وەک هێزێکی یەکانەی ستراتیژی کەم بکاتەوە و ئیتر بایەخێکی ئەوتۆی بۆ دانانرێ.

سەرەڕای ئەوەش، گۆڕانکارییەکانی دوایی، وەک شەڕی عێراق و ئێران، ڕووداوی عێراق و کوێت، نیشانی دا کە ناوچەی هاوسا هێشتا بۆ ڕۆژئاوا گرنگییەکی جێی سەرنجی هەیە. لەئاکامدا، گرنگیی ستراتیژی تورکیا گۆڕا، بەڵام لە بەین نەچووە.

لەڕابردوودا، تورکیا وەک پرد و لەمپەرێک لەسەر ڕێگای فراوانخوازیی سۆڤیەت هەڵدەسەنگێنرا، بەڵام ئێستا ئەو لەمپەرە بۆتە پردێک بۆ پێوەندیی لەگەڵ کۆمارەکانی باشووری و موسوڵمانی سۆڤیەتی پێشوو. تورکیا وەک نیزام و ئابوورێکی نامەزهەبی، بە ئابوورێکی باز و ئاواڵەوە، ڕێبازێکی وتچوویە بۆ وڵاتانی پشتی قەفقاس و ئاسیای ناوەند. ئەم وڵاتە، وەک ڕێگە و هێڵێک، بۆ سەرمایەگوزاری و بازرگانی و ڕەخنە و دەسەڵاتی ڕۆژئاوا، بۆ وڵاتگەلی تازە بە سەربەخۆیی گەیوو، کە لە هەرێمێکی نائارامی دنیای ئیسلامدا پەیدا بوون، سەرنج دەدرێ.

تورکیا لەمێژە لەگەڵ دۆزی کورددیل دەستە و یەخەیە، بەڵام هەمیشە وە پشتگوێی خستووە و سەرچاوەی دۆزەکەی بە کردەوەیەکی ساکار داناوە. ئەنکەرە، وەک بەشێ لە ئەرکی سەرەکیی سەرشانی، کۆشاوە یەکێتیی وڵاتەکەی ڕاگرێ. بۆ ئەمەش زۆر جار کەڵکی لە زۆر و هێز وەرگرتووە؛ ویستوویەتی کوردەکان دەباڵ بافت و تاروپۆی تورکیادا بتوێنێتەوە. یەکێک لە گەورەترین ڕێندەبەش و ئیمتیازی وڵاتگەلێکی کە خێوی کۆمەڵێکی گەورەی کوردن، چەندبەرەکی و پێکنەهاتنی بەرەی یەکگرتوویە، لەنێوان کۆمەڵەکانی کورد لە ئێران و تورکیا و عێراقدا. ئەوەش بەم مانایە نییە کە بزاڤێکی یەکگرتوو بۆ دیاریکردنی چارەنووسی نەتەوەیی کوردەکان، لە یەک کاتدا لەم سێ وڵاتەدا لە ئارادا نەبووە. نە بەو مانایەشە کە کوردەکانی ئەم سێ وڵاتە، خێوی قامشعووری نەتەوەیی و فەرهەنگی نین. بە هەر حاڵ، تورکیا گیرگرفتەکەی خۆی بە شتێکی تایبەتی دادەنێ و لەگەڵ ئێران و عێراقی هەڵناسەنگێنێ.

پ.ک.ک، بزاڤی خۆی لە ساڵی ١٩٨٤دا بۆ پێکهێنانی وڵاتێکی مارکسیست لینینستی کورد لە ڕێگەی هاندانی جەماوەری و چەکدارییەوە دەست پێکرد. پەلاماری چەکداری، سەرەتا، لە شەش شارەوانی باشووری ڕۆژهەڵاتی تورکیا، کە لە ژێر باری حکومەتی ئیزامیدان، دەست پێکرد. بەڵام لە وەرزی زستاندا پەلامارەکانی لە کزی دەدا. پ.ک.ک. ئێستا بەهێز و کوڕ بووە، خۆشەویستی پەیدا کردووە و بەکارە. لەم ساڵدا هێرش و پەلامارەکانی لە وەرزی زستانیشدا بەردەوام بوون و ئێستا هەموو تورکیای داگرتووە.

ئۆجەلان دەبێژێ کە کوردەکان ویستیاری فیدراسیۆن و دەخوازن پەرلەمانێکی کوردی چێ بکەن. حکومەتی دیمیرل، ناباوەڕانە، هەڵوێست دەگرێ و وڵاتانی هاوسای تاوانبار دەکات کە پارمەتی پ.ک.ک دەدەن. تاوان دەخاتە سەر بۆشایی هێز لە باکووری عێراق و دەڵێ: "تەنێ ٣٠٠٠ پێشمەرگە هەن. لە کاتێکا تورکیا ٢٥٠ هەزار کم سنووری هەیە و دەخوازێ سنووری ٢٧٠٠٠کم خۆی لەگەڵ عێراقدا بکاتە دیوارێک. ئەمە تورکیایە، کە بیچمی نێوگەلی داوە بە پ.ک.ک. سووریا تاوانبار دەکات کە چەک و مەکۆگەلی ئامۆزیشی و فێرکاری دەدا بە کوردەکان و ئۆجەلانی لە دۆڵی بیقاعدا شاردۆتەوە. بۆ ئیعتراز و ڕەخنە هەر لەم کارە، عیسمەت سزگین، شالیاری نێوخۆی تورکیا، لە مانگی ئەپریلدا، چووە دیمەشق. تورکیا بە ناڕاستەوخۆ هەڕەشەی کرد کە دەست دەداتە بزاڤێکی تۆڵەخوازانەی هەوایی (وەک ئەوەی لە عێراقدا ئەنجامی دا)، یان گەڕانی ئاو لە ئەناتۆلیاوە بەرەو فورات دەخاتە ژێر چاوەدێریی پتر.

ئەنکەرە و تاران بە دەستێوەردان لەم پەلامارانەدا تاوانبار دەکات. تارانیش سەرەڕای ڕەتکردنەوەی ئەم تاوانانە، پێشنیازی کردووە بازرەس وتوێژەوانی تورک لە سنوورەکان دیدەنی بکەن و دۆزی کوردستانی بە مەسەلە و دۆزێکی نێوخۆیی تورکیا داناوە.

ئاوڕێک لە ڕابردوو

هەرمێکی سیاسی ناوچەکە لەم ساڵانەی دواییدا، مەسەلەی کۆنترۆڵ و چاوەدێری هاموشۆی سنووری دژوار کردووە. تورکیا لە گەڕانی جەنگی عێراق و ئێراندا بێلایەن ماوە. دوو لای تێهەڵچوو، کۆشان لە کۆمەڵگای کوردی نەیاری ئارازی دوژمنی خۆ، بۆ گەیشتن بە ئامانجیان کەڵک وەرگرن. دەوڵەتی تورکیا تێکۆشەرانە هەوڵی دا کە بریسکەی ئاوری تێهەڵچوون نەگاتە وڵاتەکەی و پێشی پێ بگرێ. لە ساڵی ١٩٨٤دا، لەگەڵ بەغدا، لەم بابەتەوە گەیشتنە یەک. لە کاتی دژواردا کە بزاڤی کورد بەربڵاو دەبێ ئەو دەست لە کاروباری عێراق وەردا. نیگەرانیی سەرەکیی تورکیا ئەوە بوو کە کۆمەڵەکانی کورد لەم وڵاتەدا بە هۆی کزی حکومەتەکانی نێوەندییەوە کوستاختر نەبن؛ شوێن نەخەنە سەر کوردگەلی وێندەرێ. لەم ماوەیەدا، تورکیا چەندین جار پەلاماری باکووری عێراقی دا، تا ناوچەکە لە سەرهەڵداوانی کورد پاک بکاتەوە.

> ئەشکەنجە و ئازارێ کە لە لایەن سەرۆکایەتی هێزی تایبەتەوە ئەنجام دەدرێ، بۆتە هۆی ئەوەی کە سەرنج پتر بۆ لای پ.ک.ک ڕاکێشرێ؛ لایەنگری فرەتر پەیدا بکات؛ پشتیوانی ناوچەیی و هەستی هاودەردی لەگەڵ پ.ک.ک بەربڵاوتر بێ

لە شەڕی عێراق و ئێراندا پ.ک.ک کۆشاتر بوو. لە ناوەندی ١٩٨٤دا دەستی دایە پەلاماری چەکداری و لە تاقمە و کرۆیێکی چریکییەوە بوو بە جووڵانەوە و بزاڤێکی بەربڵاو، کە لە عەمەلیات و جووڵانەوە چەکدارییەکاندا ٢٥٠٠ کوژراوی بەجێهێشت. ئەرتەشی تورکیا لەم ساڵانەی دواییدا، هێزێکی زۆری لە باشووری ڕۆژهەڵاتدا جێوار کردووە. دوو سوپا، لە چوار سوپای تورکیا لە ڕۆژهەڵاتدا ئاکنجیوە. لە ١٩٨٤ەوە، سوپای دووەمیش لە قونییە، لە ناوەندی تورکیاوە، ڕاگوێزی ڕۆژهەڵات کرا. لە ناوەندی ١٩٧٨دا پریزیدنت (ئێوین) شەڕی بەم هۆکەلانە ئێویدیر کرد. تا کاتێ کە شەڕی عێراق و ئێران لە باشووردا لە ئارادا بێ، ئێمە لە شەڕی دۆزە تیرۆریستی کورد ڕزگارمان نابێ. کاتێ جەنگ کۆتایی بێ و دوو وڵات بکارن سنوورەکانیان کۆنترۆڵ بکەن، ئێمەش بەهاسانی دکارین لەگەڵ ئەم تاقمە ڕێگرە بەربەرەکانی بکەین. ئێستا ئەوان، خۆ دە ئێران و عێراق ڕادەکەن. ئێمە بۆمان ناگونجێ مەرزەکانمان ببەستین: ئەم کارە دەبێ دوو لایەن بێ. ئێران و عێراق توانای چاوەدێری و کۆنترۆڵی سنوورەکانیان نییە، ئێمە دکارین ئەم کارە بکەین و سنوورەکانمان بپارێزین. سەرەڕای ئەوەش جێگەلی وا هەر هەیە کە ئەم ڕێگرانە پێیاندا بێن و بچن.

ئەگەرچی شەڕ مەسەلەکەی گەرمتر کردووە، ڕەنگە هێندێ لە هاوساکانیش ڕێگەیان بۆ تێکۆشانی کوردەکان هەموارتر کردبێ، بەڵام ئەوەی کە لە هەرێمە کوردنشینەکانی تورکیادا ڕوو دەدا و لە ئارادایە، مەسەلەیەکی نێوخۆییە و هیچ هۆگەلێکی هەندەری نییە.

دۆزی کورد لە تورکیادا، یان وە بەرچاو نەگیراوە، یان سەرکوت کراوە. ئەم دواییانەش، ئەم مەسەلە و دۆزە، بە هەڵوێستی نیزامی و بێ مودیریەت و ڕێبەرایەتی، لە جیاتی سەرنجدانە بار و دۆخی سیاسی، لەگەڵ گرفت ڕووبەڕوو بووە. بوونی شۆڕشێک هیچ پێوەندی بە حاشارگە و پەناگاوە نییە. کردەوەی تورکیا لەگەڵ کوردەکانی ئەو وڵاتە هەرگیز باش نەبووە. ئەو وڵاتە لە ناسینی بوون و بارودۆخی تایبەتی ئەوان خۆ دەبوێرێ و بە تورکی کێویان لە قەڵەم دەدات. هەموو تایبەتمەندییەکانی فەرهەنگی ئەوان وە پشتگوێ دەخا. ئەم کردارەش بە نادیدەگرتنی دایمی و هەمیشەیی باری ئابووری ناوچە کوردنشینەکان و سەرکوتکردنی توندوتیژی هەر چەشنە نارەزاییەک بە ناوی بەربەرەکانی لەگەڵ تیرۆریسم، ڕەشەکوژی، خراپەکاری، هەڕەشە دژی یەکێتی و تەواوەتی وڵاتی تورکیا حیساب دەکرێ. بەم جۆرە، پاشەکەوتێک لە کینە و نەفرەت بەجێ دەمێنێ کە پ.ک.ک. دەرخۆنەی لەسەر هەڵدەگرێ و سوودی لێ دەبینێ.

ئەنکەرە، ئابوور و سیستەمێکی لە پاسدارانی گوندی بۆ زێدەدەسەڵاتی و کۆنترۆڵ بەسەر ناوچەگەلێک، کە پ.ک.ک تێیاندا دەست دەوەشێنێ، پێک هێناوە. ئەم پاسدارە گوندییانە دەکۆشن هاوکاری گوندنشینەکان لەگەڵ چریکەکاندا کە گرنگییەکی زۆری هەیە خاشەبڕ بکەن. کەڵکوەرگرتن لە خەبەرچین و شوفار، ئەشکەنجە و ئازارێ کە لە لایەن سەرۆکایەتی هێزی تایبەتەوە ئەنجام دەدرێ، بۆتە هۆی ئەوەی کە سەرنج پتر بۆ لای پ.ک.ک ڕاکێشرێ؛ لایەنگری فرەتر پەیدا بکات؛ پشتیوانی ناوچەیی و هەستی هاودەردی لەگەڵ پ.ک.ک بەربڵاوتر بێ؛ شوانگەلێکی زۆرتری ڕۆژ ببن بە پێشمەرگەی شەو.

سیاسەتەکانی دەوڵەتیش بوون بە هۆی کین و نەفرەتی بەرفرەتر: سیاسەتی تێکەڵکردنی زۆری، خۆبواردن لە ناسینی ئەوان، لەبیتشچاونەگرتنی بارودۆخی ئابووری ناوچەکەیە. سیاسەتێ کە ئێستا تورکیا دەکۆشرێ چاکرێ و کاوکرێ. هەر بەم هۆیەشەوە، گەلالەیەک بۆ پەرەسەندنی داهاتی وەرزێری و کشاوەرزی خراوەتە ئاراوە. بەڵام ڕەنگە کاتێ پیادە بکرێ کە ئیدی گرنگیی سیاسی خۆی لە دەست دابێ. یەکێکی تر لە هەڵەکانی دەوڵەت، سەرکوتکردن و ترسانکارییەکە کە لە باشووری ڕۆژهەڵاتی تورکیادا بە هۆی کاربەدەستانی گەورە و بەرتیلخۆرەوە ئەنجام دەدرێ. هەندێ لە کاربەدەستان لەسەر ئەو باوەڕە بوون کە پێکهاتنی پ.ک.ک، تەنانەت پێش دەستپێکردنی پەلامارە نوێیەکانیشی، لە بنەڕەتدا لایەن و هۆی سیاسی هەبووە، نەک ڕواڵەتی نیزامی. لایەنەکانی نیزامی، هێمنانەی دۆزەکە، پەناگا و حەشارگا، چەککەل، ناهێمنی بە هۆی جیران و هاوساکان، هەڕەشە و گفداری، تەواوەتی هەردی لە لایەن تیرۆریستەکان، بنەمای سیاسی دۆزەکەن. لە دەورانی گەشانەوەی هەستی نەتەوایەتیدا، خۆگێلکردنە، ئەگەر تورکیا بیەوێ حاشا لە مافی فەرهەنگی و بوونی ٨ تا ١٠ ملیۆن کەس بکا.

بوارگە نوێیەکان

کەمێک پاش کۆتایی شەڕی عێراق و ئێران، پەلاماری عێراق بۆ سەر کوێت هاتە ئاراوە، کە بووە هۆی تێکشکانی عێراق. لە کاتی شکانی عێراقدا، بەغدا دەسەڵات و کۆنترۆڵی بەسەر باکووری وڵاتدا نەبوو. تورکیا و هێزە هاوپەیمانەکانی ڕۆژئاوا بۆ بەرگری لە کورد، لە بەرامبەری پەلامارێکی گەورە و بەربڵاوی سەربازانی عێراقی، پارمەتی کوردەکانیان دا. لە کاتێکدا تورکیا دەیویست تەنیا نەخشێکی مرۆڤدۆستانە بگێڕێ؛ متمانە پەیدا بکا و ئارخەیان بێ کە کوردەکانی وڵاتەکەی لە داخوازییەکانیاندا گوستاخ نەبن؛ پێوەندیی بەربڵاو (کە دە نێوان کوردەکانی عێراق، تورکیا و ئێراندا هەیە) بەرەو پێکهاتنی پتەوکردنی یەکێتیی دە بەینیاندا نەچێت؛ هەستێکی کە هەیانە فرەتر نەبێ.

تورگوت ئۆزاڵ، سەرۆککۆماری تورکیا، دەستی بە ئەنجامدانی هەندێ کارگەل و دوانی بە کەموکووری و کەمبوودەکان داهێنا.

لە ئەپریلی ١٩٩١دا، زمانی کوردی کە یاساغ و قەدەغەکراو بوو، بە ڕەسمی ناسێندرا. هەرچەند ئاموزش و بارهێنان، یان بڵاوبوونەوەی بەرنامەگەلێ بە زمانی کوردی هێشتا هەر قەدەغەیە.

لە دیسامبەری ١٩٩١دا، دیمیرل، لە کاتی سەردانی لە باشووری ڕۆژهەڵاتی وڵاتدا گوتی: "تورکیا دۆزی ڕاستەقینەی کوردەکانی سەلماندووە، بۆ سەرنجی پتری کۆمەڵانی خەڵک کە وێدەچێ پتر هۆگریان بە پ.ک.ک وە هەبێ. دیاردەی کردە سەر هاودەردی گەلێک. بەرداشتێکی تر لەم قسانە، سەرمایەدانانە لە ناوچەکەدا و سەرنجدان لە بارودۆخی ئابووری هەرێمەکەیە. هەر لەم کاتەشدا، هێشتا، لە بەرەسی بارودۆخی ئۆتۆنۆمی خۆ دەبوێرێ و دیمیرل ئەوەی بە پێشداهاتێک بۆ جیابوونەوە دەزانێ." (سەرنج بدەنە لۆمۆند، ٢ی ئەپریلی ١٩٩٢).

ئەرتەش هیچ متمانەیەکی بە ڕێگەلی سیاسی نییە. کوردیش بە شێوەیەکی سەرەکی و نیازمەندی جوداییخواز نین، بەڵام ویستیاری ناسنامەی فەرهەنگی، دەسەڵاتی پتری سیاسی و دیمۆکراسین (لۆمۆند ٢٥ی مارسی ١٩٩٢). سەرەڕای دامەزرانی نزیکەی ١٢٠ هەزار سەرباز لە باشووری ڕۆژهەڵاتی تورکیا بۆ بەربەرەکانی ٥ تا ١٠ هەزار پێشمەرگەی کورد، بارودۆخ هەر دێ و خراپتر دەبێ و ساڵ بە ساڵ خشوونەت و تێکهەڵچوون فرەتر دەبێ بەهۆی پەرەسەندنی لایەنگرانی پ.ک.ک و شکان و نەبوونی کاتایی کرداری دەوڵەت. بزاڤی پارتی لە باشووری ڕۆژهەڵاتەوە بالۆزی شارەکانیش بووە، بەڵام پێگەی سەرەکی پێشمەرگە کوردەکان لە جزیرە، شرناخ، ئیدیل و سلۆپیدا. بالۆزیی پەلاماری چریکی بۆ شارەکان، مەترسی هەڵوێستی دوژمنکاری ٥ تا ٦ ملیۆن کوردی بازێڕی دەگرتنەوە: دەبێتە هۆی شکان و دووبەرەکی لە کۆمەڵگای تورکیادا. بەم چەشنە ئیتر دۆز و مەسەلەی پ.ک.ک دۆزێکی هەرێمی و ناوچەیی لە قەڵەم نادرێ، چونکە پەلاماری، ئێستا، هەڕەشە لە هەموو وڵات دەکا. پارتی هەڕەشەی کردووە کە هاوکاری دەگەڵ بزاڤگەلی تیرۆریستی بازێڕی وەک دوسۆل دەکات. کەشیان و پەلاژۆی تیرۆریسم و ڕەشەکوژی لە شارەکاندا، کوشتنی کاربەدەستانی کیشوەری لە دوو ساڵی ڕابردوودا، ساڵەکانی ٧٠ دێنێتەوە بیر. جگە لەوانەش، تاقمێکی ئیسلامی بە ناوی حیزبوڵڵاش پەیدا بووە، کە کوردەکان و لایەنگرانیان دەکوژێ. زۆر وێدەچێ کە ئەم تاقمە سەرپۆشێک بێ بۆ شاردنەوەی کردەوەکانی

ل٧......

وشە یاساغەکان

وەرگێڕانی لە ئینگلیزییەوە: پێتر یۆنسۆن.
ئەم دەقە کورتەیەکی ئەو دەقەیە کە لە کتێبی "سەربەستی ڕادەربڕین و تورکیا"دا بڵاوکراوەتەوە.
وەرگێڕانی لە سویدییەوە:
خەبات عارف ـ سوید

ئەو وتارەی ،یەشار کەماڵ،ی پێ تاوانبار کرا

لەئێستادا، یەکێک لە هەرە گەورەترین تراژیدیاکانی مێژووی تورکیا خۆی دەنوێنێت. زۆر تین ئەو هاووڵاتییە تورکانەی بەئاشکرا داوا لە حکومەتەکەیان دەکەن و دەیانەوێت بزانن بە چییەوە خەریکە. یان لە کاولکردنی وڵاتدا چ نیاز و ئامانجێک هەیە. کەس بەڕاشکاوی ناڵێت: "دوای هەموو گفت و پەیمانێکتان خەریکن خاکی وڵاتەکەمان کاول دەکەن و تورکیا بەرەو بەڵایەکی گەورە دەبەن. پاشانیش؟"
وشکبیکردنی بەنداوەکە بۆ بە دەستهێنانی ماسییەکانی ئێوی، تراژیدیایەکە کە زیاتر لە حکومەتێک لە حکومەتەکانی تورکیا، بە ئامانجی بەرپاکردنی جەنگێکی سەرانسەری دژی هاووڵاتییە کوردەکانی وڵات، هەموو توانا و برستی خۆی لەپێناودا داناوە؛ ئەو هاووڵاتییانەی کە ناخوازن بە چاوی خۆیان لەبەینچوونی کولتوور و زمانی خۆیان ببینن
ئاوی نێو بەنداوەکەش خەریکە کۆتایی دێت.
زیاتر لە دوو هەزار دێهات بە ئاژەڵ و دانیشتوانییانەوە کراون بە قوربانیی ئەو کلپەئاگرانەی تێیان بەرداوە و سووتێنراون. ئەمە لە ڕۆژنامەکانی جیهاندا و هەروەها لە ڕاگەیاندنە نەتەوەییەکانی خۆشماندا، بێ چاوێنی بن، لەسەری نووسراوە. بەڵام وشترمرەکانی خۆمان هەمیشە سەریان بەنێو لمەکەدا کردووە. وڵات خوێنی لێ دەتکێت. ڕۆژنامە بەڕێزەکانی خۆمان چۆن بتوان سەریان لەنێو لمەکە دەربهێنن و سەر هەڵبڕن؟

وشکبیکردنی خاکی وڵات زۆر گران لەسەر تورکیا و مرۆڤایەتی کەوتووە. تا ئێستا زیاتر لە ١٧٠٠ مرۆڤ بوون بە قوربانی پیاوکوژە نەناسراوەکان. ئەو پیاوکوژانەی کە نە نێو و نە شوێن و جێگایان دیارە. لە وڵاتانی ڕۆژئاوادا ڕووناکبیران لەوە دەدوێن کە ئەمە تا چ ڕادەیەک پێوەندی بە قڕکردنێکی تازەی کۆمەڵەیەکی مرۆڤییەوە هەیە. گفتوگۆ لەسەر ئەوە دەکرێت کە تا چ ڕادەیەک لەبار و گونجاوە سیاسەتمەدارانی تورکیا بە تاوانی پێشێلکردنی مافی مرۆڤ بدرێن بە دادگا و ئابڵووقەی ئابووری لە دژی تورکیا بەکار بهێنرێت. هێند بەتوندی کە پڕ بە باڵای وڵات بێت!
نامرۆڤانەترینیش، هەوڵی نالەبار و بێسەروبەری دامودەزگا دەوڵەتییەکانە بۆ بەرپاکردنی جەنگ دژی وڵات خۆی، تەنیا لەپێناوی بەدەستهێنانی چەند ماسییەکدا. نزیکەی سەرلەبەری لێڕەوارەکانی خۆرهەڵاتی ئانادۆڵ سووتێنراوە لەبەر ئەوەی پێشمەرگەکان خۆیان لەنێویاندا دەشارنەوە. دارستانەکانی تورکیا بۆ ماوەی چەندان ساڵە دەسووتێن. لە بەری ئەو سوتماکەش شتێک نەماوەتەوە و ئەوەش کە دەمێنێتەوە، بە مەبەستی بە دەستهێنان و ڕاوکردنی چەند ماسییەک، دەسووتێنرێت. تورکیا و دار و درەختەکانی تورکیا لەنێو کلپەی ئاگردا ون دەبن. لەگەڵ ئەو ڕەشەکوژییە بێسەروبەرەدا کە سیمای قڕکردنی بەکۆمەڵی پێوە دیارە، لەگەڵ بەدەرنان و پەرەوازەکردنی دوو ملیۆن و نیو هاووڵاتی . کە لەوبەری هەژاریدا، بە برسێتی و ڕووتوقووتی و تۆقیوو لەوەی خۆیان ئاشکرا بکەن، دێهاتە سووتێنراوەکانیان، بەجێ دەهێڵن.

> تورکیا پەرلەمانێکی هەیە. ئەندامەکانی
> وەک بەچکەپشیلەن: تەنانەت ئەو کاتانەش
> کە لەبەر دەروازەی پەرلەماندان لە پشتەوە
> ملیان دەگیرێت و ڕەوانەی زیندانەکان دەکرێن.

یەشار کەمال لە قەفەزی تاوانباریدا

تائێستا ١٧٠٠ مرۆ بوون بە قوربانی بکوژە نەناسراوەکان

کەسیش دەنگی ناڕەزایی خۆی هەڵنابڕێت.
دەسەڵاتدارەکانی تورکیا بە پلەیەک لە خەت لایانداوە کە «تاوان»ی ڕووناکبیرانە بە یەکێک لە خەتەرناکترین تاوانەکان دەژمێرن. زۆر لە ڕووناکبیران لە سایەی ئەو تاوانەدا لە کونجی تاریکی زیندانەکان خزێنراون؛ زۆریان کوژراون یان ناچار کراون وڵات بەجێ بهێڵن؛ سەدەهاش لەو ڕووناکبیرانە دراون بە دادگا. لەنێو ئەو ڕووناکبیرە تاوانبارانەدا مامۆستایانی زانکۆکان، ڕۆژنامەنووسان، نووسەران و ڕابەرانی نەقابە پیشەییەکان هەن. کلۆڵیی ژیانی بەندیتی و ناهەمواری نێو زیندانەکانیش بە شێوەیەکە کە نەک تەنیا وڵاتێک، بەڵکە هەموو دنیای بە تەریقبوونەوە و لەخۆشەرمکردن ناچار کردووە.
یەکەم جار لە ١٩٥١دا دیدەنی ئانادۆڵم کرد. لە قەپاڵی چیایەکدا بە پیتی هێندە درشت، کە لە دووریی چەند فرسەخێکەوە دەبینرا، نووسرابوو: "بەختیارە ئەو کەسەی خۆی بە تورک ناو دەبات."

پێدەشتەکانی ئاراراتیش ڕازێنرابوونەوە. سەرلەبەری چیاکە بەختیاری بەسەر تورکبوونی خۆیدا بەخش دەکرد. بێ لەمانەش بە منداڵان وترابوو کە هەموو بەیانییەک سروودی "من تورکم؛ من شەرمەندم؛ ئەوەی بۆ خۆم چاکە دەیکەم" بڵێنەوە.

دەموچاوە نوێکان

ئەم زوڵم و زۆرە، هەمیشە دەموچاوی نوێ بۆ خۆی دەدۆزێتەوە. دوای ئەوەی بەزۆرەملی دوو ملیۆن و نیو مرۆڤ بە ژیانی پەراگەندەیی سپێردراون، دامودەزگا تورکییەکان دەستیان لە بینی ئەو بژێوییە کەمەش گیرکردووە کە بۆ خۆرهەڵاتی ئانادۆڵ دەنێردرێت. هیچ کەس بۆی نییە، ئەگەر مۆڵەتی پۆلیسی ناوچەکەی خۆی پێ نەدرێت، خواردن بکڕێت. بیانووش ئەوەیە کە دێهاتییەکان پێشمەرگەکان بەخێو دەکەن. ئەو دێهاتییانەش کە سەرپێچی فەرمان دەکەن و ئامادە نین لە دژی پێشمەرگەکان و بۆ پارێزگاریکردن لە خۆیان چەک هەڵگرن، کێڵگە، باخی میوە و دارستانی درەختە بەردارەکانیان دەسووتێنرێن و مەڕوماڵاتیشان دەستگیر دەکرێن و سەر دەبڕدرێن.
لە ئێستادا هیچ شوانێک بە چیاکانەوە نەماوە. شوانە لاوەکان کوژراون، خەڵکی لەبری ئەوان منداڵانی خۆیان، بەو باوەڕەوە کە کەس بیر لە ئازاردانیان ناکاتەوە، بۆ شوانی، ڕەوانەی چیاکان دەکەن. بەڵام کاتێک کە ناگەڕێنەوە بەناچاری لەنێو چیاکاندا بەدوویاندا دەگەڕێن و لاشەی ئەو شوانە بچکۆلانە کۆ دەکەنەوە.
ئەمە چ لەعنەتێکە، مرۆ پێی شەرمە خۆی بە مرۆڤ بزانێت.
لەو ڕۆژانەدا کۆنەهاوڕێیەکی ڕۆژنامەنووسم تەلەفۆنی بۆ کردم. "ئەزانیت چی ڕووی داوە؟ پۆلیس گشت کارمەندانی ڕۆژنامەی ئێوزگوور گوندەمی گرتووە." بەپەلە خۆم گەیاندە بنکەی ڕۆژنامەکە و بینیم کە پۆلیس دەوری خانووەکەی داوە و دەستی بەسەردا گرتووە. ڕێیان نەدام بچمە ژوورەوە. کەسێک لە کارمەندانی ڕۆژنامەکەدا لەوێ نەمابوو، هەر هەموویان، تەنانەت ئەو مێرمنداڵە چاپچییەش کە لەوێ کاری دەکرد، ڕەوانەی لێپرسینەوە کرابوون. ئەگەر هاوین بووایە، بێگومان، فەرمانی ئەوەشیان ئەدا ئەو مێشانەش کە لە بنکەی ڕۆژنامەکەدا بوون دەستبەسەر بکرێن.

گەلێکی سەرنەوی

دەرئەنجامی کودەتا سەربازییەکەی ١٢ی دیسەمبەری ١٩٨٠ تەنیا هەر ئەوە نەبوو کە سەرپاکی ڕووناکبیرانی وڵات دەمبەست کران؛ یان بە هەزاران مرۆڤ لە زیندانەکان توند کران و ئەشکەنجە دران. دەرئەنجام ئەوە بوو سەر بە هەموو گەل نەوی کرا، توقێنرا و لە توانا و نرخی مرۆڤانەی مرۆڤ لەبەردەم دامودەزگا دەوڵەتییەکاندا کەمکرایەوە. هاووڵاتییە ئاساییەکان کران بە سیخوڕ بەسەر یەکترەوە؛ گەواهی ساختە لەسەر یەکتر بەرقەرار کرا؛ گشت ڕەوشتێکی هاومرۆڤی لە مرۆڤدا بنبڕ کرا. تورکیا بە دەردی نەخۆشێک برا کە لە گیانەڵادا بوو.
ئەو دەستوورەی کە ئێفرن پاشا، ڕابەری کودەتا سەربازییەکە، بە زەبری قەمە مێنایە کایەوە، لە هەڵبژاردنێکی گشتیدا، لە لایەن لە ٩٠٪ی خەڵکییەوە دەنگی بۆ درا. هەر لەو کاتەشەوە تورکیا لەبەر ڕۆشنایی ئەو دەستوورەدا دەبرێت بەڕێوە. بێگومان؛ تورکیا پەرلەمانێکی هەیە. ئەندامەکانی وەک بەچکەپشیلەن. تەنانەت ئەو کاتانەش کە لەبەر دەروازەی پەرلەماندا لە پشتەوە ملیان دەگیرێت و ڕەوانەی زیندانەکان دەکرێن.
بەشێک لە هاووڵاتیانی تورکیا، کاتێک بیر لە کودەتایەکی سەربازیی نوێ دەکەنەوە، دەتۆقێن. ئەمە چ گرنگییەکی هەیە؟ کودەتایەکی نوێ نابێت بە هۆی بەتاڵکردنەوەی نێوەڕۆکی دەستوورەکەی ئێفرن.
کودەتا ڕوو نادات. هیچ پێویستییەک بۆ ڕوودانی کودەتایەک لە ئارادا نییە.

پاشماوەی تورکیا و دۆزگەلی کوردەکان

هێزی هێمنی و ئاسایشی تورکیا. (لۆمۆند ٢٩ی فوریە ١٩٩٢.)
بە هەر حاڵ، کاربەدەستانی تورکیا، بە شێوەیەکی ناڕاستەوخۆ، کردەوەکانی ئەم تاقمە (وەک تێرۆری دیپلۆماتیکی ئیسرائیلی) بە ئێرانەوە دەلکێنن. ئێستا، بالآزیی و پەرەگریی تێکۆشانی پ.ک.ک بۆتە هۆی ئارخەیانی پتر، عەولا ئۆجەلان هەڕەشە دەکات کە هاوینێکی گەرم و خوێناوی پڕ لە هەستان و بزاڤی جەماوەری نەتەوەیی لە پێشدایە.
هەڵوێستی ئەنکەرە چ بووە؟ سەرەتا نیشانەگەلێک لە باشبوونی هەل و مەرجی ژیانی کوردەکان و شێوەناسکارییەک وە بەرچاو دێ. بەڵام ئەمانە، زۆربەیان، کاتین و بەردەوام نین. دووەم، تورکیا دەستی کردوە بە پەلاماری هەوایی و پەیتا پەیتا حەشارگاکانی باکووری عێراق بۆردومان دەکات. لە ئۆگستی ١٩٩١دا بۆن و مۆسکۆ یەکێک لەم پەلامارە هەواییەیان مەحکوم کرد. سەرەڕای ئەوەش ئەم پەلامارانە بەردەوامن. بەپێی هەندێ گوزارش، لە ئاخرین هێرشی هەواییدا، تورکیا کەڵکی لە چەککەلی ئەڵمانی وەرگرتووە. ئەڵمانیا، کەڵکوەرگرتنی لەم چەکانە دژی کوردەکان و کردەوەی تورکیای لەگەڵ کوردەکاندا مەحکوم کردووە. لە ناوەندی ٦٠ەوە تا ئێستا ئەڵمانیا بایی دوو ملیار دۆلاری چەک داوە بە تورکیا. (هەندێ دیێژن بایی ٩٠٠ ملیۆن دۆلاری تریشی لە چەککەلی ئەڵمانی ڕۆژهەڵاتی لە ساڵی ١٩٩١دا پێداوە.)
ئەڵمانیا گوتویەتی، ئەم چەکانەی بۆ بەرگری لە بەرامبەر هێرشی مەڵبەندگەلێکی دیاریکراو لە لایەن ناتۆوە پێدراوە؛ هەقی نییە جگە لەو هەرێم و مەڵبەندە دیاریکراوانە لە هیچ جێگایەکی تردا بەکاریان بهێنێ. پاش درکانی کەڵکوەرگرتنی تورکیا لە چەکی ئەڵمانیا دژی کوردەکان؛ حەساسیەتی مەسەلەکە هێندە زۆر بووە کە شالیاری بەرەڤانی ئەڵمانیا ئیشتولتێنبرگ لە سەرکار لاچوو.
تورکیاش، ئەڵمانیا بە دووڕوویی و یامەتیدانی پ.ک.ک تاوانبار دەکا؛ وتویە بۆن ئیزنی داوە حیزب لە کۆمەک و یارمەتی ماڵی و ئابووری کۆمەڵگای کوردی لە ئەڵمانیای فیدراڵ کەڵک وەرگرێ. هەر لەم حاڵەشدا گنشر ڕەفتار و کرداری تورکیا لەگەڵ کوردەکان بە دژی بەیاننامەی هێلسنکی داناوە و ویستیاری مەحکومکردنی تورکیا لە لایەن کۆمەڵەی ئەورووپاییەوە بووە. کاربەدەستانی تورکیا کۆشان ئەم کارە بە ڕووداوێکی کچکە و کەمنەهەمیەت لە قەڵەم بدەن.
هەرێمە یەکگرتووەکانی ئەمریکا بە نیسبەت بە بارودۆخی کوردەکان دڵسۆزتر بووە؛ ویستیاری ڕێزگرتن لە مافی کەمایەتییەکان بوو. لە ڕوانگەی ئەمریکاوە تورکیا هەروەک هاوپەیمانێکی باوەڕمەند کە متمانەی خۆی لە قەیرانی عێراقدا نیشانداوە. ئەگەر هێزە هاوپەیمانەکان بخوازن چەتری هەوایی بەسەر باکووری عێراقدا هەڵدەن، پێویستیان بە هاوکاری تورکیایە. جگە لەوەش، واشنکتۆن، باوەڕی بە هیچ یەک لە هاوساکانی ڕۆژهەڵاتی تورکیا (سوریا، ئێران و عێراق) نییە.
هەرێمە یەکگرتووەکانی ئەمریکا، بە هۆی یارمەتیگەلی نیزامی، زێدەکردنی بازرگانی، لایەنگری لە چوونە ناو کۆمەڵگای ئەورووپاوە، دەیەوێ پاداشتێک بە پاسی هاوکاری ڕابردووی تورکیا لەگەڵیدا پێشکەش ئەنکەرە بکات، بەڵام ئەڵمانیا بەرگری لەم کارانە دەکا.
واشنگتۆن، وەک هاوپەیمانێکی جێیمتمانەی باوەڕپێکراو، سەرنج دەداتە تورکیا؛ پێی وایە چەشنە دیمۆکراسی و گەشانێکی نیوەچڵی ئابووری تێدا هەیە کە لەگەڵ ئیستاندارەکانی ناوچەکەدا نموونەیەکە؛ دەبێ پتر بەرەو دیمۆکراسی هان بدرێ.
تورکیا، تا ئێستاش، دانی بەوەدا نەناوە کە گرفتی کوردەکان ڕیشەیەکی سیاسی هەیە؛ ئامادە نییە ئەندیشەی چەشنە وەلانانی ناوەندیەت و خودموختاری (کە پێویستن یەکێتیی وڵات دەپارێزێ) بە مێشکدا بێنێ. تێکشکانی گەلانەکانیان لە بەرزبوونەوەی بارودۆخی ژیان لە ناوچەکەدا، یان چاوخشانەوە بە ئابووری ئامۆزشی (کە بە هۆی غەفلەتێکی مەزنترەوە پەیدابووە)، قبووڵ ناکا و ناپەزێرێ. شکستی سیاسی تورکیا لە بەردەمی ئەم غەفلەتە و سەرکوتکردنی کەمایەتی گەورەی کورد، دڵبەستەکی فراوان بە بوونە زلهێزێکی ئەورووپایی، سەرنجدان بە بارودۆخی ژیانی کۆمەڵایەتی هەرێمەکە و مەڵبەندی ژیانیان، پێشڕەفتەکانی تورکیایان، تەنانەت لە بوار و زەمینەکانی تریشدا، خستۆتە مەترسییەوە.
تورکیا، ئێستا، هێزەکانی بێگانە و هەندەری بە هۆی ئەم دۆز و تێکشکانانە دەزانێ. دیمریل، هەڕەشەی کردووە کە دەست دەداتە پەلاماری پەناگا و حەشارگاکانیان (مەبەست پەناگاکانی پێشمەرگەکانی پ.ک.ک) و لە وڵاتە هاوسێکانیشدا بۆردومانیان دەکا. (هۆشدارییەکە بە ئێران و سوریا.)
ئەگەر دۆز و مەسەلەی کوردەکان بەربڵاوتر و گەورەتر بێ، تورکیا دکاری دەساوێز بە دەست بهێنێ بۆ پێکهێنانی ئەرتەشێکی گەورەتر و تەیارتر کە نیازی وا بوو لە دەهەی داهاتوودا ئەرتەشەکەی کچکە بکاتەوە. ڕەنگە ئەمە بکات بە بیانوو بۆ نوێکردنەوەی هێزە چەکدارەکانی کە دیارە ئەم کارەش دەبێتە هۆی وابەستەیی پتر بە هۆگەلی نیزامییەوە.
دیمەنگەیەکی هیوادەر وە بەرچاو ناکەوێ بۆ ئەو وڵاتە. ئەگەر تەنانەت پ.ک.ک لە چەک و حەشارگەی وڵاتانی هاوسێ و دەستگەیشتنی بە کۆمەک و یارمەتیگەلی کوردانی دەرەوەش ببڕێ، هێشتا جووڵانەوەی کورد دوایی نایە و ئاشبەتاڵی پێ ناکرێ. ئەگەر هەوڵ و تەقەلا بۆ لەبەینبردنی نیازمەندی و پێداویستەکانی ئەم کەمایەتییە گەورەیە (یەک بە شەش یا یەک بە پێنجی حەشیمەتی تورکیان) پێک نەهێ، بارودۆخ خاستر نابێ. بەڵکە شەپۆلی نارەزایی پەرە دەستێنێ و دەبێتە هۆی بەهێزبوونی تاقمەگەلی توندڕەوتر و پشووهەڵکێشتر. نواڕین لە مەسەلەکە لە ڕوانگەی نیزامییەوە یا دابڕانی کۆمەک و یارمەتی چەکی تەسلیحاتی، یان لەدەستدانی پێگە و حەشارگەکان، مەسەلەی سەرەکی نین. ئەم تێڕوانینە دەبێتە هۆی غافڵبوون لە ڕاستەقینەگەلی گەورەتر، کە بەرزبوونەوەی هەست و ئاگای نەتەوایەتی یەکێکە لەوان. ئەوەش پەدیدەیەکی جیهانییە ئەگەر سەرکوتکرێ و لە پێش چار نەگیرێ، دەتوانێ شێوەیەکی وێرانگەر بە خۆیەوە بگرێ.
حکومەتی نوێی تورکیا، لایەنگرانی کوردی خۆشی هیوابڕاو کردووە: لە ٢٢ نوێنەری نەتەوەییخواز، کە پاییزی ڕابردوو چووبوونە ناو پەرلەمانەوە، ئێستا تەنیا ٦ کەسیان لە دەوڵەت لایەنگری دەکەن. چاردە نوێنەری کورد لەگەڵ حیزبی ڕێگەی ڕاستی دیمیرل، حازر بە هاوکاری نەبوون: لە حیزبەکە هاتنە دەرێ، وا هەست دەکەن کە سیاسەتەکانی دەوڵەت سەبارەت بە کوردەکان ڕەوا نییە ـ هاوکاریان لەگەڵ دەوڵەت خەیانەت بە کوردە.
ئەگەر ڕێگەچارەیەک نەدۆزرێتەوە، بزاڤە میانەڕەوەکانی کورد، بەرەو هێزە توندڕەوەکان دەلوێن. لەناکامدا گیروگرفت و دژارییەکی گەورەتر بۆ ئەنکەرە دێتە ئاراوە. تورکیا لە بەرانبەر ئەم گیروگرفتەدا بەشێکی سەرەکی لە هەستی هاودەردی، کە بە هۆی بارودۆخی ئابووری و سیاسییەوە بە دەستی هێنابوو، لە دەست دەدات. لە بارودۆخێکی وادا هیچ متمانە و ئەزموونێکیش بۆ سەرکەوتن بەسەر گیروگرفتەکاندا نییە. بەم جۆرە، مەسەلە و دۆزی کوردەکان لە داهاتووشدا لە دەستووری کاری سیاسیی تورکیادا جێ دەگرێ.

ئەم وتارە بە ناوی ترکیە و مسالە کردها لە لایەن مرکز پژوهشهای استراتژیک خاورمیانە؛ یاهمکاری: مرکز مطالعات استراتژیک و اقتصادی خاورمیانە، نیکۆزیا) نووسراوە و لە بۆڵتینی ژمارە ٢٩ی ١٦ی خردادی ١٣٧١دا لە لایەن (مرکز پژوهشهای استراتژیک خاورمیانە) لە تاران بڵاوکراوەتەوە.

د. مارف گوڵ: هیوامە جارێکی تر شەڕ لە کوردستاندا هەڵنەگیرسێتەوە

هەرێم جاف - لەندەن

د. مارف عومەر گوڵ و شیعر، یاسا و جینۆساید

- لە ١٩٥٦دا لە دایک بووە.
- ١٩٨٢ بەشی یاسای لە کۆلێژی یاسا و سیاسی لە زانکۆی بەغدا تەواوکردووە.
- لە بواری رۆژنامەنووسیدا، وەک رۆژنامەنووسێک، کاری کردووە.
- خاوەنی ئەم بەرهەمە شیعریانەیە:
- هێلانەی نوغرۆ، ١٩٨٥ بەغدا.
- خۆری زیندان، چاپی یەکەم، بە ناوی دلاوەر مەحموودەوە، بۆ جاری دووەم لە ١٩٧٨دا لە لایەن یەکێتیی نووسەرانی کوردستان، بە ناوی خۆیەوە لە شاخ بلاوکراوەتەوە.
- زیاتر لە دوو ساڵە، کۆمەڵێ شیعری چاپنەکراوی ئامادەیە، بە ناوی شایەکی نهێنی.
- لە رۆژنامە و گۆڤارە کوردییەکانی هەندەراندا، جگە لە شیعر، گەلێ بابەت و لێکۆڵینەوەی هەمەجۆری بلاو کردۆتەوە.
- لە ١٩٩٠دا بڕوانامەی ماجستێری لە زانکۆی کییەڤ پایتەختی ئۆکرانیا وەرگرتووە. تێزەکەی لەسەر «ئامرازە یاساییەکانی نێودەوڵەتان لەبەر بەندکردنی تاوانی جینۆسایدا» بەتایبەت جینۆسایدی گەلی کورد.
- لە ١٩٩٥دا، بڕوانامەی دکتۆرای لە یاسای نێودەوڵەتاندا لە هەمان زانکۆ وەرگرتووە، لەسەر «کێشەی کەسایەتیی یاسایی نێونەتەوەیی گەلی کورد لە یاسای نوێی نێودەوڵەتاندا» کە ئەنیستۆی دەوڵەت و یاسای سەر بە ئاکادیمیای زانستی ئۆکرانیا داکۆکی بووە.
- ئێستا دوو بابەتی لە ژێر چاپدایە: جینۆسایدی گەلی کورد لەبەر رۆشنایی یاسای نێودەوڵەتاندا و لێکۆڵینەوەیەکی یاسایی لەبەر پەیماننامەی سیڤەر.

مارف گەرچی پێشتر وەک شاعیرێک ناسرابوو، بەلام ئێستا ژیانی تەرخان کردووە بۆ لێکۆڵینەوەی زانستی لە بواری نێودەوڵەتاندا، لەسەر کێشەی کورد. لە بلژیک دەژی.

لە جیهانی والای شیعرەوە بارگەت گواستەوە بۆ جیهانی یاسای نێودەوڵەتان و کێشەی پڕ ئاڵۆزی گەلی کورد. چۆن ئەوسا و ئێستای ئەم دوو جیهانە لێک دەدەیتەوە؟

پێش ئەوەی دەست بکەمە خوێندنی یاسای نێودەوڵەتان، لە بەغدا یاسام تەواوکردبوو. کاولکردنی هەمەلایەنی کوردستان، کوشتن و هەڵواسینی بەکۆمەڵ، بەتەواوی بیروڕای منیان گۆڕی و خستمیانە سەر هێڵێکی نوێ. لەبری جیهانی شیعر، پەنام بردە بەر یاسای نێودەوڵەتان، کە هاتمە هەندەران زۆر بە پێویستم زانی لە سۆراغی ئەم بابەتدا بم، چونکە بابەتی یاسای نێودەوڵەتان، لە نێوی ئێمەی کورددا تا ئێستا بە شێوەیەکی ئەکادیمی گرنگی پێ نەدراوە. ئەم گواستنەوەیە ئاسان نەبوو، بەلام بە پێویستم زانی بایەخ بە کاری یاسایی بدەم، چونکە بە رێگاچارەیەکی باشم زانی کە لەم سەردەمە نوێیەدا بە گوێرەی یاسای نێودەوڵەتان چارەسەر بۆ مەسەلەی کورد بدۆزینەوە.

کەی و چۆن کێشەی کورد بوو بە بابەت لە یاسای نێودەوڵەتاندا؟

یەکەمین جار لە پەیماننامەی سیڤەردا لە ١٩٢٠، کێشەی کورد بوو بە بابەتی یاسای نێودەوڵەتان. جاری دووەمیش، بڕیاری ژمارە ٦٨٨ کە لە لایەن ئەنجوومەنی ئاسایشی نێونەتەوەییەوە دەرکرا. لەو قۆناغە درێژەدا گەلی کورد گەلێ هەڵچوون و داچوونی بە خۆیەوە دیتووە و بە هەمان شێوەش لە جەنگی جیهانی یەکەمەوە تا ئەمڕۆ، جوداییەکی زۆر هەیە لە پرنسیپ و بنەماکانی یاسای نێودەوڵەتاندا. جاران گەلێ بنەما و پرنسیپ هەبوون نەکرابوون بە یاسا، بەلام دەکرا لە یاسای نێودەوڵەتاندا کاریان پێ بکرێت. پەیماننامەی سیڤەر، گەرچی بابەتی دامەزراندنی دەوڵەتی بۆ کورد هێنایە ئاراوە، بەلام هاوکات پەیمانی دابەشکردنی کوردستان بوو. سەرنەگرتنی پەیمانەکەش گەلێ لایەنی هەیە، با لێرەدا لەمە نەدوێین.

بڕیاری ٦٨٨ چارەسەری کێشەی گەلی کوردی نەکردووە، بەلام یەکەمین جارە لە بڕیارێکی ئاوادا مەسەلەی کورد بێتە پێشەوە. ئەم بڕیارە کێشەی کوردی لە بەرچاو گرتووە، کە رێزگرتنی مرۆڤی کوردە لە چوارچێوەی دەوڵەتی عێراقدا: پشتگیریی لە کورد بە تایبەتی و خەڵکی عێراق بە گشتی. هەر لەبەر رۆشنایی ئەم بڕیارەشدا بوو کە هێڵی ئاسایش هێنرایە کایەوە و لە ئێستاشدا لە لایەن هێزی وڵاتانی هاوپەیمانەوە و پارێزگاری لێ دەکرێت. ئەمەش چۆنە، تا کەی و چەندە بەرژەوەندی ئەوان دەپارێزێت، ئەم لێدوانەش بۆ دوایی دەهێڵینەوە.

جگە لەم دوو جارە، هەرگیز بابەتی کورد نەبووە بە بەرنامە لە یاسای نێودەوڵەتاندا. ئێستا بابەتێکی زۆر گرنگ هەیە کە ئێمەی کورد دەتوانین پشتی پێ ببەستین، ئەویش تاوانی جینۆسایدە. بۆیە دەڵێم تا تاوانی جینۆساید چارەسەری بۆ نەدۆزرێتەوە لە ئاستی گەلی کورددا، وەک کورد دەڵێت: با دەردەکە بزانین تا دەرمانەکەی بۆ پەیدا بکەین. گەر ئێمە خۆمان رۆڵێکی گرنگمان هەبێت لە بەرەوپێشەوەبردنی ئەم بابەتەدا، لە چوارچێوەی سیاسەتی وڵاتانی جیهاندا، دەتوانین لەوێشەوە پێوەندی بکەین بە یاسای نێودەوڵەتان و میکانزمێت، یان هەر گۆڕان، بڕیار و پەیماننامەیەک کە کورد بگرێتەوە بۆ چارەسەرکردنی کێشەی جینۆساید. کە کوردیش بە هەموو واتایەک بەر ئەو تاوانە کەوتووە. ئەمەش لایەنێکی یاسایی و زۆر بەرووتی لە یاسای نێودەوڵەتاندا جێگای هەیە و هەر لەوێشدا چارەسەر دەکرێت.

گێجییە و ناکرێت لە وڵاتێکدا کە دەوڵەت پێڕەوی جینۆساید دەکات، وەک عێراق، ئێمە داوای چارەسەر و چاوەنواڕی کاری رەوا بکەین، چونکە خۆی ئەنجامدەری جینۆسایدە و تێکدەری ئاشتی و ئاسایشە لە بەرانبەری کورددا. کەواتە جینۆساید رەفتارێکی ئەفرەتلێکراوە لە یاسای نێونەتەوەییدا و هەر لەوێشەوە ئێمە دەتوانین ژانی جینۆسایدی گەلەکەمان بکەینە بناغە لە چوارچێوەی ئەو یاسایانەدا، گەر کورد خۆی ژیرانە کاری بۆ بکات. وڵاتانی جیهانیش بەرژەوەندی خۆیان و هەوا و ئارەزوویان بڕیار دەدا لە بەرەوپێشەوەبردنی ئەم کێشەیە و پشتگیریکردنیدا.

وەک پراکتیک، ئاخۆ دەکرێت یاسای نێودەوڵەتان گەلی کورد بگرێتەوە؟

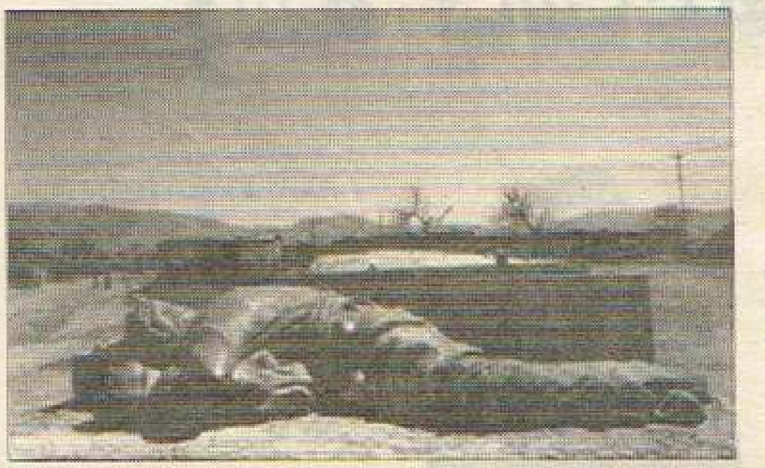

هەڵەبجەی شەهید: باوەشی باوکیش کۆرپەکانی لە گازی بەعس رزگار نەکرد

بەڵێ دەکرێت. پەیماننامەی سیڤەر و بڕیاری ٦٨٨ وەک پەیماننامە و بڕیارێک، لەڕاستیدا چارەسەری تەواویان بۆ کێشەی کورد دانەناوە چونکە بڕیاری ٦٨٨ تەنیا رێزگرتنی مافی مرۆڤە لە سەرووی عێراقدا. جگە لەمانەش مەسەلەی کورد چەند جارێک بووە بە بابەتی چەند رێککەوتننامەیەک لەنێوان وڵاتانی دەوروبەری گەلی کورددا. ئەو رێککەوتننامانەش گەرچی هەموو لە دژ کورد بوون، بەلام بۆ خۆیان گەلی کورد مەبەست بووە: لەوێدا و بەتەواوی لە دژی وی بوون. ئەوانەی بەرژەوەندیی گەلی کوردیان تێدا بووە تەنیا سیڤەر و بڕیاری ٦٨٨ بوون. سیڤەر چەند لایەنی هەبوو، چارەسەرێکی نیوەناچڵ، بە چەند مەرجێکی سەختەوە کە زۆر ئەستەم بوو جێبەجێ بکرێن. بڕیار، پەیماننامە، گەلێ دۆکیومێنت و بەڵگەنامە هەن لە یاسای نێودەوڵەتاندا کە گەلی کوردیش دەگرنەوە: میللەتان هەموو بە یەکسان دەگرنەوە. هەڵبەت گەر کورد ئۆرگانێکی دەستووری نەبێت زۆر سەختە بتوانێت سوود لە یاسای نێودەوڵەتان وەربگرێت: کێشەکەی بە پاڵپشتی رێککەوتننامەیەک، پەیماننامەیەکی نێونەتەوەیی بەرێتە پێشەوە. گەلی کورد لە رەوایی کێشەکەیەوە دەتوانێت هەوڵ بدات ئەو لایانانەی کە دەکرێن ببن بە تیشک بۆ چارەسەرکردنی کێشەکەی سوودیان لێ وەربگرێت. تا ئێمە خۆمان بتوانین رۆڵمان هەبێت لە مەیدانی سیاسەتی جیهاندا.

لە رووی زانستییەوە لەسەر جینۆساید و کێشەی کەسایەتیی یاسایی نێونەتەوەیی کوردت نووسیوە، چۆن ئەو دوو بابەتە گرنگە پێکەوە دەبەستیتەوە؟

جینۆساید خۆی لە خۆیدا بابەتێکی سەربەخۆیە لە کێشەی کورددا. کورد بە هەموو واتایەک بەر تاوانی جینۆساید کەوتووە بە هەموو جۆرەکانیەوە: فیزیکی، کولتووری، نەتەوەیی، ئابووری و بایۆلۆژی. تاوانی جینۆساید لە کوردستاندا چەند تاوانێکی دیشی هێناوەتە ئاراوە، تاوانی ئیکۆسایدا، تێکدان و وێرانکردنی ئیکۆلۆژیای کوردستان، کە تاوانێکی سەربەخۆیە لە یاسای نێودەوڵەتاندا و پەیمانێکی سەربەخۆی لە رووی تیۆرییەوە چارەسەرکراوە. پاشتریش ئەم تاوانە بووە بە هۆی تاوانی ئیکۆسایدا، فەوتانی ژیان لە ناوچەکانی کوردستاندا. جینۆساید، وەک تاوانێکی سەربەخۆی ناکرێت لە چوارچێوەی هەر وڵاتێکدا، گەر وڵاتەکە خۆی ئەنجامدەری تاوانەکە بێت، چارەسەر بکرێت، چونکە تاوانێکی نێونەتەوەییە و مەترسییەکی گەورەیە، نەک لەسەر ژیان و ئاشتی ئەو میللەتەی کە دژی کراوە، یان ئەو کۆمەڵەمرۆڤەی دژی ئەنجامدراوە، بەڵکە لەسەر ژیان و لەسەر ئاشتیی ناوچە، ژیان و ئاشتیی نێونەتەوەیی بەگشتی. ئەم لایانانەی تاوانی جینۆساید زۆر گرنگن بۆ کورد خۆی. دەبێت لە هەموو بوارێکدا کێشەکەی خۆی بباتە پێشەوە و جەختی لەسەر تاوانی جینۆساید و کەسایەتیی یاسایی نێونەتەوەیی گەلی کورد بکات.

کەسایەتیی یاسایی نێونەتەوەیی چییە؟

کەسایەتیی یاسایی نێونەتەوەیی گەل جودایە لە کەسایەتیی یاسایی نێونەتەوەیی دەوڵەت. کەسایەتیی یاسایی نێونەتەوەیی دەوڵەت، لەسەر سەروەریی دەوڵەت (سیادە الدولە) بناغەی داکوتاوە. هەرچی کەسایەتیی یاسایی نێونەتەوەیی گەلە، لەسەر سەروەریی نەتەوەیی بناغەی داکوتاوە، چونکە ئەو گەلە یان ئەو گرۆ مرۆڤە لە چوارچێوەی سنوورێکی دیاریکراودا دەژی کە وڵاتی خۆیەتی. گەر گەل بەشدار نەبێت لە پێوەندیی یاسایی نێونەتەوەییدا لەگەڵ وڵاتانی جیهاندا، بە رای من، ناتوانێت پرنسیپی مافی دیاریکردنی چارەنووس بکەیەنێتە جێ. هەر لەبەر ئەوەشە کە بەرجەستەکردنی کەسایەتیی یاسایی نێونەتەوەییم کردووە بە بناغە بۆ جێبەجێکردنی پرنسیپی مافی دیاریکردنی چارەنووس.

> کەسایەتی رابەرانی کورد لەم سەردەمەدا، لە بەرانبەر یاسای نێودەوڵەتاندا زۆر کوت و کەمەودایە. دەشتوانم بڵێم یاسای نێودەوڵەتانیان بەتەواوی پشتگوێ خستووە.

لە سیستەمی ئۆتۆنۆمی عێراقدا، رێگە بە گەلی کورد نادرێت بەشدار بێت لە پێوەندی نێوان وڵاتاندا. ئۆتۆنۆمی ناتوانێت چارەسەری مەسەلەی نەتەوایەتی کورد بکات، چونکە دەسەڵاتی ئابووری و سیاسیی گەلی کورد دەکەوێتە ژێر دەسەڵاتی حکومەتی سێنتراڵەوە. حکومەتی سێنتراڵیش بە ئارەزووی خۆی و بەپێی بەرژەوەندییە تایبەتەکانی خۆی بڕیار لەسەر خواستەکانی گەل دەدات. ئەگەر گەل لە رێگەی نوێنەرە راستەقینەکەیەوە بەشدار نەبێت لە یاسای نێودەوڵەتاندا ناتوانێت چارەنووسی خۆی دیار بکات. بۆیە گرنگی لەوەدایە پێوەندیی کورد بە وڵاتانی جیهانەوە ببێت بە بناغە بۆ دیاریکردنی چارەنووس. ئەم پێوەندییە لە بارودۆخێکی وەک ئێستادا چەند لایەنێکی هەیە:

تاوانی جینۆساید، کە گەلی کورد دەبێت، بۆ چارەسەرکردنی کێشەکەی، جەختی لەسەر بکات. ئەمەش تەنیا بەگوێرەی یاسای نێودەوڵەتان چارەسەر دەکرێت.

گەلی کورد مافی رەوای خۆیەتی بڕیاری چارەی خۆنووسین بدات، چونکە هەموو پێکهاتەیەکی گەلێکی سەربەخۆی هەیە: خاوەنی وڵات، زمان و مێژووی خۆیەتی، سنوورێکی دیاریکراوی هەیە، کە نیشتمانەکەیەتی. لێرەشەوە داوای مافی خۆی دەکات، بۆیە دەبێت وەک گەلێکی سەربەخۆی تەماشا بکرێت، بۆ ئەوەی بەشدار بێت لە بەرجەستەکردنی کەسایەتیی یاسایی نێونەتەوەیی خۆیدا. ئەوسا مەسەلەی دیاریکردنی چارەنووس بەیەکجاری چارەسەری بۆ دادەنین دەکرێت.

ئۆتۆنۆمی، نە ئەوسا و نە ئێستا نەیتوانیوە و ناتوانێت چارەسەری مەسەلەکە بکات. تەنیا جینۆسایدە دەتوانێت ببێت بە پاڵپشتی یاسایی بۆ گەلی کورد، تا بتوانێت چارەنووسی خۆی دیار بکات. بناغەی ئەو چارەنووسەش پێوەندیی کورد و وڵاتانی جیهانە.

کەسایەتیی یاسایی نێونەتەوەیی چ پێوەندییەکی هەیە بە دیاریکردنی مافی چارەی خۆنووسینەوە؟

گەل ناتوانێت مافی چارەنووس دیاری بکات، گەر بێت و بەشدار نەبێت لە پێوەندیی یاسای نێودەوڵەتاندا. بۆچی ناتوانێت و گرنگی ئەو بەشداربوونە چییە؟ ئەم بەشداربوونە دەسەڵاتێکی سەربەخۆی بە گەلی کورد دەدات بۆ ئەوەی سەربەخۆیی دیاری بکات، لە رووی ئابووری و سیاسییەوە. با بێینە سەر باسی ئەو دەوڵەتانەی کە کوردستانیان بەسەردا دابەشکراوە. گەر بێت و گەلی کورد بە سیستەمی ئۆتۆنۆمی، یان هەر سیستەمێکی دی لەو بابەتە، چارەسەری کێشەکەی بکرێت، ناتوانێت بەشدار بێت لە پێوەندیی یاسایی نێونەتەوەییدا.

چەندین جار هەوڵ دراوە بۆ ئەوەی چارەسەری کێشەی گەلەکەمان بکەین لە چوارچێوەی ئەو وڵاتانەدا. ئێستاش هەن کە پێ لەسەر ئەوە دادەگرن. ئەمە دەکاتە ئەو ماڵوێرانییەی کە هەمیشە کێشەکە لەناو خۆیدا بخنکێنێت. لە کاتێکدا جینۆساید لە لایەن دەوڵەتی ناوەندەوە بەسەر گەلدا ئەنجام دەدرێت ئاخۆ دەکرێ گەل پاشەکشە بکات لەو راستییە و کێشەکە بکێشێتە ناوخۆی وڵات و لەوێوە بۆ چاو بۆ چارەسەرێ هەڵخات؟ ئەم کارە نەک هەر کێشەکە ئاڵۆزتر و رەنجبێوەرتر دەکات، بگرە گەرانە بە شوێن چارەسەرێکی لنگاوقووچ لە یاسای نێودەوڵەتاندا، چونکە ئۆتۆنۆمی یان هەر سیستەمێکی دی لە چوارچێوەی هەر وڵاتێکدا بێت، پێوەندی بە دیموکراتییەتەوە هەیە. دیموکراتیەتیش لە مێژووی ئەو وڵاتانەی کە کوردستانیان بەسەردا دابەشکراوە نە بووە و نییە. ئەگەر گەلی کورد چاوەنواڕی خەوی دیموکراتی بێت لەو وڵاتانەدا جگە لە راچڵەکانێکی ئاساو هیچی دی وە دەست ناخات.

چۆن دەڕوانیتە لایەنە پۆزەتیڤەکانی یاسای نێودەوڵەتان بۆ چارەسەرکردنی کێشەی گەلی کورد؟

دوای ٧٠ ساڵ، ئەمە یەکەمین جارە لەسەر کێشەی کورد، وەک بابەت، لە یاسای نێودەوڵەتاندا دەدوێن. گرنگیی بڕیاری ٦٨٨ لەوەدایە کە پرنسیپی دەستتێوەرنەدانی لە کاروباری ناوخۆییدا بە یەکجاری گۆڕی. بۆ کورد، زۆر گرنگە، بەتایبەتی دوای کۆتاییهاتنی جەنگی سارد، گرنگی بە یاسای نێودەوڵەتان بدات، چونکە هەر لەبەر ئەم کۆتاییهاتنە بوو کە رۆڵی UN بە زەقی دەرکەوت و هاتەپێشەوە. جاران دەبووایە لەبەر یەکێتیی خاکی وڵات، لەبەر پرنسیپی دەستتێوەرنەدانی کاروباری ناوخۆی وڵاتانی جیهان نەتوانن دەست لە کاروباری ناوخۆی هیچ وڵاتێکی وەردەن، گەر تاوانی جینۆساید لە چوارچێوەی ئەو وڵاتەدا رووی دابێت. ئەم بڕیارە وەک سەرچاوەیەک کاری پێدەکرێت. هەر بڕیارێک لە یاسای نێودەوڵەتاندا وەک یاسا کاری پێکرا و پابەندێتیی نێونەتەوەیی هەبێت و شێلگیری وڵاتانی لەپاڵدا بێت، ئەوا ئەو بڕیارە خاسیەتێکی داسەپێنەری بۆ جێبەجێکردن هەیە و ئەمەش گۆڕانێکی دیار و هەستپێکراوی دروست کردووە. کوردیش وەک گەل لە چوارچێوەی سنوورێکی دیارکراودا دەژی کە خاکی خۆیەتی.

دەتوانین گەلێ لایەنی روونی یاسای نێودەوڵەتان ببینین کە چارەسەر دادەنێن بۆ کێشەی گەل، بۆ کێشەی مافی مرۆڤ، کە سەرابای میللەتانی جیهان بە کوردیشەوە دەگرێتەوە. بەلام ئەوەی لێرەدا گرنگە، چۆن بتوانین کێشەی کورد وەک گەلێکی سەربەخۆی بەرینە پێشەوە بۆ ئەوەی سوود لە لایەنە پۆزەتیڤەکانی یاسای نێودەوڵەتان وەربگرین.

گەلی کورد دەتوانێت سوود لەو پرنسیپ و بنەمایانەی کە تا ئێستا هەن و وەک ستاندارێک لە یاسای نێودەوڵەتاندا

کاریان بۆ دەکرێت وەربگرێت و بە کاریان بهێنێت بۆ چارەسەری کێشەکەی.

کورد بەر لە تاوانی جینۆساید کەوتووە، جینۆسایدیش تاوانێکی نێونەتەوەییە، تەنیا بە یاسای نێودەوڵەتان چارەسەر دەکرێت.

کورد وەک میللەتێکی سەربەخۆ، ئەو خاکەی لەسەری دەژی خاکی خۆیەتی، کەواتە ئەو مافەی هەیە بە هەموو واتایەک هەوڵ بدات بۆ بڕیار و دیارکردنی چارەنووسی خۆی. دیارکردنی ئەو چارەنووسەش بە گوێرەی باروودۆخ و توانا و خواستی گەلی کورد دەبێت. بۆ ئەم کارە مەزنەش گەلی کورد پێویستی بە نوێنەرێکی راستەقینە و رێکخراوێکی چالاک هەیە، تا بتوانێت وریایانە کێشەکانی بەرێتە پێشەوە و لە یاسای نێودەوڵەتاندا هەوڵ بدات چارەسەریان بکات.

پێشکەوتنی یاسای نێودەوڵەتان و دیاردەی نوێ، پرنسیپ و بنەمای نوێ، دیارە میکانیزمتر دێتە پێشێ. روونتر بڵێین بۆچوون و لێکدانەوە و چارەسەری تر دێتە پێشەوە. ئەمانەش بە گوێرەی سیاسەتی ولاتانی جیهان، بە گوێرەی ئەو رووداوانەی کە روو دەدەن، دروست دەبن. گەلی کورد بەرپرسیارییەکی گەورەی کەوتۆتە ئەستۆ، ئەو بەرپرسیارییەش ئەگەر بەرەیەکی کوردستانی بێت، پەرلەمان بێت، کۆنگرەی نیشتمانی بێت، حکومەتی کوردستان بێت، دەبێت لە بواری نێونەتەوەییدا دەست بەکاربن.

چارەسەرکردنی کێشەی کورد بە گوێرەی یاسای نێودەوڵەتان لە جاران و ئێستادا چۆن دەبینن؟

بەیاننامەی سیڤەر جێبەجێ نەکرا و کێشەی کوردی لەگەڵدا خنکێرا.

لە سەردەمی نوێشدا بڕیاری ٦٨٨ چارەسەری تەواوی بەجێ نەهێشت.

ئەگەر لەسەر بەیاننامەی ١١ی ئازاری ١٩٧٠ بدوێین ئەوە پێوەندی نەبوو بە یاسای نێودەوڵەتانەوە، چونکە تەنیا بەیاننامەیەک بوو لە چوارچێوەی عێراقدا. ئۆتۆنۆمی هەرگیز ناتوانێت چارەسەری کێشەی نەتەوایەتی بکات. لەبەر ئەوە چارەسەری مەسەلەی نەتەوایەتی پێوەندی هەیە بە دیارکردنی چارەنووسی گەلەوە، کە ئەمیش دەبێت بە پێوەندی نێوان یاسای ولاتاندا، ببێتە بناغە بۆ چارەسەرکردنی ئەو کێشەیە. کەواتە ئۆتۆنۆمی لەناو خۆی عێراقدا پێوەندی بە هیچ ولاتانەوە نییە، چونکە نەک پشت بە هیچ پەیماننامەیەک، بەڵکە بە هیچ نامەیەکی جیهانیش نابەستێت. دەتوانین ١١ی ئازار بە رووداوێکی ناوخۆیی عێراق ناوبەرین. رەفتارەکانی رژێمی عێراق روونی کردەوە کە ئەو بەیاننامەیە وەک تاکتیکێک لە دژی گەلی کورد خۆی بەکار هێنرا.

لە سەردەمی نوێدا، لە دوای کۆتاییهاتنی جەنگی ساردەوە، دەتوانین رۆڵی UN بکەین بە نموونەی گۆڕانکارییەکان. گەرچی تا ئێستا بە هیچ شێوەیەک مەسەلەی کورد بۆ چارەسەرکردنی سەرتاسەری نەبۆتە بەرنامەی UN بۆ هەموو کوردستان، یان لە یەک پارچەی دیارکراودا. لە ساڵانی دواییدا گۆڕانکارییەکی باش دروست بووە لەسەر مەسەلەی کورد کە مافی مرۆڤی کورد بۆتە قسە و راوێژی پەرلەمانی ئەورووپایی، راپۆرتی لیژنەی مافی مرۆڤ، راپۆرتەکانی کۆنگرێسی ئەمریکایی و راپۆرتەکانی رێکخراوی ئەمنستی ئینتەرناشناڵ، ئەم گۆڕانکارییانە دەکرێن ببن بە سەرەتایەک بۆ ئەوەی جارێکی تر مەسەلەی کورد لە یاسای نێودەوڵەتاندا بچێتە پێشەوە، بەڵام چۆن ئەو چوونەپێشەوەیە بەدی دێت. ئەگەر گەلی کورد خۆی دەوڵەتێکی نەبێت، حکومەتێکی دەستەکاری نەبێت، بۆ ئەوەی نوێنەرایەتی دەستووری یان سەرتاسەری چ دەستگایەکی نەتەوەیی سەرتاسەری چ دەستگایەک لە هەر بەشێکی کوردستاندا بێت، تەنانەت ئەگەر لە دەرەوەی ولاتیش بێت، گەر کورد ئەمەی نەبێت ناتوانێت کارەکانی کە کەرتێکی گرانی مێژوویی لە ئەستۆ بگرێت.

سیاسەتی ولاتانی جیهان و بیروڕایان، رۆڵێکی کاریگەری هەیە لە وە جووڵەخستنی ئەم مەسەلەیەدا. بەڵام کاتێک خاوەن ماڵ خۆی هیچ لەباردا نەبێت، ئەفسانەیە، بەبێ بەشدارییەکی تەواوی خۆی، لە دەرەوە چارەسەری کێشەکی ماڵەکەی بکرێت.

لۆژیکی چارەسەری یاسایی نێونەتەوەیی لە بەرانبەر بەرژەوەندی بنەمانی سیاسەتی نێودەوڵەتاندا چۆن هەڵدەسەنگێنیت؟

سیاسەتی نێودەوڵەتان، بە راستی رەنگی هەموو رووداوەکان و دیاردەکانی ژیان دیار دەکەن.

سیاسەتی ولاتانی جیهان، رۆڵێکی کاریگەری لە دیارکردنی چوارچێوەی یاسای نێودەوڵەتاندا هەیە، بەڵام خەباتی میللەتان و قورسایی هێزی جەماوەر و داخوازییەکانی خەڵکی ولاتانی جیهان، ئەوانیش، رۆڵێکی کاریگەریان هەبووە و هەیە لەسەر ولاتانی جیهان، بۆ دارشتنی چوارچێوەی یاسایی لە یاسای نێودەوڵەتاندا، بۆ چارەسەرکردنی هەر کێشەیەک بێت، بۆ دانانی سنوور یاخود بۆ رێکخستنی هەر بابەتێک بێت لە کۆمەڵگای جیهانیدا.

یاسای نێودەوڵەتان گەرچی لە لایەن ولاتانی جیهانەوە دارێژراوە، بەڵام چارەسەری کێشەی گەلانی جیهانیش دەکات. بۆیە دەتوانین بڵێین ئەم یاسایانە یاسای نێونەتەوەیین. هەموو ولاتێک کە بەشدار لە دیارکردن و دارشتنی بنەما یاساییەکانی یاسای نێودەوڵەتاندا، هەر شێوەیەکی یاسایی هەبێت، نوێنەرایەتی گەل یان گەلانی خۆی دەکات. جا گەر ئەو ولاتە دیموکراتی بێت یان دیکتاتۆری هەر بە ناوی گەلی خۆیەوە قسە دەکات. هەر بۆیە دەتوانین کاری دەوڵەتان بە رەنگدانەوەی خواستی گەلان دیار بکەین ئەگەر ئەو کارانە لە خزمەتی گەلانی جیهاندا بن. لێرەدایە چارەسەری یاسایی نێودەوڵەتان بۆ کێشەی کورد لە چوارچێوەی چارەسەری کێشە گشتییەکانی مرۆڤدایە.

لە یاسای نێودەوڵەتاندایە، چونکە گەلێ لایەنی پۆزەتیڤ و روون هەیە کە پێوەندییان بە مافی مرۆڤەوە هەیە، وەک دەستووری رێکخراوی UN، پەیمانی مافی ئابووری و کولتووری، شارستانی، سیاسی و کۆمەڵایەتی ١٩٦٦ و گەلێ پەیماننامەی دی دژی جینۆساید، پەیماننامەی دژی نەژادپەرستی، پەیماننامەی رێزگرتن لە مافەکانی مرۆڤ. سیاسەتی نێودەوڵەتان لەو رووەوە زێدەتر ئابووری لەبەر چاو دەگرێت، بەڵام لە دارشتنی بنەما یاساییەکانی گەلانی نێودەوڵەتاندا، دەتوانرێت لایەنە گەش و روونەکانی دەستنیشان بکرێت کە لە خزمەتی مرۆڤایەتیدا. گەلی کوردیش بەشێک لە مرۆڤایەتی ئەم سەرزەمینە. وریایی لەوەدایە ئێمە وەک کورد تا چ رادەیەک هۆشیارین! چیمان کردووە بۆ سوودوەرگرتن لەو لایەنانە؟ بەرنامەمان چییە تا کار لەسەر سیاسەتی ولاتان بکەین، تا بڕیاری نوێ و بەڵگەنامەی بەسوود بۆ مەسەلەکەمان وە دەست بخەین؟ بەڵگەنامە گشتییەکان بەروونی کوردیش دەگرنەوە و هیچ هەڵاواردنێکی تێدا نییە. دەبێت لەوەش بگەین کە سیاسەتی نێودەوڵەتان چۆن چارەسەری مەسەلەی کورد دەکات. چۆن دەتوانین بەراوردێک لەنێوان یاسای نێودەوڵەتاندا و چارەسەرکردنی مەسەلەی کورددا بکەین. ئەمە بۆ خۆی کێشەیەکی زۆر ئاڵۆزە کە بزووتنەوەی کورد دەبێت هەڵمەت و کاری دیپلۆماسی گەلێ لەوە بەهێزتر بێت کە چاوەڕوان دەکرا. ئێستا کاری دیپلۆماسیی کورد زۆر کورت و تەسکبین و کەمەوەدایە، کە ناتوانێت کار بکاتە سەر سیاسەتی ولاتانی جیهان. بەرژەوەندیی ولاتانی جیهانیش، بەپێی سیاسەت و بەگوێرەی خواستی ولاتان، دادەڕێژرێت و دیار دەکرێت. وەک گوتم لایەنە روونەکانی یاسای نێودەوڵەتان چۆن بەرژەوەندی ولاتانی جیهانی تێدایە هەرواش بەرژەوەندی گەلانی جیهانیشی تێدایە. بەو ئەندازەی کە هەوڵ بدرێت، ئەو لایەنە گەشانەی بەکار بهێنرێت و میکانیزمی گورجی بۆ پەیدا بکرێ و بدۆزرێتەوە بۆ سوودلێوەرگرتنیان.

ئاستی سیاسیی رابەرانی باشووری کوردستان، لە بەرانبەر یاسای نێودەوڵەتاندا، چۆن هەڵدەسەنگێنیت؟

بەراستی زۆر جێگەی داخە، حکومەتی خوارووی کوردستان باشترین نموونەی بەردەست، هەستێک راوە، لە بەرانبەر ئاستی سیاسیی سەرانی باشووردا. ئەو گۆڕانە دەگمەنە، ئەو هەڵکەوتە مەزنە، دەتوانرا سوودێکی زۆری لێببینرێت، لە کاتێکدا رابەرانی کورد خاوەنی ئەو تاقیکردنەوە درێژەن، دەبوو بیانتوانیبایە ئەو حکومەتە رابگرن و سووربن لەسەر پاراستنی. هەموو لایەنەکانی بزووتنەوەی باشووری کوردستان بەرپرسیارن لەسەر چارەنووسی گەلی کورد لەو پارچەیەی کوردستاندا. گەر ئەو باروودۆخەی ئەمڕۆ درێژە بکێشێت، ئەم هەلە لە کیس دەچێت و جارێکی تر دروست نابێتەوە. کوردیش ناتوانێ، لە بەرانبەر ئەو پێشکەوتنە گەورەیەی کە لە تەکنۆلۆژیای جیهاندا پەیدابووە شتێک وە دەست بهێنێت. بەداخەوە دڵنیامەوە کەسایەتی رابەرانی کورد لەم سەردەمەدا، لە بەرانبەر یاسای نێودەوڵەتاندا زۆر کوت و کەمەوەدایە. دەشتوانم بڵێم یاسای نێودەوڵەتانیان بەتەواوی پشتگوێ خستووە. سیاسەتی ولاتانی جیهان، هیچ هەنگاوێک بۆ قازانج و زیانی کورد هەڵناهێنێت، تا خەسڵەتێکی یاسایی بۆ نەدۆزنەوە.

کە کوردستان دابەشکرا بە یاسای نێودەوڵەتان بوو. ئەگەر ئێستاش مرۆڤی کورد بپارێزن هەر دەبێت لەژێر دروشمی هەمان یاسادا بیپارێزن. بۆیە گەلی کورد، بەتایبەتی نوێنەرەکانی، دەبێت رۆڵێکی کاریگەریان لەو بوارەدا هەبێت. کەوتنی حکومەتی باشووری کوردستان رووداوێکی ئاسان نییە و پێوەندی بە چارەنووسی نەتەوایەتیی کوردەوە هەیە. کەوتنی ئەو حکومەتە کەوتنی ئەو هێزانەشە، بە هەموو واتایەک. سەرنەکەوتنی ئەو هێزانەیە لە بزووتنەوەی گەلی کورددا. گەلی کورد جارێکی دی بەئاسانی ناتوانێت پشتیان پێ ببەستێ و باوەڕیان پێ بکات. ئەگەر کورد لە خاکەکەی خۆیدا حکومەتی دەستنیشانکراوی خۆی هەبێت و بتوانێت خۆی بەڕێوە بەرێت، کوردستان دەتوانێت ئارام بێ، ولاتی ئاشتی، خۆشەویستی، راستی و تەبایی بێت، نەک ولاتی شەڕ و خوێنڕشتن، کە کورد لەناو خۆیدا رۆڵی سەرەکی هەبێت.

حکومەتی باشووری کوردستان ئیفلیج و لەبارچووە. ئەمە راستییەکە و دەبێت بڵێین، کەوتنی یان هەڵساندنەوەی دەکەوێتە ئەستۆی سەرجەمی هێزە سیاسییەکانی باشووری کوردستان. هەر هێزێکی دەرەوەی باشووری کوردستانیش بیەوێت ئەو حکومەتە بکەوێت، پێم وایە، لە دژی پێشکەوتنی بزووتنەوەی نەتەوایەتیی گەلی کوردە.

ئەگەر حکومەتی کوردستان، بڕیاری مافی چارەی خۆنووسینی بدایە، لە لایەن یاسای نێونەتەوەییەوە چۆن مامڵەی لەتەک دەکرا؟

بە رای من، پێوەندی بە سیاسەتی ناوچەیی و جیهانییەوە هەیە، کە تا چ رادەیەک ئەو بڕیارە لۆژیکییە. ئێمە ئەمڕۆ لە هەموو لایەکەوە گەمارۆدراوین. تەنانەت بە شێوەی فیدراڵیش رێگەمان نادەن، خۆمان بەڕێوە بەرین. شەڕی ناوخۆش پیلانی ئەو تێکدانەیە. بە راشکاوی بڵێم دەستێکی دیاری هەموو ئەو ولاتانەی تێدایە کە کوردستانیان داگیرکردووە، چونکە هیچ کامێکیان نایانەوێت بچووکترین قەبارەی سیاسی بۆ کورد هەبێت لە چوارچێوەی یاساییدا. ئەگەر مەبەستت سەربەخۆیی و جیابوونەوەیەکی تەواوە، یان راگەیاندنی دەوڵەتێکی سەربەخۆیە، دەبێت ریالیست بین. یاسای نێودەوڵەتان ئەگەر رێگاشت بدات، سیاسەتی نێودەوڵەتان رەنگە، لەم باروودۆخەی ئێستادا، رێگات نەدات.

دیارکردنی چارەنووس چەند فۆرمێکی هەیە کە زۆرجار بە ئۆتۆنۆمی دەناسرێت. ئۆتۆنۆمییەک کە لە یاسای نێودەوڵەتاندا پشت بە رێککەوتننامەیەکی نێودەوڵەتی دەبەستێت، نەک ئۆتۆنۆمی ناوخۆ. زۆرجار دەکرێت دیارکردنی چارەنووس فیدراڵی بێت، ئەگەر گەل بڕیاری لەسەر بدات یان بتوانێت جێبەجێی بکات. ئەم سیستەمەش هەر بە دیارکردنی چارەنووس دەناسرێت. دیارە دیارکردنی چارەنووسیش تەنیا هەر راگەیاندنی دەوڵەتێکی سەربەخۆ نییە. دەکرێت دەوڵەت هەبێت بەڵام کۆیلە و کۆلۆنیکراو بێت. گەرچی ئەمەش دەبێت بە بناغە بۆ ئەوەی لە پاشەڕۆژدا، ئەو سیستەمی کۆلۆنییە وەلاوە بنێیت. لە ئەمڕۆی سیاسەتی نوێی نێودەوڵەتاندا، ئەو سیستەمە شێوەکارییە تەقلیدییەی جاران نەماوە. ئەو سیاسەتەی کۆلۆنیالیستەکانی کوردستان پێڕەوی دەکەن، گەلێ قورسترە لە سیاسەتی کۆلۆنیالیزم. دیارکردنی چارەنووس بە شێوەیەکی یاسایی جیاوازە لە دەوڵەتی سەربەخۆ. بۆیە فیدراڵی باشترین چارەسەرە بۆ کورد لە ئێستادا. سیاسەتی ولاتانی جیهان رێگە نادەن ئابوورییەکی گەورە و سامانێکی پێشووماریان هەیە کە دەبێت بە سەرچاوەی دروستکردنی تازەترین چەک لە جیهاندا لە چەکی کیمیاوی و بایۆلۆژی و چەکی ئەتۆمی و...تد. ئێمە لە بەرانبەر ئەو پێشکەوتنە تەکنۆلۆژییە بێسەر و سنوورەی ولاتانی جیهاندا هیچ پێشکەوتنێکمان بە خۆوە نەدیوە. لەبەر ئەمە دەبێت لە چوارچێوەی لۆژیکدا بڕیار بدەین. ئەگەر بێت و بە شێوەی فیدراڵی لەم رۆژەدا چارەسەری مەسەلەکە بکرێت، بە لای منەوە، هەنگاوێکی پێشکەوتووە.

> ئافرەتی کوردم دەدی لە دەرگای ماڵانیان دەدا و داوای تاقەنانێکیان دەکرد،

دەتوانرێت حکومەتی کۆتکراوی باشووری کوردستان لە هەڵساندنەوەدا بکرێت بە بناغە بۆ چارەسەری کێشەی کورد، لەو پارچەیەی کوردستاندا؟

حکومەتی باشووری کوردستان، بە هەموو کەموکورییەکیەوە، دەکرا ببێت بە بناغەیەکی دەستووری بۆ دیارکردنی کەسایەتیی یاسایی نێونەتەوەیی گەلی کورد. ئەو حکومەتە هیچ پێوەندێکی بە حکومەتی سێنتراڵەوە نەبوو، راستەوخۆ پێوەندی بە رێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکانەوە هەبوو. رێکخراوە جیهانییەکان، نوێنەریان دەهاتە کوردستان. نوێنەری حکومەتی کوردستان دەچووە ولاتانی جیهان و پێوەندی دەبەست. گەلێک کۆنتراکت و رێککەوتننامە هەیە لە نێوان ولاتانی جیهان، دەستگاکانی رێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکاندا و وەزارەتەکانی حکومەتی باشووری کوردستاندا. ئەم رێککەوتننامانە ئەگەر بۆ ئاوەدانکردنەوەی کوردستان بن، بۆ دروستکردنی قوتابخانە و پرد بن لە رووی یاسایی نێودەوڵەتانەوە دیفاکتۆیە. ئەگەرچی رێکخراوی حکومی و ناحکومی جیاوازییان هەیە. رێکخراوی حکومی وەک دەستگاکانی UN کەسایەتیی یاسایی نێونەتەوەییان هەیە. هەر پێوەندییەک ئەو رێکخراوانە دەیبەستن لەگەڵ هەر حکومەت و پەرلەمان و دەستگای هەر گەلێکدا بێت بە گوێرەی یاسای نێودەوڵەتان دیفاکتۆیە. ئەو پێوەندییانەی کە لە لایەن رێکخراوە ناحکومییەکانەوە دەیبەسترێن تەنیا گرنگییەکی جیهانی و سوودایەکی فراوانیان هەیە بۆ کێشەی کورد.

> ئۆتۆنۆمی، نە ئەوسا و نە ئێستا نەیتوانیوە و ناتوانێت چارەسەری مەسەلەکە بکات. تەنیا جینۆسایدە دەتوانێت ببێت بە پاڵپشتی یاسایی بۆ گەلی کورد

حکومەتی باشووری کوردستان دەبوو بناغەیەکی دەستووری هەبایە، لەسەر یاسا و دادپەروەری کارەکانی ئەنجام بدایە. شەڕی نێوان پارتەکان و بەرچاوتەنگییان بۆ دەرامەت و دەستەڵات و خوێنی یەکدی رشتن، دەروازەی گشت رێگا دیموکراسییەکانی داخست و رەنجی چەندین ساڵەی گەلیان زیندەبەچاڵ کرد.

ئەمڕۆ گرنگی و ئەرکی مێژووی لەوەدایە کە ئەو حکومەتە دابمەزرێنرێتەوە، تا چارەی گیروگرفتەکانی پێ بکرێت. لەپاش جەنگی جیهانی یەکەم، بۆ یەکەمین جارە سیاسەتی نێودەوڵەتان لەو ناوچەیەدا بەرژەوەندییەکانیان کەوتۆتە مەترسییەوە. لەپاڵ ئەو مەترسییەدا بە ئەندازەیەکی کەم بەرژەوەندیی مەسەلەی کوردی تێدایە. جا سوودی ئەوانی لە بەرانبەر ئێمەدا تا چ رادەیەکە؟ ئەمەیان کاری ئێمە نییە. ئەو حکومەتە ئەگەر لە کاتی دروستکردنەوەیدا دەستووری بۆ دابنرێت و وەک نوێنەری گەلی کورد بپارێزرێت، لەسەر بنەمایەکی رەوا زەمینەی بۆ خۆش بکرێت، راستەوخۆی دەبێت بە بناغە بۆ چارەسەرکردنی کێشەی نەتەوایەتیی کورد. کە دیارکردنی چارەنووسەکەیەتی. ئەگەرچی ئەو حکومەتە سیستەمی فیدراڵی راگەیاندووە لە چوارچێوەی عێراقدا. ئەمەیان پێوەندی بە باروودۆخی ناوچەکە و سیاسەتی ولاتانی جیهانەوە هەیە. مەخابن ئەو فیدراڵییە، کورد خۆی ئێستا قوڵی لێهەڵماڵیوە بۆ تێکدانی بە هاوتای دوژمنانی ناوچەکە. حکومەتی عێراق تا ئێستا نایەوێت، ئەو حکومەتە بوونی هەبێت، بەڵام کورد مافی رەوای خۆیەتی کاتێک حکومەتێکی نوێی دروست کردووە لە خاکی خۆیدا چارەنووسی خۆی دیار بکات. جا ئەگەر ئەمڕۆ بە ئەندازەیەکی کەم پشتگیریی نێونەتەوەیی هەیە، دەبێت لێپرسراوانی کورد زۆر زیرانە بیقۆزنەوە بۆ ئەوەی بەو ئەهامەتییە نەچێت کە چوو.

بە رێزگرتنی یاسا و هەبوونی دیموکراتی، گەلەکەمان لەو برسێتی و ماڵوێرانییە رزگاری دەبێت کە ئێستا تێی کەوتووە.

مافی مرۆڤی کورد لە ژێر دەستەڵاتی هێزە کوردستانییەکاندا چۆن دەبینیت؟

پێش هەر شتێک، شەڕ لە دژی مافی مرۆڤە. شەڕ پێشێلکردنی مافی مرۆڤە بە هەموو واتایەکییەوە. مافی مرۆڤ وەک تاک پێوەندی بە مافی کۆمەڵەوە هەیە. شەڕ لە ناوخۆی کوردستان، پێشێلکردنی مافی نەتەوایەتیی گەلی کوردە بە پلەی یەکەم؛ ئەوجا پێشێلکردنی مافی کوردە وەک تاک. لە سایەی شەڕدا مرۆڤ دێتە کوشتن، جەردە، شڕەخۆر، خۆفرۆش و دەستی بێگانە زیاد دەبن: شیرازەی کاروباری کۆمەڵایەتی و ئابووری تێکدەچێت. سەرجەم شیرازەی ژیان تێکدەچێت، پاشان بەئاسانی ناگەڕێنەوە جێگای خۆیان.

لێرەدایە مافی مرۆڤ پێشێل دەکرێت، بەگشتی. ئەم پێشێلکردنە چ لە لایەن هێزە سیاسییەکانەوە چ لە لایەن هێزەکانی دەرەوەی ئەو هێزانەوە بێت، رەنگە هەر لە پەنا و پاساری ئەواندا خەنجەر لە بەرژەوەندیی خەڵکی بدرێت و ئاسایشی نەتەوایەتی پێ لەق بکرێت. ئەمانە هەموو بەستراون پێکەوە، تاکە چارەش خۆدوورگرتنە لە چارەسەرکردنی کێشەکان بە شەڕ، لەنێوان هێزە سیاسییەکانی کوردستاندا.

شەڕ: واتە زاڵبوونی مێشکی سەربازی، زاڵبوونی مێشکی کەسانێک کە خوێنڕشتن دەکەن بە رێگەچارە بۆ کێشەکان، زاڵکردنی گیانی توندوتیژی، دەستەڵات و بیرنەکردنەوە لە چارەسەری ئاشتییانە، چاوقووچاندن لە یاسا و سیستەمی مرۆڤایەتی، رێزنەگرتن لە شکۆی نەتەوەیی گەلی کورد. ئەمانە هەمووی بەرهەمی شەڕ و مێشکی شەڕخوازیین، دواجاریش رێگاخۆشکەرن بۆ دەستێوەردانی دەرەکی بۆ سەر کاروباری ناوخۆی کوردستان.

تاکپەرستی و بەرژەوەندی چاوچنۆکانەی پارتایەتی لە کوردستاندا. چ مەترسییەکیان بۆ سەر یاسا و شارستانیەتی ل١٠

دیموکراسی پێویستی بە دۆستە

مادەلێن شوێستێد
Madeleine Sjöstedt

ئەم نوسینە رای رۆژنامەگەرێکی سوێدییە لەمەر کێشەی باشووری کوردستان.

خالد درودی ـ لە سویدیەوە کردوویە بە کوردی

کوردستان بوو بە خاوەنی دیموکراسی و ئەڤالە کوردەکەی منیش خۆی کۆکردەوە و گەڕایەوە ناو خەڵکەکەی خۆی، بۆ ئەوەی لە دامەزراندنی ئەو دیموکراسییەدا بەشدار بێت. ئەو ئەزموونەی لە وڵاتی تردا، کە کولتوور و داب و نەریتی دیکەیان هەیە، بە دەستی هێناوە بۆ خزمەتکردنی گەلەکەی بە کاری بهێنێ.

بەڵام ئەوە ١٩٩١ بوو کە وڵاتانی رۆژئاوا بڕیاریان دا هەرێمێکی ئاسایش بۆ کوردەکانی عێراق دابین بکەن و بۆ خۆشیان پارێزکاریی لێ بکەن. ئێستا چەند ساڵ بەسەر ئەو بڕیارەدا تێپەڕیوە و زۆر ئاڵوگۆڕی گرنگ لەو ناوچەیەدا روویانداوە.

لە ١٩٩٦/٢/٧دا نوێنەرانی نەتەوە یەکگرتووەکان و دەوڵەتی عێراق لە دەوری مێزی وتووێژ دانیشتن و دیسان وا دەردەکەوێت کە ئەم جارەش دۆڕاو هەر کوردەکانن.

چارەنووسی کوردەکان بە گەورەترین گەلی بێوڵاتی جیهان ناو ئەبرێت. ئێستا لە سوید بە هۆی دەرکردنی دوو خێزانی کورد بە ناوی سینکاری لە لایەن دەوڵەتی سویدەوە بۆ ئەو بەشەی کوردستان کە بەر تورکیا کەوتووە، باسی کوردەکان سەرنجی خەڵکی راکێشاوە و بووە بە بابەتی رۆژ، بەڵام کوردەکان خوویان بەم رەنج و ئازارانە گرتووە. رەنج و ئازاری لە گێرانەوەماندایە بۆ وڵات ـ زێتر تووشی کوردەکان بووە.

کوردەکانی عێراق تووشی کارەساتی وەک ژاربارانەکەی شاری هەڵەبجە بوون، کە بە ئاسانی لە بیر ناچێتەوە، یان ئاوارەبوونی چوار ملیۆن کەس کە بووە بە تابلۆیەک لە پێش چاوی خەڵکی جیهاندا.

سەدام حسێن پاش ئەوە لە شەڕی کوێتدا تێکشکێنرا، ئەوجا هێزەکانی خۆی کۆکردەوە و لە دژی کوردەکان رووی کردە باکووری عێراق و چوار ملیۆن خەڵکی بێبەنا و دەسەوسانی لەسەر ماڵ و حاڵی خۆیان ئاوارە و سەرگەردان کرد.

بیروڕای گشتیی جیهان نەیدەویست لەوە زیاتر شاهیدی بینینی ئەو دیمەنە تاڵانە بێت کە کوردەکان بە پێی پەتی لەناو شاخە بە بەفرداپۆشراو و سەختەکاندا سەرگەردان بن، بۆیە کۆمەڵەی نەتەوە یەکگرتووەکان میلی پانی ٣٦ی، وەک ناوچەیەکی ئاسایش، بۆ کوردەکان دیارکرد و پارێزگاری ئەو ناوچەیەشی خستە ئەستۆی فڕۆکە ئەمریکاییەکان کە لە تورکیادا بنکەیان گرتووە. مانەوەی ئەم فڕۆکانە لە لایەن تورکیاوە قەبووڵ کراوە و هەر شەش مانگ جارێک مافی مانەوەکەیان لە لایەن ئەو وڵاتەوە نوێ دەکرێتەوە.

لەم بارەیەوە تورکیا زۆرجار گیروگرفت پێک دێنێ و ئێستا کوردەکان سێ مانگی دیکەیان ماوە لەژێر ئەم چەترەدا بمێننەوە و ئەمەش خۆی یەکێک لە گیروگرفتە گەورەکانی سەر رێگای کوردەکانە بۆ ئەو کۆمەڵەی کە دەبێت کوردەکان دایبمەزرێنن.

سەرەڕای ئەو پشتیوانییە کە بیروڕای گشتی لە کوردەکانی دەکات و تا رادەیەک پاراستنی ئەوان و هەروەها خۆشحاڵیی وڵاتانی رۆژئاوا لە دامەزراندنی دیموکراسی لەو ناوچەیەدا، بەڵام وا دەردەکەوێ کە دیموکراسی بەم شێوەیە دانامەزرێترێت.

ئەم بارە ناهەموارەی ئێستا جێگای داخە، لە حاڵێکدا کە وڵاتەکە کەوتبووە سەر رێگای بەرەوپێشچوون و بە هیمەتی وڵاتانی رۆژئاوا هەڵبژاردنی تێدا کرا و پەرلەمانێک دامەزرێنرا، هەرچەندە دەکرێت بەشداربوونی حیزبە کوردییەکان لە هەڵبژاردندا زۆر شتی لەسەر باس بکرێ، بەڵام ئاساییش هەبووە و هەر لە سویدەوە زۆر کورد بە پاسپۆرتی سویدییەوە بۆ کوردستان گەڕاونەتەوە، تا لە زانیاری و ئەزموونی خۆیان بۆ خزمەتکردنی گەلەکەیان بە کەڵک بن.

ئەوەی کە چاوەڕوان دەکرا کە باشووری کوردستان یەکشەوە ببێت بە خاوەنی دیموکراسی، رەنگە زێدەڕۆیی تێدا بووبێت. دوو پارتی رەقیب کە هەموو دەسەڵاتیان بە دەستەوەیە، سەرەڕای ئەوە رەوشێکی بەکەڵکیان هێشتا بۆ ئەم مەبەستە بەکار نەهێناوە و هەموو شتێکیان لەناو خۆیاندا دابەشکردووە، هەر لە شۆفێرەوە بگرە تا وەزیر!

رەنگە کاتی خۆی ئێمە خۆشحاڵیی خۆمان دەربڕیبێ و وتبێتمان ئەوە لە وڵاتانی جیهانی سێیەمیشدا خەریکە دیموکراسی دادەمەزرێت، بەڵام دیموکراسی پێویستی بە یارمەتی و پشتیوانی هەیە بە تایبەتی یارمەتیی ئابووری. شتێک کە هێشتا کوردەکان لێی بێبەشن و بە رادەی پێویست یارمەتییان نەدراوە.

پاش دوو ساڵ دیسان ئەو دوو پارتە کەوتنەوە دژایەتی یەکتر و هەردوولا توانییان لەو خەڵکە زۆرە بێکارە هێزی گەورەی چەکدار پێک بهێنن و بەبێ ئەوە بە خۆیان بزانن بۆ نێو مەیدانی شەڕ و کوشتار رایانکێشان، هەڵبەت رق و قینی پێشوویشیان لە یەکتر هۆیەکی تری لەبارپوونی ئەم شەڕە بوو.

یەکێک لە بنەڕەتیترین گرفتەکانی کوردەکان ئەوەیە وڵاتەکەیان لە لایەن دنیای دەرەوە گەمارۆدراوە. گەمارۆی ئابووری کۆمەڵەی نەتەوە یەکگرتووەکان لەسەر عێراق کاری کردۆتە سەر کوردستانیش و بووە بە هۆی وێرانیی کوردستان و شیرازەی هەموو شتێک لێکترازاوە. جا وڵاتێک کە بۆی نییە هیچ بکڕێ و نەتوانێ لەگەڵ هیچ وڵاتێکی دیدا مامەڵەی بازرگانی بکات، چۆن چاوەڕوانی داهاتی لێ دەکرێت؟ ئەو شتەش کە دەست ئەکەوێ زیاتر لە رێگای قاچاغەوەیە و شتێکیان نییە کە حکومەتەکەیان بتوانێت حیسابی لەسەر بکات و بودجەی خۆی پێ دابین بکات. چۆن دەکرێ چاوەڕوان بین کوردەکان بین بە خاوەنی دیموکراتی لە حاڵێکدا کە لە وڵاتەکەیاندا تەنانەت کاغەزیش دەست ناکەوێ؟

لەوانەیە سەرۆکە کوردەکان بەتەواوی هەستیان بە بەرپرسیارێتی خۆیان نەکردبێت و شانیان لەبەر ئەرکەکانیان نەنابێت و دەوری سەرەکەی خۆیان نەبینیبێت، یان رەنگە ئەوان هەر ئەوەندە لە دیموکراسی گەیشتبن. ئەمە دەکرێ وابێت، بەڵام کوردەکان کراون بە بەشێک لە کاڵتەی وڵاتە دەسەڵاتدارەکان.

هەرێمە یەکگرتووەکانی ئەمریکا بەرپرسیارێتی پاراستنی ئەو ناوچەیەی وە ئەستۆ گرتووە و ئەمڕۆ دەوری ناوبژیکەر، لە لایەن ئەو دوو لایەنە شەڕکەرەدا، دەبینێ.

سەرەڕای گشت هەوڵ و تەقەلایەک بۆ ئاسایکردنەوەی باری ناوچەکە دیسان پەرلەمان و حکومەت هەروا بە لە کارکەوتوویی ماونەتەوە. هاوکات، شەڕێکی دیکە لە نێوان یەکێک لەم پارتانە (پدک) و پارتی کرێکارانی کوردستان (پ.ک.ک)دا هەڵگیرساوە.

ئێران کە چاوی بینینی ئاشتی لەم ناوچەیەدا نییە بە هاندەری ئەم شەڕە دەزانرێت. ئەمریکا لە کوردستان نفووزێکی زۆری هەیە. لە لایەکی ترەوە، سوریا و ئیسرائیل خەریکی وتووێژ و رێککەوتنن، بۆیە ئێران کە هەست بەو نفوزە و بندەستیی خۆی دەکات، بە هەر شێوەیەک بێت هەوڵی تێکچوونی ئاشتیی لە ناوچەکەدا دەدات. لەم نێوەشدا، پاڵپێوەنەری پ.ک.ک بوو تا ئەم شەڕ و ئاژاوە نوێیەی پێ سازکرد. ئاکامی ئەم گەمارۆیە کە لەسەر عێراق دانراوە دەرکەوتووە کە چەکێکی ناکاریگەرە و هاوکاتیش پڕ لە مەترسییە و چکۆلەترین قازانجی بۆ کوردەکان نەبووە و نابێت شوێنەواری خراپی ئەم کارە لەسەر کوردستان بە کەم حیساب بکرێت. ئەوەی کوردەکان پێویستیان پێی هەیە و ئەبووایە بۆیان دیاری بکرایە، نەکراوە و ئەمەش بووە بە هۆی پێکهاتنی ئەم بارە نالەبار و پڕ لە دەرد و رەنجە بۆ کوردەکان.

وڵاتانی رۆژئاوا خۆیان لە کێشەی کوردستان گێل کردووە و بە شێوەیەکی ریاکارانە خۆیان لە پشتیوانیکردنی مافی کوردەکان دەبوێرن و وا نیشان دەدەن کە هیچ ئاگاییەکیان لە باری کوردستان نییە!

ئەوەتا کۆمەڵەی نەتەوە یەکگرتووەکان و عێراق خەریکی وتووێژن تا عێراق بتوانێ نەوت بفرۆشێ و بەشێکی لە داهاتی ئەو فرۆشتنە بۆ خواردەمەنی و داوودەرمان خەرج بکات و هەر لەو داهاتەش بەشی کوردەکان بدرێت، لە حاڵێکدا باس نەکراوە ئەگەر عێراق لە یارمەتیدانی کوردەکان خۆی پاراست، کوردەکان بۆیان هەیە خۆیان رێگایەکی دیکە بدۆزنەوە یان نا.

بەم شێوەیە جووڵانەوە و رەفتار لەگەڵ کردن هیچ کات ناتوانێت هەوڵدان بۆ دامەزراندنی دیموکراسی لە کوردستاندا سەربخات. تا کوردەکان نەبن بە خاوەنی ئابوورییەکی سەربەخۆ ئەو بارە ناهەموارە هەروا دەمێنێتەوە. ئەزانم ئەڤالە کوردەکەی منیش بەم بارە نائومێد و دڵساردە، رەنگە هەر لەم رۆژانەدا بۆ سوید بگەڕێتەوە.

پاشماوەی د. مارف: هیوامە جارێکی تر شەڕ لە کوردستاندا هەڵنەگرسێتەوە

کۆمەڵی کوردەواری هەیە؟

لە سەرانسەری کوردستانی باشووردا، بەرژەوەندی پارتایەتی خراوەتە پێش بەرژەوەندی نەتەوەییەوە. لەم بارودۆخەدا، دەکرا زمانی لۆژیک بدۆزرێتەوە بۆ چارەسەرکردنی هەموو ناکۆکییەکانی ناوخۆ. ئەگەر هێزە سیاسییەکان ئەوەیان لە پێش چاو بگرتایە، کە ئەم قۆناغە مێژووییەی ئێستا دروست بوە، بکرێت بە بناغەیەک بۆ چارەسەرکردنی مەسەلەی کورد، بە هیچ شێوەیەک کار بەو دەردە نەدەگەیشت کە ئێستا پێی گەیشتووە. لە رووبەکی دیەوە داناتی دەستگاکانی حکومەتی کوردستان هەر لەسەرەتاوە بناغەیەکی هەڵەیان بۆ دانرا. ئەمەش بۆ خۆی رەنگی لە دروستکردنی کێشە و زیاتر فراوانبوونی مەودای ناکۆکی نێوان هێزە سیاسییەکان و بەتایبەتیش لە نێوان یەکێتی و پارتیدا داڕشت.

دەبووایە بڕیاری سەرەکی بدرێتە دەست حکومەتی کوردستان. حکومەتیش بە گوێرەی کورسی پارتایەتی دەبووایە، بەڵکو بە گوێرەی لێهاتوویی، پاکی و دڵسۆزیی کەسایەتی بایە. لەناو جەماوەری کوردستاندا، کەسانێکی زۆر بەتوانا و لێهاتوو و خەڵکی شارەزا هەن، لە هەموو بوارەکانی ژیانی کۆمەڵدا. نەک ئەم رێگایە نەگیرایە بەر، بەڵکو پەیوەندیی پارتایەتی خرایە سەر هەموو رەوایەتییەکەوە. پەیوەندیی پارتایەتی و دۆستایەتی پارتایەتی تێکەڵی سۆزی دەستەڵات و ویستی پاشقول لەیەکتر گرتن بوون. هەر لەسەرەتاوە ئەم دیاردانە زاڵ بوون بەسەر پێڕەوی یاسا و زیرییەوە و شیرازەی شارستانیەتی کۆمەڵی کوردەوارییان گۆڕی.

بەر لە ماوەیەک لە کوردستان گەڕایتەوە، چۆن لەسەر باری ئاڵۆزی ئەمڕۆی باشوور دەدوێیت؟

بەڕاستی، شەڕی ناوخۆی ژیانێکی سەختی بۆ خەڵکی دروستکرد. خەڵک خۆی رزگار کرد لە ژێر دەستی رژێمی بەعس، دڵی خۆش بوو دەتوانێت لە سایەی ئاشتیدا بژی. شەڕی دەستەڵات رەنجبەوەری زیاد کرد، خەڵکێکی زۆری ئاوارە کرد، گەلێ گەنج بە فیڕۆ خوێنیان رژا، خەڵکی ئێستا لە بارێکی ئابووری زۆر سەختدا دەژین، بە ئەندازەیەک کە برسێتی گەیشتۆتە سەر مۆخ و ئێسک. شەڕ رێگای خۆش کرد بۆ ئەوەی دەستی دەرەکی بتوانێت ببێتە ناوەوە، کێشە بنێتەوە، تیرۆر بکات و بەشدار بێت لە ئاژاوەنانەوەدا. ئەم بارە ناهەموارە ئێستا لە هەموو رووبەکی ژیانی خەڵکدا رەنگی داوەتەوە. شیرازە تێکچووە، رەوشت کەوتووە، خەڵکی برسین، هونەر و کولتووری کوردی تێکچووە، هونەر و کولتووری بێگانە زاڵبووە بەسەر جەماوەردا. ئێستا وەجەیەک بێ دەکات کە وا دەزانێت هونەر لاساییکردنەوەی ئەو گەرمستە سوواوانەن کە بازاڕیان ئابڵووقەداوە. خەڵکێکی زۆر گەرمکیانە هەڵێن، مامۆستا، فرمانبەر و رۆشنبیران وڵات چۆڵ دەکەن، خەڵکی دەرەوەی وڵاتیش ناتوانن بگەڕێنەوە. بەشێکی زۆریان ئومێدیان بەوە بوو کە کوردستان ئارام بێت و بگەڕێنەوە و لە وڵاتی خۆیان لەناو سۆز و خۆشەویستی کەسوکاریاندا بژین، ئەوی پێیانە لە خزمەت گەلەکەی خۆیاندا بەکاری بهێنن.

سەرم لە زانکۆکانی سلێمانی و هەولێر دا، دەبینم مامۆستای زانکۆ هەیە چەندین ساڵە تەمەن و کاتی بۆ پەروەردەکردنی قوتابیانی کورد کردووە، برسییە. پارەی ئەوەی نییە دەستێک بەرگی رێکوپێک لەبەر بکات لە بەردەم قوتابییەکاندا. زانکۆکانی کوردستان کراوەن، لەگەڵ ئەو هەموو کەموکورییانەی کە هەیانە، بۆ پێویست ئامێریان نییە، هیچ سەرچاوەیەکیان نییە بۆ دابینکردنی پێداویستییەکان و هیچیان پێناگات. گەرەسەی تازە و بەرهەمی زانستی سەر بە کوردستاندا ناگەن. کوردستان کراوە بە گۆمێکی مەنگ بە ئارەزووی بەرژەوەندی وەستێنراوە. رۆژ بە رۆژ ئەو گۆمە بەکتریای تێ فڕێ دەدرێت. ئەمەش جێگای دڵگرانی و غەم و پەژارەیە، بۆ هەموو ئەو کەسانەی کە غەمخۆری ئەو گەلە چەوساوەیەن. بەڵام هێشتا لەگەڵ ئەمانەشدا، دەتوانم بڵێم، گەلی کورد گەلێکی خاوەنهۆشە. لە وڵاتێکی وا بێ دادگادا کە شەڕ زاڵ بووە بەسەر هەموو لایەکدا، هێشتا خەڵکی بە سکی برسی و سەرما و گەرما، بە ناخۆشی، لە ماڵ و جێگەی خۆیاندا هەوڵ ئەدەن ئارام بژین.

هێزە سیاسییەکانیش دەبێت خەڵکی بە برسێتی نەهێڵنەوە، نان و ژیانی خەڵکی نەبڕن، رێگە بە منداڵانی کوردستان نەدەن بە سکی برسی و پێخاوس لەسەر جادە و کۆڵانەکاندا سواڵ بکەن و بە نەخوێندەواری گەورە بین. منداڵانی گچکەی کوردم دەدی، بە پێی پەتی، لەناو گوڵەکەنەدا رایان دەکرد، گوڵەکەنیان کۆ دەکردەوە، بۆ ئەوەی خوانی زەمێکی پێ تەواو بکەن. منداڵانی برسی و رەقهەڵاتووی کوردم دەدین، چاڵی بەردەم ئانکی نەوت و لۆری ئازووخەیان پڕ دەکردەوە، تا تێپەڕ بن. ئەوجا بەڵکو شتێک بارە و یارمەتییەکیان دەست بکەوێت. ئافرەتی کوردم دەدی لە دەرگای ماڵانیان دەدا و داوای ئافەنانێکیان دەکرد.

هێشتا لەژێر ئەم بارە گران و کارەساتەدا، بزووتنەوەیەکی رۆشنبیری و هونەری لەگەڕدایە. بەردەوام کۆڕ و کۆبوونەوە ساز دەکرێن، شانۆگەری پێشکەش دەکرێت، گفتوگۆ لەسەر بابەت و کێشەی گرنگی ژیانی کۆمەڵ و کولتووری نەتەوایەتی دەکرێت. هەڵسوڕێنەری ئەم کارانەش خەڵکانی لەخۆبووردوون، بێ یارمەتین، ململانێ لەگەڵ نەزانی، برسێتی و بێدادیدا دەکەن. بە گژ تیرۆر و چەوسانەوەدا دەچن. ئەم بارە ناڵەبارە مرۆڤ دەهێنێتە گریان، کارەساتێکە و بەرپرسیارێتی تەنیا رووبەرووی رابەرانی کورد دەبێتەوە.

چۆن دەڕوانیتە شێوە و نووسین و کاری ژینی نوێ؟

ئومێدم هەیە ژینی نوێ بتوانێت رۆڵێکی باشی هەبێت لە بەرەوپێشەوەبردنی بزووتنەوەی رۆشنبیری کوردیدا. دەنگێکی زوڵاڵ بێت بۆ گەیاندنی خێر بۆ جەماوەری کوردستان. رۆژنامە رۆڵێکی گرنگی هەیە لە ژیانی خەڵکیدا. هیوادارم ببێت بە رۆژنامەیەکی هەمەجۆر و خزمەتێک بکات.

پێت خۆشە چی بە خوێنەرانی بڵێیت؟

پێم خۆشە، جارێکی کە لە کوردستان شەڕ هەڵنەگیرسێتەوە.

بەیەکجاری بگەڕێمەوە کوردستان، چونکە دەمێکە لە دەرەوەی وڵات دەژیم. زێتر خۆم بەرەوپێشەوە بەرم و ئەوی دەیزانم بێخەمە روو، خزمەت بکەم.

هەمیشە لە کوردستاندا ئاشتی هەبێت.

ئاواتم دروستکردنەوەی حکومەتێکی نوێیە تا خەڵکی بتوانن بە ئاشتی بژین و نوێنەرایەتییەکی یاسایی هەبێت بۆ خەڵکی کوردستان و مەسەلەکەی، بۆ ئەوەی ژیان ئاسوودە و ئارام بێت، ئارامی ژیانی خەڵکیش، ئارامی ژیانیشە بۆ من، چونکە منیش هەر لە چوارچێوەی ئەو ئارامییەدا دەتوانم بحەوێمەوە.

رژێمی تورکیای کاولکەر پێشوازی لە کۆنفرانسی ئاوەدان کردنەوە دەکات

کەریم مستەفا . نەرویج

تورکیا پێشوازی لە کۆنفراسی Habitat II (هابیتات ٢) دەکات، کۆنفراسێکی جیهانییە، UN دەیگرێت بۆ لێکۆڵینەوە لە چارەسەری کێشەی خانووبەرە و ئاوەدان کردنەوەی لە جیهاندا، بڕیارە کە لە رۆژانی ٣ تا ١٤ـ٦ی ئەمساڵ لە شاری ئەستەمبوڵ بگیردرێت. ئەمە دووەم جارە کە UN سەرپەرشتی کۆنفراسێکی لەم جۆرە دەکات. یەکەمین کۆنفرانس Habitat I (هابیتات ١) لە ١٩٧٦ لە شاری ڤانکۆڤەر/ کەنەدا بەسترا. بابەتەکانی کۆنفراسەکە گرنگە و جێگای سەرنجی گشت وڵاتانە: نزیکەی دە هەزار لە سەران و کاربەدەستانی پایە بەرزی وڵاتانی جیهانی، کۆمپانیا و رێکخراوە سەربەخۆکان تێیدا بەشدار دەبن. کێشەی خانووبەرە و دابین کردنی ژینگەی گونجاو و دروست بۆ دانیشتوانی شارە گەورەکان؛ بە تایبەتی لە وڵاتانی گەشە سەندودا، یەکێک لە کێشە هەرە ئاڵۆزەکان کە لەم سەدەیەدا چارەسەر ناکرێ و لە پاڵ کێشەی بێس بوونی سروشت و بێکاریدا دەپەڕێتەوە سەدەی ئایندە.

دەکرێ بپرسین کە بۆچی تورکیا بۆ میوانداری کردن و بەستنی ئەم کۆنفرانسە دەست نیشان کراوە؟ راستە تورکیا بەهۆی ئاڵودەی کێشەی بێ خانووی و نەبوونی یان کەمی خزمەتگوزاری هاوچەرخ بووە، بەڵام وڵاتێک کە کاربەدەستەکانی فەرمانی کاول کردنی شارو دێی وڵاتێکی ژێردەستیان (کوردستان) دەر بکەن؛ خانووی ملیونان مرۆڤ کاول بکەن؛ لە خاکی خۆیاندا تەعەدایان لێ بکەن؛ رەهەندەی 'تەنەکە ئاوا' و 'کارتۆن ئاوا' ی میترۆپۆلەکانی ئەستەمبوڵ، ئەنقەرە، قۆنیا و ئەزمیر یان بکەن، ئیدی بۆ دەبێ لە خەمی بەستنی کۆنفراسی خانووبەرە ئاوەدان کردنەوە دا بێت؟ مەگەر ئەوەتا کە رژێمی تیرۆریستی تورکیا دەیەوێت کارە نامرۆڤیەکانی خۆی بەسەر UN و گشت جیهانیشدا ساغ بکاتەوە. تۆ بڵێی UN ئاگارداری ئەو هەموو تیرۆرو درندەییەی حکومەتی ژنراڵەکانی ئەنقەرە نەبێت!! تۆ بڵێی UN HCR بێ خەبەر بێت لەو هەزاران ئاوارە و پەنابەرانەی کە لە دەست درندەیی لەشکری تورکیا هەڵاتوون و لە کەمپەکانی بە ئیستلاح باکوری عێراق دا لە ناهەموارترین بارودۆخدا دەژین.

رۆژنامەی Klasse Kampen (٢٧-٤-١٩٩٦) لە وەزارەتی دەرەوەی نەرویجی پرسی: ئایا ئێوە هیچ نارەزای یەک بەرامبەر بە کردەوەکانی تورکیا دەربڕیوە؟ وەک دەزانن حکومەتی تورکیا بە هەزاران دێ و شاری کوردستانی کاول کردووە. چۆن دەکرێ لە وڵاتێکی ئاوەهادا کۆنفرانسی ئاوەدانکردنەوەی خانووبەرە ببەسترێت؟ لە وەڵامدا وتەبێژی رەسمیی وەزارەتی دەرەوەی نەرویج، ئینگفارد هاڤێن وتی: 'بڕیاری بەستنی ئەم کۆنفرانسە لە لایەن کۆمەڵەی گشتی UNەوە دراوە و هیچ وڵاتێکیش نارەزایی دەرنەبڕیوە. ئێمەش خۆمان ناکەین بە سورەی بەر لەشکر

وەستا ئەنوەر وەرەو بەرگری تا دەهات لە هەڵچووندا بوو

سەمەدی مەلا ئەحمەد ـ سوید

وەستا ئەنوەر، هاوزیندانی سەمەدی مەلا ئەحمەد، قارەمانێکی زیندانی بوو، دڵی گەورەی بە دەستی بەعسییەکان لە لێدان خرا. سەمەد چیرۆکی نەبەزینی وەستا ئەنوەری ناو زیندانی تاریکی پڕ ئەشکەنجەی بەعسییەکان دەگێڕێتەوە.

ڕۆژانی سەردەمی گرتن و ڕاپێچکردنم بۆ زیندان و بنکەی تیرۆر و داپڵۆسینی بەعسییان پڕبوو لە یادگاری تفت و تاڵ. ترس و ئازارەکانی ئەو ڕۆژانە، ئێستاش، بە خەو و ئەندێشە لەتەکما دەژین. بۆیە زۆرجار دەگەڕێم و لە دەرگای فێرگە و شوێنی کار دەدەم، خەڵکی کۆ دەکەمەوە و بەشێکی ئەو یادگارانەیان بۆ هەڵدەڕێژم، یان زۆربەی کات چەند لاپەڕەیەکی سپییان پێ ڕەش دەکەمەوە، تەنیا بۆ ئەوەی کەمێک لە باری قورسی سەر دڵمی پێ سووک بکەم و خەڵکیش لە ڕەفتاری نائینسانیانەی ئەوان پشتر ئاگادار بکەمەوە.

لەتەک دەرگاکردنەوەکەدا، شەبەقێک تیشک ژوورە تاریکەکەی ڕووناک کردەوە. بە پاڵێک کردمیانە ژوورەوە. بەحەپەساوی لە جێگای خۆم ڕاوەستام. هێندە پەشۆکاو بووم، نەمدەزانی چی بکەم! ترس هەموو گیانمی گرتبووەوە. ماوەیەکی خایاند تا وردە وردە کەوتمە چاوگێڕان بە ژوورەکەدا. زۆربەی ڕاکشابوون و هێندێکیشیان دەستەوئەژنۆ مات و مەلوول کونجی قەناعەتیان گرتبوو. ژوورێکی نسێی بەبلۆکهەڵچنراوی سەربان بەلەوحداپۆشراو، کۆمەڵێک خەڵکی جۆراوجۆری لەنێو دیوارەکانیدا شاردبووەوە.
منیش لە ئەمڕۆوە دەبمە یەکێک لەوان. برادەرێک بانگی کردم، دەنا نەمدەزانی لەخۆمەوە بچمە کوێوە دانیشم. شوێنی برادەرەکەم سووچێکی ژوورەکە بوو. لەوە دەچوو زۆر لەمێژ بێت بووبێتە میوانی ئێرە بۆیە ئەو جێگە باشەی دەستکەوتبوو! لەسەر زەویە شێدارەکە یەکسەر قاچم لێڕاکێشا. ئیدی خەڵکەکە ئەو تۆزە بێدەنگییەیان شکاند کە لە هاتنەژوورەوەی مندا باڵی بەسەریاندا گرتبوو: دەستیانکردەوە بە چرپە و ورتەورت.
هەندێکیان بەئاسانی پێیانەوە بەدی دەکرا لێدان و ئازاریان چێشتووە؛ هەندێکیشیان وەک من، لە سەرەدا بوون. یەک ژوور، بەڵام کۆمەڵێک خەڵک بە کۆمەڵێک بیروباوەڕی جۆراوجۆرەوە. کۆمەڵێک خاوەنکاری جودا، بەڵام بە یەک هۆ، لەسەر یەک مەبەست، بە دەستی یەک دوژمنی هاوبەش و یەک جەللاد کۆکرابوونەوە. بە سەر و ڕیشیاندا دەتوانرا بزانرێت کامیان لە کامیان زیتر میوانی ئەم ژوورە بووە.
لەناو هەمووواندا بێناوێک زیاتر سەرنجی ڕاکێشام، وەک بووبێتە خۆتۆرەکی ڕۆژانەیان. هەمتوو بەیانییەک بە کێشیان دەکرد بۆ لێدان. حەسیرمەیانێکی باشیان دەکرد و بە ڕاکێشان لاشەکەیان دەکردەوە بە ژووردا. باڵابەرز و بەخوێمەکەی لە خۆڵ و خوێندا

دەگەوزێنرا و بۆ ماوەیەک دەمی لە کۆ دەخرا. هەر ماوەیەک دوای کزربوونەوەی برینەکانی لەشی و کەمێک حەوانەوە، دەکەوتەوە گفتوگۆ و دواندنی کۆمەڵە لادێیەکەی دەوروپشتی. هەندێک جاریش، سروودگوتن بۆیان.
تاقیکردنەوەیەکی نوێ. زیندان و لێدان و ئەشکەنجە تەنیا لە کتێب و نووسراودا، بەرچاوم کەوتبوون یان لە دەمی ئەم و ئەوەوە باسکرابوو بۆم. دەنا لەشە ئەرمونۆڵەکەم تا ئەو ساتە کێبڵ و تێلا و سۆندەی بەرنەکەوتبوو، پێستەکەی بە جگەرە و ئوتوو داخنەکرابوو. یەکەم جار بوو بە چاوی خۆم ببینم کە ئەنجامی

> زیندان و لێدان و ئەشکەنجە تەنیا لە کتێب و نووسراودا، بەرچاوم کەوتبوون یان لە دەمی ئەم و ئەوەوە باسکرابوو بۆم. دەنا لەشە ئەرمونۆڵەکەم تا ئەو ساتە کێبڵ و تێلا و سۆندەی بەرنەکەوتبوو، پێستەکەی بە جگەرە و ئوتوو داخنەکرابوو

ئەشکەنجە چی بەسەر لەشی ئینساندا دەهێنێت. جگە لە ئەنجامە دەروونییەکان کە ساڵەهای ساڵ یان هەموو ژیانی داهاتووی کەسەکە دەگرنەوە.
ئەم ئینسانە نەبەزە، بە وەستا ئەنوەر ناسرابوو. ڕۆژ لە دوای ڕۆژ لەشی پتەو و کەڵەگەتی برین و دەلاقەی زیاتری تێدەکەوت، هێز و تواناشی کز دەبوو. بەپێچەوانەشەوە، ورە و بەرگری تا دەهات لە هەڵچووندا بوو. نەک تەنیا بە وەسفی من، بەڵکو ڕەفتارەکانی ئەو ڕۆژانەی ئیستخباراتی عەسکەری سلێمانی کە دەستەی داپڵۆسێنەری بەعسیان بەرانبەر بەویان دەکرد، بەرەنگاربوونەوەی ئەو بووبوون بە سەنگی مەحەک.
ئایا پێوانەی نرخی ئینسان موتڵەقە یان نسبی؟ لەژێر زەبری

نائینسانیانەی ئەواندا، ئینسان نرخی نەبوو. وەستا ئەنوەر لەژێر ئەشکەنجەدا هێندەی توانای هەبووایە بەرگەی دەگرت، بەڵام زۆرجار لە هۆش خۆی دەچوو. بۆ ئەوەی بە هۆش خۆی بهێننەوە، نە ئاو نە دکتۆر هەبوو، نەشیاندەزانی هەناسەی پێ بدەن. بۆیە بە چەرخێکی گاز سەری لووتیان هەڵدەقرچاند. لەتاو ئازار جارێکی دی هۆش بە لەشیدا دەهاتەوە. بە زەبری کێبڵ و سۆندە، پێستی بنی پێیەکانی بووبوونە دوو نیوە تۆپ و ئاوەزیان کردبوو. بێ هەست بووبوون، بۆیە لەژێر لێیاندا وەستایان ناچار دەکرد بە کۆڕەبانەکەدا ڕابکات تا بلقەکانی ژێر پێی بتەقن، جارێکی دی تەوژمی خوێنیان بۆ بچێت و هەست وەربگرنەوە، تا ئازار و لێدانەکانی چێژیان زۆر بێت. لەشی پتەو و بەهێزی وەستا ئەنوەر تا دەهات خۆشەی ئازارەکانی دەبوو، دەپووکایەوە و توانای بزووتنی نەدەبوو. بە پێچەوانەی دیواری وردیەوە کە تا دەهات بڵندتر و بەهێزتر دەبوو.
لەشی بووبووە تاقیگای ئازار و ئەشکەنجەی جەللادەکان و هەر ڕۆژەی شێوەیەکی نوێیان پێ تاقی دەکردەوە. ڕۆژێک لە ڕۆژە گەرمەکانی مانگی مای، وەستا ئەنوەری لەشکوتراوی پڕ بە زامیان بە کێش کردە کۆڕەپانە گەورەکە، لەسەر کورسییەک توند بە گوریسێک بەستیانەوە. سەربازەکان وەک کوللە تێی ورکابوون. یەکێک لە جەللادەکان

به مەکینەیەکی سەرتاشینەوە هات و کەوتە سەرتاشینی وەستا و سفری کرد. یەکێکی دی بە گوێزانێکی ریشتاشین کەوتە شەقارشەقارکردنی پێستی سەری. خوێن بە سەر و گوێلاکی وەستادا جۆگەی بەست و خوڕ خوڕ دەهاتە خوارەوە. دیمەنەکە بۆ من دوو ڕووی هەبوو: ڕووی ترس، شپرزەیی و خۆدانبەدەستەوە؛ ڕووی ورە، بەرهەڵستی و بەگژاچوونەوەی هەموو ئازارەکان. ئەم دوو ڕووە، لە گیانمدا، لە زۆرانبازییەکی بێکۆتاییدا بوون. ئەرمۆمەتری ورە لە بەرزبوونەوە و هاتنەخوارەوەیەکی زۆر خێردا بوو.
کۆمەڵێکیش لە پۆستاڵەپێکان، وەک شتێکیان لێ کەوتبێت یان وردە شت کۆ بکەنەوە، بەنێو کۆڕەپانەکەدا دەهاتن و دەچوون. هاوکات یەکێکیان، وەک بەزەیی پێیدا هاتبێتەوە و بۆی ساڕێژ بکات، بە مست وردە شەکری دەکرد بەسەر تازەبرینەکانی سەری وەستادا. نەخێر، وشەی بەزەیی لەو ڕۆژەدا لای ئەوان نەبوو. پۆستاڵەپێکان، لە گەڕان کەوتن. بە کیسەیەکی نایلۆنی پڕ لە کەڵەمێرووڵەوە هاتنەوە. کیسەکەیان کردە سەر سەرە پڕ لە برین و خوێن و شەکرەکەی وەستا ئەنوەر.
ئازار و تێهەڵدان، مامەڵەی نائینسانیانەی جەللادەکان قۆناخ بە قۆناخ، پلە بە پلە، لە زیادبووندا بوون. پاش بەکێشکردنمان بۆ بنکەیەکی تری تیر و ئازار و ئەشکەنجە، بۆ بنکەیەکی پایەبەرزتر لە ڕەفتاری نائینسانی، بۆ "هێنەی خاصە"ی شاری کەرکووک، کار کەیشتە کێشەی مان و نەمان. ژمارەمان بوو بە 42 لە دوو ژووری سێ بە دوودا. دوو ژووری بێنمیچ بەرزی بێ بادەرکێش. با نەبوو هەر بۆیە بۆ پاراستنی ئەو کەمە هەوایەی تێیدا بوو بە وەستاکارییەکی جوان پەنجەرەکانیان بە خشت و چیمەنتۆ هەڵیەساردبوو، کونبڕ کرابوون. ڕۆژی

سێ جار دەرگامان بۆ دەکرایەوە بۆ "نان"خواردن و چوونە ئاودەست. جگە لەو کاتانەی کە بۆ تێهەڵدان و فەلاقەکردن بە کێش دەکراین. یەکەم کارمان بۆ بەرگری لەم بارە ناهەموارە، بەرگری لە گەرما، هەر زوو جلوبەرگەکانمان داکەند و لە کۆڕەبانەکەدا تووڕماندان: بە توێی دەرپێ و فانیلەیەکەوە دەگوزەراین. تاکە بواری هەواوەرگرتنمان درزی ژێر دەرگاکە و بۆری ئاوەڕۆی ژوورەکە بوو. هەر لەو درزەشەوە دەمانتوانی سەیری هاوەڵەکانمان بکەین چۆن بێ چارە لەژێر زەبری کێبڵ و قامچی و پۆستاڵی جەللادەکاندا مامەڵە دەکران. لەناخەوە دەمگوت: ئاخۆ کەی سەرەم بێت!
لێدان و ئازاردانی ڕۆژانە ئاسایی بووبووەوە. ڕۆژانی یەکەم نۆرەبرمان دەکرد بۆ لای درزی ژێر دەرگاکە بۆ سەیرکردن، بەڵام وای لێ هات دەنگی کێبڵ و هاوار ببێتە ئاوازێکی بیستراو و وەرزبوونی دەداینێ.
ڕۆژێک کاتی نانخواردنی نیوەڕۆ، پاش ئەوەی پۆستاڵەپێکان، بەر لە ئێمە، بە ئارەزووی خۆیان و بە ئیسراحەت تێریان دەخوارد، پاش ئەوەی ئێسقان و بریشکی خواردنەکەیان لەسەر زەوییەکە کۆ دەکردەوە و تێکەڵ بە تەشتی خواردنەکەیان دەکردەوە، ئەمجا دەرگایان بۆ دەخستینە سەر پشت، بۆ لەوەڕگا، بە کێشی دەرەوەیان دەکردین: دە دە بە دەوری تەشتێکدا بە جیچکانەوە دایان دەنایین. ئەو ڕۆژە ئەوەی سەرنجی ڕاکێشام، کابرایەکی لەڕی پێستهەڵقرچاو بوو، کە لە پاش لێدانێکی زۆر، لە سووچێکی حەوشەکەدا گرموڵە بووبوو. بەختیارانە ئەو ڕۆژە کاتی نانخواردنی نیوەڕۆی بەسەردا هاتبوو بۆیە دەستیان لە لێدانی هەڵگرتبوو. هاوڕێکەی تەنیشتم پێی گوتم: خۆ ئەوە وەستا ئەنوەرە.
وەستا، تەنیا ناو و ورەی مابوو و دەناسرایەوە، دەنا ئەو باڵا و کەڵەگەتییەی ڕۆژانی یەکەم دیبوومن، ئەمڕۆ پێستێکی پڕ برین بوو کە بەسەر ئێسکی لەشیدا لکابوو.
نەخێر، ورە، پاڵەوانی و ئازایەتی وەستا ئەنوەر زۆر بەهێزتر بوو لە دەست، دار، کێبڵ، ئاگر و ئەشکەنجەی ئەوان. ئەمە شتێک نەبوو من بیکەمە پیاهەڵدانی، بەڵکو جەللادەکانیش زانیان و بۆیان دەرکەوت. لەکۆتاییدا ئەوان ماندبوون و بەزین. بۆیە بەناچاری بێ ئیعترافکردن، بێ ئەوەی دان بە ویست و داخوازییەکانی ئەواندا بهێنێت، ملهوڕەکان لەشی پەککەوتووی وەستیان بە کێش کردە بەر "دادگا"ی ژێرخانە تەرەشوعاویەکە، بە تەنیا، بێ پارێزەر، بێ بواری بەرگری، تاوانبارکرا و حوکمی لەسێدارەدانیان پێ خەڵات کرد.
بەڵام جەللادەکان داخی بەرگری و ڕەتکردنەوەی ئەویان هەر لەدڵدا بوو. ڕقی نائینسانیان هەڵچوو وەک بڕیارێک بوویێت و دابێتیان کە نابێت لەژێر دەستیان دەرچێت. لەدوای "دادگا"، پاش ئەوەی خستیانەوە ژوورەکەی، دڕندانە بە پۆستاڵەوە چووبوونە سەر لەشی بێهێزی ڕاکشاوی: کەوتبوونە هەڵبەز و دابەز تا گیانی پیرۆزی پڕ تاقیکردنەوەی سەربەرزی و نەبەزی سپارد بە خاکی کەرکووک و گوڵ و ئینسانییەت.

تاوانێکی تری بەعسییەکان

لاوێک بە تاوانی کوشتنی ئەفسەرێکی بەعسی، کە بەشدار بووە لە ژاربارانی کوردستاندا، تاوانبار کراوە. لە یەکێک لە شوێنە جەنجاڵەکاندا، بە بەرچاوی خەڵکەوە، گوللەباران کراوە.
لاوەکە دەم، چاو، دەست و قاچی شەتەک دراوە. بەعسییەکان دەم بەستنەوەیان لەکاتی گوللەبارانا هێنایەکایەوە تا قوربانییەکان سروود و دروشم دژیان نەڵێن.

لە شوێنێکی گشتیدا دروشم وتن حەماسی خەڵک بە ڕزدەکاتەوە، بۆیە دەمی لاوەکە وا بە توندی شەتەک دراوە. بەعسییەکان لە پێش و لە پاش گوللەبارانا ڕەسمی قوربانییەکانیان دەگرت.
بە ئاشکرا لە وێنەی پێش گوللەبارانا دیارە کە لاوەکە سنگی بۆ گوللەی بەعسییەکان کردووەتەوە ـ تەحەدای کردوون. وێنەی دوای گوللەباران دەری دەخات کە شێوەی شەتەک دانی بەعسییەکان هۆی سنگ دەرپەڕاندنی لاوەکە نییە.

ئەرشیفی ژینی نوێ

سەلاح یاسن لە کاروباری ڕێکخراوی هاوپشتی کوردستان دەدوێت

ئامادەکردنی:
سەلام ئیبراهیم عەبدوللا ـ ئەڵمانیا

دامەزراندنی ڕێکخراوەکە

لە ساڵی ۱۹۹۱دا لە شاری ستۆکهۆلم لە سوید بە دەستپێشکەری چەند کرێکارێکی کورد دامەزرێنرا. لە کاتی ڕەوەکە، لە دەرەوەی وڵات، جلوبەرگ و پارمەتی تریان بۆ خەڵکی کورد کۆکردۆتەوە. ئەمە بووە بە هەنگاوی لەدایکبوونی ڕێکخراوەکەمان.
لە ساڵی یەکەمدا ئەم پرۆژانە جێبەجێ کراون:
١- دامەزراندنی قوتابخانەیەکی ٥ پۆلی لە گوندی جنگیان و یەکێکی ٩ پۆلی لە شاری هەڵەبجە.
٢- پرۆژەیەکی ئاو لە گوندی کانیی سیی بەرخ لە ناوچەی شارەزوور.
٣- پاککردنەوەی کاولکارییەکانی بەعس بە شۆفڵ لە گوندی شکراوی لە ناوچەی شارەزوور.
٤- دروستکردنی دوو سقف ئانوی بۆ زانکۆی سلێمانی.
٥- کرینی میکرۆسکۆپێک، چاپ، دوو ئامرازی فەحسی پزیشکی بۆ بیطریە لە سلێمانی.

لە ۱۹۹۲ تا ۱۹۹۳

١- دروستکردنی ٢٤ خانوو لە گوندی سەحەبارام: هەر ماڵە و دوو ژوور، مویەقێک و مەیوانێک. دروستکردنی قوتابخانەیەک، نەخۆشخانەیەک و خانوویەک بۆ مامۆستای گوندکە. ئەو خێزانانەی کە بەر ڕەشکوژییەکەی ئەنفال کەوتبوون، یەکی دوو بزن و کارێکیان داونەتێ. لە ڕێکخراوە مرۆڤدۆستەکانی تر هەندێ لیفە و بەتانیان بۆ کۆکردوونەتەوە.

لە ۱۹۹۳ تا ۱۹۹٤

ئەم دێهاتانەیان ئاوەدان کردۆتەوە: سەرقەڵا، بەکر باجەڵان، وەستا خدر، ژاڵەی مەملەحە، کارێزەی دەڵۆ، خێڵ ئاخە، جام ڕێز، مرادەلی، مسۆی سەرچەم، کانی بەیتەش، تەپە عەرەب، حەسەن کەنۆش، عینکە و مەلای شێخ ڕەشید.
قوتابخانە و نەخۆشخانەیان لەم گوندانە دروست کردووە: دێلێژە، سەرقەڵا. لە کارێزەی دەڵۆ نەخۆشخانەیەک بە ناوی مایونا و (بیطریە)یەک لەگەڵ ماڵێک بۆ دکتۆر. ١٠ دوکانیان لە دێی سەنگاو دروست کردووە.
ئەو ١٤ گوندە بریتین لە ٣٦١ خانوو. بۆ هەر خێزانێک کە بەر ئەنفال کەوتوون، یەکی ٥ سەعات بەخۆرایی جووتیان کردووە و یەکی ٢ بزنیان داونەتێ. بۆ جێبەجێکردنی کارەکان شۆفڵێکی زنجیری، پیکابێکی لاندکرۆز و ٤ تراکتۆریان کڕیوە.

لە ۱۹۹٤ تا ۱۹۹٥

ئەم گوندانەیان ئاوەدان کردۆتەوە: زینانە لەگەڵ قوتابخانە و نەخۆشخانەیەک. تیمار لەگەڵ قوتابخانەیەک. ژاڵەی ڕەبات، ڕەبات، کانی باجکە، سێوەیی، مەسۆیی بەرکەچ لەگەڵ قوتابخانەیەک. مەسۆی فەرەج، فەقێ موستەفا، زستانە، دووبرا، دەرزیلە. لە گوندی خێڵ ئاخە قوتابخانەیەک و لە تورکە نەخۆشخانەیەک و ئەستێلێکی ئاو و پرۆژەی ئاو بەدرێژایی ٤ کم لەگەڵ حەمام و ئاودەست بە هاوکاری لەگەڵ ڕێکخراوی منداڵپارێزان لە بریتانیا. لە ماوەت بیطریەیەک و ماڵێک بۆ دکتۆر.
لەم ساڵەدا سێ تراکتۆر و پیکابێکی دبڵکابینەیان بۆ کاری ڕێکخراوەکە کڕیوە.

لە بەندیخانەی سلێمانی ئەم پرۆژانەیان بە ئەنجام گەیاندووە: وەرشەیەکی دارتاشی، ورشەیەکی دروومان، نانەواخانە و دروستکردنی ژوورێک بۆ فێربوونی خوێندن و نووسین. دەورەیەک بۆ فێربوونی زمانی فارسی. پێکهێنانی تیپی مۆسیقا، تیپی باڵە، تیپی تۆپێن، تێنس و کلاشدروون. نیاز هەیە ئەمساڵیش جارێکی تر هاوکاری زیندانییەکان بکەن.
ئێستا ڕێکخراوەکە ٧ تراکتۆری هەیە و بۆ یارمەتی جووتیاران بەکاریان دەهێنن. نیازیان هەیە نرخی جووتکردن کە سەعاتی بە ١٢٠ دینارە لە گەرمیان داشکێنن و بیکەن بە ٦٠ دینار.
ئێستا ١٢٠ کوورەهەنگیان بە ١٢٣ هەزار دینار کڕیوە و لە بەهاردا زیاد دەکات. بە تەمان هەر هەموویان بەسەر ئەو دێهاتانەدا کە پێشتر هەنگیان بەخێوکردووە، دابەش بکەن. بە مەرجێک کە چەند کوورەیان پێ دەدرێت، ئەوەندە بۆ ڕێکخراوەکە بگەڕێننەوە بۆ ئەوەی بەسەر گوندەکانی تردا دابەشیان بکەن. شانبەشانی ئەم کارانە هەستاون بە تەعمیرکردنی ١٧ قوتابخانە لە سلێمانی.

سەلاح دەربارەی هەڵگرتنەوەی مین دەڵێت: "یەکێک لە پرۆژە گرنگەکانمان ئەوەیە کە تیمە گروپەکمان هەڵگرتنەوە و تەقاندنەوەی مین هەیە. ئەم گروپە شەش کەسن و بە ناوی هەڵۆکانی سۆلیداریتێتەوە کار دەکەن. تا ئێستا نزیکەی ٥٠ هەزار مینمان لەم دێهاتانە هەڵگرتۆتەوە: سمایلەدۆل، بادانە، ئالانقۆز، دری، خەزنە، عیساوی، ئاوەکورتە، دەشتی تلێ و قەشان. لەم کارەدا شەهیدێکمان داوە بە ناوی کاک فوئاد. ئەندامێکی ڕێکخراوەکەمان بە ناوی کاک عبدالقادر شەوکەت هەر سێ مانگ جارێک ١٠٠ دۆلار بۆ خێزانی کاک فوئاد دەنێرێت. ئەندامێکی ترمان بە ناوی کاک ئازاد قاچێکی پەڕیوە و ئێستا لە نەخۆشخانەی (ئاشتی)دایە. بۆ شۆفڵەکەمان کاسیحەیەکمان بۆ تەقاندنی مینەکان کڕیوە."

سەلاح دەربارەی پێوەندیکردن بە ڕێکخراوەکەوە دەڵێت: "ئێمە سەربەخۆین. ئەم ئەرکانە وەکو مرۆڤدۆستێک جێبەجێ دەکەین. هەموو کەسێک، چ لە کوردستان، چ لە دەرەوەی وڵات مافی پشکنینی پرۆژەکانمانی هەیە. هەر کەسێک بیەوێت، دەتوانێت ببێت بە ئەندامی ڕێکخراوەکەمان. یارمەتیدانی ڕێکخراوەکەمان، یارمەتیدانی قوربانیانی ئەنفال و هەژارەکانی کوردستانە"ە
بۆ ڕاگەیاندنی زیاتر و پێوەندیکردن بە ئێمەوە:

Kurdistan Solidarity
Box 1259
172 25 Sundbyberg
SWEDEN
ژمارەی فاکس: 0046-8-298293

بووک و خەسوویەک دەگەڕێنەوە دێی دری

کامێرای بابەکر درەیی . باشووری کوردستان

پاشماوەی پەرلەمان بڕیاری ئاشتی دەدات

پاشماوەی ژینی نوێ

تر "بۆ چارەسەری کێشەی ناوخۆی کورد و یەکگرتنەوە و ئاشتی لە کوردستانی عێراقدا ئەمە دووەم جارە کە تێرمی پەرلەمان نوێ دەکرێتەوە. پار، لە ٤-٦-٩٥دا تێرمەکەی کۆتایی هات تا ٢٦-٦-٩٥، بۆ ساڵێک، نوێ کرایەوە. ئەمساڵیش، دوای کۆتایی هاتنی تێرمی نوێ کراوەی پەرلەمان، لە کۆبوونەوەی ٢٧-٥-٩٦ دا بە ئامادە بوونی ٧٥ پەرلەمانتار (لە پتر لە ١٠٠) تێرمەکەی بۆ ٣ مانگ، بە گوێرەی یاسای ژمارە ١٩٩٦/١ پەرلەمانی هەرێمی کوردستان کە بە زمانی عەرەبی نووسرابوو، نوێ کرایەوە. وێنەیەکی یاساکە لە لایەن ینک ـ لەندەن بە ژینی نوێ درا.
جێی سەرسوڕمان نابێت گەر ئەم یاسایە تەنیا یاسای پەرلەمان بێت تا بە یاسایەکی دی تێرمەکەی نوێ دەکرێتەوە. پاش نوێ کردنەوەی ساڵی پاری، پەرلەمان تەنیا یەک کۆبوونەوەی کرد ـ تێرمەکەی نوێ کردەوە. ڕەنگە هەندێک کۆبوونەوەی دوو فراکسیونی سەوز و زەرد، لە کوردستانی دابەشکراودا بەسەرکەوتنێکی گەورەی لە قەڵەم بدات. پەرلەمان پار، بۆ ساڵێک هیچ کاریگەرییەکی نەبوو. بۆچی بۆ ٣ مانگ کاریگەر دەبێت. پرسیاریکە زۆرکەس دەیپرسێت.
بۆچی لەکاتی جێبەجێ کردنی بڕیاری ٩٨٦ ی نەتەوە یەکگرتووەکان پەرلەمان کۆدەبێتەوە؟ ئەمەش پرسیارێکی ترە. کەسانێک دەڵێن، لەبەر ئەوەیە کە حزبەکان نایانەوێت داهاتی جێبەجێ کردنی بڕیارەکەیان لەدەست بچێت. ڕەنگە نەتەوە یەکگرتووەکان دەستگایەکی دی بدۆزنەوە بۆ دابەش کردنی دەرامەتەکە. UN لە کۆشت بلیۆنێک دۆلار نەوتی فرۆشراوی عێراق، ١٣٠-١٥٠ ملیۆن دۆلاری بۆ کوردستانی ژێر دەستی حیزبەکان تەرخان دەکات.

شوێنی کۆبوونەوەکە لە هاوینە هەواری سەلاحەدین، ناوچەی لە چەک داماڵراو، نەک بینای پەرلەمان لە هەولێر، لە خۆیدا شکاندنی مادەی ٥٤ی یاسای ژمارە ١٩٩٢/١- کۆبوونەوەکانی پەرلەمان لە بینای پەرلەماندا دەبەسترێن. هەڵبەت هەولێر بەدەست ینک وەویە ــ لە پدک پاک کراوەتەوە. فرانسۆ حەریری دەڵێت: "لە هەولێر کۆ نابینەوە تا بارو دۆخەکەی وابێت. بۆ خۆت [ینک] ئارامە، بۆ من زۆر ناڕامە."

کۆ بوونەوەکە تەنیا دەربارەی نوێ کردنەوەی تێرمی پەرلەمان بوو نەک پرۆسەیەک کە پەرلەمان کاریگەر بکات. تەنانەت زۆر لە پەرلەمانتارەکانیش لە نوێ کردنەوەی تێرمی پەرلەمان بەو چەشنە دڵنیا نەبوون. عبدالخالق زەنگەنەی پەرلەمانتار لە کۆبوونەوەکەدا گوتی: "من لەگەڵ درێژکردنەوەی تێرمی پەرلەماندام، بەڵام ئەو ماوەیە نابێت جارێکی دی ئەزموونی دارمەیی دووپات بکاتەوە، من هەست دەکەم، ئەو بڕیارەی کە پێشنیار کراوە هەمان ئەزموون دووپات دەکاتەوە. ئایا ئاگەی ئەم ماوەیە قابیلی درێژ کردنەوەیە، وا دەردەکەوێت خولێکی دیکەی شەڕمان لە پێشدا بێت." عبدالخالق تەنیا پەرلەمانتارێک بوو کە دەنگی لە سەر بڕیاری ژمارە ١٩٩٦/١ و درێژ کردنەوەی تێرمی پەرلەمان نەدا.
گشت لایەنەکان وا دەدوێن کە ئاشتی پێویستە تا پەرلەمان بەکار بێت. ڕاستە ئاشتی پێویستە بۆ کاری پەرلەمان، بەڵام دەبێت پەرلەمان بڕیاری ئاشتی بدات ـ نەک بە پێچەوانەوە. د. کەمال فوئاد، لە فراکسیونی سەوز، دەڵێت کە: "ڕۆڵی پەرلەمان بە ئاسایی بوونەوەی بارودۆخی کوردستان پەیوەستە."
چارەنووسی پەرلەمان ڕوون نابێت تا چەندین کێشە هەیە چار نەکرێن، لەوانەش:

ـ ئایا پەیوەندی ینک، پدک و حزبە کوردستانییەکانی تر بە پەرلەمانەوە چییە؟
ـ ئایا سەرۆکی حزبەکان ئامادەن، وەک پەرلەمانتار، بەشداری پەرلەمان بکەن؟
ـ ئایا حکومەتی هەرێم چارەنووسی چییە؟
ـ ئایا وەزارەتەکانی حکومەتی هەرێم کاریگەر دەبن؟
ـ ئایا دەرامەتی گەل سەرجەم دەچێتە خەزێنەی وەزارەتی داراییەوە یان خەزێنەی حزبەکانەوە؟
ـ ئایا هێزە چەکدارەکان هەر بە دەست حزبەکانەوە دەمێننەوە؟
ـ ئایا پەیوەندییەکانی دەرەوە چ دەستگایەک بەڕێوەی دەبات، حزبیەکان یا پەرلەمان؟
پدک و ینک نە باوەڕیان بەوەیە: نە خۆیان و نە هێزە کوردستانییەکان ناتوانن شەڕی ناوخۆ ڕابگرن، بەڵکو باوەڕیان بەوەیە کە هێزێکی دەرەوە فشاریان بۆ بێنێت، شەڕ ڕابگرن. بە کورتی باوەڕیان وایە کە ئەمان کورد هەردەم بەرەو شەڕ دەبەن. فرانسۆ حەریری لە وەڵامی ئەم پرسیارەی کوردستانی نوێ دا: "ئێستا ئاشتی لەسەر ڕۆیەرت دوێچ وەستاوە. ئایا ناکرێ ڕۆیەرت دوێچی کورد ئەم ئاشتییە جێبەجێ بکات؟
دەڵێت: نەخێر نا. ئێمە پدک و ینک ئەزمەی سیقەمان لە نێواندایە: کێشەی بڕوا بەیەک بوونمان هەیە. حزبە کوردستانییەکان ناتوانن سنورێک بۆ پارتی و سنورێک بۆ یەکێتی دابنێن. ئەگەر ئێمە خەرقمان کرد ناتوانن محاسەبەمان بکەن: ئەگەر یەکێتی ش کردی ناتوانن."
ئەندامانی پەرلەمان هەڵبژێردراوی خەڵکن، خەڵک بڕوای خۆیانی پێداون. گەر، لەسەر هەر هۆیەک، ناتوانن کاری نەتەوەی کورد بەڕێوە بەرن، ئەرکی سەرشۆڕیانە کە هەڵوێستدار بن ـ خەڵکی تر بکەین.

پاشماوەی دەبێت هەموو لایەک
عەدنان نەقشبەندی

زۆر کەمە گەر نیازەکە ئەوە بێت پەرلەمانی کوردستان بە دەوری خۆی هەستێ بۆ چارەسەر کردنی کێشەی بەینی هەردوو حزبەکە.
• هەنگاوی عەمەلی چییە بۆ دروست کردنەوەی هەیکەلی پەرلەمان؟
ـ بە بۆ چوونی من هەنگاوی عەمەلی بۆ دروست کردنەوەی هەیکەلی پەرلمان ئەوەیە، کە زەمینە خۆش بکرێت بۆ هەڵبژاردنێکی تازە، هەڵبەتە دوای ئەوەی کە سەر ژمێرێکی تەواو لە کوردستاندا بکرێت. پێویستە تەعدیلێکی یاسایی هەڵبژاردن بکرێت بۆ ئەوەی ماوە بدرێت حیزبەکانی تر بێنە ناو پەرلەمانەوە، تا لە مشکلەی فیفتی ـ فیفتی (٥٠٪ ـ ٥٠٪) ڕزگارمان بێت.
ئەبێ هەموو لایەک ڕێز لە پەرلەمان و بڕیارەکانی بگرن نەک بە قسە بەڵکو بە کردەوە. ئەگەر پەرلەمان هەیکەلێکی کارتۆنی بێت نەبێت باشترە.
• جێبەجێ کردنی بڕیاری ٩٨٦ لە کوردستاندا دەبێت لایەنێکی ڕەسمی نوێنەری خەڵک بیگرێتە دەست. دەوری پەرلەمان چۆن دەبینن لەم کارەدا؟ ئایا دەبێت کارێکی وا حیزبەکان لە دەستی بگرن؟
ـ کاری سەرەکی پەرلەمان یاسا دانانە: چاودێری سلطەی تنفیذیە، وەکو هەموو وڵاتێک. گەر بێت و وەزعی کوردستان ئاسوودە بێت یاسا سەروەر نەبێت. ئەو بڕیارە گرنگە بە تعاون لەگەڵ حکومەتی هەرێم بکرێ و پەرلەمانی کوردستان چاودێری لێ بکات بۆ ئەوەی تنفیذ کردنەکەی بۆ مەصلحەتی جەماوەر بێت، نەک حزبێک.

پاشماوەی دەستپێشخەری ئەمریکا
هوشیار عبدالرحمان

یان ئەمریکا ئیمزا بکرێ. پێش گەیشتنی وەفدی ئەمریکا، هەردوولا بە هۆی لێژنەیەکی پارتە کوردستانییەکانەوە لەسەر هەندێک هەنگاوی گرنگ و پێویست ڕێک کەوتبوون بۆ خۆڕەخساندنی بارودۆخی لەبار و پیشاندانی ئارەزووی هەردوولا بۆ بەئاکامگەیاندنی هەوڵەکانی ئەم جارەی ئەمریکا. لەو هەنگاوە گرنگانە: ڕاگرتنی شەڕی ڕاگەیاندن، ئامادەکردنی لیستەی دیلەکان، ئاسانکردنی هاتوچۆ بۆ ناوچەکانی ژێر دەسەڵاتی هەردوولا و ئازادی فرۆشتن و بڵاوکردنەوەی ڕۆژنامەکانی هەردوولا لە گشت ناوچەکاندا.
چاودێرە سیاسییەکان و ئەندامانی سەرکردایەتی هەردوولا لەو بڕوایەدان کە ئەم قۆناغەی تەقەلای وەفدی ئەمریکا دواقۆناغی ئەو پرۆسەیە دەبێت کە لە ڕۆژێکدا لە ٩٥/٨/ ٩-١١ دەستی پێکرد و بووە هۆی ئیمزاکردنی ڕێککەوتننامەی یەکەمی درۆگیدا. بڕیارە وەفدەکە لە ماوەیەکی کەمدا دواپرۆژەی کەڵاڵە کراوی خۆی بۆ هەردوو لایەنەکە بنێرێت.
لە ڕۆژی ٢٧ ی ئایاریشدا، لەبارەگای مەکتەبی سیاسی پدک لە سەلاحەدین، کۆبوونەوەیەکی هاوبەشی نێوان وەفدێکی سەرکردایەتی و پەرلەمانیی ینک، وەفدێکی سەرکردایەتی، پەرلەمانی پدک، نوێنەرانی (لیژنەی هاریکاریی نیشتیمانی کوردستان) و لیژنەی سێ قۆڵی کە بریتین لە عەزیز محەمەد، سکرتێری پێشووی پارتی کۆمۆنیستی عێراق، دکتۆر بارام خدر، سەرۆکی زانکۆی سەلاحەدین، و ڕەشید عبدلقادر، سەرۆکی دادگای تەمیزی کوردستان، بۆ درێژ کردنەوەی ماوەی یاسایی پەرلەمان سازدرا. پێشتر پدک و فراکسیۆنی زەرد بانگهێشتی ینک یان بۆ ئەم کۆبوونەوەیە کردبوو. ئەوەبوو ڕۆژی ٣ ی حوزەیران پەرلەمانی کوردستان بەسەرۆکایەتی ئەژاد ئەحمەد عەزیز ئاغا جێگری سەرۆک و ئامادە بوونی زۆربەی ئەندامان، لیژنەی هاریکاری، سێ قۆڵی لە نێوان شاوەیس و مەلاعومەر کۆبووەوە. ماوەی یاسایی پەرلەمان سێ مانگی تر درێژ کرایەوە.

هونەر و دەسەڵات

کەریم رەشید - لەندەن

دۆزینەوەی بەردەوامی جەنگی سارد لە بیرەوەری دیکتاتۆرییەتدا هایوارد گەلەری، لە لایەن شارەوانی پێشانگا ئەوروپاییەکانەوە لە نێوان ۱۰/۱۰/۹۵– ۲۱/۱/۱۹۹۶دا سازدرا.

یەکێک لە مەزنترین پێشانگا هونەرییەکانی جیهان، لە هۆڵی هایوارد گەلەری، لە لەندەن، رێک درا. لە رووی بابەت و ناوەرۆکەوە هێندە گرنگ بوو، چەند وەکو ئەی بێ سەری بنووسرێت، بۆ ئێمەی کوردی پەراگەندەی سەرانسەری جیهان، هەر نوێیە، هەر کەمە! ئەمڕۆ ئێمە لە سەردەمێکدا دەژین کە ئەزمەی ویژدان و رەوشت. ئێمەی بێ ناسنامە و پەرت و بڵاو، زامداری دەسەڵاتی مرۆڤایەتین.

خەرمانێک لە کارەکانی ساڵانی ۱۹۳۰–۱۹۴۵دا: تابلۆ، پەیکەر، فۆتۆ، پۆستەر و گشت بابەتەکانی راگەیاندن، پێشکەش کرابوو، بەرهەمی زۆربەی وڵاتانی ئەوروپا بوو. هاوکێشەیەکی مێژوویی بوو لە نێوان هونەر و سیاسەتدا. پێشانگاکە، لە پێناوی پاراستنی مافی مرۆڤ و ریسواکردنی فاشیست و دیکتاتۆرییەتدا بوو. شاکارە هونەرییەکانی کلتووری فاشیستەکان و بلۆکی سۆڤییەت لە پاڵ یەکتردا دانرابوون. نیشانەی هەرەسهێنانی هەردووکیان بوو لە ئەوروپادا.

کۆمەڵێک سەرۆک لە مێژوودا، دوژمنی نەژادی مرۆڤ و شارستانییەت بوون، گشت توانا و زیرەکییان بەکارهێناوە بۆ داگیرکردن و وێرانکاری. نموونەی ئەوانە، هیتلەر لە ئەڵمانیا، مۆسۆلۆنی لە ئیتالیا، ستالین لە سۆڤییەت، فرانکۆ لە کاتی شەڕی نێوخۆی ئیسپانیادا. کاتێک کە چوومە ناو پێشانگاکەوە، کۆنی و تاریکی هۆڵەکە دیگەڕاندمەوە دەمێکی کۆن لە مێژووی مرۆڤایەتی. چەند کڵۆپێکی کز لە پەیکەرە برۆنزەکان درابوو. وردە وردە غەم، وەک تاڵێکی باریک، لە ملم دەئاڵا. بۆنی کۆنی پەیکەرەکان گشت هەستە نووستووەکانی بە ئاگا دەهێنایەوە. داس و چەکوشەکەی "ڤێرەی موغانە" رووبەڕووی دەرگاکە دەبووەوە. تابلۆ، پۆستەر و فۆتۆی شار و خانووی وێران لە لایەک، پۆرترێت و فیگەری مرۆڤی نێکشکاو لە لایەکی ترەوە. هاوار، تووڕەبوون و دەستڕاوەشاندن لە رووخساری هیتلەر، مۆسۆلۆنی و ستالیندا زیندووبوونەوە. لە گۆشەیەکی ئاسوودە و تاریکی هۆڵەکەدا، گریان و ئاهی ژنێکی چاوبەفرمێسکی دەسرەبەدەستی پیکاسۆ دەبینرا. رەنگ و خوێنی سوریالیستانەی سەلڤادۆر دالی، رووناکی مانگێک بوو لە تاریکیی دیکتاتۆریەتدا. میرۆ و ماتیس بە جیهانە منالانەکەیانەوە ئێستاتیکای نوێخوازییان بۆ ژیان پەخش دەکرد. سەرانسەری هۆڵ، تاق، دیوار و سکۆکەکان هاوئاهەنگییەکی تراژیدی و خەمناک بوون بۆ بینەران. بەڵام بۆ من کوستکەوتن بوو! بۆ بینەران تەنیا لاپەڕەیەکی رەشی مێژوو بوو. بەڵام بۆ منی کورد مێژووی رەش بوو، ئێستا و رابردووی ژیانی خۆم و گەلەکەم تێدا دەبینی. تارمایی پەیکەر و سەرنجە وێڵەکان شەکەتیان کردبووم. هەستم دەکرد بە رق و کینەی رۆحێکی شەکەت ئابلووقەدراوم. هەستم دەکرد لەدایکبووم بۆ دەردەسەری و بێدەسەڵاتی. لە دووڕیانی هۆڵەکەدا، دۆشدامابووم. نە لەوە زێتر دەمتوانی سەیر بکەم، نە هێزی پێم هەبوو ماڵئاوایی بکەم. بە خۆمم دەگووت: ئا لەم سەدە خێرایەدا چەند ناسۆرە کە ئێمە هیچ نین! خۆمان خۆمان بێبەر دەکەین!

ئەم پێشانگایە زۆر لقی لێ دەبووەوە، هەر لقەش خەرمانێک لێکۆڵینەوەی تایبەتی دەدوێت لەسەر جیاوازی جینایەتی، نەژادی کۆمەڵایەتی، زەوتکردنی مافی ئافرەت، دژایەتی کۆمۆنیست و سەرمایەداری، دژایەتی بیناسازی نێوان کۆن و نوێ و تایبەت و ئامادەکردنی فیلم لەسەر پروپاگەندە و کۆتایی تەمەن. هونەرمەندانی پاشکۆی ئەم شۆڕشانە دوو کۆمەڵ بوون. یەکەمیان، خەڵکی رۆشنبیر و بەهەڵوێست بوون کە لە گشت کات و سەردەمێکدا لە دژی دیکتاتۆریەت و فاشیزم راوەستاون، ملکەچی هیچ

> کۆمەڵێک سەرۆک لە مێژوودا، دوژمنی نەژادی مرۆڤ و شارستانییەت بوون، گشت توانا و زیرەکییان بەکارهێناوە بۆ داگیرکردن و وێرانکاری

رژێمێک نەبوون و کارە هونەرییەکانیان وەکو زەنگێک هەمیشە لە گوێچکەی مێژوودا دەزرنگێتەوە. کۆمەڵی دووەمیان، کەسانی خۆپەرست بوون و بەدوای دەسکەوت و ناوبانگدا گەڕاون؛ هەموو توانا و هونەرەکەی خۆیان لە پێناوی سەرۆکەکانیاندا بەکارهێناوە. هیتلەر و ستالینیان، لە شێوەی سێبەری خودا لەسەر زەوی، دروستکردووە. ئەمانە بە درێژایی ۱۰۰ مەتر پەیکەریان بۆ مۆسۆلۆنی دروستکردووە. هەر پاش هەرەسهێنانی دەسەڵاتی سەرۆکەکانیشیان، زۆربەی کارە هونەرییەکانیان بە دەستی خەڵکی زوڵملێکراو و دڵپڕلەدۆزەخ پارچە پارچەکراون و سووتێنراون. هیچ شوێنەوارێکیشیان لە مێژووی هونەردا جێنەهێشتووە.

تابلۆی لەشکرمان و وڵاتمان لەگەڵ رۆحیانەتی ستالیندا ۱۹۳۹، ف. دانی و ن. دۆلگرۆکۆڤ

پەیکەری داس و چەکوش بەدەست، سۆڤیەت ۱۹۳۵، ڤیرەموغینە

کەڵک لەم سەرچاوانە وەرگیراوە:
1- Art and power, Images of the 1930s (Hayward Gallery).
یەکێک لە چاپکراوەکانی هایوارد گەلەری.
2- Art and power, Art monthly, Dec 95-Jan 96/No 192 by Julian Stallabrass.
۳- وەرگرتنی بیرۆکە لە پێشانگاکەوە.

دیدارێکی نێوان نووسەر و سوڵتان

حەمەسەعید حەسەن – سوید

× لە مێژە سەرقاڵی خەباتێکی پێوچانی دژوارم بۆ ئەوەی بە دیداری نوورانییتان شادبم، سوپاس بۆ دڵفراوانیی ئێوە و دەریای ئارامی ئەیووبانەم وا ئەو ئاواتە دێرینەم هاتە دی. هەرچەند دەکەم ناتوانم ئەو شادی و شانازییە بشارمەوە کە لە ئەنجامی هەڵکەوتنی ئەم شاهەلەوە هەستیان پێدەکەم.
- تکایە لە دەرگای باسەکە بدە.

× وەک لە مێژاتان شاراوە نییە گەلەکەمان بە قۆناغێکی گەلێ ئاسکدا تێپەڕ دەبێ. لەم قۆناغە مێژووییەدا کۆمەڵێ ئەرکی گرنگمان بەرەو روو دەبێتەوە. بەپێی بۆچوونی من یەکێکیان کە بایەخێکی تایبەتی هەیە: پشتگیریکردنە لە ئازادیی بیروڕادەربڕین، چونکە کاتی ئەوە هاتووە فێربین گوێ لە کەسانی دیکە بگرین. کەسانێ کە وەک ئێمە بیر ناکەنەوە و...
- بە ئەرکی مەزانە بچۆ ناو باسەکەوە.

× وەک دەزانن کۆمەڵێ گۆڤار و رۆژنامە دەردەچن، بەڵام مایەی داخە هیچ کام لەوانە سەربەخۆ نین و هەر کامێکیان دەگری ئەسپێکە لغاوی لایەنێکی لەدەستدایە. بۆیە ئەگەر بڵندگۆیەکی وایش بێتە ئاراوە کە بەڕاشکاوی بیروڕای خەڵکانی بێلایەن دەربڕێ، ئەوا بە بیری من...
- نیازت نییە ببیتە سەر کۆڵکی مەبەستەکان!

× ئێمە کۆمەڵێ گەنجی پیرۆزین، کە دەتوانم بڵێم سەر بە نەوەی نوێین، یان وەک ناحەزەکانمان دەڵێن: ئەولادی ئەم عەسرە جەنجاڵەین. ئەو نەوەیەی هاوزەمان سەربازیی و پێشمەرگایەتی رژێم و شاخی رەتکردەوە و چاوی بڕییە ئاسۆیەکی دیکە و خۆری رابەڕینی دزراویش ناڕاستەوخۆ هەر لە کەلی ئەو بێشخواردنەوەیەوە سەری هەڵدا. ئێستاش دەمانەوێ هەر درێژە بەو رێبازە بدەین، رێبازێ کە قامچی ئایدۆلۆژیا بڵند ناکاتەوە و بڕیار ناداتە دەستی یەک کەس و مەعریفە کۆنترۆڵ ناکات و لەژێر دەواری خێڵدا هەڵناکا و...
- دیسان ناچارم قسەکانت پێ ببڕم و داوات لێ بکەم، چیت دەوێ بێ پێچ و پەنا ئەوە بڵێ

× ئێمە ئەو نەوە نوێیە پێویستمان بە بڵاوکراوەیەک هەیە جیاواز لەوانەی گەرماوی گۆڕەپانەکەیان قۆرخ کردووە. بڵاوکراوەیەک لە مەڵێک بچێ دوور لە پۆل بخوێنێ و ئاوازێکی نوێ بڵاو بکاتەوە. ئاوازێکی هاوچەرخ کە وەڵامی خواستی سەردەم بداتەوە و چاو لە داهاتوو ببڕێت. راستە ئێمە کەم و زۆر کاریگەرێتیی فۆکۆمان لەسەرە و فۆکۆش وەک دەزانن، بەستەزمانە بە نەخۆشیی ئەیدز مرد. بەداخەوە لە کۆمەڵگای دواکەوتووی ئێمەدا نەک ئازادیی بیروڕادەربڕین، ئازادیی هەست و ئەویندەربڕینیش نییە، بۆیە خەڵکانێکی ناهاوچەرخ ناوونائۆرە دوای کەسانی هۆمۆسێکسوێل (با بلیمەتێکی وەک فۆکۆش بێت) دەخەن. ئێمە گەرچی بیر و بۆچوونی فۆکۆمان لا پەسەندە و گوێ بە هەڵسوکەوتی رۆژانەی نادەین، بەڵام پێویستە ئەوەشمان لە یاد بێ، فۆکۆ بەوپەڕی هۆشیارییەوە هەوڵیدا تا تووشی ئەیدز بێت، بەو مەبەستەی واقیعییانە لەسەر حاڵەتەکە بنووسێ، جێی داخە مەرگ مەودای نەدا و...
- کەسانی کۆنەپارێز بۆ گروپانە هەستی ئاک و ئاستی کۆنەو خەسڵەتی فۆکۆ بە پاژنەی ئاشیلی هەندێ لە منداڵانی ئێمەش دەزانن، لەوە گەڕێ و بە شێوەیەکی کورتکراوە داخوازییەکانت بڵێ

× دەمەویست باسی ئەو پرۆژەیەتان بۆ بکەم، کە لەمێژە بۆتە خولیامان و هەراسانی کردووین، پرۆژەیەک کە زادەی ژانێکی پیرۆزە و ئەگەر دەست بە باڵییەوە نەگیرێ، ئەوا نەک هەر بەئاسانی ناکەوێتە سەر پێی خۆی، بەڵکو دەشێ هەر بە ساوایی ماڵئاوایی لە ئەویندارانی بکات و شەوگاری کوردستان رووناک نە...
- دەتوانی بەکوردی و بەکوردی پێم بڵێی بۆ چی هاتووی؟

× هاتووم داوای ئامێرزی ئاو، دوای خۆراک و پۆشاک، داوای یارمەتی دارایی بۆ ئەو کۆڕییە دەکەم.
- ئێمە لە هەموو بوارێکدا بڕیاری ئامادەمان هەیە. هەر لەسەرەتاوە دژی ئەم سەردانەتم دەزانی و بڕیاریشم دابوو یارمەتیت بدەم. ئێمە هەرگیز هەڵوێستی جوامێرانەی تۆمان لە یاد ناچێت. لەو کاتە ناسکانەدا کە ئێمە بەتەنیا بە شاخەوە بووین، کەسانی تۆ ئاسا جیهانی شاریان لەژێر پێی دوژمندا کردبووە ئاگری دۆزەخ و نەیانهێشتن هەست بە تەنیایی بکەین. بۆیە ئێستا کە دەستی سەوزی چاک و پڕ لە یارمەتیت بۆ درێژ دەکەین، وا هەست دەکەین ئەرکێکی مێژوویی دەدەینەوە و بەرانبەر بەو یارمەتییە هیچ داخوازییەکمان نییە. بەڵام با سەرەڕمی رەخنەکان تەنیا ئاراستەی سنگی لایەنێک نەبێ و هەموان بگرێتەوە. ئێمە هیچ کەسێ هێندە بە پیرۆز نازانین کە جێگەی رەخنە نەبێ و بڕوامان بە بقە و تابوو نییە. ئێمە ئەگەرچی خاوەنی دەسەڵاتین، بەڵام بەپێچەوانەوە سەر بۆ دەسەڵاتی دەقەکانی ئێوە دادەنوێنین. پێمان خۆشە ناوبەناو دەرزی بە ئێمەشدا بکەن و سۆزنشازێتی ئەوانیش بە ئەرکی هەمیشەیی خۆتان بزانن.

ئێمە بە پێچەوانەی ئەوانەوە کە ڤینێکی ئەستووریان لە شیعری حری و عەسکەری فێرا بوو، ئەو شیعرەمان بەلاوە پەسەندە کە خۆی لە کۆت و پێوەندی کێش و سەروا ئازاد کردبێ. ئێمە گەرچی حەز دەکەین قارەمانی چیرۆک گۆڕەپانی شەڕ چۆڵ نەکات و هەڵاتن نەناسێ، بەڵام ئەو نووسەرەمان بەلاوە چاکە لەگەڵ تەجدیددا بوویێت و سەری بۆ تەجنید شۆڕ نەکردبێ و لە سەربازی هەڵاتبێ.
ئێوە دیارە ئەوە دەزانن کە دەبێ خۆتان لە خوێندنەوەی نوێی دەقە ئایینییەکان بە دوور بگرن، چونکە ئەو دەقانە ئاسمانی و پیرۆزن و لە سەرووی رەخنەوەن. ئەگەر سەرکێشێکی سەر بە نەوەی ئێوە ئەو سنوورە هەمیشەییەی بەزاند، ئەوا نابێ چاوەڕێی پشتگیریی ئێمە بێ.

× قوربان بەرانبەر ئەو یارمەتییە کە دڵنیام حاتەمی دەبێ تەنیا ئەو سووکە داخوازییانەتان هەیە؟
- ئێستا بڵێ، بەڵام لە داهاتوودا چاوەڕێی ئەوە لە جوامێرێکی وەک تۆ دەکەین، ناوی راستەقینەی ئەو نووسەرانەمان بۆ ئاشکرا بکەی کە بە ناوی نهێنییەوە، لە ئەشارەزاییەوە، رەخنەمان لێ دەگرن، حەز دەکەم گۆڤارەکەتان وەک زەمانەتێ ئەوان نیشان بدەی، تا لە رێی ئەوە بۆمان بکرێ بیانناسین و بە دیاری و یارمەتی بەسەریان بکەینەوە. ئێمە هەمیشە بەرانبەر نووسەران نەرم و نیان بووین و ئەگەر لەرابردوودا بە شێوەی تووند و تیژ سانەلە لەگەڵ یەک دوواتێکدا کرابێ، ئەوا بێ ئاگاداری من بووە و ئەو مەڵاشی لێی بەرپرسیارە لەمێژە کنتۆرەی پاشگەزبوونەوەی بە کەشکەلانێی شکاندووە.

× بۆ ئەوەی ئیلهام لە جیهانبینیتان وەربگرم، دەتوانم بپرسم فەلسەفەی ژیانتان چییە؟
- فەرزانێک بە مەقەدا چووە کە دەڵێ: "ئەوی گوللە بە رابردووییەوە بنێ، داهاتووی تۆپی پێوە دەنێ" ئێمە وەک ئێوە رابردووی خۆمان رەت دەکەینەوە، و لەوە دڵنیاین، کە رابردوو گوللەباران دەکەین، داهاتوو گوللەبارانمان دەکا.
تۆ چاک دەزانی ژیانی کادیر و پێشمەرگە بە خوارنتی بەری رەنجی کەسانی دیکەوە بەندە. ئەوی پێی شەرم نەبێ ببێتە ئەرک بەسەر شانی کەسانی ترەوە و بەرهەمی ماندووبوونی خەڵکی تر وەک حەڵوا بخوا، لە هیچیش سڵ ناکاتەوە. ئێستا ئەم دیاردە یەکانەکە سەرپای کۆمەڵگای گرتۆتەوە. سەردەمی رۆمانسییەت بەسەرچووە و ئەوەیەکی مفتەخۆر و هەوانتەچی سەری هەڵداوە. ئێمە خۆشبەختانە بە قازانجی بزووتنەوەی لەوەستانەتەهاتووی بەرەوپێشەرەچووی گەلەکەمان سوودمان لەو نەخۆشییە کۆمەڵایەتییە وەرگرتووە و لایەنی بزوێنیشمان لەو دیاردە نێگەتیڤەدا دۆزیوەتەوە و بۆ بەرژەوەندی جۆشدانی کۆمەڵی خەڵک بە گەڕمان خستووە. بەکورتی فەلسەفەی من ئەمەیە: لە تاریکەشەودا بۆ تروسکە دەگەڕێم و گوڵە سیس و ژاکاوەکانیش گەش دەبینم. لە هەر گۆڕێکیشدا بێگەمێ تۆوی بەجێ دەهێڵم. هاوزمان لە گەڵ ئەوەدا خۆم حەشارداوە و چاوەڕێی تێچیری جۆراوجۆرم.

× قوربان ئێوە پێتان چۆنە، ناوبەناو، رەخنەی قووڵ و زانستی لە عەقڵی سیاسی کوردیی بگرین؟
- من دژی ئەوەم، چونکە ئەو رێگەیە بەرەو سەرابێکمان دەبات. ئەوی نیازی رەخنەی لەو جۆرەی هەبێ مانای نیازی هیچ نییە. من پێم خۆشە ئێوە سەبارەت بە شتێک بنووسن کە بوونی هەبێت. کورد کوا عەقڵی سیاسی هەبووە و هەیە تا ئێوە رەخنەی لێ بگرن! ئێمە با لەگەڵ خۆماندا راستگۆ بین: کام سەرکردەی کورد رستەیەکی لە پاش بەجێماوە، بکەوێتە خانەی فیکرەوە؟

× ئایا لە رەخنەکانماندا باسی شتە شەخسی و تایبەتییەکان بکەین. بۆ نموونە: بەو جۆرەی بەڕێزتان لە پەرلەماندا، رۆژی ۱۹۹۲/۹/۱۲ بۆ پووچەڵکردنەوەی پلانە گڵاوەکەی پ.ک.ک تەنانەت باسی ژنەکەی ئاپۆشتان کرد؟
- ئێمە لەبەر ئەوەی خاوەنی ئامانجێکی پیرۆزین، هەر رێگەیە لەو ئامانجە باڵایەمان نزیک بخاتەوە، رێگەیەکی پاک و پیرۆزە. ئێوە جۆگەلەیەکن ئاوەڕووی خۆتانە ملی کام رێ دەگرن، ئەوە گرنگە هەمووتان بڕژێنە سەر هەمان گۆم. گۆمی بلیندی بزووتنەوەی ئەتەوایەتی. ئیدی چۆن دەنووسن ئەوە خۆتان بڕیار دەدەن و بۆ ئێوە هێشتا زەرتەقوتەی سانسۆر سەری لە هێلکەی قازانجی کاڵ و نیشتمان نەجووڵاوە.

× گەورەم ئەگەر رێم بدەی شارەزەردەواڵەی مەسەلەیەکی تریش دەوروورژێنم...
- چاوەڕێم نووسینەکانتان لە ورووژاندنی خەڵکی شارەکاندا دژی ئەیارەکانمان رۆڵێکی بەرچاوی هەبێت. بیووە کاتی دیاریکراوی دیدارەکە دوایی هات. بەڕێزی دارایی چاوەڕێتە.

× قوربان مەرجەکانتان وەکو ئەڵقە دەکەمە گوێم، لای ئێوەم خۆش و هەمیشە خۆم بە...
- ئەوانە مەرج نەبوون – تێبینی بوون. سەرکەوتوو بن

مامۆستا کەمال ڕەئووف: سەرکوتنەکردن، ڕاونەنان و تێرۆرنەکردنی هونەرمەندان لە لایەن دەسەڵاتدارە سیاسییەکانی ناو کوردستانەوە ئاواتمە

ئامادەکردنی:
ئەختەر عەبدوڵڵا شاکر . ئەڵمانیا

کەمال ڕەئووف هەنجیرە، ساڵی ١٩٥٧ لە شاری سلێمانی لە دایک بووە. هەر لە سلێمانی خوێندنی سەرەتایی و ئامادەیی تەواو کردووە. دەرچووی ئەکادیمیای هونەرە جوانەکانە لە بەغدا، بەشی دەرهێنانی شانۆ.
لە ١٩٨٣وە بە مامۆستا لە بەشی شانۆی پەیمانگای هونەرە جوانەکانی سلێمانی بۆ ماوەی سێ ساڵ دامەزراوە. تا بە بڕیاری دیوانی سەرۆکایەتی کۆمار، بڕیاری دەستکێشانەوەی لە کار درا، لەبەر ئەوەی بەشداری مەشقکردنی سوپای میللی (جیش الشعبی) قوتابیان و مامۆستایانی نەکرد. ئەندامی دامەزرێنەری تیپی شانۆی سالارە.
لە ١٩٨٧دا، شانۆ و شاری جێهێشت، ڕووی لە بەرەی شۆڕشی گەل کرد. لە دەمەدەمی ڕاپەڕیندا وەک پێشمەرگەیەکی هونەرمەند و نووسەر بۆ هاوبەشیکردن لە ڕاپەڕینی جەماوەر بەرەو کوردستان گەڕایەوە. لە گەرمەی ڕاپەڕیندا، هاوشانی کۆمەڵێک هونەرمەند، سەرقاڵی دامەزراندنی ڕێکخراوێکی پیشەیی هونەریی سەربەخۆ بوو. پاش جموجووڵێکی زۆر لە ناوەندی هونەرمەندان لە ١٩٩١/٣/٣١دا بڕیاری دامەزراندنی کۆمەڵەی هونەرمەندانی کوردستانیان دا.
لە دامەزراندنی تەلەفزیۆنی کوردستان، کەناڵی سلێمانیدا، تا ناوەڕاستی ١٩٩٣، بەڕێوەبەری تەلەفزیۆن بوو.
بەر لە ٥ مانگ ڕووی کردە هەندەران. ئێستاش وەک زۆربەی هونەرمەندە کوردەکان بە ئاوارەیی لە ئەڵمانیا دەژی.

وەک هونەرمەندێکی شانۆ، شانۆی ئەمڕۆی کوردی چۆن هەڵدەسەنگێنن؟

هەڵسەنگاندن کارێکی گرانە، بەڵام بەش بە حاڵی خۆم، لە دوای گەڕانەوەم بۆ کوردستان لە ڕاپەڕیندا، کاروباری تر دەرفەتی ئەوەی نەدام، وەک ساڵانی پێشوو، سەرقاڵی شانۆ بم. تەنها وەک دەرهێنەرێک کارم لە نووسینێکی خۆمدا کرد بۆ میهرەجانی مۆنۆدرامای شانۆی کوردی، کە کۆمەڵەی هونەرمەندانی کوردستان سازی کرد. بە شێوەیەکی گشتی لە دوای ڕاپەڕینەوە جموجووڵی شانۆ لە کوردستاندا ئەو تاو و گوڕ و شوێنەوارە پیرۆزەی بەر لە ڕاپەڕینی نەماوە و بەرەو لاوازی دەچێت. هەڵبەت شانۆی وەک جموجووڵەکانی تری ناو کۆمەڵ پەیوەستە بە بارە گشتییە سیاسی، کۆمەڵایەتی و ئابوورییەکەوە. هەروەها هۆکاری لاوازبوونیشی زۆرن، ڕەنگە لەم چاوپێکەوتنەدا ماوەی ئەوە نەبێت باسیان لێ بکەین. بەڵنیاییەوە دەتوانم بڵێم زۆر بە کەمی ئەو هۆکارانە ڕووی هونەرمەندان خۆیان دەگرێتەوە. ئەمەش ئەوە ناگەیەنێت جموجووڵی شانۆ بنبڕ بووبێت. کەم تا زۆر، باش تا خراپ، شانۆیی پێشکەش کراوە. بەر لە هاتنی من، بۆ ماوەیەک شانۆی شێر عەلی لە نووسینی فوئاد مەجید میسری و دەرهێنانی ئیسماعیل هەورامی لە سێ شاری کوردستاندا پێشکەش کرا، بەڵام بەداخەوە لە سلێمانی نەیانهێشت بەردەوام بێ و لە دوو شارەکەی تریش بینەری نەبوو. شانۆییەکی سەردەم و بەپێز بوو.

پێش ڕاپەڕین چۆنتان دەبینی؟

تەنیا لە یەک ڕوانگەوە وەڵام دەدەمەوە. شانۆ بەر لە ڕاپەڕین، ئۆپۆزسیۆنی و ڕاستەوخۆترین ئەنگەزی خۆراگری زیاتر و ئەتەوەیی بوو. لە ناوەندی جەماوەرەوە هۆشیارانە و هاوچەرخانە دەدرایەوە بە ڕووی داگیرکەراندا.

لە ١٩٨٧دا چوونە ڕیزی پێشمەرگەوە. ئایا لەو ماوەیەدا تا ڕاپەڕین لەوێ هیچ جموجووڵێکی هونەرییت هەبووە؟

بەڵێ، بە نووسین و کاری هونەری بەشداریم کردووە. بە دەرچوونم لە ژێر دەسەڵاتی ڕژێمی بەعس و دەستپێکردنی قاتوقڕی و هێرشی بەربڵاو بۆ خاپوورکردنی ئاوەدانییەکانی کوردستان، وەک پەناهەندەیەک ڕووم لە ئێران کرد. لەوێش بە هاوکاری کۆمەڵێک هونەرمەندی ئاوارە، بەبێ جیاوازی بیروڕا چەند بەرهەمێکی شانۆییمان پێشکەش کرد، لەوانە: شاڵاوی تاوان، لەسەر کارەساتی هەڵەبجە لە شاری شنۆ. نووسینی شانۆیی مۆیە مەزنەکەی شارەزوور، کە لە زێوە لە لایەن برای هونەرمەند هاوبیرەوە پێشکەش کرا. ویستم بە فیلمێکی سینەمایی هەر لەسەر مەرگەساتی هەڵەبجە بە ناوی شاری تارمایی لە میهرەجانی لاوانی جیهانیدا بەشداری بکەم. لە تەواوکردنیدا بووین، پاش ماندووبوونێکی زۆر دەسەڵاتدارانی ڕژێمی ئێران ئەو هیوایەیان بڕی.

ئەندامی یەکێتیی نووسەرانی کوردیشن، دەتوانیت چەند نووسینێکی خۆتمان پێ بناسێنیت؟

لە ڕووی نووسینەوە، زیاتر لە بوارەکەی خۆمدا، کارم کردووە. لە شاری سلێمانی و هەڵەبجە، تا دەرچووم، پێنج کۆڕی ئەدەبییم لەسەر ڕەخنە، شیکردنەوە، باری سەرنج و هەڵسەنگاندنی چەند شانۆییەکی نووسراو و پێشکەشکراو ساز کردووە. لەوانەش شانۆیی میراتی، بەرەو خۆر، و غۆریلا. تا ئێستا شەش بەرهەمی چاپکراو و پێشکەشکراوم نووسیوە. سیناریۆی فیلمی شاری تارماییشم بە چاپ گەیاندووە. ئێستاش پێنج شانۆی نووسراوی چاپنەکراوم ئامادەیە. دوو نامیلکەی چاپکراویشم هەیە. یەکێکیان، شیکردنەوەیەکی هونەرییە لەسەر شانۆیی ئێرگز و مەرگی هەڵەبجە، کە قادرۆک لە سەقز پێشکەشی کرد. ئەوی تریان، وەڵامدانەوەی ڕەخنەیە لەسەر شانۆیی شاڵاوی تاوان.

وەک دەرهێنەرێکی شانۆ، نیازتان هەیە هاوبەشی کاری هونەریی کوردی، لە دەرەوەی وڵات، بکەن؟

ئەم وڵاتەی، وەک پەنابەرێک، ڕووم تێ کردووە، وڵاتێکی پڕوچری مێژووی و هاوچەرخە. بەر لە هەموو کارێک پێویستم بە فێربوونی زمانەکەیانە تا کەڵکیان لێ وەربگرم. لە هەر شارێکی ئەم وڵاتەشدا ئەو هونەرمەندانەی بەر لە من لێرە دەژین و شارەزاییان پەیداکردووە، داوای هاوکاری و هاوبەشیکردنم لێ بکەن، ئامادەم بۆ هاوکاریکردن. خۆم پێویستم بە کات هەیە، بۆ دۆزینەوەی ڕێ و جێی گونجاو تا سەرکەوتووانە کاری هونەری بکەم.

پاشان لە دامەزراندنی کۆمەڵەی هونەرمەندانی کوردستان کرد، وەک من بزانم، ڕێکخراوی یەکێتیی هونەرمەندانیش لەو دەمەدا لە ئارادا بوو. هۆی هاوبەشیکردنتان لە دامەزراندنی ئەم ڕێکخراوە هونەرییە چی بوو؟

بە لای من و زۆربەی هونەرمەندانەوە، یەکێتیی هونەرمەندان، ڕێکخراوێکی سەربەخۆ نەبوو، هەرچەند خۆشیان بانگەشەی سەربەخۆییان ڕاگەیاند. لە ١٩٨٩دا سەرکردایەتی بەرەی کوردستانی هەوڵی دامەزراندنی یەکێتیی نووسەرانی دا، تا بتوانێت هەموو نووسەرێکی کورد و کوردستانی بگرێتە خۆ. هەرچەند یەکێتیی نووسەرانی تر هەبوو، خزابووە باوەشی یەکێتیی نیشتمانییەوە. هەر لەو ساڵەدا کۆمەڵەی نووسەرانی کوردستان، لە گوندی ڕاژان بە بێلایەنی بە پشتگیری بەرەی کوردستانی دامەزرا. بەر لە ڕاپەڕینیش لەگەڵ یەکێتییە پێشووەکە بوون بە یەک و لە گوندی نۆێ لەسەر میوانداریی پارتی گەل دەستەی بەڕێوەبەری بۆ هەڵبژێرا. لەوێوە وەک ئەندامێکی ئەو کۆمەڵەی نووسەرانە و پاشان یەکێتیی نووسەرانی نوێ، پێشنیازی دامەزراندنی ڕێکخراوێکی هونەریی سەربەخۆم کرد، بەڵام سەختی بژێوی هونەرمەندانی ئاوارە لە ئێراندا نەیگەیاندینە ئەو ئامانجە. هەر بەو هیوا و بیر و بۆچوونەوە، لەگەڵ ڕاپەڕیندا، لە سەرتاسەری کوردستاندا بۆی دەست بەکار بووین.

ئایا ئەم ڕێکخراوە نوێیەتان توانی ئازادیی هونەرمەندانی کورد بە دەست بهێنێت؟

ئەو هەڵەیەی یەکێتیی هونەرمەندان کردیان هەرگیز اوەرگیز ڕێمان نەدا دووبارە ببێتەوە. ڕێشمان بە هیچ لایەنێکی سیاسی ناو بەرەی کوردستانی نەدا باڵ بە سەریدا بکێشن، تا ١٩٩٣. بەڵام بەرفراوانبوونی ڕێکخراوەکەمان بە ئەندازەیەک بوو، لە ڕووی داراییەوە، ئەمان دەتوانی پێویستییە کارگێڕی و هونەرییەکانی بەبێ پاڵپشتیکردن بەڕێوەبەرین. ورده وردەش دەوری کارگێڕی، سەرکردایەتی بەرەی کوردستانی بەرەو لاوازی و نەمان دەچوو، بۆیە لایەنی سیاسی هەبوو دەیویست ئەو هەلە بقۆزێتەوە. منیش، وەک ئەندامێکی دامەزرێنەر و سکرتێری دەستەی باڵای ڕێکخراوەکە، پاش ئەوەی لەگەڵ یەکێتیی هونەرمەندان لەسەر کۆنگرەی یەکگرتن ڕێک نەکەوتین، ڕا یەکەم بەیاننامەی ئەو ڕێکەوتنەمان بڵاو کردەوە، ئیستقالەم دا و دەستم لە کار کێشایەوە.

وەک هونەرمەندێک باوەڕتان بە کامیانە: هونەر لە خزمەتی هونەردا، یان هونەر لە خزمەتی گەلدا؟ ئایا هونەری کوردی تا چ ڕادەیەک لە خزمەتی کورددایە؟

سەردەمی هونەر لە خزمەتی هونەردا بەسەر چووە.
لەلای نەتەوەیەکی وەک کوردی پڕ ئەندێشەی خەرمانەمەرگ، شاڵاوی وێرانکاری و سەرەونگومکردنی هەزارەها خانەوادە و خاوەنی چەندین قۆناغی شۆڕش، چۆن دەکرێت هونەر بە چمکێکی ویژدانانەی شۆڕشگێڕانەوە گرێ نەدرێت؟ شانۆی کوردیش بەرەو ئەوە دەچوو بەرگی خۆماڵیی میللی و کیانی نەتەوەیی بپۆشێت، هەوڵ و تەقەلا و ئەزموونی لەبار و گونجاو و سەرکەوتووانەشی لەسەر توانای داهێنانی هونەرمەندی مامۆستا و ڕووناکبیر ئەحمەد سالار بۆ نرا. وەک لە شانۆیی بەرەو خۆر، نالی و خەونێکی ئەرخەوانی، کاتێک هەڵۆ بەرز دەفرێت و جزیری و وانەی ئەوینەوە لە ڕووی ناوەڕۆک و بابەت و شێوەی هونەریشدا، ئاسۆی هیوای لەدایکبوونی شانۆی کوردیان بەخشی.

خۆشەویستترین بەرهەمی هونەرییت، کە کارت تێدا کردووە، کامەیە؟

هەر کارێک ئەگەر لە لای هونەرمەند خۆشەویست نەبێت، بێگومان، هەڵی نابژێرێت. ئەو کارانەش کە کارم تێدا کردوون هەموویانم خۆش دەوێت. زیاترینیان: بەندی و شێتخانە، وەک نووسەر و دەرهێنەر لە بەغدا. دوژمنی گەل، وەک دەرهێنەر لە پەیمانگای هونەرە جوانەکان لە سلێمانی. سەرەتا لە کۆتاییدا، لە تیپی شانۆی سالار، وەک دەرهێنەر کە تەنیا دوو ڕۆژ بۆ پێشکەشکردنەکەی ئامادە بووم، لەبەر ئەوەی سیخوڕەکانی ڕژێم لە سۆراغکردنمدا بوون و ئەوە بوو شار و شانۆم بەجێهێشت. شاڵاوی تاوان، وەک نووسەر و دەرهێنەر، بە ناوی ئاوارەیی لە شاری شنۆ. ئەمانە و ئەوانی تریش کە وەکو ئەکتەر، دەرهێنەر یان نووسەر بەشداریم تێدا کردوون، هەر خۆشەویستن لام.

ئایا تیپە هونەرییە شانۆییەکان لە نێوان خۆیاندا هاوکاری دەکەن؟

بوونی تیپی هونەری و کۆمەڵ و کۆمپانیای جیاواز لە هەموو جیهاندا کارێکی ئاسایی و یاساییە، هەر یەکەشیان تایبەتمەندێتیی خۆی هەیە، لە کوردستانی خۆشماندا هەروەهایە. کیانی تەبایی و هاوکاری لە نێوان تیپە شانۆییەکاندا بەردەوامە، بە تایبەت ئەگەر کارێکی هونەری پێویستی بە هاوبەشی هونەرمەندانی دوو تیپ هەبێت، بەپێی پێویست هاوکاری دەکەن. نموونەشمان بۆ ئەوە زۆرە، یەکێک لەوانە، تیپی شانۆی زانکۆ، بۆ پێشکەشکردنی شانۆیی شێر عەلی، پێویستیان بە هاوکاری و بەشداری چەند ئەندامێکی تیپی سالار بوو. بە دەم بانگەوازەکەیانەوە چوون و کارەکەش بەسەرکەوتوویی بەڕێوەچوو.

ڕەنگدانەوەی مەسەلەی چینایەتی تا چ ڕادەیەک لە کارە هونەرییەکانتدا ڕەنگی داوەتەوە؟

کۆمەڵی کوردەواری، بە حوکمی ئەوەی کۆمەڵێکی کشاوەرزییە، پێوەندیی تاکەکەسەکانی پتر بە زەویوزارەوە بەستراوە، وەک لەوەی جیاوازییە چینایەتییە بنەڕەتییەکە وەک پێوەندییە ئابووری و کۆمەڵایەتییەکانی دەوڵەتە سەرمایەدار و خاوەنکارگەکان سەر هەڵبدات. گەلی کورد بەر لە ڕاپەڕین بە دوو جۆر دەچەوسێنرایەوە، چەوسانەوە چینایەتییەکە، هەرچەند بە شێوەیەک خنکێنرابوو، زیاتر مرۆڤە هۆشیار و ڕۆشنبیرەکان بەرەنگاری دەبوونەوە. چەوساندنەوەی نەتەوەییش، بووبووە بنەمای گێرمە و کێشەی پلان و هەنگاوە کلاوەکانی دوژمن. ئەمانە بۆ خۆیان دەبوون بە هەوێنی هەموو جموجووڵێکی کۆمەڵایەتی و سیاسی. هونەریش ئەو دیوە ڕوون و ئاشنایە، کە سەرچاوەی خۆڵقاندنی، ژیان و گوزەرانی کۆمەڵە بە گشتی. چەندین شانۆیی بەئاشکرا، پەردەی لەسەر ڕووی ئەو ناکۆکییە نادروستانە هەڵماڵیوە، کە ئەرکەلە کشاوەرزییە چۆن بەردەوام بە دەست یاسای جوتیار و خاوەنزەوییەوە دەناڵێنێت و چۆن ڕەنگیشی لە خووڕەوشتی کۆمەڵدا داوەتەوە. ئەمە لە لایەک، لە لایەکی ترەوە زۆر لە هونەرمەندان لە بیادەکردنی هۆشیاری و بەئاگایی دەربڕینی خۆیان لە زانستی چینایەتی بە دەستکارییەوە چەند کارێکی هونەرییان پێشکەش کردووە، بەڵام نەیانتوانیوە مەبەستی سەرەکی بیرە فەلسەفی و واقعەکە پێکەوە بلکێنن. تەنیا کاری هونەری بووە و بەس.
لەم ڕووەشەوە لە دەقی شانۆییدا لاوازین. ئەمینی میرزا کەریم دەقێکی سادەی لە حەفتاکاندا نووسیوە، بەڵام مەسەلەی چینایەتی لە شانۆدا هەروا ئاسان نییە، شیعارئاسا دەربڕین. لە شانۆیی تەنەکەشدا، فوئاد مەجید میسری، کە لە ڕۆمانەکەی یەشار کەمالەوە وەریگرتووە، لە دەمەدەمی کۆتایی شانۆییەکەدا گرنگی داوە بە دەوری کرێکار لە خۆڕێکخستن و هۆشیارکردنەوەی جوتیاراندا. سەرقافڵەی ئەو بیرە فەلسەفییەشی لە کۆرسێکدا بە شێوە زانستییە ئامۆژگارییەکەی داڕێژراوە. لەگەڵ ئەوەشدا چەند دەقێکی جیهانی لەو ڕووەوە کاری تێدا کراوە، بەڵام بە ڕای من، تا ئێستا نەتوانراوە لە ڕووی هونەرییەوە لە بواری شانۆدا بە ڕوون و ئاشکرا بەرجەستە بکرێت. تەنانەت دایکی مەکسیم گۆرکی و دائرە طباشیر قوقازیەی برێختیش.

لە کۆتایی ئەم چاوپێکەوتنەدا چی بۆ شانۆ و هونەرمەندانی کورد بە ئاوات دەخوازیت؟

داترازاندنی ئەو هونەرمەندانەی خزاونەتە باوەشی لایەنە سیاسییەکانەوە؛ دەوڵەمەندکردنی ئەزموونی نوێ لە شانۆی کوردیدا، پێڕەوکردنی خواستی جەماوەر لە کارە هونەرییەکاندا؛ سەرکوتنەکردن، ڕاونەنان و تێرۆرنەکردنی هونەرمەندانی کورد لە لایەن دەسەڵاتدارە سیاسییەکانی ناو کوردستانەوە.

مامۆستا کەمال ڕەئووف هەنجیرە   تایبەت بە ژینی نوێ

Auto Garmeian گەراجی گەرمیان
ئامادەین بۆ هەموو کارێکی میکانیکی و کارەبایی ئوتۆمۆبیل
MOT یش بە ئەنجام دەگەیەنین.
وەستا ئیسماعیل و وەستا سەردار زۆر دۆستانە و بە زمانی ڕێکوپێکی کوردی مامەڵەت لەگەڵ دەکەن و نرخیان گونجاوە.
Arch 138, Rauenstourt Park
Off King St
Hamarsmith W6 OTQ
Tel: 0181-563 7440

یەکگرتنەوەی هونەرمەندانی کوردستان و ئاوارە لە لەندەن

ڕێبوار فەتاح ـ لەندەن

لە سەرەتای هەشتاکانەوە کە لە زانکۆی لەندەن، قوتابی بووم، بە کنگس ستریتدا تێنەپەڕی بووم، ئێوارەیەکی ساردی بە باران بوو، لە ئێستگەی شەمەندەفەرە زەمینییەکە هاتمە دەر و کەوتمە سەر شەقامەکە، بۆ کنیسەیەک دەگەڕام، دە ساڵێک لەمەوبەر، ڕەنگە کوردت لە جێی وادا بۆ دەرمانیش دەست نەکەوتایە. ئەمڕۆ پێشانگای هونەری لێ دەکەنەوە. بازاڕەکانی کەلوپەل، بەتایبەتی جلوبەرگی گرانبەها، دەفرۆشن. شەقامەکە بەجێی ئەوانە بەناوبانگە کە "نوێخوازانە" بەرگ دەپۆشن و ئارایشت دەکەن.

ژمارەی بیناکەم دۆزییەوە، لە کنیسە نەدەچوو، زێتر بە چاخانە دەچوو. لە چامخانەکەوە سەیرم کرد، چەند دەموچاوێکم ناسییەوە. چوومە ژوورەوە و سڵاوم کرد. لەو هەزاران کوردەی لەندەن، بە هونەرمەندەکانیشەوە، ژمارە ئامادەبووان ئەوەندە کەم بوو، تەوقەم لەگەڵ گشتیاندا کرد.

پاش میوانداریەکی کوردانە لە لایەن خانەخوێکانەوە: ڕێبوار سەعید، زوهرەخان، عوسمان ئەحمەد و عەبدوڵڵا و چەند دۆستێکی دی، دەستم کرد بە گفتوگۆ لەگەڵیان.

دەمزانی هونەرمەندەکانم لە کیس ناچێت، گوتم با جارێ لەگەڵ میوانەکاندا بدوێم.

شێرکۆ قادر: تابلۆکانی ئاکۆ غەریبم بە دڵە، چونکە بینەر زێتر تێدەگات کە مەبەستی هونەرمەند چییە. هەندێکی تریان هونەری تەجریدیان بەکارهێناوە کە خەڵکی ئاسایی تێی ناگات. بەختیار مستەفاش لە تێکەڵکردنی ڕەنگەکاندا زۆر سەرکەوتووە.

سامی ئەڵەم: تابلۆکان چرۆیرن لە جێیەکی گچەکەدا کۆکراونەتەوە. کەمێک گرانە بۆ چاو. تابلۆکەی سەروەت ئەنوەر (کارا) دەروازەیەکە بۆ پێشانگاکە، ڕەنگەکانی کوردین. تەعبیر لە دەروێش عەبدوڵڵای دەقۆزن دەکات."

ئەمجا لە هونەرمەندان چوومە پێشەوە. ڕێبوار سەعید پێشانگاکەی ڕێکخست بوو لێم پرسی: ئامانج لە ڕێکخستنی پێشانگاکە چێ بوو؟

ڕێک خستنی هەر پێشانگایەک هەڵبەت بۆ مەبەستی گەیاندنی پەیامێکە، پەیامی ئەم پێشانگایەش خستنە رووی بەشێک لە هونەری هاوچەرخ و هاودەنگ بوون بوو لە نێوان هونەرمەندانی وڵات و هونەرمەندانی ئاراوگە کە هەریەک لە دیدو تەجرەبەی خۆیەوە پەیامی ئاردبوو. لە لایەن هەڵسەنگاندنی هونەریشەوە ئەو کەسە شارەزایانەی سەردانی پێشانگاکەیان کردبوو ئەو ڕاستیەیان بۆ دەرکەوت کە ئەم تابلۆیانە بەراستی تابلۆن، هونەرن، وەک هەر هونەرێک میللەتانی کە.

هونەرمەندێکی زۆر بەشدارن، پەیوەندییەکانت چۆن دامەزراند؟

ساڵی ١٩٩٣-١٩٩٤ سەردانی وڵاتم کردەوە، هەر لەو سەفەرەدا توانیم کاری هەندێک لە هونەرمەندان بە نیازی کردنەوەی پێشانگاو بڵاوکردنەوەیان لە بڵاوکراوە کوردییەکانی ئەورووپادا لەگەڵ خۆم بهێنم بۆ لەندەن. پاشانیش هەندێک لە هونەرمەندانی وڵات، لە ڕێگەی ئەو کوردانەی کە سەفەری وڵات دەکەنەوە، کارەکانیان بۆ ڕەوانە کردین. بە نیسبەت پەیوەندییەکانی وڵاتانی ئەورووپاوە دیسان لە ڕێگەی تایبەت و پەیوەندیە هونەرییەکانەوە لە وڵاتانی وەک هۆڵەندا، سوید، دانیمارک، کەنەدا و نەمسا پێشانگاکە ڕێکخرا.

چی لێرە فێر بوین؟

دەنگە هاوبەشەکان دەتوانن دەنگی خۆیان بە خەڵکی بگەینن بێ ئەوەی تایبەتمەندێتی و کەسایەتی خۆیان ون بکەن و بتوێنەوە لەناو دەنگ و ڕەنگەکانی تردا.

ئەوەش جوانییەکی ترمان پێ دەبەخشێت کە وێڕای جودایی دیدو بۆچوونەکان دەکرێت. هەموو یەک دەنگ بێت بۆ پاڵپشتی ئامادەگی جوانی، ئاشتی و بونیادەکانی ئینسانی کورد.

پرۆژەی داهاتوو

پرۆژەی داهاتوو پەیوەستە بەو پشتیوانیەی کە لە لایەن ڕێکخراو کۆمەڵگا کوردیەکانەوە دەیکەن: هەر چەندە بۆ پرۆژەی داهاتوو لەگەڵ بنکە کوردیەکان باسێکمان کردووە کە بتوانین هەموو ساڵێک جگە لە پێشانگای تاکە کەس، پێشانگایەکی هاوبەش بۆ هونەرمەندەکانی وڵات ڕێک بخەین.

هەوڵ و توانای هونەرمەندان لەو چوارچێوە داخراوە دەرباز بێت و ئاسۆیەکی بەرفراوان تر باوەشیان بۆ بکرێتەوە و خەڵکانی هەندەران ئاگادار بن لەوەی هونەرمەندانی کوردستان چ جۆرە شێواز، تەکنیک و پەیامێکیان پێ یە.

بتوانرێت هونەری ئەورووپا بگەیەنیە کوردستان. هونەرمەندان، هونەر دۆستان ئاگادار بن لە پرۆسەی هونەری هاوچەرخ یان لە بەشێک ئەو پرۆسەیە. بۆ ئەم مەبەستەش توانیمان پەیوەندیەک لەگەڵ زانکۆی میدلسێکس Middles-ex و پەیمانگای هونەرە جوانەکانی کوردستان ڕێک بخەین تا هەموو ساڵێک بەرهەمی هونەری قوتابیەکانیان بچێتەوە بۆ کوردستان و پێشکەش بکرێت. هەروەها بەرهەمی قوتابیانی پەیمانگاکانی وڵات بێتە لەندەن و لەڕێگەی زانکۆی Middlesex وە لەکەلەری تایبەتی خۆیدا پێشکەش بکرێت.

خۆشبەختانە بەڕێوەبەری بەشی هونەری ئەم زانکۆیە لەم ماوەیەدا بەرهەمی خۆیی و ٣٢ بەرهەمی گرافیک، هەڵکۆڵینی سەر تەختە، لانیتۆ، زینگ و سکرینی لەگەڵ نامەیەکدا ڕەوانەی پەیمانگاکانی کوردستانی کردو و هاوکاری خۆیانی دەربڕی بۆ بەردەوامی پەیوەندیەکانیان.

بەنیازین لەگەڵ هەمان زانکۆ و چەند ڕێکخراوێک هونەری و ئینسانی فرنسی دا پرۆژەی کردنەوەی مۆزەخانەیەک لە کوردستان ڕێک بخەین: بە پشتیوانی ئەو زانکۆ و هەڵبەندە هونەریانە داوا لە هونەرمەندانی ئەورووپا بکرێت هەریەک تابلۆیەک پێشکەش بکات بە مۆزەخانەی ئەو میللەتەی ناوی لەسەر نەخشەی ئەم دنیایە وا نییە. کە کوردستانە.

دەتوانین سەدان هونەرمەندی ئەورووپی بە کوردستان بناسێنین سەدان هونەرمەند بکەینە دۆستی وڵاتەکەمان.

پرۆژەیەکی تایبەتیش بە یادی هەڵەبجە پلان کراوە: بتوانین هەموو ساڵێک پێشانگایەک بۆ ئەو یادە ڕێک بخەین، ئێستا خۆم کار لەو پرۆژەیەدا دەکەم بە کێشانی پێنج هەزار پورتریەت: هەر شەهیدێک ئامادەگی خۆی دەبێت لە پێشانگاکەدا، پێنج هەزار شەهید، پێنج هەزار پۆرترێت، پێنج هەزار مۆلە.

عوسمان قادر دەربارەی پێشانگاکە وتی: "تەنیا چالاکییەکە، تاقیکردنەوەیەکی گەورەی هونەری نییە کە هەموو پێکەوە یەک شێوازمان هەبێت و پێکەوە کارمان بۆ کردبێت. ئەمەیان لای من زۆر گرنگە."

– ئەوە چۆن دەکرێت؟

"بە هاوکاریکردنی ئەو کۆمەڵە هونەرمەندەی کە لەیەکەوە نزیکن.

دەستەیەک لە هونەرمەندانی ئەمڕۆ و یەکیەکی پاشەرۆژ لە پێشانگاکەدا

میوانەکان لە تابلۆکان دەڕوانن

کامێرای ژینی نوێ

دەتوانین کۆ ببینەوە و کاری بۆ بکەین. هەڵبەت ئەمە کەمکردنەوەی ئەم پێشانگایە نییە، ئەمیش بایەخی خۆی هەیە، چالاکییەکی هونەری چاکە.

عەبدوڵڵا ڕەسوڵ بە دوو دەرخەتی کێشراو لە دوو تابلۆدا بەشداری کردبوو. یەکێکیان لە وێنەیەکی فۆتۆگرافەوە نزیک بوو، ئەوی دیان گەڵا و لقەکانی شێوەی ئەندازەییان هەبوو. ڕەنگەکانیشیان لەیەکەوە نزیک بوون ـ خەمبار بوون. وتی: "من خۆم حەز لە ئێکسپرێشنیزم (التعبیریە) دەکەم. ڕەسمەکەم شێواندووە تا لە واقعێکی زانستیانە نەچێت. جاران وەک واقع ڕەسمم دەکرد."

– لە یەک دەچن!

"بەڵێ، لە ڕووی ڕەنگ و دروستبوونەوە وەک یەکن."

– ئەی ڕات بەرانبەر پێشنگاکە چییە؟

"تەعبیر لە بیروڕای نەتەوەی کورد دەکات – لە بیرکردنەوەدا جودان. هەندێکیان زێتر کاریگەریی واقعی کوردیان لەسەرە و هەندێکی دیش، واقعی دەروونییان زاڵە. زۆر لە تابلۆکانیش تاقیکردنەوەیان پێوە دیارە. ئێدایە هێشتا لە کارەکەی ڕازی نییە.

– پێشانگاکە بە هەنگاوێکی نوێ دادەنێیت؟

"لە هونەری کوردیدا زۆر نوێ نییە. نوێییەکەی لەوەدایە کە هونەرمەندەکان نوێن لە بواری هونەردا. دڵخۆشکەرە چەندین هونەرمەند دەیانەوێت شوێنپێی خۆیان بکەنەوە لە جیهانی هونەردا. لەو بڕوایەشدام بەردەوام دەبن. لەمەوبەر ئەوەندە هونەرمەندمان نەبوو."

– جودایی دەبینیت لەنێوان هونەری هونەرمەندانی کوردستان و هەندەراندا؟

"جوداییەکی وا نابینرێت، چونکە لە کوردستان دەژیت ئاگاداری باری هونەری جیهانیت. ئێمەی هەندەرانیش مۆشمان لە کوردستانە. تێکەڵاویی بەردەوامە."

– ئایا هونەری کوردی دەبینیت یان هونەرێکی جیهانی؟

"هونەر وەک یەکە. ئەمڕۆ جیهان بەیەکەوە بەستراوە، هونەریش لە یەک دەچن. میدیاش، بە هەموو شێوەکانیەوە، دەوری لەو یەکگرتنەی جیهاندا، کاریگەرە."

– جێی هونەری کوردی لەجیهاندا چۆن دەبینیت؟

"ئەوەتەی ئاوارەم باوەڕم بە هونەری کوردی زێتر بووە، بۆم دەرکەوتووە ئێمەش لە ئاستی هونەرمەندانی جیهانیدایین. بەداخەوە، هونەرمەندی کورد، لە کوردستان و هەندەران، ئارام نییە و بێدەرامەتیشە. من لێرە کار دەکەم بیرم لە کوردستانە، ئەوی لە کوردستان کار دەکات بێدەرامەتە، ناتوانێ کەلوپەلی ڕەنگکردن بکڕێت. ئێمە لە ئەورووپاییەکان دەوڵەمەندترین لە دەربڕیندا، بابەتمان گەلێک زۆرترە."

وەلید مستەفای هونەرمەند، لە پێشانگاکە بەشدار نەبوو، بۆ بینین هاتبوو، وتی: "پێشانگاکە گەر نوێکارییەکی تێدا بێت بەشداربوونی چەندین کاری هونەری جودایە. دەنا هەنگاوێکی هونەری نوێ نییە."

– لە پێشانگای داهاتوودا حەز دەکەیت چی تر ببینین؟

"جێگاکە لەبەر بێدەرامەتی بچووکە. حەزم دەکرد هەر هونەرمەندەی بە چەند تابلۆیەک بەشداری بکردایە تا لە هونەرەکەی باشتر بگەین. دڵشاد بووم کە لێرە چەندین هونەرمەندی لاوم ناسی کە لەمەوبەر ناویانم نەبیستبوو."

– ئەوەیەکی نوێ لە هونەرمەند لە پێگەیشتندایە. پەیوەندی ئێوە، وەک ئەوەی پێشوو، بە ئەوەی نوێوە چۆن دەبینن؟

"پەیوەندییەکە لەوەدا دەبینم کە هەردووک نزیکن لە شێوازێکی هونەری، شێوازێکی ئەورووپایی."

– مەبەستت لەوەیە کە ئەمڕۆ لەجیهاندا شێوازێکی هونەری زاڵە!

"بەڵێ، چونکە جیهان، بە یارییەی میدیا، بووە بە یەک. هونەر داینەمۆکەی لە ئەورووپایە، لێرەوە دەردەچێت و دەگاتە کوردستان."

– ئایا تایبەتمەندیی کوردی پێوە دیار نییە؟

"پرسیارێکی زەحمەتە. بۆ نموونە سەیری ئەم تابلۆیە بکە دەتوانێت بڵێت کوردییە یان ئەمریکایی لاتینییە. هەر تابلۆیەک بگرە لەوە دەچێت کوردی، عەرەبی، هندی، فارسی... تاد بێت. هونەر کۆسیدارە: زمانێکی تەسکی جیهانی هەیە. لەبەرئەوە سیفەتە نەتەوەییەکانی دەسڕدرێتەوە. تابلۆ، تەنێکی لاکێشی، بە دیواردا هەڵدەواسرێت. ئەمە دیاردەیەکی ئەورووپاییە. ئەوی دەمێنێتەوە: دیاردەی خۆت لە باکگراوندا دەنەخشێنێت. دیاردەکەش بابەتە، ڕەنگە، توخمی مێژوویی و زەخرەفییە. جوانی هونەر خۆی لەوەدایە کە دیاردەیەکی جیهانییە."

یەکێک لە تابلۆکان لە گشت ئەوانی دی جودا بوو. زێتر سێ دایمێنشن بوو، ڕەنگەکانیشی کاڵ، بەڵام گەش، بوون. تابلۆکە لە کۆت و زنجیری چوارچێوەش خۆی ڕزگار کردبوو. بە زوهرەی مفتیزادەم گوت: تاکە تابلۆکەت لە پێشانگاکەدا، لە گشت ئەوانی تر جودایە.

"هەر بیرێکی جوان دێتە مێشکمەوە بە هونەر دایدەڕێژم. ئیدی لام گرنگ نییە لە کاری هونەرمەندانی تر بچێت. هونەر نابێ بوەستێت گەر لە هونەری هونەرمەندان نەچوو. خۆم حەزم لە پەیکەرتاشینە، بەداخەوە، لەبەرئەوەی کە دەستم بە ئازارە بۆم بە ئەنجام ناگەیەنرێت. جا لەبەرئەوە پەیکەرتاشیم گواستۆتەوە سەر تەختی تابلۆکان: هەردووکیانم تێکەڵ کردووە. ئەو ستراکچەر و ڕەنگەی لە تابلۆکەدا بەکارم هێناوە بە میتاڵ دەچێت. کە سەیری دەکرێت وەک میتاڵ دێتە بەرچاو. چاو دەخەڵەتێنێ. بەڵام خۆی لە بۆیە، گەچ و مادەی سووک دروستکراوە. جوداییەکەی تابلۆکە لەوەدایە پەیکەرتاشی و ڕەنگکردنم لە یەک داوە."

ئایا هونەرمەندانی تر کاری لەم چەشنەیان هەیە؟

"نەمدیوە. ئەشم خستووەتە چوارچێوەوە. حەزم کرد ئازاد بێت. هونەرمەند حەز دەکات هەموو کارەکەی بە بیری خۆی بێت. گەر چوارچێوەی هەبووایە، هەستم دەکرد، زینداتی دەکەم."

– لە تابلۆی پێشانگاکە کامیانت لا پەسەندە؟

"لە کاری هونەریدا حەز دەکەم کە سەیرت کرد هەست بە تێکسچەرەکەی بکەیت، تەخت نەبێت. ڕەنگەکانی کارەکەی سامان کەریم دەمخاتەوە بیر کوردستان. لە کوردستان لە دایک بووم. ڕەنگە هۆی ئەوەش بێت کە زۆربەی کارەکانم ئەبستراکتن."

– ئەوە کاریگەری لە کارە هونەرییەکاندا هەیە؟

"دەوروبەر کار دەکاتە سەر هونەرمەند. من لە دیهاتی کوردستاندا نەژیاوم، ناتوانم بیانهێنمە ناو کارەکانمەوە."

– هەڵبەت تێکەڵبوونت بە کۆمەڵگای کورد کاریگەرە لەسەر کارەکانت؟

"بەڵێ هەموو جارێ باسی ئەوەم کردووە کە ڕەنگەکانی من ڕەنگی کوردستانن. تەکنیکەکەم یەکێیەکە، بەڵام ڕەنگەکان سەر بەو تەکنیکە نین."

کەریم ڕەشید بەشداری پێشانگاکەی کردبوو، لێم پرسی:

– چ نوێکارییەک لە پێشانگاکەدا دەبینرێت؟

"ئەمە پێشانگایەکی نوێیە کە یەکەم جارە لە کوردستانەوە کاری هونەرمەندان کۆکراوەتەوە و نیشان دەدرێن. دەنگ و جێژی کۆمەڵێک هونەرمەند لە یەک هۆڵدا جێی دڵخۆشییە. هەڵبەت ئەوە نییە دەروازەیەکی نوێی لەسەر هونەری شێوەکاری کردبێتەوە، دڵخۆشکەرە کەسێ دەزگای کوردی لەندەن دەرگای یارمەتیان کردۆتەوە."

– پێشنیاری بەرەوپێشچوونت چییە؟

"ئەم کەنیسەیە جێگای پێشانگای بە کۆمەڵ نابێتەوە، پێویستی بە هۆڵ و ڕووناکیی تەواوە. بۆ چێژوەرگرتنی هونەری، چاو وەکو ڤیدیۆکامێرایەک وایە، پێویستی بە چوونەپێشەوە و گەڕانەوە بۆ دواوە هەیە. نەک هەڵواسین بە لادیوارێکی بارێکدا، هەموو درێژایی دیوارەکەش ١٠٠ مەترە.

کۆکراوەیەک لە هونەرمەندانی کوردستان و ئەورووپا. هونەرمەندی بەتوانامان هەن کە بەشدار نین، هەندێکیش بەشدارن، بەرهەمە چاکەکانیان نین.

– پێشانگای داهاتوو چۆن بێت؟

"دەزگا کوردییەکان ڕێکەوتن، پلانی ساڵانەی بۆ دابنێن، پەیوەندی لەگەڵ کۆمەڵەی هونەرمەندانی کوردستان، ئەورووپا، کەنەدا و ئەمریکا بکەن. بە هۆی دەزگا ڕاگەیاندنەکانەوە داوا لە گشت هونەرمەندان بکرێت بەبێ جیاوازی. ئەرکی گواستنەوە و چوارچێوە و کەتەلۆگ و هۆڵەکە لە ئەستۆ بگرن. داوا لە ڕۆژنامەنووسە بیانییەکان بکەن ئامادەی پێشانگاکە بن. لەو باوەڕەدام ئەمە کارێکی زۆر گران نەبێت، ئەرکێکی ڕاستەقینە و پیرۆزی ڕۆشنبیری و کولتووری کوردییە. پاشان لیژنەیەک لە هونەرمەند و هونەردۆستان کۆ بکرێنەوە، بە گیانێکی دڵسۆزی و دیموکراتیانە، باس لە شوێن و کات و جۆری کەتەلۆک بکرێت. کاری بەکۆمەڵ کارێکی سەرکەوتووتر دەبێت. کاری تاکەکەسی میتۆدێکی کۆنە، تەنیا لای خەڵکی خورهەڵاتی باوی ماوە ئەوانیش ئەزانن بە کۆمەڵ باشترە، بەڵام ڕەچاوی ناکەن."

شەو درەنگی کرد، پاسەوانی کنیسەکە کرینیە دەرەوە. ئێمەش بۆ پەرداخێک بیرەی سارد بەکۆمەڵ بەرەو بارەکەی ئەوبەر کشاین. ئەوێشمان بە باسی هونەر ئاوەدان کردەوە.

بەرەو گەردەلوولی جوپیتەر

شوان حەمە حەسەن ـ لەندەن

لەدوای ٥٧ خولەک، کەشتی گالیلۆ دواهەناسەی مەرگ و بێدەنگی هەڵکێشا: بوو بە یەکەم پارچەی خاکی زەوی کە تێکەڵ بە هەوا و خاکی جوپیتەر ببێت. هەڵبەت ئەو زانیاریانەی کە لەو ماوە کورتەدا بۆ کەشتی گالیلۆی دایکی نارد (کە لە خولگەیەکدا بە دەوری جوپیتەردا ئەسووڕێتەوە) بیروباوەڕ و تیۆری سەدان ساڵی زاناکانی دەربارەی گەورەگەڕۆکی گازی (جوپیتەر) گۆڕی، سەدان پرسیاری تری هێنایە کایەوە کە وەڵامدانەوەیان پێویستی بە تیۆری نوێ هەیە.

داستانی گالیلۆ هەر لەسەرەتاوە تا کۆتایی دراماتیکە: هەر لە سەرەتای هەڵدانیدا ناراستەیەکی هەڵەی گرتەبەر، ئەنتێنا سەرەکییەکەشی لە کار کەوت، ناچار بوو بە ئەنتێنا بچووکەکەی زانیارییەکانی بەرەو زەوی بنێرێت. ئەویش لەسەر حیسابی کات، چونکە تواناکەی زۆر کەمە: زانیارییەکان دەبێ لەپێشدا لەسەر کاسێتێک تۆمار بکرێت، پاشان هەر کە هەلی پەیوەندیکردنی بە زەوییەوە بۆ هەڵکەوت، ئەوجا زانیارییەکان دەنێردرێت. کەشتیی دایک بۆ ماوەی دوو ساڵ وەکو مانگێکی دەستکرد بە دەوری جوپیتەردا ئەسووڕێتەوە.

کەشتی گالیلۆ کە داستانی پڕ لە زانیاری جوپیتەر تۆمار کرد، لە ١٩٨٩/١٠/١٢ لە لایەن شەتڵ ئەتلانتیس (Shuttle Atlantis)ەوە بەرەو بۆشایی هەڵدرا پاش شەش ساڵ. گالیلۆ لە ١٩٩٥/١٢/٧ دا دوای ٥ مانگ جیابوونەوەی لە کەشتیی دایک، بەرەو جوپیتەر بە خێرایی ٤٨کم/ چرکە لە کەمەرەی هێڵی یەکسانی جوپیتەر (Equator)دا ٦,٦ باکوور، ٤,٤ رۆژئاوا نیشتەوە. زاناکان ئەم ناوچەیەیان هەڵبژارد، چونکە بڕوایان وایە کە ئەم بەشە لە جوپیتەر باشترین نموونەی هەموو جوپیتەرە-مشتێک بڕی خەرمانێکە. هەرچەندە گۆی جوپیتەر بە کەمەرەی هەوری جودا لەیەک دەورەدراوە: هەر یەکەیان ئاراستە و خێرایی جودای خۆی هەیە.

ئەنجامی لێکۆڵینەوەی زانیارییەکانی گالیلۆ کە لە جوپیتەرەوە بە زەوی گەیشت، لەم دواییەدا، تەواو بوو. دەرکەوت کە پێکهاتەی جوپیتەر پتر لە پێکهاتەی خۆر دەچێت، تا لە پێکهاتەی هەسارەیەک (planet).

لە ناوچەی چوونە ناو هەوای جوپیتەرەوە نە تەنیا ئەو سێ چینە هەورەی کە زاناکان چاوەڕوانیان دەکرد بەدی نەکرا، بەڵکو هەورە تەنکەکانیشی، هەروەک پێشتر دەرکەوتبوو، بە گشتی بێ ئاون. لە زانیارییەکانی کەشتیی بۆشایی

زانیاری	کەشتی گالیلۆ	کەشتی دایک
کێش	٧٤٤ پاوەند	٢ تەن
بەرزی	٢٤	١٥ پێ
توانای کارەبایی	٧٣٠ وات	٤٨٠-٥٧٠ وات
ئامێری زانستی	٦	١٠

فۆیجەر (Voyger)ەوە لێکۆڵینەوەی کاریگەری خۆپیداکێشانی کلکداری شوماکەر-لیڤی ٩، (کە لە تەمموزی ١٩٩٤دا، کەوتە هێزی راکێشانی جوپیتەریەوە، بوو بە ٢٢ پارچەوە، پارچەکان یەک لەدوای یەک، لە کاتی جودادا، وەک رۆکێتی ئەتۆمی، لە جوپیتەریان دا).

هەوای جوپیتەر خەستتر و گوری باش تێیدا توندترە لەوەی کە چاوەڕوان دەکرا. گالیلۆ پشتێنەیەکی تیشکاوەری بەدی کرد کە لە ئەڵقە پڕ لە خاک و خۆڵییەکەی جوپیتەرەوە تا لوتکەی هەورەکانی دەکشێت و ١٠ جار لە پشتێنەی تیشکاوەری زەوی بەهێزترە، تا ئێستا نازانرێت کە سەرچاوەی ئەم پشتێنە وزە زۆرە چییە.

لەگەڵ چوونە ناوەوەی گالیلۆ بۆ ناو ئەتمۆسفێری جوپیتەر، یەکەم بەشی سەرەوەی هەوای جوپیتەر لە دەستی گالیلۆ دەرچوو، چونکە داتاکۆکەرەوەی هەوا، ٥٢ چرکە درەنگتر کەوتە کار. هاوکات، یەکەمین سەرسووڕهێنەری تۆمارکرد: ئەویش نەبوونی هەورە لەو بەشەدا. لە بەرزییەکەوە کە پاڵەپەستۆکەی ١/٣ بارە (زەوی=١بار) کەشتییەکە چینێکی هەوری ئەمۆنیای بەدی کرد کە بە سایرۆس دەناسرێت. لەژێر هەوری سایرۆسدا، چینێکی تری هەوری ئەمۆنیۆم هایدرۆسۆلفیادی (NH4SH) بەدی کرد کە خەستییەکەی وەک خەستی تەمومژی سەر زەوییە، بەڵام زۆر بە کەمی بارستە هەوری کیومیولاسی بەدی کرد کە چاوەڕوان دەکرا. لە خوارووتردا زاناکان چاوەڕێی بەدیکردنی هەوری ئاودار بوون، بەڵام هیچ بەدی نەکرا جگە لە ناوچەیەکی تا ڕادەیەک بێ هەوری گەرم و وشک کە هیچ ئاسەوارێکی بەفر یان هەڵمی ئاوی تێدا بەدی ناکرێ.

بێئاوی لە هەوای جوپیتەردا سەرسووڕهێنەر، بگرە مایەی دڵتەنگییە لە پێکهاتەی ئەتمۆسفێرییەکەیدا.

زاناکان چاوەڕوانیان دەکرد کە جوپیتەر پڕ بێت لە مادەی ئاو، ئۆکسجین، کاربۆن، هیلیۆم و نیۆن...تاد، بەڵام بۆیان دەرکەوت که پێکهاتەی جوپیتەر پتر لە پێکهاتەی خۆر دەچێت. زاناکان لەمەوە ئەوە فێر بوون کە چۆن جوپیتەر و گەورەهەسارە گازییەکانی تر دروست بوون.

پێش گالیلۆ، دوو تیۆری جودا لە پێکهاتەی جوپیتەریان دەکۆڵییەوە: یەکەمیان: پێی وابوو جوپیتەر لە هەمان مادە پێکهاتووە کە خۆری لێ دروست بووە، بەڵام لەبەر کەمی بارستایی، پێش ئەوەی ببێت بە ئەستێرە و کارلێکردنی ئەتۆمی ئەنجام بدات، لە ئەشونما وەستاوە.

دووەمیان: پێی وابوو کە جوپیتەر پێش ٤,٥ بلیۆن ساڵ لە خاک و خۆڵی مادەی سەرەتایی (Planetasimal) بە هەمان شێوەی زەوی دروست بووە، هەڵبەت لە بەشێکی ساردتری کۆمەڵەی خۆردا کە زێتر مادەی کاربۆنی تێدایە.

کەشتیی گالیلۆ راستیی تیۆری یەکەمی سەلماند: جوپیتەر وەک خۆر پێکهاتووە. ئەوەش جێی سەرسووڕمانی زاناکان بوو، زۆربەیان بە تیۆری دووەم باوەڕدار بوون.

پێکهاتەی جوپیتەر نەبوونی دیاردەیەکی تری، کە زاناکان زۆر بەدڵنیاییەوە چاوەڕوانیان دەکرد، پیشان دا. ئەویش مۆلیکیولی ئۆرگانی ئاڵۆز (Complex Organic Molecules) کە هۆکەی دەگەڕێتەوە بۆ کەمیی هەورەبرووسکە.

"ئێمە ترانسیستەرێکی رادیۆیی ئاڵۆز و سەختمان دروست کرد، بەو هیوایەی کە بتوانین هەورەبرووسکەی جوپیتەر پێ دیاری بکەین" لۆلانزیرۆتی، لێپرسراوی کەشتیی گالیلۆ، رایگەیاند. کەشتیی فۆیگەر رێنەی هەورەبرووسکەی گرتووە لە بەشی تاریکی (شەوی) جوپیتەردا، هەر بۆیە توانای ترانسیستەری رادیۆی گالیلۆ بە جۆرێک بوو کە دەیتوانی برووسکەیەک لە دووری ١٠ هەزار کم لە خۆیەوە هەست پێ بکات. هەرچەندە کەشتییەکە ژمارەیەکی زۆری برووسکەی تۆمار کرد، بەڵام رێژەی لەچاو برووسکەی زەویدا ٣-١٠ جار کەمتر بوو.

کەشتییەکە لەدوای کردنەوەی پەرەشووتەکەی بە خێرایی ١٦٠کم لە سەعاتێکدا زۆر بە نەرمی ئەهاتە خوارەوە، لەگەڵ هاتنەخوارەوەیدا پەیتا پەیتا زانیاری بۆ کەشتیی دایک دەنارد.

لەگەڵ هاتنەخوارەوەیدا تووشی رەشەبای زۆر بەهێز دەبوو کە وەکو گێژەڵووکەی سەرزەوی وابوون. بای جوپیتەر وا دەردەکەوێت کە لە گەرمای قووڵایی ناخی جوپیتەریەوە هەڵبقوڵێ. زاناکان ئەوەیان چاوەڕوان دەکرد کە لە زەویدا روو دەدات: تا بەرەو قووڵایی جوپیتەر دابەزێت خێرایی با کەمتر بێ، بەپێچەوانەوە، خێرایی با لەسەر لوتکەی هەورەکانی جوپیتەریەوە لە ٣٦٠کم/سەعات زیاد بوو بۆ ٥٤٠کم/سەعات. دوایین پێوانە کە گالیلۆ تۆماری کرد. لەم جێیەدا کەشتییەکە گەیشتە قووڵاییەک کە پاڵەپەستۆی ٢٢ باری پیشان دەدات (قووڵایی ٢١٠م لەژێر دەریای زەویدا) لەگەڵ گەرمی دەورووبەری ١٤٩س (٣٠٠ف). هەر بە هۆی ئەم گەردەلوولە سەخت و ئەو پاڵەپەستۆ بەرزەوە، کەشتیی گالیلۆ دوای ٥٧ خولەک لە ئەنجامدانی کارەکەی کۆتایی پێ هات ـ بێدەنگ بوو.

چارەنووسی دوایی گالیلۆ چۆن بوو کەس نازانێت. تەنیا باوەڕ وایە کە تا ماوەی سەعاتێکی تریش پاش بێدەنگبوونی بەردەوام بووبێ لە چوونەخوارەوەدا، پێش ئەوەی پاڵەپەستۆی زۆر سەختی جوپیتەر پارچە پارچەی کردبێت.

کەشتیی گالیلۆ کۆتایی پێ هات، بەڵام کەشتیی دایک تەنیا لەسەرەتادایە: لە مانگی مارتی رابردوودا مەڵبەندی چاودێریکردن فەرمانیان دا بە ماتۆڕی کەشتییەکە بۆ گۆڕینی خولگەکەی بۆ خولگەکەیکی نزیکتر لە جوپیتەریەوە.

لە کۆتایی مانگی ئەپریلدا پرۆگرامێکی نوێی کۆمپیوتەر کە دەست بەسەر فرینیدا دەگرێت، تا ناوەڕاستی مانگی مایس تاقیکردنەوەی لەسەر ئەنجام درا. لەدوای ئەمە کەشتییەکە ئامادە دەبێ بۆ لێکۆڵینەوەی مانگەکانی جوپیتەر. یەکەم نزیکبوونەوەی لە مانگی گانمید لە ٢٧ی ئەم مانگەدا ١٩٩٦دا ئەنجام دەدا. تا ئەو کاتەش زاناکان بەپەرۆشەوە چاوەڕوانی سەرسووڕمانی نوێن کە کەشتی گالیلۆ پێیان ڕابگەیەنێت.

مایگرین ـ ژانی لایەکی سەر

د. ئاری دین ـــ لەندەن

پێناسە کردنی نەخۆشیەکە

مایگرین Migrain Headaches یان ژانی لایەکی سەر، یەکێکە لە نەخۆشیە بڵاوەکانی ئەم سەردەمە و بەوەدا دەناسرێتەوە، ئازارێکی شێوە ترپە (نبض) دەبێت و زۆربەی کات نەخۆشەکە هەست بە ئازارێکی قورس دەکات لە لایەکی سەریدا. هەندێ جار ئازارەکە هەموو بەشەکانی سەر دەگرێتەوە.

ئەم جۆرە ژانەسەرە زۆر بڵاوە و هیچ سنوورێکی جوگرافیایی نییە وهەموو بەشەکانی جیهان دەگرێتەوە. لەکومەڵگای رۆژئاوادا، بۆ نمونە، یەکێک لە ١٠ کەسدا تووشی ئەم ژانە سەرە دەبن. زۆربەیان یەکەمین ژانەسەریان لە پێش چوونە تەمەنی بیست ساڵییەوە دەبێت.

مایگرین دوو جۆری سەرەکی دەگرێتەوە: یەکەمیان جۆری کلاسیکیە و دووەمیان جۆری بڵاوە، لە جۆری کلاسیکدا نەخۆشەکە، بەرچاوی رەش دەبێت؛ بۆ چەند ساتێک توانای بینینی نامێنێ؛ هەست بە بێهێزی لە نیوەی لەشیدا دەکات کە چەند دەقیقەیەک دەخایەنێت؛ هەندێ جار تا نیو سەعاتێک درێژە دەکێشێ. دوای ئەمەش، ئازاری بەردەوام لەسەردا دەستپێدەکات.

لە جۆری بڵاودا، لە سەرەتادا نەخۆشەکە سەرئێشەیەکی سووک دەیگرێت؛ وردە وردە ئازارەکە زیاد دەکات و دەگۆڕێ بۆ ئازاری شێوە ترپە. لەکاتی جوڵان و هەڵسوکەوتدا ئازارەکە زیاد دەکات. دەنگە دەنگ لە نزیک نەخۆشەکەوە، دەبێتە هۆی زیاد کردنی ئازارەکە؛ ئازارە لە نیوسەعات تا چەند رۆژێک دەخایەنێت.

مایگرن بە هەردوو شێوەکەیەوە دەبێتە هۆی رشانەوە، تێک چوونی بینایی و نارەحەت بوون بە تیشک و رووناکی.

هۆکارەکانی نەخۆشییەکە

بڕوا وایە کە هۆی ئەم ژانە سەرە دەگەڕێتەوە بۆ گۆڕانکاری لە موولوولەکانی خوێنی مێشکدا. موولووله خوێنهێنەرەکان تووشی گرژ بوون و دووبارە کشانەوە دەبن. ئەم گۆڕانکارییەش دەبێتە هۆی ئازار پەیدا کردن ئازاری شێوە ترپە، لەسەردا.

هۆی ئەم گۆڕانکاریانە لە موولووله خوێنینەکاندا تا ئێستا ئاشکرانییە. بڕوا وایە هۆکەی بگەڕێتەوە بۆ زیادبوونی مادەی پروستاگلاندنس prosta Glandies کە تایبەتمەندی شێوە هۆرمۆنیان هەیە. جیناتی بۆ ماوەیش رۆڵێکی گەورە دەبینێت لەم نەخۆشییەدا. هەروەها ٧٠٪ ی ئەوانەی تووشی دەبن ئافرەتن. هۆی ئەوەش دەگەڕێتەوە بۆ گۆڕانکاری لە ئاستی هۆرمۆنی لەشی ئافرەتدا. ئافرەت لە تەمەنی ١٤ ساڵان و بەرەو ژوور مانگێک جارێک ئاستی هۆرمۆنی لەشی دەگۆڕێت بە هۆی سووڕی مانگانەی ئافرەتەوە (بێ نوێژی). دەرمان بەکار هێنانیش بۆ بەرگری کردنی دووگیانی دەبێتە هۆی گۆرانکاری لە ئاستی هۆرمۆنی لەشی ئافرەتدا.

هۆکارەکانی تری مایگرن دەگەڕێتەوە بۆ بەکارهێنانی هەندێک بۆنی تایبەتی؛ گۆڕانکاری لە پاڵەپەستۆی هەوادا؛ وەستان لەشوێنی بەرزدا؛ هەندێ جاریش، خواردنی هەندێک شیرینی، پەنیر و گۆشت بە رێژەیەکی زۆر، یان ئەلکهول.

دەستنیشان کردنی چارەسەر

باشترین چارەسەری مایگرین، وەک گشت دەردێکی تر، خۆپاراستنە لە تووش بوونی: بە زانینی ئەو هۆکارانەی دەبنە هۆی نەخۆشیەکە.

بۆ ئەوەی کە تووش بووە، چارەسەر لە دەستنیشان کردنی چەند جۆرێک دەرمانی تایبەتی ئازاڕەوێن دەبێت. نەخۆشەکە چەند دەرمانێکی ئازارڕەوێنی جۆراوجۆری بۆ دەنووسرێت تا کاریگەرترینیان دەستنیشان دەکرێت. تاقیکردنەوە دەرکەوتووە جۆری دەرمان و کاریگەریەتی لە نەخۆشێکەوە بۆ یەکێکی تر دەگۆڕێت.

ئەو نەخۆشەی تووشی جۆری کلاسیکی دەبێت، دەزانێت کەی ئازارەکە دێت و زیاد دەکات. دەکرێت ٢ حەبی ئەسپرین یان پاراسیتامۆڵ بخوات. ئەمە دەبێتە هۆی کەمکردنەوەی رژانی مادەی پروستاگلاندین ـ هۆیەکی گوێزەرەوەی ئازارە لە لەشدا. باشتر وایە نەخۆشەکە لەم کاتانەدا لە شوێنێکی تاریک یان کەم رووناکیدا بێت.

بەرۆی لەش ساردکەرەوە (ضمادات باردە) هاندەری نەهێشتنی گرژبوونی موولووله خوێنینەکانە کە ئەم گرژ بوون و کشانەوەیە هۆیەکی سەرەکی ئازارەکەن. سەرەرای ئەمانە، وەرزشی وەک یوگا، ئەکیریانکجی و راهێنانی خاوکردنەوەی ماسولکەکان کاریان هەیە لە کەم کردنەوەی ئازارەکەدا.

گەر ئەمانەش کەڵکیان نەبوو، نەخۆشەکە پێویستە پەیوەندی بکات بە پزیشکی تایبەتمەندەوە. لە سەرەتادا، فەحسێکی گشتی دەکرێت لە لایەن پزیشکەوە پاشان بە تیشکی ئێکس و تیشکی CT scan ئەشیعەی مێشک دەگیرێت بۆ دڵنیابوون لە نەبوونی هیچ جۆرە گیروگرفتێکی تر وەک برینی مێشک (اورام الدماغ). ئەو نەخۆشەی بە بەردەوامی ئازارەکەی هەیە پێویستی بە وەرگرتنی چەند دەرمانێکە کە دەوڵەمەندە بە مادەی ئارگوتامین Ergotamin ـ کارێکی گرنگی هەیە لەسەر موولووله خوێنینەکانی دەماغ. گەر ئازارەکە هەر بەردەوام بوو، ئەوا جۆرە دەرمانێک دەدرێت بە نەخۆشەکە کە دەوڵەمەندە بە ماددەی بیتا بلوکر Beta blocker تەنیا پزیشکی تایبەتمەند دەبێت بۆ نەخۆشەکەی بنووسێت.

ئەم جۆرە ژانەسەرە ترسناک نیە، تەنیا ئازاری نەخۆشەکە دەدات و دەبێتە هۆی تێک چوونی ئاستی بینایی و بێ هێزی. ئەمەش دەبێتە هۆی تێکچوونی فەنکشنی ژیان: ماشێن لێخوڕین وکار کردن لە ئۆفیس یان لەو شوێنانەی پێویستی بە وریایی هەیە، چونکە لە کاتی ئازاردا نەخۆشەکە توانای کۆنترۆڵی کەم دەبێتەوە یان نامێنێ.

مایگرین نەخۆشیەکی کوشندە و ترسناک نییە و زۆر زۆریش باوە بە تایبەت لە کومەڵگای جروپڕ و ژیانی ئاڵۆزدا زۆر زیاتر هەستی پێ دەکرێت. ئازارەکە نەخۆشەکە تەواو ئارەحەت دەکات. بەڵام دوای ئەمانی هیچ جۆرە پاشماوەیەک جێ ناهێڵێ.

ئاهەنگی ساڵرۆژی ژینی نوێ

تیپی هەم ئاوا

ریبوار موختار

ئازادی تیپی گۆران و سۆران حەمەرەش

پەیامنێری ژینی نوێ ـ لەندەن

لە ساڵرۆژی دامەزراندنی ژینی نوێ دا، کارگێرانی بڵاوکراوەکە ئاهەنگێکی گۆرانی، مۆسیقا، هەڵپەرکێ و شیعر خوێندنەوەیان بەست.
ریبوار موختار ئاهەنگەکەی بەرێوە برد. ریبوار بە وتارێک بایەخی ژینی نوێ ی لە ژیانی ئەمرۆی کورددا روونکردەوە.
کەیوان قەزاز بە کیبۆردەکەی چەندین بەزمی بە جۆشی سازدا و بەشدارانی خستە سەمای هەڵپەرکێی هەمەرەنگ. ئازادی تیپی گۆران، بە فلوت و سۆران حەمەرەش بە گیتار چەند پارچە مۆسیقایەکی کوردی ناسکیان سازدا. پاشانیش، سۆران بە گۆرانی "بەینێ لالۆ بەینێ ماوین کە پرێ دەکەینێ" بەشدارانی خستە سێ ریز هەڵپەرکێی بەجۆش. لە نێوان ئەمانیشدا، تیپی مۆسیقای لورستان "هەم ئاوا" بە چەند ئاوازێکی کوردی رەسەن ئاهەنگەکەیان جدیتر کرد. لە کۆتایشدا، مامۆستا ئەحمەد هەردی چەند پارچە شیعرێکی کورتی خوێندەوە، چەند یادگارێکی خۆشی گێرایەوە. بەشداران زۆر بە بێ دەنگی بە گوێی دڵ گوێیان لە مامۆستا هەردی گرت.
سەرنوسەریش لە ناوەندی ئاهەنگەکەدا سوپاسی پشتگیری مەڵبەندی رۆشنبیری کورد ـ لەندەن، تیپی موسیقای هەم ئاوا، کەیوان و ژیلوان قەزاز، ئازاد و سۆران و سەربەست کەرکوکی کرد. سوپاسێکی گەرمی بەشدارانیشی کرد بۆ رێزنانیان لە ژینی نوێ.
ئاهەنگەکە سەرکەوتوو بوو. زۆر لە بەشداران گووتیان یەکەمین جارە پەیوەندی لە نێوان کوردی ئاوارەو بڵاوکراوەیەکدا ئاوا بتەو بێت.
چەند بەشدارێک پێشنیاریان کرد کە ژینی نوێ کۆڕێک بگرێت، تێیدا ژمارەکانی ساڵی رابردوو بە تێرو تەسەلی هەڵبسەنگێنرێت. چەند بەشدارێکی تر هەمەرەنگی ئاهەنگەکەیان لا پەسەند بوو.
ئاهەنگەکە ئاوەڵا نەبوو بۆ هەمووان: خەڵک بانگ کرابوون. تا ئەمرۆش دۆستانمان گلەیی دەکەن کە بانگمان نەکردبوون. ژینی نوێ داوای بەخشین لەگشت لایەک دەکات. ئەوە یەکەمین ئەزموونمان بوو، جاری دی هەمووان بانگ دەکەین.
دەرفەتە کە بەڵێن بدەینەوە کە ژینی نوێ بڵاوکراوەی ئێوەیە بەر لە کارگێرانی.

وێنەکان: کامیرای ژینی نوێ

ژینی نوێ ئازادی بیروڕاکان بە ستوونی مانەوەی خۆی دەزانێت

ئاسۆ عەزیز ـ لەندەن

ساڵێک بەسەر دەرچوونی یەکەم ژمارەی ژینی نوێ دا تێپەری. بەم بۆنەیەوە ئاهەنگێک لە لایەن دەستەی نووسەرانی ژینی نوێ وە سازکرا.

لە جیهانی رۆژنامەگەریی کوردیدا هەموو کاتێک باسی پێوەندی نێوان خوێنەر و بڵاوکراوەیەک کراوە و دەکرێت. بەڵام ئایا ئەم پێوەندیە تا چ رادەیەک پتەو و باوەر پێکراوە؟ ئایا بڵاوکراوەکە تەنێ بیر لە بەرژەوەندی خۆی دەکاتەوە و راووبۆچوونی خوێنەران دەکاتە قوربانی خۆی و بەرژەوەندیەکەی یان ئازادی بیروڕاکان بە ستوونی مانەوەی خۆی دەزانێت؟
بێگومان ژینی نوێ سەلماندوویەتی کە رێزێکی تایبەتی بۆ خوێنەرانی هەیە، شانازی بەوەوە دەکات کە بتوانێت رۆژ بە رۆژ پێوەندیەکەی بە هێزتر بکات، بۆ ئەم مەبەستەش بەردەوام لە هەوڵدان دایە.
گێرانی ئاهەنگێکی وەها هەنگاوێکی پیرۆز و لە بەرچاوە کە بێگومان تا ئێستا وێنەی زۆر کەمبینراوە. هیوای تەمەن درێژی بۆ ژینی نوێ دەخوازم و هیوادارم بڵاوکراوە کوردیەکانی تریش بەشداری گێرانی ئەم جۆرە ئاهەنگانە بن وەک سەرەتایەک بۆ پتەوکردنی پەیوەندیان بە کۆمەڵگای کوردەوە.

کەیوان و ژیلوان قەزاز

بەشێک لە بەشداربووانی ئاهەنگەکە

وەرزی هەڵبژاردن مەڵبەندی رۆشنبیری کوردیشی گرتەوە

کۆمیتەی بەڕێوەبردنی هەڵبژاردنەکە: دکتۆر رەووف، سیامەند بەنا، دکتۆر نوری تاڵەبانی، شەوبۆ عەسکەری، دکتۆر السعدی

کامیرای ژینی نوێ

سورەیا مستەفا: کۆمیتەی پێشوو بیروڕای جودای خۆیان و کێشەی کوردستانیان تێکەڵ بە کاری مەڵبەند نەدەکرد.

د. مەحمود عوسمان: هەڵبژاردن نەکرێت، با کۆمیتەی پێشوو بە کار بێت، تا باری پەرلەمان و حکومەتی هەرێم بەلایەکدا دەکەوێت.

پەیام نێری ژینی نوێ ـ لەندەن

دوای نیوەڕۆی ١٩٩٦/٤/٢١ کۆنفرانسی مەڵبەندی رۆشنبیری کوردی لە لەندەن لە هۆڵی کوردستان دا بەسترا. ٣٢١ کەس بەشداری دەنگدانیان کرد. هەندێک لە بەشداربووانی کۆنفراس بە لایانەوە باش بوو کە کۆمیتەکە، وەک خۆی، بمێنێتەوە و هەڵبژاردنی نوێ نەکرێ. دەرگای هەڵبژاردن کرایەوە ١٥ کەس خۆیان هەڵبژارد. لە ئەنجام دا ٧ ئەندام و دوو ئیحتیات هەڵبژێردران.
١ـ نازەنین محمد رەشید ٢ـ حاکم عەزیز مەحمود ٣ـ خالد دوسکی ٤ـ ئەمین قادر مینە ٥ـ ئەنوەر محەمەد ابراهیم ٦ـ شێرزاد حافظ ٧ـ کامەران بەهجەت عەونی.
ئیحتیاتەکان:
١ـ د. خەدیجە بریفکانی
٢ـ شێرکو عمر حبیب.

کۆمیتەی هەڵبژێردراو بە ژینی نوێ ی گووت کە هەوڵدەدات:
١ـ ئەو گیانی تەبایی و بەیەکەوە کونجانەی کۆمیتەی پێشو بناغەکەی دارشتبوو بپارێزێ و بە هێزتری بکات.
٢ـ سەربەخۆیی مەڵبەند پتەوتر بکات. کۆمیتەی هەڵبژێردراو بایەخی مەڵبەند هەست پێ دەکات، هەربۆیە بەو ئاقارەدا بەڕێوەی دەبات کە خزمەتی کۆمەڵگای کوردی بکا لەم وڵاتەدا، جێ ی متمانە و بڕوای گشت لایەنەکان بێ، بێ جیاوازی بیروڕای سیاسی، فکری، ئایینی و ناوچەگەری.
٣ـ مەڵبەند وەک ئینستتیوی کوردی ئەم وڵاتە زیاتر جێگەی بڕوای دەزگا حکومیەکان و رێکخراوە چارەتیەکان بێت.
٤ـ کۆمیتە پەیوەندیەکی پتەو لەگەڵ ئیدارەی مەڵبەندا دادەمەزرێنێ بە بێ بوونی ئەم پەیوەندیە مەڵبەند گەشە ناکات.
٥ـ پەیوەندی لەگەڵ هەموو سەنتەرەکانی تری کۆمەڵگای کوردی ئەم وڵاتە دەبەستێت و پەرەی پێ دەدات. هەوڵ دەدات بەیەکەوە چوارچێوەی ستراتیجی هاوبەش بۆ کارەکانیان دابرێژن.
٦ـ پەیوەندی بە خەڵکانی شارەزا و لێهاتوو، زانایان، نوسەران، هونەرمەندان و رۆشنبیران بکات تا لەسەرنج و راو بۆچونیان ئاگادار بێ؛ پێشنیار و داواکانیان وەربگرێت؛ لە چوارچێوەی کارنامەی خۆیدا جێگەی بۆ بکاتەوە و لە کردەوەکانیدا رەنگ بداتەوە.

لە کوتاییدا، کۆمیتەی هەڵبژێردراو بە سنگێکی کراوەوە چاوەروانی هەڵسەنگاندن و پێشنیارەکانتان دەکات؛ بە پەرۆشەوە چاوەروانی هاوکاریتان لەگەڵ مەڵبەندا دەکات، بەو هیوایەی بەهەمووان، لە پێناوی هەموان و گەشەپێدانی مەڵبەندا تەقەلامان یەکبخەین.

ناوی خۆهەڵبژێردراوان لە بەرامبەر ژمارەی دەنگیاندا

کامیرای ژینی نوێ

سامی شۆڕش: با کۆمیتەی پێشوو بەردەوام بێت؛ با تەبایی نێوانیان بەردەوام بێت.

هوشیار عابد: مەڵبەند دەستکەوتی میللەتی کوردە، بۆیە دەبێت بەرژەوەنی مەڵبەند بخرێتە سەرووی بەرژەوەندی تەسکی حیزبایەتییەوە. واش تێدەگەم بەرژەوەندی ئەوو حیزبانە لەوەدا نییە کە دەست بەسەر مەڵبەندا بگرن.

هەق و رەق

کۆشەیەکی رەق بۆ پشتگیری لەهەق

قسەی ساغ

ئەکرەم عەلی ـ سوید

تێناگەم! هەندێ پیاوی کامل بە درێژایی ڕۆژ بە فلچەیەک و چەند قوتوویە بۆیاخەوە بە دیار پارچە بەڕۆیەکەوە، وەک منداڵ خەریکی بۆیە کردن، یان لە هۆڵێکی تاریکدا چەند پێکاریکیان لە خۆیان کۆ کردۆتەوە و خەریکی قسەی هەلەق و مەلەقن. ناوی خۆشیان ناوە هونەرمەند!
راوێژکاری رۆشنبیری سەرۆک دەوڵەتێک

نان لە شیعرنووسیندا نییە. تۆش وەرە وەکو من لە گومرگێکدا ئیش بکە.
کۆنەشاعیرێکی تازەمەستوول

قێزم لەو پیاوانە دێتەوە کە لەبەر پێی مندا دەبن بە پێڵاو، کەچی لەماڵەوە پێڵاو دەخەنە دەمی ژنەکانیانەوە.
سۆزانییەک

جگە لە دەستنیشانکردنی کات و شوێنی گوللەبارانکردنی رەخنەگران لە رژێمەکەم، گشت سەربەستییەک دەدەم بە رەخنەگران خۆیان، بەتایبەتی سەربەستیی هەڵبژاردنی جەللادەکانیان. من وا لە دیموکراسییەت گەیشتووم.
دیکتاتۆرێک

وەرنە قووڵایی دڵمەوە، ئەی ئەوانەی بە شان و باڵی جەللادانی گەلەکەتاندا هەڵدەدەن.
سەرەنوێلکی مێژوو

گەر دەمزانی هاوسەنگەرەکەم خۆی جێگەی دوژمن دەگرێتەوە و پیاوەکانیشی پاڕووی دەمی منداڵەکانم دەزن، هەرگیز خۆم نەدەدایە بەر ئەو دەستڕێژەی ئاراستەی سنگی کرا.
شەهیدێک

هەتا ئەم سیاسییە نەخوێندەوارە مشەخۆرانە خاوەنماڵ بن، ئێمە دوو میوانی رەزاگرانی سەر دڵتانین.
دیلێتی و برسێتی

سەرەتا لە بازووی پیاودا بووم، پاشان سەرکەوتم و چوومە ناو سەرییەوە، ئێستاش دابەزیوومەتە ناو گیرفانییەوە.
هێز

شەرتە هەر کاربەدەستێک دژی بەرژەوەندی نەتەوە و نیشتمانەکەی رەفتاری کرد، تێرۆری بیشۆم.
عەبەی نازر

لویزا عطار: هیچ شتێکمان بۆ منداڵی کورد نەکردوە لە هەندەران، بە تایبەتی لە بەریتانیا. داواکارم مەڵبەندە کوردیەکان کارێک بکەن کە منداڵانی کورد لە هەندەران تێکەڵاوی کەلتور، زمان و رەوشتی رەسەنی کودی بکەن.

دلشاد میران: هەڵبژاردن بکرێتەوە

هوشیار عەبدول رەحمان: دانانەوەی کۆمیتەی کۆن مەسەلەیەکە نادەستوریە، چونکە بەپێی دەستووری مەڵبەند ئەگەر ئەندامێک ئامادە بێت خۆی بپاڵێوێت ئەوا پێویستە هەڵبژاردن ئەنجام بدرێت، لەوەش ئەچێت زیاد لە ئەندامێک ئامادەیە خۆی بپاڵێوێت.

سالار حمە رەشید: کارێکی چاک نییە مەڵبەند بکرێتە جێگای ململانێی حیزبەکان. هەوڵ بدرێت هەڵبژاردنێکی دیموکراتیانە بکرێت.

ئەندامانی مەڵبەند لە کاتی لێدوانی کارەکانی کۆمیتەی رابووردودا کامێرای ژینی نوێ

بۆچوونەکانم دەربارەی کۆنفرانسی مەڵبەندی رۆشنبیری کورد ـ لەندەن

فاضل کاوانی ـ لەندەن

من لە ماوەی ١١ ساڵی رابردوودا لە هەموو کۆنفراسەکانی مەڵبەندا بەشدار بووم. من دژی ناکۆکی و دووبەرەکیم لە هەموو کاتێکدا، بە تایبەت لە کاتی هەڵبژاردنی دیموکراتیدا. لەم کاتانە دا گرنگە مرۆڤ رێز لە بیرو بۆچوونی بەرامبەرەکەی بگرێت. هەڵبەت ئەگەرچی لە بە ئەنجام گەیاندنی ئەو راستیە لەسەرخۆین بەڵام پێم وایە خەریکە لە سەرخۆ ئەو بەرزاییەش ببڕین.

ئەو رووداوانەی لە ناو مەڵبەندا روویان داوە پێش بەستنی کونفرانس، وەکو نوێ کردنەوەی ئەندامەتی، وەرگرتنی ئەندامی نوێ، یارمەتی دانی هەموو کەسێک لەم بوارە دا زۆر دیموکراتی بووە: تا ئەو رۆژەی کە تەرخان کرابوو، هەرکەس خواستبێتی بەشداری کۆنفرانس بکات، رێی پێ دراوە. لە ئەنجامدا خەڵکێکی زۆر بوونە ئەندام. گەرچی تاکو ئەرا خەڵکی بێلایەنیش ئەندامەتییان نوێ نەکردەوە، بەڵام لێشاوی ئەندامە نوێکان لە ئەندام و دۆستانی دوو حزبەکە (پدک و ینک) بوون خۆزگە خەڵکی دیش بەشداری بکردبایە. پێم وایە ئەوەش دەبێتە قوناغێکی دی لە دیموکراتییەت کە مەڵبەند دەبێ خەباتی بۆ بکات.

کارێکی نادیموکراتی نەکراوە بۆ دەستکاری ئەنجامی کۆنفرانسەکە. لە ماوەی سێ ساڵی رابردودا تەبایی نێوان هەموو ئەندامانی کۆمیتە و ئیدارەی مەڵبەندا بەردەوام بووە لە ئەنجامدا توانیوومانە کارێکی زۆر بکەین بۆ خزمەتی کۆمەڵگای کورد و خزمەتی گەلەکەمان.

کۆمیتەی مەڵبەند بەردەوام بووە لەسەر پاراستنی ئەو تەبای یە. ئەو خەڵکانەی کە لە کۆنفرانسدا داوای بەردەوامی مانەوەی کۆمیتەی رابردوویان دەکرد لە بەر ئەوە نەبووە کە لە دیموکراتییەت ترسابن؛ یان پێم وایە کورد ماوەیەکی کە لە ناخۆشی و ناکۆکی قووڵی ئەنجامەکانی دیموکراتییەت بکات. ئەوەش پتر رەگی ناکۆکی و دووبەرەکی لە ناو گەلدا پتەو دەکات، کە جێگای مەترسییە. بەلای منەوە زۆر گرنگ نەبووە کە ئەندامانی کۆمیتەی کۆن سەربە چە لایەنێک بوون یان نەبوون یان ژمارەیان چەند بووە، گرنگ ئەوە بوو رێی توندڕەوەکانی لایەنەکانی خۆیان نەدا کە دوشمنداریەکە بێتە ناو مەڵبەندەوە و ئیمەی ئیدارەی مەڵبەند ئەوانەمان وەکو کەسان ناسیبوون نەک بیروڕای سیاسی. ئەگەرچی قەڵەباڵخییەکی زۆرمان بەسەرەوە بوو، بەڵام پێم وایە پرۆسەی هەڵبژاردنەکە پیڕەوی دیموکراسیانەی هەبوو. کۆمیتەیەک لە خەڵکی بێلایەن، پدک و ینک، سەرپەرشتی پرۆسەکەیان کرد.

بەداخەوە، رەنگە ئەنجامەکانی هەڵبژاردنەکە خواستی زۆرمان نەبێت، بەڵام ئەوەش گیروگرفتی دیموکراسییە.

ئەندامانی مەڵبەند کۆمیتەی نوێ هەڵدەبژێرن ـ لەندەن کامێرای ژینی نوێ

هەڵبژاردن نەخشەی سیاسی جیهانی گۆڕی

ژینی نوێ ـ لەندەن

هەرچەندە ئەنجامی هەڵبژاردنی پەرلەمانی باشوور بە پێشبینی خەڵک دەرنەچوو، بەڵام هێشتا ئەزموونێکی مێژوویی بە بایەخ بوو: خەڵکی بە پرۆسەیەکی دیموکراتیدا نوێنەری خۆیان هەڵبژارد.

هەڵبەت زۆر لایەنی هەڵبژاردنەکە و پیادەکردنی لە لای خەڵک روون نەبوو: زاڵ بوونی دەستەڵاتی حیزبی؛ مانەوەی سەرۆک حیزبەکان لە دەرەوەی پەرلەمان؛ لە ناوبردنی پەرلەمان. ئێستا خەڵک بەمانە دەزانن. گەر هەڵبژاردن بکرێتەوە، خەڵکی مەرجی خۆیان دەبێت.

لە هەڵبژاردنەکانی سەردەمی بەعسدا، دەکرا دەنگ بۆ هەر حیزبێک بدەیت بە مەرجێ بەعس بێت. ئەمەش جۆرێکی تر بوو لە هەڵبژاردن: خەڵکی بەزەبری چەک بۆ سندوقەکان دەبران. هەڵبژاردن لە چەند وڵاتێکدا بەردەوامە. لە ئیسرائیل پارتی لیکوید وەک پارتی کار پشتگیریی ئاشتی نییە. لە روسیادا رەنگە یلستن دەرنەچێت؛ چاوەڕوان دەکرێت پارتی کۆمۆنیست بەهێزتر دەرکەوێتەوە. لە ئەنجامی هەڵبژاردنی تورکیادا هێزێکی ئەوتۆ دەرنەکەوت کە بتوانێت حکومەت دابمەزرێنێت.

هەڵبژاردن نەخشەی سیاسی جیهانی گۆڕی ـ تەنیا رژێمی سەدام نەبێت. باڵی هەڵبژاردن بەسەر دەستگا کوردیەکانی ئەورووپاشدا کشاوە. ئەمەش نیشانەی بەجیهان بوونو پێشکەوتنی نەتەوەی کوردە.

مێژوویەک و دوو هەوا !!

سەرکەوت مەحمود ـ لەندەن

مێژوو دەڵێت کۆنترین جێنزرگەی مرۆڤ کە دۆزرایەوە لە شانەدەرەکەی من بوو، کە مەزنی و ئازایەتی لەسەر سنگی بەرد نەخشکرا. سنگی قەرەداخەکەی من گرتییە خۆی، کە هۆلاکۆ بەزی و چۆکی دادا لە بەردەم قەڵاکەی مندا بوو؛ کە بانگی ئازادی و ئاشتی درا. پێش نوێنێژی بۆ سەربەخۆی شەریف پاشاکەی من کردی. کات هات و چوو، شۆڕش هات و بانگی ئازادی درا. گیان بەخشین لە جوانترین وێنەدا مارەکرا. ناوبانگمان لەسەر باڵی ئەورەسەکان دەنوسرا و بەرە و خۆر دەبرا دەنگمان دەچووە ناو نۆتەی سەمفۆنیاکانەوە. پاشان ئەمانەش هەمووی دەبوونە قوربانی کرمەکانی قین و دووبەرەکی؛ هەموجارێکیش خۆمان چەندجار دەکردەوە پاشان بەهارانیش برا لە پشت برا بوین و قەزاشمان بەسنگی ئەوەکان دەبەخشی.

ئەم جارە مێژوو نوسێ درکانی: ئەو شەمەندەفەرانەی کە لە بەرلینەوە کرابوون بۆ زۆری گازەکان، هەر درێژ کراوەی هەمان هێڵ بوون لە بادینانەوە بۆ نگرەسەلمان کرابون، مەلی رۆحی ئەوان بوونە مەملەکەتی داودو ئێمەش رۆحەکانمان دەبرا بۆ سوقی عوکاض لەوێشەوە بە هەرزانترین نرخ دەفرۆشران. هەر هەمان سەرچاوە، درکانی ئەمریکە بۆمبی هیرۆشیما بوو لە شارەزووردا چاندرا. ئەنجامەکەشی سیروانییان خنکاندو بردیانە پایتەخت بەرگی دالیان لەبەر کرد و نایان بە تەوێڵی ئەمریکێکەوە. ئەمیش لە رێی خۆیەوە ناردی بۆ کرملن، ئەوانیش بەرگی سپی ئاشتییان لەبەر کردوو ناردیان بۆ سەرشانی پەیکەری سەربەستی.

ئەفسوس، ئەفسوس هەموو مێژووی رابردوومان، بگرە داهاتوشمان، گۆڕیەوە بە کورسیەک و دار عصایەک. هەر کورسیەک بوو بە دوان، هەر عەصایەکیش بوو بە بێ کۆتایی. پاش ئەم رووداوانە سیمرخی مێژوومانی لە سنگ گرتوو بەرەو هەندەران هات، کاتێک سیمرغ گەیشتە شوێن نوێ بوو. بەڕاو و خاسە. وتیان سەرەتای ژینی نوێ یە، کاتی نووسینەوەی مێژوویەکی ترە.

بە تایبەتی لە پارچەیەکی هاندەران، لە دێر زەمانەوە لە مانچستەر کراسی دیموکراسی دەبڕاو دەکرایە بەری جیهانی ئێمە و مانان. وەلێ پاش کارەساتی کۆن و زەمینەی تازە، تازە بە تازە لە نوڤال کراسی ناوەڕۆوی دیموکراسی لەبەر دەکەن، قەلەڕەش بۆیە سپی دەکەن و پێشکەش بە ئازادی و سەربەستی دەکەن. پاشان تاجە درکاویەکانی سەری مەسیح دادەگرین و لە بۆنە و ئاهەنگەکانمان دەیبەینە سەر گۆڕی سەربازبوون....!

دوایش زۆر بە ئاسانی لە هەواڵنامەکانماندا مژدەی دیموکراسی دەدەین بە خەڵک، دەڵێین با جارچیان بکەونە ناو شار و مژدە بدەن بە خەڵکی ئاوایی، نالی لە شام دەگەڕێتەوە و حاجی تۆفیقیش ناکری ئەم ئەوروزە ئەکاتەوە، مەلیک مەحمود لە راوە شکار دەگەڕێتەوە لە ژێر تونکەیدا قاوەڵتی گەورە پیاوان دەکات.

دەک مەقابین تا ئەمەیە نوێکاری و سیستمی نوێ، دەست کەوتی ئازادی و دیموکراسی، بەدبەختییەکە خۆمان مێژوو دەنووسینەوە، دوایش هەر خۆمان دەڵێین هەڵەی مێژوو بوو. کورتەی قسە ئەوکەسە بە هەڵەدا نەچوو کە وتی کوردان ئەو گەلەن کە خوا سەری لێ شێواندوون

د. شێرکۆ فەتحوللا بەڕێوەبەری کۆمیتەی پێشوو: دەرگای هەڵبژاردن ئاوەڵایە. بەڵام، گەر ئەندامان پێیان وایە، مانەوەی هەمان کۆمیتە لە بەرژەوەندی مەڵبەند و کۆمەڵگای کوردە، ئەوا ئێمەش، داواکەیان قەبووڵ دەکەین.

ناوەندی رۆشنبیریی صلاح هەورامی

داواکارین دەستی یارمەتی بۆ ناوەندەکەمان درێژ بکەن لە رووی مادی و مەعنەویەوە لە خزمەت بەهێزکردنی بزووتنەوەی رۆشنبیریی گەلەکەمان.
لەگەڵ ریز و سوپاسمان
ناوەندی رۆشنبیریی صلاح هەورامی

رۆژی کردنەوەی مەڵبەندی شەهید سەلاح هەورامی (٢٩-١٢-٩٥) . سلێمانی

ناوەندی رۆشنبیریی صلاح هەورامی . سلێمانی

ئێمە دەستەی دامەزرێنەری ناوەند کە پێک هاتووین لە ١٥ ئەندام لە رۆشنبیرانی شاری سلێمانی و هەولێر لە ٩٥/١٠/٧ مۆڵەتی دامەزراندنی ناوەندمان وەرگرتووە. لە ٩٥/١١/٢٩ لە شاری سلێمانی یەکەم لقمان کردۆتەوە.

ئامانجەکانی ناوەند:

١- یەکخستنی ریزەکانی رۆشنبیرانی کورد دوور لە حیزبایەتی و جودایی ئایدیۆلۆژی لە خزمەت بەهێزکردنی بزووتنەوەی رۆشنبیریی کوردیدا بە ئامانجی چەسپاندنی پایەکانی کۆمەڵگای مەدەنی لە کوردستان کە زەمینەی راستەقینەی رێزگرتنە لە ئازادی و مافی مرۆڤ، بەتایبەتی مافەکانی مرۆڤ لە بواری رۆشنبیریدا.

٢- پێشخستنی بزووتنەوەی رۆشنبیری لە کوردستان بە دابینکردنی پێویستییەکانی لە کتێب و بڵاوکراوەی نوێی رۆشنبیریی جیهانی.

٣- بەهێزکردنی پەیوەندی نێوان هەوڵ و تەقەلای رۆشنبیرانی کورد لە ناوەوە و دەرەوەی کوردستان بە ئامانجی پێشخستنی گەلی کورد لە مەیدانی شارستانی و رۆشنبیریدا.

هیواداریین هاوکاری لەگەڵ ناوەندەکەمان بکەن و پەیوەندی بەهێز لەنێوانماندا پێک بێت بە ئامانجی بەدیهێنانی ئەو ئاواتانەی هەردوولا بەهەرۆشین بۆی.

ناونیشان: عیراق ـ هەرێمی کوردستان ـ سلێمانی
گەرەکی شۆرش (عەقاری) بەرانبەر ئەمنە سوورەکە

ژیننامەی مامۆستا صلاح هەورامی

- ١٩٥٩/١/٢٢ لە ناوچەی هەورامان لە گوندی گۆڵپ لە خێزانێکی هەژار لەدایکبووە.
- ١٩٦٥ لە قوتابخانەی سەرەتایی گەرەکی مربعە لە شاری بغداد دەستی بە خوێندن کردووە. لە ١٩٧٦ خوێندنی ناوەندی تەواو کردووە.
- ١٩٧٧ هاتۆتە شاری هەولێر، لە ئەخۆشخانەی گشتیی هەولێر وەک فەرمانبەر کاتب تذاکر دامەزراوە و بە شەویش لە ئامادەیی هەولێر بەردەوام خوێندویەتی.
- ٧٩-١٩٨٠ لە زانکۆی سلێمانی کۆلێژی ئاداب بەشی کۆمەڵایەتی وەرگیراوە.
- ٨٦-٩٨٧ لە خوێندنی باڵا بۆ نامەی ماستەری لە زانکۆی موستەنسریە بەشی پەیمانگای خوێندنی ئاسیا و ئەفریقا وەرگیراوە.
- ٩٨٨ نامەی ماستەری بە ناوی کۆمەڵی کوردایەتی لە کوردستانی ئێران پێشکەش کردووە.
- ٩٠-١٩٩٢ بەرێوەبەری خانەی نەوجوانان بوو لە شاری هەولێر.
- ١٩٩٢ بووە بە مامۆستای کۆلێژی ئاداب بەشی کۆمەڵایەتی لە زانکۆی صلاح الدین.
- لە ٩٩٥/٣/١٢ بە دەستی دوژمنانی ئازادی و زانست تیرۆر کراوە.

کۆچی دوایی دکتۆر فاضل قەفتان

بە پەژارەیەکی زۆرەوە کۆچی دوایی دکتۆر فاضل قەفتان مان پێ گەیشت. جوانەمەرگ کەلێنێکی گەورە لە بزووتنەوەی دیموکراسی و رۆژنامەگەری کوردیدا جێ دەهێڵێت. هیواداریین هەموومان بەیەکەوە یاریدەی خێزانەکەی بدەین تا بەرەنگاری کۆچی ناوادەی ببنەوە.

ژینی نوێ

کۆچی دوایی باوکی دکتۆر شیروان موفتی

دۆستانی دکتۆر شیروان لە لەندەن سەرخۆشی لێ دەکەن و هیوای سەرفرازی و سەبووری بۆ کەس و کاری دەخوازن.

ژینی نوێ
بە هەموو جیهاندا بڵاو دەبێتەوە

لە هەر وڵاتێکدان بە خۆشیەوە یەکتر بە سەرزیکەنەوە و بە ناخۆشییەوە سەرخۆشی لەیەکتر بکەن. ئەم خانەیە بۆ خۆت قۆرغ بکە تەنیا بە ١٥پاوەند یان هاوتاکەی.

پاش هەوڵێکی زۆر و ماندووبوونێکی تەواو توانیمان ژمارە ٣ی گۆڤاری شەبەنگ دەر بکەین. دەبێ لە کەموکووڕی بمانبوورن و بەئەوازوەوە سەیری توانای دارایی مەڵبەندی ئەدەب و هونەری کرێکاری و گۆڤارەکەی شەبەنگ بکەین.
دیارە گۆڤارێکی هەمەلایەنەی کەسان، هەر لە ناردنی بەرهەم و سەرچاوەی کرێکەوە تا ناسینی بزووتنەوەی ئەدەب و هونەری جیهانیی کرێکار لە کوردستان و ئەورووپا، تا کۆمەکی دارایی، کە بۆ ئێمە بە مانای درێژەدان بە گۆڤارەکە دێت، دەکات.

شوان محەمەد
سەرنووسەری گۆڤاری شەبەنگ . سلێمانی

ئاهەنگی سەرکەوتووان پرۆژەیەکی زانستی

مەڵبەندی رۆشنبیری کورد . لەندەن

ئاهەنگی سەرکەوتووان پرۆژەیەکی نوێی مەڵبەندی رۆشنبیری کوردە لە لەندەن. ئەم پرۆژەیە ساڵانە بۆ ئەو کەسانە ساز دەکرێت، کە بڕوانامەی دوکتۆرا یان ماستەریان لە بوارەکانی زانستی و بابەتەکانی زانیاری ئینسانی وەرگرتووە. بڕیارە ئاهەنگی ئەم ساڵ، بکرێ بە ئاهەنگی تاقیکردنەوە بۆ بەردەوام بوون لە داهاتوودا.

ئاهەنگی ئەم ساڵیان لە مانگی ئۆکتۆبەری ١٩٩٦دا دەبەسترێت و بۆ ئەو کەسانە دەبێت کە لە ١٩٩٠ تا ١٩٩٥ بڕوانامەی دوکتۆرا یا ماستەریان وەگیرهێناوە.

لەم ئاهەنگەدا خاوەند هەر بڕوانامەیەکی بەشدار بوو:

١ـ بۆی هەیە مامۆستای سەرپەرشتکەر و دوو کەسی نزیکی خۆی بکاتە میوانی ئاهەنگەکە.

٢ـ ماوەیەکی بۆ تەرخان دەکرێت، تا کورتەی تێزەکەی خۆی بە ئینگلیزی یا بە کوردی پێشکەش بە ئامادە بووانی ئاهەنگەکە بکات.

٣ـ لە رۆژی ئاهەنگەکەدا، بڕوانامەیەکی رەمزی مەڵبەندی رۆشنبیری کورد لە لەندەن بە یادگاری و بۆ رێز لێنان پێشکەش دەکرێت.

مەرجەکانی بەشدار بوون:

١ـ ئەو کەسانەی لە ١٩٩٠ەوە تا ١٩٩٥ دوکتۆرا یان ماستەریان وەرگرتووە دەتوانن بەشدار بن.

٢ـ بەشدار بوو دەبێ هەر بە زوویی نوسخەیەک لە تێزەکەی خۆی و نامەیەک رەوانەی کۆمیتەی بەرێوەبەری ئاهەنگەکە و ئەرشیفی مەڵبەندی رۆشنبیری بکات.

٣ـ بەشداربوو دەبێ دوو وێنەی فۆتۆگرافی قەبارەی پەساپۆرت، بۆ ئامادەکردنی بڕوانامەی رەمزی و هەڵگرتن لە ئەرشیفی مەڵبەندا، رەوانە بکات.

٤ـ بەشدار بوو دەبێ ئامادە بێ، لە رۆژی ئاهەنگدا کورتەی تێزەکەی خۆی بە زمانی ئینگلیزی یا بە کوردی پێشکەش بکات.

٥ـ دوایین رۆژی قبوڵ کردنی داوکان و وەرگرتنی تێزو وێنەکان، دووشەممە رێکەوتی ١٩٩٦/٩/٣.

ئاهەنگی سەرکەوتووان بۆ ئەوەیە

١ـ کە لەمەودوا گرنگیەکی پێویست بدرێت بەو کەسانەی بە مەبەستی خزمەتکردنی نەتەوەکەیان هەوڵی خوێندنی بەرز دەدەن.

٢ـ خەڵکانی کۆمەڵگای کورد زیاتر هان بدرێن بۆ خوێندنی بەرز و سەرکەوتن بەرەو پایەکانی پسپۆری لە بوارەکانی زانستدا.

٣ـ کە مەڵبەندی رۆشنبیری کورد، زیتر مەڵبەندێکی رۆشنبیری بێت. بە مەبەستی زۆرتر خزمەت گەیاندن بە خەڵکانی کورد، پتر نزیک بێتەوە لە دانیشگا، ئەنستیتۆ و پسپۆرە شارەزانکانی بەریتانیا.

٤ـ کە ئەو لایەن و خەڵکانە، لە نزیکەوە توانا زانستی و فیکریەکانی رۆڵەکانی نەتەوە دابەشکراوەکەکان بناسن.

٥ـ کە لەمەودوا لە دەزگا کوردیەکانی ئەم وڵاتە بە تایبەتی لە مەڵبەندی رۆشنبیری کورد، زیاتر و پوختر گرنگی بە بابەتە زانستی و زانیاریە ئینسانیەکان بدرێت.

بۆ زانیاری زیاتر و بەشداربوون پەیوەندی بکەن بە مەڵبەندی رۆشنبیری کورد ـ لەندەن.

کۆمیتەی بەرێوەبەری ئاهەنگی سەرکەوتووان

داواکاری زانکۆی سلێمانی

داواکاریمان هێجگار زۆرە، هەر دەم چاومان لە دەرەوەیە بۆ کتێبی نوێ، گۆڤاری نوێ...تد. گەرهەر کەسێک کە بۆ کوردستان دێتەوە کتێبێک، گۆڤارێک، ئامێرێکی بچوک بهێنایەتەوە ئێستا کەلێک دەوڵەمەند دەبووین. رەنگە کتێب و گۆڤار پێویستی بە داواکاری نەبێت چونکە کوردە ئاوارەکان لەگشت تایبەتمەندیەکاندا کارەکەن، ئیدی دەتوانن بە گوێرەی تایبەتمەندی خۆیان بابەت بنێرنەوە. بابەتەکان دەتوانرێت لە جێیەک (مەڵبەندێکی کوردی) دابنرێت، هەر کەسێک هاتەوە کەمێکی پێدا بنێرنەوە.

من پێویستم بە Rotary flon injection (Rh 5020) یە کە کۆمپانیای Rheodyre دەیخاتە بازار.

پشتگیری کردنی زانکۆی سلێمانی کارێکی زۆر پیرۆزە. گەر هەر کوردێک لە هەندەران مانگی تاقە دۆلارێک لای رێکخراوێکی دوور لە سیاسەتەوە دابنێت، کێشەمان زۆر حەل دەکات. ئەمە کارێکی گران نییە، بەڵام پێویستی بە کورد پەروەر و ئینسانپەروەر هەیە ـ نەک سیاسەتپەروەر.

ئیدی ئاماوێ زێتر سەرتان بیەشێنم. زۆر نەمانەمان نووسیوە و باسمان کردووە، دۆستانی دەرەوە کێشەکانمان دەزانن. ئێمەش، چارێکمان کردووە بە حەوت چاو، چاوەڕوانین کێ لە دەرەوە هاتەوە و کتێبێکی بۆ زانکۆ هێناوە. خوا بتان هێڵێ و تەمەن درێژتان بکات. نەتەوە نەگبەتەکەمان کەوتووەتە بەر چاوو ئاو دەروونتانەوە. کوردستان تەنیا رۆڵەکانی هەیە کە دڵیان پێ بسوتێت.

د. فاضل محمد نجیب . زانکۆی سلێمانی

ژینی نوێ تەنیا بە بەشداریتان بەردەوام دەبێت

فۆرمی بەشداربوون

من کە ناونیشانم ئەمەی خوارەوەیە دەمەوێت بەشدار بم لە ژینی نوێ دا

ناو:................تەلەفۆن/فاکس:................

ناونیشان:................................

وڵات:................................

ئابوونەی بەشداری ساڵانە: ئینگلتەرە و ئەورووپا £15،
ئەمەریکاو باقی جیهان £30

ژینی نوێ دراوی هەموو وڵاتێک قبوڵ دەکات. چەک بۆ IKM بنوسن

ناو نیشانی حسابی بانکی ژینی نوێ:

Natwest bank, 32 Market Hill Rd,
Sudbury, Suffolk CO10 6EW, UK.
IKM, AC No: 52651347 / Sort code: 60-21-03

ئێوە تەنیا سەرچاوەی بەردەوامی و بڵاوبوونەوەی ژینی نوێ ـ ن. تەنیا بە یەک پاوەند ژینی نوێ بەردەوام دەکەن. جا چاوەڕوانی هیممەتی دڵسۆزانە و بە تەنگەوە هاتنتانین بۆ خزمەتی رشەی رەسەنی کوردی. دەتوانن بە پۆست دا پارەمان بۆ بنێرن.

کۆمیتەی پشتگیری لە ناڕەزایی کرێکار و زەحمەتکێشی کوردستانی عێراق

خەبات و تێکۆشانی کرێکاران و زەحمەتکێشان دژی زوڵم و چەوسانەوە و مەینەتی و بێبەشی هەمیشە و بە درێژایی مێژوو لە شێوە و شێوازی جۆراوجۆردا درێژەی هەبوو. ئێستا لە کوردستاندا بزووتنەوەیەکی ناڕەزایی لە ئارادایە. ئێمەش کۆمەڵێک لە دانیشتووانی بەریتانیا بە بیروڕای سیاسی جیاوازمانەوە، بە باوەڕبوونمان بە ئازادیی سیاسی و بەرزبوونی ئاستی ژیان و گوزەرانی کرێکاران و زەحمەتکێشان، خۆمان بە بەشێک لەم ناڕەزاییە ئەزانین بۆیە بڕیارماندا بە ناوی، کۆمیتەی پشتگیری لە ناڕەزایی کرێکاران و زەحمەتکێشانی کوردستان، کار بکەین.

ئامانجەکان:

١- وەستانەوە بە رووی برسێتی و گرانی و بێکاری، داواکاری لابردنی بێ قەید و شەرتی گەمارۆی ئابووری لەسەر عێراق و کوردستان.

٢- داسەپاندنی ئازادی بێ قەید و شەرتی سیاسی و ئازادیی رێکخستن و مانگرتن و خۆپیشاندان و ئازادیی رۆژنامەگەری و چاپەمەنی.

٣- پاراستنی مافی ژیان و مافە مەدەنی و سروشتییەکانی ئینسان، نەبوونی سجنی سیاسی و لابردنی سزای ئیعدام.

٤- ئازادی و یەکسانی ژن و پیاو، وەستانەوە بە توندی بە رووی تیرۆر و رەشەکوژیی ژنان بە هەر بیانوویەک، رێگرتن لە هەر جۆرە هەڵاواردنێک لە نێوان ژن و پیاودا.

شێوەی کار و بەرێوەبردن

١- بۆ جێبەجێکردنی ئامانجەکانمان دەست دەدەینە هەر شێوەیەک لە ناڕەزایی کە گونجاو بێت لەگەڵ بارودۆخی ئینسانیدا.

٢- هەوڵ دەدەین دەنگمان بگاتە هەموو کەسانی ئازادیخواز و ئینساندۆست، ئەو هێز و لایەنە سیاسیانەی باوەڕیان بە ئازادی بیروڕا هەیە لە ئاستی ناوەوە و دەرەوەدا و پشتیوانیان بۆ لای خۆمان رابکێشین.

٣- ئاشکراکردن و ریسواکردنی سیاسەتی ئیستبدادی و ئیرهابی حیزبە قەومی و ئیسلامییەکان.

٤- بەستنی کۆڕ و سیمینار بۆ روونکردنەوەی رێباز و هێڵە گشتییەکانی چالاکیمان.

٥- هەوڵ دەدەین سەودای چالاکیمان فراوانتر بکەینەوە لە ئاستی دەرەوەدا و کۆمیتەی لەم شێوەیە لە وڵاتانی تریش دروست بێت.

٦- هەموو کەسێکی ئازادیخواز و ئینساندۆست کە بڕوای بەم ئامانجانە هەبێت بۆی هەیە ببێتە ئەندام بە رەغمی ئینتمای سیاسییەوە.

٧- داهاتی مالیمان یارمەتیی ئەندامان و هەر جۆرە یارمەتییەکی ترە کە پێشکەش دەکرێ.

٨- لە ماوەی دوو کۆبوونەوەی گشتیدا لیژنەیەک هەڵدەبژێردرێت بۆ رایەڕاندنی کارەکان.

داواکارین لە هەموو ئازادیخواز و ئینساندۆستان، ئەو حیزب و هێزە سیاسیانەی باوەڕیان بە ئازادی بێ قەید و شەرتی سیاسی هەیە دەنگی خۆیان بخەنە پاڵ دەنگی ئێمە و هاوکاریمان بکەن و هەرچی زیاتر تەوژم و تین بدەن بەم بزووتنەوە ناڕەزاییە و لە هەوڵدا بین هەرچی زووتر خەڵکی کوردستان لەم ماساتە رزگاریان بێت.

کۆمیتەی پشتگیری لە ناڕەزایی کرێکار و زەحمەتکێشی کوردستانی عیراق
PO Box 10326
LONDON SE 16 2ZD
U.K.

کۆمیتەی پشتگیری لە ناڕەزایەتی کرێکار و زەحمەتکێشانی کوردستان لە بانکەوازێکدا وتی: کێبە پدک لەو دەمۆک لە رۆژی یەکی ئایاردا سێ کەسیان گرتووە: **یونیس ئەحمەد . ئازاد محەمەد ئەمین ـ خالید محەمەد.** کۆمیتەکە داوا لە پدک دەکات کە بە زووترین کات گیراوەکان ئازاد بکات.

بەرهەمی نوێ

تەنیا ئەو بەرهەمانە بە سەردەکەینەوە کە بەدەستمان دەگات

ـ ئەنفال و ئالمارا، گۆڤار، کوردستان سۆلیداریتی، ژمارە ١، ١٩٩٦، سوید
ـ بلاوکراوەی پەنابەران، بلاوکراوە، کاروباری پەنابەران رایتمونت، ژمارە ٢، جانیوەری ٩٦، ٨ لاپەرە، رۆتردام ـ هۆڵەندا: بلاوکراوەیەکی رەنگاورەنگی قەشەنگە.
ـ Information and liaison bulletin گۆکراوەی نووسراوە دەربارەی کێشەی کورد لە رۆژنامەگەری ئەورووپیدا، ئینستتوتی کورد لە پاریس، ژمارەکانی ١٢١، ١٢٢ـ١٢٣، ١٢٤ـ١٢٥، ١٢٦ـ١٢٧، ئەپریل، مەی و جون، جولا و ئۆگەست، سیپتەمبەر و ئۆکتۆبەری ٩٦، ٢٣،١٩٩١، ٢٠٦، ٢٥٦ لاپەرە، پاریس: سەرچاوەیەکی بەکەلکە لە سەر کێشەی کورد.
ـ بەرگری، بلاوکراوە، کۆمیتەی بەرگری لە دەستکەوتەکانی جەماوەر، جەنیوەری٩٦، ژمارە ٥، ١٢ لاپەرە، باشووری کوردستان.
ـ لینین، سوشیالیزم ودین، پاشکۆی گۆڤاری ئەدەبی کرێکاری، جەنیوەری ٩٦، ٦ لاپەرە، باشوری کوردستان.
ـ بەیامی ئەدەبی کرێکاری، پاشکۆی گۆڤاری ئەدەبی کرێکاری، فەبریوەری

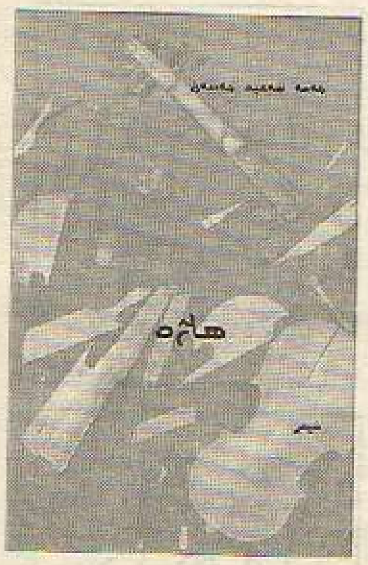

ـ هاژە، شیعر، حەمە سەعید حەسەن، ٩٦، ٩٦ لاپەرە، سوید: هەندێ شیعری نازم حیکمەت.

٩٦، ١٠ لاپەرە، باشووری کوردستان
ـ Kurdish Review، بلاوکراوە بە ئینگلیزی، ناوی هیچ کەس و ریکخراوێکی لەسەر نییە، ئەپریلی ٩٦، ٨ لاپەرە، بەریتانیا
ـ الاستقلال، بلاوکراوە بە عەرەبی، حزبی ئیسلامی کوردستان، ژمارە ٨، مارتی ٩٦، ٨ لاپەرە، کولن ـ ئەلمانیا.
ـ مامۆستای کورد، گۆڤار، ژمارە ٢٧، ٢٨، فەرهاد شاکەلی ـ سەرنووسەر، پایزی ٩٥ و زستانی ٩٦، ٨٤ لاپەرە و ٨٢ لاپەرە، سوید.
ـ شەهیدان، بە کرێگیراوان و
ـ بارزان، بلاوکراوە، ژمارە ٢١،

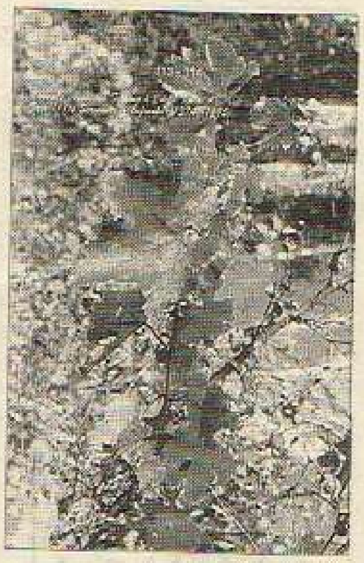

ـ سروە، گۆڤار، انتشارات صلاح الدین ایوبی، ١١٤، ئەپریلی ٩٦، ١١٤ لاپەرە، ئێران.

فەبریوەری ٩٦، ١٦ لاپەرە، ئەمەریکا: بریا وێنە دلتەزێنەکانی بەریەرێتی جەندرمەکانی تورکیا لە لاپەرەی لە دایکبوونی کاکە ئاریاندا نەبووایە؛ بۆ لاپەرەیەکی دی گونجاو بوو، پەیوەندی: Barzan, p.o.box 697, Fairfax, va 22030, USA
ـ مەلبەند، بلاوکراوە، مەلبەندی رۆشنبیری کورد، ژمارە ٧١، ٩٦، ١٦ لاپەرە، لەندەن
ـ هەنگاو، بلاوکراوە، بنکەی راگەیاندنی کورد، ژمارە ٢٣ـ٢٤، فەبریوەری ٩٦، ١٢ لاپەرە، لەندەن: پاش ماوەیەک بێدەنگی کەوتەوە دەرچوون لە ژێر کارگێری

ـ دیدار، گۆڤار، یەکێتی لاوانی کورد، ژمارە ١٧ و ١٨، فێبریوەری ٩٦، سوید.

دەستەیەک نوێدا.
ـ هەتاو، بلاوکراوە، پرۆژەی راگەیاندن و پەروەردەی کوردی، سەرنووسەر: کەمال میراودەلی، ژمارەکانی ١ و ٢، مارت و ئەپریلی ٩٦، ٨ لاپەرە، لەندەن بلاوکراوەیەکی نوێیە، پەیوەندی: He-taw, p.o.Box 10817, London SW8 32H, UK
ـ زایەلە، بلاوکراوە، دەستەیەک لە رۆشنبیرانی کورد لە ئەلمانیا دەری دەکەن، ژمارە ١، مارتی ٩٦، ١٢ لاپەرە، ئەلمانیا. بلاوکراوەیەکی نوێیە. پەیوەندی Darmstadt, Karolienen platz 5, Postfach 1262, 64283 Darmstedt, Germany.

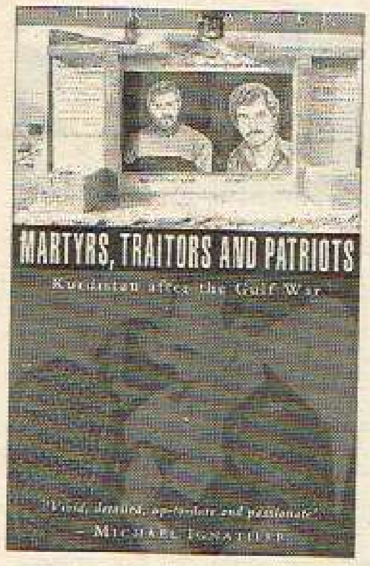

نیشتمانپەروەران ـ کوردستان دوای جەنگی کەنداو بە زمانی ئینگلیزی، نامیلکە، شیری لازەر، ١٩٩٦، لەندەن.

ـ تا، کورتە چیرۆک، ئەنوەر محەمەد ئەحمەد، ١٩٩٣، ١٤٠ لاپەرە، ئەلمانیا
ـ مشکە نازاکان، چیرۆکی منداڵان، وەرگێرانی لە ئەلمانییەوە: سەلام عەبدوللا ئیبراهیم، ١٩٩٤، باشووری کوردستان
ـ بۆ ئەوەی مێژوو چەواشە نەکەین (پرسیار و وەلامی رۆژنامەگەری) نامیلکە، فرانسۆ حەریری، ٩٥، ٢٠٨ لاپەرە، باشووری کوردستان. سەرچاوەیەکی بەکەلکە لە روانگەی توێژینەوەی بزووتنەوەی چەکداری باشووری کوردستانەوە؛ ١٥ بەلگەنامەی بەکەلکیشی لە پاشکۆکەیدا لە خۆکرتووە.

هیوای شوان جافەری هونەرمەند ناساندنی شانۆی کوردە بە ئەورووپیەکان

ئاسۆ کەریم ـ پاریس

بۆ دووەم جار لە فەرەنسادا هونەرمەند شوان جافەر کارێکی شانۆیی کوردی بەزمانی فەرەنسی لەگەڵ چوار هونەرمەندی فەرەنسیدا بە ئەنجام گەیاند. لە ١٩٩٤دا شوان "مەم و زین"ی ئەحمەدی خانی، لە ئامادە کردنی تەلعەت سامان و وەرگێرانی بۆ فەرەنسی خاتو Joelle segerer خستە سەر شانۆ. ئەم شانۆیە بۆ ماوەی دوانزە رۆژ لە سەر شانۆ لە پاریس لەگەڵ پانزە ئەکتەری فەرەنسیدا پێشکەش کرا. رۆژنامەی لێ مۆندی فەرەنسیدا بلاوکردەوە. ئەم سالیش شوان، چیرۆکی کاردۆی، لە نوسینی کمال هەنجیرە، لەگەڵ چوار ئەکتەری فەرەنسیدا، ئامادەی شانۆ کرد. لە رۆژانی ٦ و ٧ی ئیشاندا لە شانۆی میلی شاری Albi لە رۆژانی ١٩ و ٢٨ی نیسان دا پێشکەش کرا. رۆژنامەی Liberation، سێ رادیۆی و کەنالی سێی تەلەڤیزیونی فەرەنسی، رۆژنامەی Depeche du La midi شانۆکەیان هەلسەنگاند. شوان دەرچووی ئەکادیمیای هونەرە جوانەکانی بەغدایە بەشی شانۆ. لە زانکۆی سۆربۆنی نوێ بەشی شانۆ خوێندنی بالای تەواو کردووە. دوو ووتارش بە زمانی فەرەنسی لەسەر شانۆی کوردی نووسیوە: کورد لە پەنابەریدا ئەرجەمەی ئەلمانی کراوە هیوای شوان جافەر ناساندنی شانۆی کوردیە بە زمانی ئەورووپیەکان. بویە هەر بە فەرەنسی کاردەکات و کۆمەلێکی شانۆیی بە ناوی Compagnie chano دامەزراندووە. تا ئێستا هیچ رێکخراوێکی سیاسی یا کلتوری کوردی دەستی یارمەتیان بۆ درێژ نەکردووە.
شوان نیازی هەیە لە ١٩٩٧ شانۆیەکی تری کوردی پێشکەش بکات

کۆچی دوایی عوسمان چێواری هونەرمەند

ژینی نوێ ـ سووریا

عوسمان چێوار،هونەرمەندی ناسراو، لە ٢١ـ٥ـ٩٦ دا لە کاتی کارکردنیدا بۆ تەلەڤیزیونی کەنالی سلێمانی دلی لە لێدان دەکەوێت.
عوسمان ئەندامی لیژنەی رێکخراوی مافی مرۆڤ لە کوردستان ـ سلێمانی و ئەندامی کۆمیتەی کوردلۆجی زانکۆی سلێمانی بووە.
لە ١٩٤٥ دا لە دایک بووە. ١٩٦٦ خوێندنی ئامادەیی تەواو کردووە. ١٩٦٨ پەیمانگای مامۆستایانی لە سلێمانی تەواو کردووە. ١٩٧٠بووە بە مامۆستای سەرەتایی.

دیوەخانی دێوانە

گۆشەیەکی کراوەیە.
هیواداریین چۆن رۆح سوک و دلفراوانە لە دایک بوو، ئاواش خوێنەران بەشداری تێدا بکەن.

* دیوانە گیان، من زۆر بێزارم لەم ولاتە. تۆ کوێ بە باشتر دەزانیت؟
دارا عوسمان ـ ئەلمانیا ـ برلین
- ئیست ئۆر ویست
هۆم ئز زە بێست
* دیوانە، من کچێکی ئینگلیزی هاوڕێم هەیە و هەرچەند دەکەم فێری کوردی نابێت، نازانم چی بکەم؟
هاوژین رەووف ـ لەندەن
- تۆ فێری ئینگلیزی بە.
* دیوانە، دەلێن لە شاری سلێمانی سیاسیەکان عاشورایان گێراوە، هۆی ئەمە چی بە؟
ئاراس قادر ـ پاریس
- ئەگەر لە یەکتری نەدەین، با هەر هیچ نەبێت، لە خۆمان بدەین!

پێشانگای دارا ئارامی هونەرمەند لە کەنەدا

خۆشەویستی خاک

دارا ئارام، ئاوارەیەکی هونەرمەندە لە کەنەدا، لە ٩٦/٤/١١دا پرۆژەی پێشنگای "خۆشەویستی خاک"ی لە شاری ئۆتاوای کەنەدا کردەوە، دەربارەی پرۆژەکەی دەلێت: "خۆشەویستی خاک، پرۆژەیەکی هونەرییە، سێ ساڵە کاری بۆ دەکەم. باس لە دابەشکردنی کوردستان دەکات، ژیانی مرۆڤی کورد لەژێر داگیرکردندا دەگێرێتەوە. لەکۆتاییدا پیشانی دەدەم کە چۆن کوردستانێکی ئازاد بۆ گەلی کورد لە دایک دەبێت."
خۆشەویستی خاک
پێشنیاری پێشانگاکە لەرێی یەکگرتنی بۆیەکاری، کەرەسە و ڤیدیۆوە لە پێشانگایەکدا، دارا ئارام دەخوازێت خاک، کولتوور و سیاسەتی کورد یەک بگرن. ڤیدیۆی فیلمەکەی مایکل ئینگرام دەربارەی کورد باکگراوندی پێشنگاکە دەبێت. هۆلی پێشانگاکە بە دوولا دابەش دەبێت: کەلوپەلی ماڵێکی کورد کۆ دەکاتەوە. پێشانگاکە هەردووک، گیروگرفتی نەتەوەی کوردی بندەست و خۆشەویستی لەبنەهاتووی بۆ خاکەکەی دەدەبرێت.
لەرێی ڤیدیۆ و کاری هونەرییەوە، دارا ئارام، سروشتی ژیانی رۆژانەی کورد دەناسێنێت. کە ژن و منداڵانی کوردستان دەخرێنە پاڵ پۆستاڵ و تەلدرکەوە، هێمایە بۆ داگیرکردن و چیرۆکی مەم و زین دەگێرێتەوە. لە رۆژی کردنەوەی پێشانگاکەدا، دارا باس لە پەیوەندی هونەر بە مێژووی کورد و کولتوورەکەیەوە دەکات. کارەکانی لە چوارچێوەی ئەبستراکتی ئێکسپرێشۆنیسم، ریالیزم و دەقە تەقلیدییەکان وەسف دەکات.

خەمباری ـ دارا ئارام: لە پێشانگای گیانی رەنگ و ئەندیشەوە، مارتی ٩٦، کەنەدا ـ تۆرۆنتۆ

ژینی نوێ خۆشحاڵە بە گەیشتنی باری سەرنجتان

– هیوای سەرکەوتنێکی بەردەوامتان بۆ دەخوازم.
ئێستا چەند ژمارەیەکی ژینی نوێم کەوتۆتە بەر دەست، وەک هەموو رۆژنامەیەک یان بڵاوکراوەیەکی کوردی نوێ دڵخۆشی کردم. خۆ ئەگەر بەردەوام بێت لە خزمەتی رۆژنامەگەریی کوردیدا، مەبەستی بەتەنگەوەهاتنی کێشەی دیموکراتی، هاندانی نوێکردنەوە و گەشەکردنی بواری نووسین بێت، ئەوا هێندەی دی دڵخۆشم دەکات.
کێشەی رۆژنامەگەری گەلێکن. بەر لە هەمووشیان کێشەی پارەوپوول و دارایییە کە ئێمەی زۆربەمانی گرتووە. چارەسەری ئاسان نییە. با هەناسەدرێژ بین و بەپێی بەرەکەی خۆمان قاچمان راکێشین. با رەزیلانە لاپەرەکانی پڕ بکەینەوە، بەڵام بە نووسینی جڕ و چاک.
بڵاوکراوە لە دەرەوەی وڵات (لە خوا بەزیاد بێت) گەلێکن. رۆژانە، هەفتانە و مانگانە، چەندین دەردەچن، بەڵام زۆربەیان تەمەنکورتن! مۆرکانیشی قەپاڵی گەورەکرتنە و قووتدانی زەحمەت دەبێت، یان زۆربەیان بریتین لە هەڵڕشتنی کۆمەڵێک بیر و بۆچوون کە ساڵەهای ساڵ لە دەروونمدا کۆبوونەتەوە.
بە چەند ژمارەیەک هەڵیدەرێژن و ئیدی دەرگا دادەخەن. هەندێکیش رق و کینەیە، چەندین لاپەرەی پێ رەش دەکەنەوە و گر و کەفی دڵیانی پێ دادەمرکێننەوە. پاش پشوودانێک، ئەمجا گورێکی بۆ دەستێننەوە و بە وشەی بریقەدار و زەق ژمارەی تازە و لەژێر ناوێکی تازەدا چەند دانەیەکی دی دەردەکەنەوە.
سەیر لەوەدایە زۆربەی بابەتەکانیش بریتین لە جووینەوە، بەڵام هەوڵ دەدەن ئەمجارە بە شێوەی تازە و سەرنجراکێش بیخەنە بەردەم خوێنەران.
بواری رۆژنامەگەری وەک هەموو بوارەکانی ئەدەبیمان هەژارە: هەژاری شارەزا و پسپۆر، هەژاری نووسینی داهێنەر و زانستی. ئەمانەی ئێمە پێی هەڵدەستین هەنگاو و هەوڵە بۆیە بێ کەموکووڕی نابن، بۆیە گرنگە لە هەموو ژمارەیەک شتی نوێ فێر بین، هەڵە و چەوتەکان دووبارە نەکەینەوە. لاپەرەکان بە بابەتی سوار و بیستراو پڕ نەکەینەوە.
ساخکردنەوە و مەبەستی دەرچوونی بڵاوکراوەکە گرنگە. ئەگەر مەبەستی تایبەتی کەسێک، تاقمێک، یان رێکخراوێکە، ئەوا ترسی ناوێت و بەئاشکرا و بێ پێچ و پەنا با بخرێتە روو. ئەمڕۆ تەنانەت رایسیست و نازیستەکان بەئاشکرا ویستەکانی خۆیان لە دووتوێی لاپەرەکانیانا بۆ ئێمە بڵاو دەکەنەوە.
پرنسیپ شتێکی پێویستە رەچاو بکرێت، چ لە بڵاوکراوەیەکی سەر بە پارتییەک، چ بڵاوکراوەیەکی هەمەڕەنگی واتا ناپارتی. بۆیە ناکرێت دەروازەی بڵاوکراوەکە بخرێتە سەرپشت و هەموو جۆرە نووسراوێک خۆی پەیدا بکات و ببێتە جێشتی مجەور. بێلایەنی خۆی لە خۆیدا لایەن وەرگرتنە: ناکرێت ناوەخنی بڵاوکراوەکە لە لایەن کەسێک یان تاقمێکەوە بقۆزرێتەوە و بە ئارەزووی خۆی/ خۆیان بکەونە تانە و جنێودان بە لایەنێک یان چەند لایەنێک، بە بیانووی بێلایەنییەوە و پاشانیش وەک بەرزەکی بانان بۆی دەرچن.
ئامۆژگاری لە سنووری باوەڕپێکردندا نەماوە. ئەوەی لای کەسێک راستە لای کەسێکی دی، دەشێت، چەوت بێت. قەناعەت سەنگی مەحەکی رووداو و هەنگاوەکانە، بۆیە وەک رۆژانە دەبینین بە زەبری لێدان، دابڵۆسی و شێوەکانی تری زۆرلێکردن ناتوانن بیر و بۆچوون بەسەر خەڵکی تردا بچەسپێنن.
بەم رۆژگارە لە هەموو لایەکی ئەم سەرزەمینە پەرە سپییەکان بە جۆرەها بابەت رەش دەکرێنەوە، بەڵام ئەوەی دەمێنێتەوە و نرخی خۆی دەدرێتێ، ئەو بابەتەیە کە داهێنان، بزواندن و چێژلێوەرگرتنی لە دێڕەکانیدا چنیوە.
سەعدی مەلا ئەحمەد ـ سوید

ژینی نوێ: کێسپی ژینی نوێ تەنیا کەم دەرامەتییە. ئەمەش کەوتووەتە سەر ئێوەی رۆشنبیر. ژینی نوێ بێلایەن نییە: سەر بە رۆشنبیری قەڵەم ـ نەترسە.

– لە لاپەڕەی ئەوەڵ (ئەو بەشەی هەواڵی ئەڵمانیا) وشەی مخابرات هاتووە کە لە فارسیدا مانای تەلەفونخانە دەبەخشێ و هەر بۆیە کوردەکانی ئێران بەو مانایە تێی دەگەن.
لە لاپەڕەی ٥دا لەژێر وێنەی ئاڵاهەڵکردنەکەی کۆماری کوردستان بە ژمارەی لاتینی نووسراوە ١٣٢٤ گەر بە ژمارەی کوردی نووسرابا، یان لە پێشەکەی نووسرابا، باشتر بوو، چونکە خوێنەر بە میلادی تێی دەگات.
حامید درودی ـ سوید

– ئاگادارییەکی شانۆی کۆچەرتان لە چاپ داوە، زۆر سوپاستان دەکەین. حەزمان دەکرد ئابوونەمەندی بڵاوکراوەکەتان بین، بەڵام بەداخەوە لەبەر مەسرەفی زۆری شانۆی کۆچەر کە بێ یارمەتی دەوڵەت و لایەنە کوردییەکان هەڵدەسووڕێ، ئەم ئیمکانەمان نییە.
هیواداریین شاد و سەرکەوتوو بن.
گۆران ـ شانۆی کۆچەر ـ ئەڵمانیا
ژینی نوێ: زۆر حەزمان دەکرد ژینی نوێ بە دیاری بۆ گشت لایەک بنێرین. بەداخەوە بێدەرامەتی دژی ئەم کارە پیرۆزەیە. خۆ گەر تەنیا دەرامەتی پۆستەکەشمان هەبوایە بێبەشمان نەدەکردن. تکایە بمانبەخشن.

– ژینی نوێم دی، بابەتەکان و سەروتارەکانیم لا پەسەندە، بابەتە زانستی و تەکنەلۆژییەکانی بەکەڵکن، هیچ بڵاوکراوەیەکی کوردی تر ناوێرێت خۆی لە قەرەی بدا. حەز دەکەم بە بەردەوامی بۆم بنێرن. نازانم بەشداری ساڵانە چەند بە دۆلار، رۆژنامەکە هیچ زانیارییەکی لەم رووەوە تیا نەبوو، تکایە ئاگادارم بکەن.
ئێمە لێرە رێکخراوێکی بچووکمان هەیە بە ناوی لیژنەی کولتووری کوردی لە ئەمریکا و خەریکی دەرکردنی گۆڤارێکین.
ئارام حەمەساڵح ـ کالیفۆرنیا

– کاتێ ژینی نوێم خوێندەوە هەستم بە ئازادییەکی تەواو کرد، هەستم کرد ژینی سەر بە هیچ لایەنێک نییە. تایبەتمەندێکی پێوە دیارە کە بتوانێت جێگەیەک پڕ بکاتەوە لە ئەدەبی کوردیدا.
دارا ئارام ـ کەنەدا

– ساڵی ١٩٩٨ سەد ساڵ بەسەر دەرچوونی یەکەمین رۆژنامەی کوردی (کوردستان)دا تێپەڕ ئەبێت.
لەو رۆژەوە تا ئەمڕۆ چەندین رۆژنامە و گۆڤاری کوردی لە کوردستان و لە هەندەران دەرچووە، بە شێوە و سیمای جودا. هیچ یەکێک لەو رۆژنامە و گۆڤارانە بێبەش نەبوون لە کەموکووڕی، هەڵبەتە ئەوەش پەیوەندی بە باروودۆخ و چۆنییەتی بەڕێوەبردنی رۆژنامەکەوە هەبووە. کاتێ ئەوە هاتووە هەر کەس بەپێی توانا، هەوڵی کەمکردنەوەی کەموکووڕییەکان بدات، بە کارکردنی جدی یان بە دەربڕینی بیروڕای جیاواز.
ئەگەر بتوانرێت بەشێک یان چەند ستوونێک بە دیالێکتی کرمانجی ژووروو لە ژینی نوێدا بڵاو بکرێتەوە، لایەنێکی گرنگە بۆ رۆژنامەی کوردی، کەم لە رۆژنامە و گۆڤارە کوردییەکان توانیویانە ئەو نیشانە بپێکن. رەنگە سەرنجەکەم ئەرکی زۆر بێت، بەڵام ئەگەر بخرێتە پێش چاو و باس بکرێت کارێکی خراپ نییە.
خالدی مەلا ئەحمەد ـ سوید

– زاراوەی رێفراندۆم لەبری هەڵبژاردن بەکارهێنراوە. رێفراندۆم "گشتپرسی" بە نەک هەڵبژاردن. گشتپرسیش بۆ بڕیارێکی تایبەتی دەکرێ تا رۆڵەکانی گەل بە "بەڵێ" یان بە "نەخێر" دەنگی لەسەر بدەن، وەک بڵێین گەلی کورد لە باشووردا رێفراندۆم لەسەر فیدراڵی یان دامەزراندنی سەربەخۆیی بکەن. لەو کاتەدا دەنگ لەسەر یەکێکیان دەدەن.
حوسێن محەممەد عەزیز ـ سوید

– ژینی نوێ لە کاتی خۆیدا دەرناچێت، دوا دەکەوێت.
هیوادارم زیاتر بایەخ بە نووسین و هەواڵی نوێی کوردستان بدەن، لە هەموو پارچەکەوە و لە هەموو لایەکی جیهانەوە. هەوڵ بدەن زیاتر پەیوەندی بکەن بە هەموو کۆمەڵێکی کوردەواری چ لە شار و چ لە گوندەکان، بۆ ئەوەی کەمێک ئەم رۆژنامەیەتان ببێتە چەند لاپەڕەیەکی فراوانتر و بەتێرتر. ئەمە هەنگاوێکی زۆر پیرۆزە و لای هەموو کوردێک قبووڵکراوە. خۆ ئەگەر زیاتر تەکلیف بکات لەسەرمان وا بزانم شتێکی ئەوتۆ نییە.
خالید محەممەد ئەمین ـ هۆڵەندا

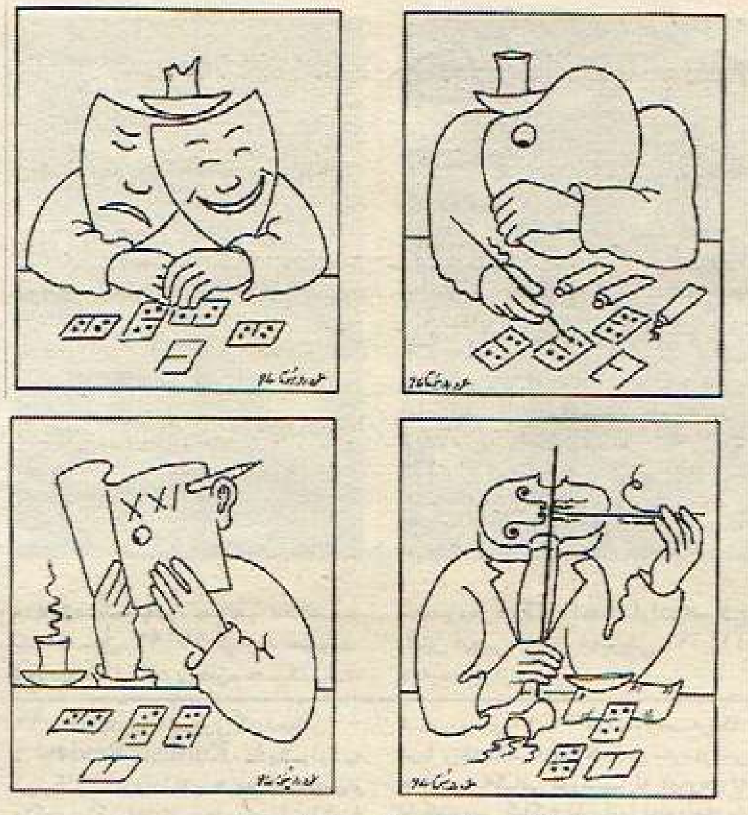
چایخانەی شەعب لە سلێمانی

ژینی نوێ: پێشنیارەکانت پێزانراون، بەڵام کاری لەو جۆرە دەرامەتی گەرەکە. بەداخەوە ژینی نوێ کەمدەرامەتە. جا چاوەڕێی کۆمەکی دڵسۆزانەی رۆشنبیرانین.

– سەرکەوتوو و بەردەوام بن لە خزمەتکردنی وشەی پیرۆزی کوردیدا.
زۆر پێخۆشحاڵم بە بینینی بڵاوکراوەکەتان کە بە هۆی برادەرێکمەوە تەنیا ٤ لاپەرە لە ژمارەی ٣ و ٤م بە دەست گەیشت. لەدوای دەرچوونم لە کوردستان ئەمە یەکەمین بڵاوکراوەیە کە بە زمانی کوردی خوێندبێتمەوە. ئەوەندە نابێت لە دەرەوەی کوردستان دەژیم و ناونیشانی هیچ بڵاوکراوەیەکم لا نییە.
بە پێویستم زانی ئەم نامەیەتان ئاراستە بکەم لە بارەی چۆنییەتی پەیداکردنی بڵاوکراوەکەتانەوە. ئایا لە ئەڵمانیا چۆن دەگاتە دەستم؟ ئایا خولی دەرچوونی چۆنە؟ بەشداربوون چۆنە؟ پێم خۆشە بەڕاشکاوی بیزانم: ئایا پەیوەندی بە حیزبی سیاسییەوە هەیە؟ ئەم بڵاوکراوەیە تامی تایبەتی هەیە لەلای من. هەرچەندە نیوەچڵ کەوتە دەستم، بەڵام زۆر خۆشحاڵ بووم.
خۆشحاڵم پێشنیار بکەم کە هەواڵی رووداوە گرنگەکانی ناو کوردستان زۆرتر روون بکرێتەوە تا خوێنەران ئاگاداری رووداوی ناو کوردستان بن. زۆربەی خەڵکی ئاوارە بیر و هۆشیان لە لای وڵاتە، نەک بەو شێوەیەی ببێتە بڵاوکراوەیەکی سیاسی.
دەرکردنی بڵاوکراوە یان گۆڤارێک لە دەرەوەی وڵات کارێکی زۆر گرنگ و قورسایی زۆری هەیە.
عزیز فەرەج ساڵح ـ ئەڵمانیا
ژینی نوێ: پێمان خۆشە ژینی نوێ بە نیوەچڵیش بازاڕی گەرمە.
راستە، هەواڵەکانی کوردستان گرنگن، بەڵام ژینی نوێ دەرامەتێکی ئەوتۆی نییە کە بتوانێت پەیوەندی تەلەکۆمیونیکەیشن بە کوردستانەوە بەستێت. هەڵبەت، تا رادەیەک لۆمەی رۆشنبیران دەکەین. پشتگیری بڵاوکراوەی سەربەخۆ کەمە. رۆشنبیرێکی زۆریش هێز لە دەسەڵاتدا دەبینن. ژینی نوێ سەر بە هیچ لایەنێکی سیاسی نییە، گڕی ژینی نوێ تەنیا لە ئێوەی رۆشنبیری قەڵەم-نەترسەوە کڵپە دەسێنێت.
بەخۆشحاڵییەوە ژینی نوێت بۆ دەنێرین. لێرەدا جێی گلەییەک دەکەینەوە. هەندێک لە خوێنەران بەپەرۆشەوە داوای ژینی نوێ دەکەن، نرخەکەشی، وەک دەڵێن، دەخەنە بان چاوان. بەداخەوە دەڵێین: هەندێک لەم رۆشنبیرانە ساڵێکە ژینی نوێیان پێدەگات و تا ئێستا هیچ کۆمەکیان نەکردووە.
بەشداری ژینی نوێ زۆر ئاسانە. بۆ ئەورووپا ١٥ پاوەند یان هاوتاکەی لەگەڵ ناونیشان و ناوی خۆتان لە زەرفی ئاسایی بهاون و بە پۆستی ئاسایی بۆ ئەدرەستی ژینی نوێی بنێرن. ئەو دۆستانەش کە دەخوازن کۆمەکمان بکەن دەتوانن پێڕەوی هەمان رێ بکەن. پشتگیریتان ژینی نوێ بەردەوام و رازاوەتر دەکات. کۆمەک کەم و زۆری نییە.
ئەدرەسی ژینی نوێ:
IKM, PO BOX, SUDBURY
SUFFEOLK CO10 0FG, U.K.

– دەرچوونی گشت کتێب و گۆڤارێکی کوردی تیشکێکی روونە بۆ رووناک کردنەوەی شەوەزەنگی نەزانی و بێ دەرمانی گەلی زۆرلێکراوەمان. سوپاسی ئێوە و سەرجەم خزمەت گوزارانی زمان و فەرهەنگ و بووژەرانی هەست و ویستی گەلەکەمان دەکەم. هیودارم هەموو کاتێکتان پڕ بێت لە سەرکەوتن و نەکەوتن. ئەگەر بۆتان دەلوێ ژمارە دەرچووەکانی ژینی نوێ م بۆ بەرێ بکەن چوونکە ئێجگار تامەزرۆی دیتن و خوێندنەوەیانم؛ پاشان چۆنیەتی ئابوونە و بەدەست گەیشتنم بۆ روون بکەنەوە.
چاوەڕێی وەڵامی ئێوەم.
کاروان بۆتانی ـ سەردەشت ـ ئێران

چەند ژمارەیەکی ژینی نوێم بینی، بە راستی خۆشحاڵ بووم. چەندین جار ئەم سەراوسەرەم پیادا کردن، باسەکان دڵخۆشکەر و بە پێزبوون. زانیم کە ژینی نوێ جێگەی ئەونوسینانەیە کە ئازایانە چاکی مەردانەی خزمەتیان لێ هەڵکردووە.
بۆیە دەستم دایە پێنوس، هەستی دڵسۆزیم باڵی پێوەنام کە بنووسم.
هەر بەرقەرار بێت ژینی نوێ، وشەی رەسەنی کوردی، بۆ ئەو هەستە پیرۆزانەی کە تا ئێستا جگە لە کپ کردنەوە رێگەی دەربڕینیان نەبووە، هەناسەیەک هەڵکێشن و بە ئازادی رادەبرن.
بەکر فەرەج ـ لەندەن

گەلێک پیرۆزبایی ئەم کارە مەزنەتان لێ دەکەین ـ هیواداریین ئەئێستاو ئایندە رۆژنامەکەتان یان رۆژنامەکەمان بەرەو دوا پلەی داهێنان هەنگاو بنێت. لەم پانتاییە نامۆیە دا ببێتە هاتنە دی خەونە رەنگاڵەیەکانی هەموو لایەک. هیواداریین ئاوازی وێنەکانتان هەمیشە لە لایەن شاڵورە سەربڵندەکانەوە پەرشی خۆیی بۆ هەموان بنوێنێ.
ئێمە گەلێک پێخۆشحاڵین بە بەشدار بوون، هیواداریین لە داهاتوودا بگات بە دەستمان. ئێوەش بە شانازی پەوە بەرپرسی خۆمان رائەگەیەنین بۆ بەردەامی رۆژنامەکە.
شی شی و باکۆ ـ هۆڵەندا

بەو هیوایەی خزمەتی خۆتان بە فەرهەنگی کورد لەرێی ژین نوێ وە درێژە بدەن. نەمزانی نرخی بڵاوکراوەکەتان چۆن بۆ بنێرم، جابۆیە تکا دەکەم کە رێنماییم بکەن تا بتوانم بڵاوکراوە بەنرخەی ئێوەم بەدەست بێنم و بیخوێنمەوە.
حەسەن مرادی ـ سەقز ـ ئێران

هیوادارم لەم ئەرکە گرنگەدا سەرکەوتووبن و پێیەکی دیکە لە رێگەی پەرەپێدانی فەرهەنگ و ئەدەبی کوردی هەڵبێننەوە. ئەمما غەرەز لە موزاحیمەت، پێم خۆش بوو هەر چۆنێک بێت دەگەڵ ژینی نوێ دا رابیتەمان بێت و ئەگەر ئیمکانی هەیە ئەم بڵاوکراوەیەم بۆ بنێرن. لە بابەت نرخەکەیەوە و رێگای بەدەست گەیشتنی ژینی نوێ رێنماییمان بکەن تا هەرچی زووترە دەست بەکار بین.
عوسمان ئاچاک ـ بۆکان ـ ئێران

وێڕای پێشکەش کردنی سڵاوێکی گەرم و گوڕ، وەک تیشکی هەتاو، بۆنخۆشتر لە گوڵە جوانەکانی بەهار، بۆ ئێوەی کارگێرانی ژینی نوێ. ئاواتە خوازم کە بتوانن زێتر خزمەت بە فەرهەنگ و ئەدەبی کوردی بکەن. لەوەی کە ناوی بڵاوکراوەیەکی نوێی کوردیمان پێ گەیشت زۆر خۆشحاڵین. ئێمەش بە نامە و تەلەفۆن پەیوەندیتان دەگەڵ دەگرین، تا ئەو جێ هەڵسوڕێ یارمەتیتان دەکەین. لەگەڵ هاتنی بەهاریشدا، ئەوە شیعرێکی تایەر بەگتان پێشکەش دەکەم:
چەمەن یەکبارە خامۆشە، خرۆشی بولبولان بایێ
دڵ ئەمڕۆ مات و مەغشوشە، خوا ئەسلی گوڵان بایێ
سدیق بایەزیدی ـ نەغەدە ـ ئێران

هیوادارم شادو سەرفەراز بن. تکایە بۆم بنوسن کە چۆن بڵاوکراوەکەتان ئابوونە بکەم. تکایە ئەگەریش دەتوانن ناونیشانی گوڤارەکانی دیکەیش کە بە زمانی کوردی لە ئەورووپادا بڵاو دەبنەوە بۆم بنوسن. وێڕای سوپاس و هیوای سەرفرازیتان دەخوازم.
اقای خاطری ـ کرماشان ـ ئێران

زێتر لە پێویست شیعر بڵاوکراوەتەوە. چەند نوسینێک لە لایەن یەک کەسەوە بۆ خۆی زەوقی خوێنەر تێک دەدات. بە باشی دەزانم گەر بکرێ لە هەر ژمارەیەکدا تەنیا یەک بەرهەمی کەسێک بڵاو بێتەوە. خۆ ئەگەر بەرهەمەکان دوو بابەتی لەیەک جودا بن ئەوا لەوە باشترە کە دوو بابەتی زۆر لە یەک نزیکی یەک کەس بڵاو بکرێتەوە: هەرچەندە ژمارە ٧ نامەی خوێنەرانی تیادا نەبوو بەڵام من پێم باشە کە ئەو گۆشەیە بەردەوام بێت چاکترە. چونکە لەو رێگایەوە خوێنەر بۆ رۆژنامەکە زیاتر پەیدا دەبێت. بە شێوەیەکی گشتی ژینی نوێ بەرەو پێشەوە دەچێت: هیودارم هەم لە پێشکەوتنی و هەم لە بەردەوامبووندا سەرکەوتوو بن. لە گەڵ سڵاو رێز.
کەریم مستەفا ـ نەرویج

سڵاوێکی گەرم وەک تیشکی هەتاو: جوان وەک شەونم و خوناو؛ روون وەک ئاوی کانیاو؛ سوورتر لە خوێنی لای شەهید کراو؛ بەگڕتر لە شەپۆلی گەنداو؛ پرشنگدار تر لە گوڵکە زێرینەی چەماوە؛ بۆن خۆشتر لە رێحان؛ سپی تر لە چاوی کاڵ؛ بدرۆشێ وەک گۆنای بەخاڵ دەیدەمە دەست شنەی شەماڵ تا دوو دەستی پێش کەشی ئێوە کاربەدەستان و بەڕێوەبەرانی گۆڤاری ژینی نوێ. هیوادارم کە لە هەموو کات و ساتێ ژیاندا سەرکەوتوو بن و زۆر سوپاستان ئەکەم کە بۆ گەشەدار کردنی فەرهەنگ و کلتووری کوردی تێدەکۆشن.
دەمەوێ ببمە ئابوونمان "ژینی نوێ" داوا دەکەم کە چۆنێتی ئابونە وەرگرتنم پێ بڵێن.
خالید رەسول نیا ـ مەهاباد ـ ئێران

سڵاوێکی گەرم و بەتین لە کانگای دڵمەوە بۆ بەڕێوەبەرانی ناساندنی کورد لە دونیادا. دۆستان یەکەم جار ئاگادار بووم کە "ژینی نوێ" لە دەرەوەی وڵات دەردەچێ، جێی خۆشحاڵییە خەڵکانی وڵاتی هەندەران ئاگاداری داب و نەریتی ئێمە بن. هەر لەسەر ئەو پێیە وەک هۆگرێکی زوانی کوردی خۆشحاڵ دەبم لە مەهابادەوە پەیوەندیتان لەتەک بگرم، پێم خۆشە لەسەر ئێزنتان ببمە خوێنەری "ژینی نوێ". نازانم یەک پاوەند چەندی ئێرانی دەکا بەڵام ئەگەر پارە پێویست بوو پێم بڵێن تا هەر جۆرێک ئێوە دەڵێن ئابوونمان بم. ئەگەر پێویست بوو وێنەی وڵات کوردەواری ـ چیرۆکتان بۆ دەنێرم.
فەریدون حەکیم زادە مەهاباد ـ ئێران

- زۆر بە خۆشحاڵییەوە پیرۆزبایی خوێنەری کوردی دوورە وڵاتان لێ دەکەم. هیوادارم ژینی نوێ ڕێ نیشاندەر و تیشکۆی زانین و فێرکردن بێت.
عەلی تالەبانی ـ کەرەج ـ ئێران

گۆڤاری کۆچەر ـ گۆڤاری منداڵان
گۆڤاری کۆچەر گۆڤاری منداڵانە و تەنیا گۆڤاری منداڵانە لە فینلەندا دەردەچێ لە ناو کەسایەتی یە پەنابەرەکان و نەتەوایەتییەکانی دیکە. نرخی ١٠ مارکی فینلەندە نزیکەی ١/٥ پاوەندە. دیارە نرخەکەی زۆر گرانە بەڵام بۆ گۆڤارێکی وا، تەنیا مافی لە چاپدانی دەرناکەوێ. هیوادارین لە بڵاوکراوەی خۆتان باسی ئەم گۆڤارە ساوایەمان بۆ بکەن؛ دەنگی کوردیش کە زۆرتر بۆ گەورە ساڵانە بەو زووانە دردەچێ و بۆتانی رەوانە دەکەم.
مەجید هەقی ـ فینلەندا

بەچکەمراوی و جووجەڵە

ئامادەکردنی: سەلام عەبدوڵلا ئیبراهیم ـ ئەڵمانیا

ئاهەنگی نەورۆزی ٩٦ لە لەندەن

ژینی نوێ ـ لەندەن

لە ئاهەنگی مەڵبەندی ڕۆشنبیری کوردیدا نزیکەی ٥٠٠ کەس بەشدارییان کرد. تا شەوێکی درەنگ ئاهەنگی هەڵپەڕکێ و گۆرانی بەردەوام بوو. چەندین تیپی مۆسیقا بەشداریان کرد. لە دەری هۆڵەکەش مەڵبەندە ڕۆشنبیرییەکان پێشانگای کتێب و بڵاوکراوەیان ڕازاندبووەوە. مەڵبەندی ڕۆشنبیری کورد دەرفەتی ژینی نوێ یان دابوو لەوشەوەدا تا پەیوەندی زۆرتر بە کۆمەڵگای کوردەوە ببەستن. کارگێڕانی ژینی نوێ مێزێکی قەشەنگیان ڕازاندبووەوە. ژمارە حەوتی ژینی نوێ بۆ شەوی نەورۆز ئامادە کرابوو. هەر لەوشەوەدا ژینی نوێ چەندین پەیوەندی نوێ ی دامەزراند لە گەڵ کۆمەڵگای کوردیدا.

یەکێ لە بەشداران لە کاتی ئاهەنگەکەدا بە ژینی نوێ ی گووت کە مۆسیقا کاریگەرە لە سەر گوێگران. واتێنەگەشتم کە لە ئاهەنگەکاندا خەڵکی گوێ ناگرن. حەزیان لە مۆسیقا نییە، بەلام زۆر بەهێمنی گوێ لە عەدنان کەریمی گۆرانی بێژ و عود ژەند گیرا. بۆم دەرکەوت، موسیقاو گۆرانی باش گوێگری زۆرە. چەند گوێگران پێویستە ئارەزووی مۆسیقایان پەرەپێبدەن، هێندەش مۆسیقار و گۆرانی بێژان پێویستە ئاوازەکانیان پێشبخەن.
کوردەکانی دانیشتوی ئیلینگ (لەندەن) ئاهەنگێکیان بە بۆنەی نەورۆزەوە بۆ دانیشتوانی کوردی ئیلینگ گێرا.
تیپی فۆلکلۆری کوردی ئاهەنگەکەیان ڕازاندەوە. چەند میوانێکی بێگانەش ئامادەی ئاهەنگەکە بوون.

عدنان کەریم و سوران جلال عەزیز تایبەت بە ژینی نوێ

چەند کچێکی کورد سەردانی مێزی ژینی نوێ دەکەن

سۆزان سدیق لاوی بێژەری ڕادیۆی دەنگی ڕۆتردام . بەشی کوردی

ئامادە کردنی بۆ ژینی نوێ: تارا شوان ـ ڕۆتردام ـ هولەندا

سۆزان سدیق خەڵکی بازێری سلێمانیە، تەمەنی ١٧ ساڵە، لە کوردستان تا یەکی ناوەندی خوێندوە. لە ١٩٩٢وە کوردستانی لەگەڵ خێزانەکەیدا جێ هێشتووە. سۆزان دەڵێت کە کوردستانم بەجێ هێشت دلگران بووم، بۆ هاوڕێکانم، بە تایبەتیش ئەوانەی قوتابخانە، بەجێ بهێڵم، بەلام ئەمە بڕیارێکی باوک و دایکم بوو.

• ئێستا بە چیەوە خەریکی؟
ـ دەخوێنم و لە CVBO بەشی تەندروستی، دەمەوێت بەردەوام بم لە خوێندن تا براوانامەی بەرز بەدەست دەهێنم. ئەوکاتە ئەگەر باروودۆخی کوردستان باش بێت دەمەوێ لەوێ خزمەت بکەم.

• چۆن بوو وابویت بە بێژەر؟
ـ چەند کارمەندێکی ڕادیۆ داوایان لێکردم کار بکەم لە ڕادوێی دەنگی ڕوتردام بەشی کوردی؛ حەزم لێ دەکرد. ئێستا من لە دەنگی ڕوتردام بەرنامەیەکی تایبەتم هەیە بە ناوی "بەرنامەی لاوان" زۆر دڵشادم بە بەرنامەکەم چونکە دەنگی لاوانە.

• بێژەری بۆ تۆ لە سەرەتاوە گران نەبوو؟
ـ لە سەرەتاوە تۆزێ ناخۆش بوو چونکە هەرگیز لە ڕادوێ کارم نەکردبوو. زۆر دەترسام هەڵە بکەم، بەلام بە خۆشیەوە دەڵێم ئێستاکە باشم و هەوڵ دەدەم لە داهاتوشدا باشتر بم.

• ئەو بلاوکراوانەی دەخوێنیتەوە؟
ـ دیدار گۆڤاری لاوان، بەشێکی کوردستانی نوێ، ژینی نوێ و هەندێ بلاوکراوەی هۆلەندیش.

سۆزان سدیق

• چەند زمان دەزانی؟
ـ کوردی زمانی دایکیمە، هۆڵەندیەکشم باشە، عەرەبی و ئینگلیزیش تا ڕادەیەک دەزانم.

• کام گۆرانی بێژت پەسندە؟
ـ گۆرانی بێژە کوردەکان زۆریانم لا پەسندە، بە تایبەتی ناسری ڕەزازی، جوان حاجۆ و بەهجەت یەحیا، هەروەها گۆرانی بێژی بیانیش ماری کیری.

• ئایا لە داهاتودا دەگەڕێیتەوە بۆ کوردستان؟
ـ ئێستا نازانم، بەلام ئەگەر لە داهاتوودا باروودۆخی وڵات بەرەو باشی بچێت ئەوە بە دڵنیایەوە دەگەڕێمەوە.

• چی دەڵێت بە ژینی نوێ؟
ـ دەمەوێ ژینی نوێ گرنگی بە لاوان بدات و گۆشەیەکی تایبەتی بۆ لاوان بکرێتەوە. بۆ نمونە: دەربارەی کیشەکانیان یان یەکتر ناسین و تد.

ئاهەنگی نەورۆز لە هۆڵەندا

پێشڕەو شوانی ـ هۆڵەندا
بە بۆنەی نەورۆزەوە کۆمپانیای ڕەوەند موزیک لەگەڵ یانەی کوردی لە ڕۆتردام ـ میدیا فێستیڤاڵی مۆسیقا و گۆرانییان لە شاری ڕۆتردامی هۆڵەندا بە بەشداری هونەرمەندان: ناسری ڕەزازی، جوان حاجۆ، نەجمەدینی غولامی و خۆشناو سازکرد. تیپی مۆسیکژەن هونەرمەندان: هێمن بە جاز، بژار بە ساز، کاوە بە ئۆرگ و خۆشناو بە تەمبور، بەشداریان کرد. ئاهەنگەکە لە لایەن هەڵۆ بێکەسەوە بەڕێوە دەبرا. هەڵۆ سەرنجی زۆربەی خەڵکەکەی بە لای خۆیدا ڕاکێشابوو.
لە هەڵۆمان پرسی: چۆن سەرنجی خەڵکی بۆ لای خۆت ڕادەکێشیت؟
گوتی: "هەوڵ دەدەم خۆم لە شتی دووبارە بپارێزم، ئەوەی ئامادەی دەکەم جۆربەجۆرە. ئەگەر بزانم خەڵکی خەیاڵی دەڕوات ئەوە شتی تریان پێشکەش دەکەم. من سیستەمی تایبەتی خۆم هەیە. لە زۆربەی ئاهەنگەکاندا ٢٠ لاپەڕەیەک دەنووسم، بەلام یەک لاپەڕەی دەخوێنمەوە و ئەوەی تری بۆ کاتی پێویست دادەنێم."
لە وەلامی پرسیارێکدا بەرپرسی ڕەوەند موزیک ئارام نەجمەدین دەڵێت: "ڕەوەند موزیک دەیەوێت ستانداردی کاری هونەری بەرز بکاتەوە و بەرەو پێشەوەی بەرێت و، خۆی لەگەڵ جیهانی نوێدا بگونجێنێت. ئێستا کوردەکانی سوید زۆربەیان پشتگیریمان دەکەن و داوای ئاهەنگ دەکەن. بەرنامەی تایبەتیشمان بۆ لاوان هەیە. ئێمە ناتوانین ڕێ لە لاوان بگرین ئەچن بۆ دیسکۆ، بۆیە خۆمان هەوڵ دەدەین دیسکۆیان بۆ ساز بکەین. لەم ڕووەوە دایک و باوکانیش پشتگیریمان دەکەن. تا منداڵەکانیان ئەچن بۆ دیسکۆی سویدییەکان و دووچاری گرفت و کێشە بن.

ڕەشبەڵەکی ئاهەنگی نەورۆزی هۆڵەندا ـ ڕۆتردام تایبەت بە ژینی نوێ

جێژنی من

ئەنوەر محەمەد ـ ئەڵمانیا

وادەبینم هەموو ساڵێ
لە سەرەتای هەر بەهارێ
لە گوند و شار، دەشت و کێوان
لە کۆلان، حەوشە، گوێی بانان
بڵێسەی ئاگر لە هەر لا
لە گەڵ دەنگی دەهوڵ، زوڕنا
هەڵپەڕکێ و کەیف و خۆشییە
یادی ساڵرۆژی کوردییە
منیش لە کانگەی دڵمەوە
بە مرۆژە گەش دەیمەوە
بەخێربێ نەورۆزی وەک بوک
پیرۆز بێ لە گەورەو بچوک

وەلید خالید

ئێوارەی ٢٧-٤-٩٦ ئاهەنگی جەژنی لە دایکبونی کاکە وەلید خالید سازکراو دوو مۆمی ژیانی لەگەڵ چەپلە ڕێزانی ئامادە بوواندا کوژانیەوە.
ئارەزووەکانی کاکە وەلید تۆپتۆپێن و سەیرکردنی ڤیلیمی کارتۆنە.

QUALITY CREATIVE PHOTOGRAPHY
بۆ بە ئەنجام گەیاندنی جوانترین و ڕازاوەترین فۆتۆگراف، دروست کردنی کارتی ژنهێنان،
ئاهەنگی ژنهێنان، چالاکییە کۆمەلاییەتیەکان، ئاهەنگی ناوماڵیش دەگرین.
بە نرخێکی تایبەت: پەیوەندی بکەن بەم ژمارەیەوە: 0181 803 4326
ناونیشان: 32 Amersham Av. Edmonton, London N18 1DT

ڕەشبینی

ئەکرەم عەلی ـ سوید

قەفی عەمامەکەت، لێوانلێوی کەرای نوردووی "جەهل"ە. کیرفانەکانی جوبیەکەت، پڕ لە تلیاک و ئەفیونە. چاوە بەقووڵاچووەکانت، دوو گۆڕی بێ ناونیشانن، کچەکەم و خوشکە بچکۆلەکەمیان تێدا زیندەبەچاڵ کراون. بە پەتی هەر تاڵێکی ڕیشتەوە گاڵیلۆیەک دەبینم لە قەنارە دراوە.

زەردەخەنەت ژەهرە. پێکەنینت گازی سیانید و خەردەلە. عەبای شانت تۆڕێکە بالای ئاسکی هاوسەرەکەمی تیادا بەندە. لەبری نان، پەڕەی زەردەهەڵگەڕاوی ئامۆژگاری دەدەیتە دەست برسییەکان. لەبری ئاو، خوێنی تەیارانی خۆت دەکەیت بە قوڕگی تینووەکاندا. لەبری بووکەشووشە، مین و نارنجۆک دەدەیتە دەست منداڵانی هەتیوخراوی ڕووت و ڕەجاڵی وڵاتەکەم.

گۆشت، بیر، هەست و ئەستم لە دۆزەخی ژیانی ڕۆژانەدا دەسووتێنی و وادەی بەهەشت بە ئێسکی ڕزیوم دەدەی. نینۆکە تیژەکانی دەستە خوێناوییەکانت وا لەناو چاوەدا، کوێرت کردووم و هیچ نابینم. لە شوێنی خۆم، بە ئەبلەقی، ئیفلیج و کەڕ و لاڵ وەک دوعای ئەبوەدوجانە بە شانی تەنەکەی خۆڵی سەردەمەوە دادرواوم. لەبەر پێی شارستانییەتدا فڕێدراوم. کەس نەما بێت و پێم پێدا نەنێ. لەبەر بۆگەنی زێرابی مێشکی تۆ، بۆنی گوڵم بۆ ناکرێ. دەیان سەدەیە سییەکانمت بە هەوای میکرۆباوی ڕزاندووە. شەیتان و قەڵەم، پێکەوە، لە یەک چاڵدا ڕەجم دەکەی. مۆسیقات لە کونجی زیندانی ئینفرادی خزاندووە. غەمناک و لێویەبارم. ئێواران کاتی خۆرئاوابوون، تا دواجرکە چاو لە بەژنی ڕووناکی خۆر ناترووکێنم. زۆر دەترسێم چاخێکی تری جاهلی وردە وردە بە پەیژەی نائومێدیدا دابەزێت و نیشتمانەکەم بخاتە ژێر باڵی ڕەشی خۆیەوە و جارێکی تر تیشکی خۆر نەبینمەوە.

زۆر دەترسێم ئەم ڕەشەبا ناوەختە مۆمی کزکزی سووتاوی نێو دڵی ئەوەی داهاتووم بکوژێنێتەوە.

ئاورێک لە پاشە ڕۆژ: خێزانە کوردە ئاوارەکان چاوەڕوانی کوردستانێکی بە ختەوەر دەکەن.
ئاهەنگی مەڵبەندی ڕۆشنبیری کورد، لە لەندەن. نەورۆزی ١٩٩٦ . کامێرای ژینی نوێ

گەلۆ

ئەنوەر محەمەد ئەحمەد ـ ئەڵمانیا

لە چ خاڵێکی وەستاوی هەبووندا خۆم دەبینمەوە! لێرەم و لێرەش نیم! پەلەکانم دەجوڵێنم، بە لای خەڵک، خانوو و درەختەکاندا دەڕۆم. من، هەبوونم یان شتەکانی دی! من، بەبێ ئەوان یان ئەوان بێ من. ئەوسا هەبوون چ مانایەکی دەبێت!

لە پارچە خاکێکی ئەم دنیا بەرینەدا، لە تەک هاوئەندامەکانی لەشمدا (نەک هاوزبانەکانم)، دەڕۆم، دادەنیشم و دەپەیڤم. نیو دڵ لەگەڵیاندا پێدەکەنم و دەشگریم! لە تەکیاندا و لە تەکیشیاندا نیم! لەبەر ئەوەی دووریێکی هەستی و ڕۆحی بێبڕانەوە لە نێوانماندایە، دیوارێکی نادیاری هەستی وەها شەفاف، وەک بەرگە تۆییەکەی پاشا.(1)

گەلۆ (٢)، بە لەش لەمانە نزیکم و بە ڕۆح دوور، زۆر دوور و بێکۆتایی. هەبوونی هەستییم وا لەو خاک و کەژەی پشتاوپشتمی تێدا پەیدابووە. منی لەش دەپرسم: گەر ڕۆح هەردەم زیندوو و نەمر بێت، کەواتە چ ڕۆحێکم تێدایە؟ منی لەش جارێک دەژیم، بەڵام منی ڕۆح نەمر و ئەزەلییم. منی جودا لە لەش و ڕۆحیش دەپرسم: ئەوە ڕۆحەکانن، ناژیر و دەبەنگ، ژیر و هۆشیار، خراپ و پیس، باش و چاک، بێبەزەیی و نامرۆڤانە، بەبەزەیی و مرۆڤانە، درۆزن و تەفرەدەر، ڕاستگۆ و بێ پێچ و پەنا. کێ فەرمان بە کێ دەدات؟ ڕۆح هەڵوەدای ئەم تاراوگە و نامۆییە بووە، یان لەش؟ نامۆییبوون چییە؟ تاراوگە مانای چی؟ ئەی مرۆڤ بۆچ تاراوگە و لە چی نامۆیێت؟ دوورییەکی جیۆگرافی و بەرەورووبوونەوەی خووخدە، زمان و کولتوورە جوداکانی مرۆڤە لێکدوورەکان، گەر مرۆڤ هەر مرۆڤە و وێکچوونی ئەندامی، هۆشی و ڕۆحی هاوبەشمان هەیە، بۆچ لە یەکتر تێناگەین و ناتەباییمان هەیە؟

گەلۆ، بوومەتە هەبوونێکی پڕ لە ناتەبایی ڕۆحی و کرداری. ڕۆح لێرەکانە نامۆیە و تاسەی ئەوێکانە دەکات: ئەوێکانەی تاخ، ئەوێکانەی بناغە. ئەوێکانەی شایەدی رابردووەکان، ڕابردووەکان بە تاڵ و شیرینیایەوە.

گەر شاخ هەر شاخ، درەخت هەر درەخت، هەوا هەر هەوا، ئاسمان یەک ئاسمان، ئەستێرەکانیش ڕوو لە هەمووان دەبریسکێنەوە، ئەی بۆچ بەم سروشت و کەژەی ئێرەکانە نامۆم! بۆچ جریوە و جیکەی باڵندەکانی ئێرەکانە، تەنانەت تام و بۆنی ئێرەکانەیشم، پێ نامۆیە! مەگەر لە زیانحاڵی باڵندەکانی ئەوێکانەی بناغە و تاخ تێدەگەیشم! یان تام و بۆنی ئەوێکانە، ئاشنا بە ڕۆح و شتێکی دی بوون! جار جارە «من»ی پێکهاتەی هۆش، ڕۆح و لەش، دەکەومە حاڵ و زیکری دەروێشییەوە. حاڵی بێئاگایی لە ئاگابوون، حاڵی ئەڤینێکی وزەبەخش، ئەڤینی ڕۆحی ژانبەخش، وەک ژانی پیرۆزی منداڵبوون!

کێیها لە لەش و ڕۆح و هۆش هێندە بە ئاوی ئەڤینی پیرۆزی ئەوێکانەی تاخ زاخاو و جۆشدراوە، کە ئیدی وەک کوڵێکی تا تاخ شێدار و تەڕ هەست بە وشکێتی و تینوێتی ناکات.

گەلۆ، منی ئێستە، کە لە تاسەی دووریی خاک و خەڵکدا ئازار دەچێژم، ئاسوودە دەبم! منی ڕۆح و منی لەش، دەکەونە ورتەورتی بێکۆتایی هەستییەوە.

ڕۆح، تۆ منیت یان من تۆم!
لەش، تۆ منیت یان من تۆم!

هەردووکیش دەپرسن: ئەوە کامانین لەدوی ئاسوودەیی دەگەڕێین! جار جارە ڕووخسارە ماسکناساکەی منی هەبوون لە تێکەڵەی ڕق و لەش، حاڵەتی مانگی پڕی ئاسمانێکی ڕوونی سایەقەی سامال، واتە پێکەنیناوی، دەگرێتە خۆ. ئەوجا بە زمانی ناچاری، زمانی نامۆیی و تاراوگەی هاوبەش، سڵاو لە کەسێک دەکەم کە شایەد لە پارچە خاکێکەوە هاتبێ کە خاک و خۆڵی، شاخ و دۆڵی، چەم و چۆڵی، کردار و خووی، ژیانی پێشوو و ڕابردووی وەک نیشتمانەکەی من بچێت. وتم نیشتمان، بەڵێ نیشتمان...

گەلۆ، لە بچووکترین زیندەوەر تا زەبەلاحترین، لە بێهێزترین تا بەهێزترین، نیشتمانیان هەیە دەتوانرێت لە سارد و گەرمی، لە تەڕ و وشکی، شیرین و تاڵی، خۆشی و ناخۆشی، تاریکی و ڕووناکی... هتد هەست بە نیشتمان بکرێت. نیشتمان هەبوونێکی تکوولێتەکراوی تاخ و بناغەیە، هەبوونێکی بەرفراوانی بێسنوورە.

گەلۆ، مەلۆتکەی تازەلەدایکبووش گەر دوور بخرێتەوە، هەست بە دووریی و تاسەی نیشتمان دەکات. (٣) بۆیە تکوولێکردن و ڕەتکردنەوەی نیشتمان، تکوولێکردن و ڕەتکردنەوەی ڕاستەقینەی بوونە. کە ئەمەش ناچێتە ئاوەز(٤) و زێری هیچ گیاندارێکەوە، لە هەر کوێ بێت، هەر ساتێک بێت، نیشتمان لەگەڵدایە، لە کردار و خوو و قسەکردنتدایە. جار بە هەستی، جار نائەستی، نیشتمان لە ناختدایە. چەندین مەودای جیۆگرافی تەی بکەیت، نیشتمان لەگەڵتدایە، لە هەگبەی کۆچ و ڕووتدایە... لە خەونتدایە... پارچەیەکیت لە نیشتمان.

گەلۆ، لە چ خاڵێکی وەستاوی هەبووندا خۆ دەبینینەوە!

(١) جیرۆکێکی فۆلکلۆری پڕ مانایە.
(٢) گەلۆ: خەڵکینە.
(٣) گوتنێکی مەنگۆلییە.
(٤) ئاوەز: عەقل

کیژۆڵە بێ نازەکان به هاو دڵی خۆیان ناگەن

ئاوات محەمەد ـ باشووری کوردستان

ئێمە لێرە لە نارەحەترین شێوەی ژیاندا ڕۆژگار بەسەر دەبەین. بە دەم گازنەی بەرەیانەوە دەترقێینەوە، خۆزگەکانمان ئاوێتەی کۆمەڵێک هیوار شادین. هەرگیز چاو لێک نانێین. ڕۆژگارێکی سەختە، بەڵام هێندەی سەختی ئەو ئێمەش سەختین. کاروانێک بەرێوەیە نووقلانەی ڕۆژگارێکی پرشنگدار لێدەدات. لە نێو ئەم ژاوەژاوی سیاسەتەدا ئاسمان پارچەیەک لە شینایی تێدایە، ئەوەی تر، هەورێکی چڵکن. ئەو پارچە شینە ئێمەین. ڕۆژگارێک بۆمان پێدەکەنێت کە لای ئەوان خەونێکی ئەزرگە و چارەی هیچ دەردێک ناکات.

کەرنەتەی ئەم جەنگە دژوارە لە کێ بووندایە چونکە ئەوان بەمەش بە ڕازی دڵی خۆیان ناگەن. دەهۆڵی خۆماڵی، تیری خۆماڵی هەڵناپەڕێنێت. هەر لە بەر هێندەش کە شایی و گۆرانی کەم بوونەتەوە و سەرچۆپیکێش خەریکە بە هێلاک دەچێت. سەیرت لێ نەیەت لەگەڵ بوونی ئەو هەموو دژواری و ڕووداوە خەمناکەدا، ئەو شاییە ئاهەنگی کێی خۆی لێ بڵند بکات و پڕ بە گەرووی ئازادی سروود بچڕێت. ڕۆژگارێکی دژو و دێوەزمە سواری ملی خەونە جوانەکانی منداڵەکانی ئێرە بووە.

ئەو خەونەی هەرگیز کۆنترۆڵ ناکرێت. تریقەی ئەو منداڵەی کە پڕ بە گەرووی هاواری ژیانێکی منداڵانە دەکات بۆ خودی منداڵەکانی ئەم جێگەیە. ڕۆژگارە سامناکەکان دەگەینە ملوانکەی ڕەنگینی کیژۆڵە بێ نازەکان کە لەبەر گرانی ناتوانن بە هاودڵی خۆیان بگەن.

بۆ خۆی جێگەی سەرنجە کە مرۆڤەکان بەرهەنگاری ئەم ژیانە سەختە بوونەتەوە، بە یەک دەگەن نەفرەت لە هۆکارەکانی بە برسی کردن دەکەن.

ژیانم تاڵییەکی ژاڵە ئاسایە؛ لە دەشتێکی کاکردا شایی ڕۆژێکی پرشادی دەکات. زۆرم تاڵی چەشتووە و دەچێژم؛ زۆر زوو دەسووتێم؛ هەندێک لە ڕۆژەکانی ژیانم لە بێمانایەکی گەورەدا بەسەر دەبەم؛ زۆر لەخۆم نارەحەتم، بەڵام بە خۆم دەڵێم قەیرانێکی کاتی و قەرە بوو دەکرێتەوە. خەریکە وەک لێبوکی ماڵی شامان لێدێت: تا دەمرین دەبێت چاوەڕێ ی ڕەحمەتی ئەم بێ ڕەحمانە بین. لێرە ئەقڵ خەریکە لەبار دەچێت. سەدە سەدەی شەقە. لۆجیکی ئەم ڕۆژگارە لە جاران ناچێت: جاران لە مردن دەترسیاین؛ ئێستا لە ژیان. چ عەجاباتێکە کە مرۆڤ نەزانێت بەرەو کوێ مل بنێت. عەشیرەتەکانی ئێرە زۆر شەرانگێزن. وەک خۆیان دەڵێن، شەرعی مار بە دارە، دەنا دەبێت خۆت لە قالبی سر بوون بدەیت. زۆر هەوڵ دەدەم کە جێگەیەکم هەبێت. خەریکە وشەکان ئەبن بە یەستەلۆکی عەشایەر و دەتوێنەوە و دەبنە زایەڵە و لە بۆشایی ئەم زەمینەدا پڕ بە دنیا گۆرانی سەرفەرازی دەڵێن. زۆر نەژنەفم، کەمی درووسە. مەعلومە کامە درووستە. حەز دەکەم هەندێک قسەی پاراو بکەم تا زاخاوی ئەم دڵە تاریکەم بداتەوە؛ زوخاوی ئەم چەنگستانەی لێ بکاتەوە؛ وەک جارانی بێگەرد خۆی بنوێنێت. چ ژیانێک لە ژیانی منداڵی خۆشترە، گەر باڕووت نەیسووتێنێت؛ چ شادیەکە ئەو ڕۆژەی چەکەکان دەکرێنە بۆڕی زێراب؛ تۆپەکان بە تەنەکەی خۆڵ؛ لوولەی تفەنگەکان دەکەینە شمشاڵ تا بە ئارەزووی خۆمان ئەوای خۆشبەختی پێ بەخش بکەینەوە. هەموو دنیا پڕ بکەین لە گۆرانی، لەبەر گۆرانی جێگەی گریان نەبێتەوە.

وتووێژی منداڵان

شیعرێکی نزار قبانی
بە بۆنەی سەری ساڵەوە
شرف الدین کوردستانی
لە عەرەبییەوە وەریگێڕاوە

کیژۆڵەکەم!
لەسەر مەمکی خرهەڵداوت،
رایان وەک یەک نەبوو،
منداڵ.
یەکیان گوتی:
مەمکۆڵانت هێشووی ترێیە.
یەکێ گوتی:
من پێم وایە گۆی زێڕینە.
سێیەم گوتی:
سارای حەریر و هەورییە...
گەورەکەیان، پەپوولەکەم!
گوتی: مەمکت
کتێبێک شیعر و هەڵبەستە.

ژینی نوێ
JIN-I NWE
ئاوەڵایە بۆ ڕۆشنبیری کوردی قەڵەم ـ نەترس.
ناونیشان: IKM
PO BOX 3044
Sudbury
Suffolk CO10 0FG
U.K.
لە ڕووی داراییەوە تەنیا پشتی بە ئێوەیە . کۆمەکی بکەن
Tel: 01 787 378 588 Fax: 0171 723 7374
حسابی بانک:
IKM NatWest Bank, 32 Market Hill Road, Sudbury, Suffolk CO10 6EW,
AC No: 52 65 13 47
Sort Code: 60-21-03
دەستەیەک لە ڕۆشنبیرانی کورد لە کوردستان و دەرەوە بەڕێوەی دەبەن.
سەرنووسەر: ڕێبوار فەتاح